

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ INDEPENDENTĂ DIN ROMÂNIA

@Asociația Zăriștilor Independenți din România

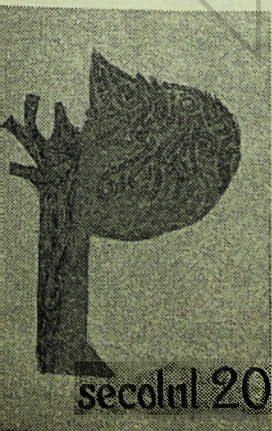

REVISTĂ
DE
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

Editată de
UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR
București, Redacția: Casa Scriitorilor,
Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22
Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Coperta de T. MIRONESCU

secolul 20

SUMAR

Nr. 3 (anul II) — Martie 1962

	Pag.
ANATOLI KUZNETOV: <i>O femeie</i> , nuvelă, în românește de Tatiana Nicolescu	4
ANNA AHMATOVA: <i>Versuri</i> , în românește de Maria Banuș	28
EVE MERRIAN: <i>Versuri</i> , în românește de Nina Cassian	33
ELISABETA BAGREANA: <i>Versuri</i> , în românește de Aurora Cornu	38

Documente

OSCAR LEWIS: <i>Copiii lui Sánchez</i> , în românește de Tereza Macoveanu	41

Sinteze și Profiluri

<i>Tipuri feminine în literatura veacului nostru,</i> de Vera Călin	52
<i>O nouă treaptă în creația Annei Seghers,</i> de Tamara Motiliovă	59
<i>Cecilia Meireles și poezia feminină a Americii latine</i> de A. E. Baconsky	68
<i>Scrisoare Mariei Majerová,</i> de Jiří Hájek	75

★

GUILHERME FIGUEIREDO: <i>Maria da Ponte</i> , dramă, în românește de Radu Miron și Petre Dragu	79

★

FRANÇOISE SAGAN: <i>Vă place Brahms?</i> ... roman, în românește de Cella Serghi și Catinca Ralea, cu o prezentare de Romul Munteanu	102

De vorbă cu :

DYMPHNA CUSACK — <i>la București</i>	
JAMES BALDWIN — <i>la Paris</i>	
KONSTANTIN FEDIN — <i>la Moscova</i>	157

Literatura în arte și spectacole

MIHNEA GHEORGHIU: <i>Filmul influențează romanul?</i>	178

Imaginea prezentului în lume

*Poezia lui Mejelaitis; Măiestria lui Nekrasov; Amintirea
lui Wladyslaw Broniewski; Allan Sillitoe; Retros-
pectivă dickensiană*

186

DESEN DE GABRIEL STRBA (R. S. CECOSLOVACĂ)

O FEMEIE

ÎNTR-O noapte, vecinii învățătoarei Karelina auziră prin perete plîsul ei înăbușit, răscolitor.

În ultima vreme, arareori răzbătea vreun zgomot din încăperea alăturată. Învățătoarea era o femeie liniștită; nici măcar televizor nu avea.

Prima care s-a deșteptat la plîsul Karelinei a fost mătușica Fenia, speriată la gîndul ca nu cumva să fi pătruns niște hoți în casă și s-o fi strîns de gît pe învățătoare. Mătușica Fenia îi trezi pe fiu-său și pe noră-sa. Dar în vremea asta plîsul conținea; doar de vreo două ori le ajunseră la ureche niște zgomote ușoare, parcă cineva ar fi mutat niște scaune dintr-un loc într-altul. Apoi se așternu iar tăcerea.

A doua zi dimineată cînd mătușica Fenia o întrebă pe vecina ei ce i se întîmplase în timpul nopții, învățătoarea îi răspunse, cam stingherită, că visase urît.

Tatiana Sergheevna Karelina avea o odaie spațioasă și alături o bucătărie. Odaia și bucătăria ocupau o treime din suprafața locuinței, o căsuță fără etaj, cu răzoare de flori în fața ferestrelor, cu grădină de zarzavaturi și cu o mică livadă.

Casa își avea povestea ei: o poveste ciudată. Se zvonise că, aici, ar zăcea îngropate niște ulcele cu bani de aur. Zvonul acesta dăinuia de mai bine de patruzeci de ani și își găsisese crezare mai ales la oamenii în vîrstă, la băbuțele din împrejurimi, cu toate că nimeni nu dăduse niciodată peste vreo monedă de aur.

Dar povestea avea un temei. Cîndva, casa în care locuia Tatiana Sergheevna aparținuse unui individ destul de bogat, administratorul unei fabrici de pielărie, ridicate în primii ani ai veacului în Zemlianka¹, o mahală mlăștinoasă și îndepărtată a orașului.

Bordeiele în care își duseseră traiul lor mizer tot soiul de cerșetori, de năpăstuiți ai soartei, vagabonzi, hoți, pieriseră de mult fără urmă. Dar, pe vremuri, Zemlianka era aidoma unei plăgi, o amenințare, un act de acuzare adus prașului. În toată mahalaua nu există decît un singur felinar: la intrarea în circiumă. După lăsarea serii, chiar și poliția se ferea să se aventureze pînă aici.

Într-o bună zi, un industriaș întreprinzător începu să construiască pe malul riulețului Griaznaia o fabrică de pielărie, fapt care întei duhoarea înăbușitoare și făcu să piară tot peștele, iar șuieratul sirenei trezea zi de zi mahalaua care o pornea spre ateliere.

Patronul dădea arareori pe la fabrică. Administrația fusese încredințată unui oarecare Ermolan, un polonez energic, mustăcios și isteț, care se trăgea și el dintr-o familie de vagabonzi din Zemlianka.

¹ În rusă, Zemlianka înseamnă bordei.

Viclean și crud, inzestrat cu o minte ageră, Ermolan se pricepea să-i strunească pe lucrători cu o mină de fier, muștruluiindu-i și silindu-i să se supună hotărârilor lui. Pentru acest Ermolan, se construiseră în mijlocul Zemliankăi, din porunca patronului, prima casă adevărată.

Pe atunci, casa părea luxoasă, cu acoperișul ei de tablă, cu temelia de piatră, cu obloane sculptate, cu cornișe, cu o mică terasă și răzoare cu flori. Și cum fusese așezată în locul cel mai înalt și mai uscat, dominând astfel bordeiele din Zemlianka, nu se știe cine și când îl porecli pe Ermolan « pan Eroplan ».

Despre zborul lui « pan Eroplan », care l-a ridicat la o carieră amețitoare, s-au păstrat destule anecdote. Un singur lucru n-ar fi putut nimeni să spună, și anume ce s-a întâmplat cu el după revoluție.

La sfârșitul anului 1917, « pan Eroplan » dispăru pentru totdeauna în neant, iar în casa lui se mutară patronul fabricii cu fiul și soția lui, care se trăgea dintr-o familie nobilă și fusese doamnă de onoare a țarinei. La bătrânețe, doamna aceasta de neam ales fusese apucată de mania religioasă și devenise sectantă.

Puterea revoluționară îi luase industriașului și fabricile și imobilele din centrul orașului, așadar întreaga avere, nelăsându-i decât casa din Zemlianka. În felul acesta nu-i rămânea nimic altceva de făcut decât să lucreze grădina de zarzavaturi a lui « Eroplan ».

Industriașul putea pe drept cuvânt să-și spună că scăpase ușor. De la o vreme, însă, începură să vină la el noaptea tot soiul de indivizi și, într-o bună zi, în zori, un fochist beat, care căzuse într-un șanț, văzu oprindu-se în fața porții o birjă și câțiva oameni descărcînd și cărînd în curte niște lăzi lungi, negre, însemnate cu cruci. Cum era cu mintea tulbură de băutură, crezu la început că sînt niște sicrie și fu cît p-aci să moară de spaimă. Se prea poate ca fochistul să fi visat toate astea, în timp ce zăcea în șanț, dar așa s-a născut povestea despre comoara îngropată.

Într-o bună zi, industriașul și fiul lui dispădură. Se zvoni că ar fi plecat să lupte ca ofițeri albi, mai întîi în armata lui Denikin, apoi în cea a lui Vranghel, și că la sfârșitul războiului civil, ori au murit, ori au fost împușcați.

Soția lui fu chemată la cercetări, în casă se făcură percheziții. Bătrîna simula nebunia, deși, într-o oarecare măsură, părea că într-adevăr nu e întreagă la minte. Mai tirziu, înnebuni de-a binelea.

După 1920, locuia singură în toată casa; umbla îmbrăcată în niște zdrențe fisticchii, rupte toate, și cerea de pomană pe la cunoștințe.

Într-o zi, vecinii mirați că n-o mai zăriseră de cîtăva vreme sparseră ușa și o găsiră moartă, avînd întipărită pe față o expresie de groază. Multora li s-a părut ciudat că fereastra ce da înspre grădina de zarzavaturi nu era bine închisă.

Cum în casă nu mai era nimic decât pereții goi, nu avură nici cu ce s-o îngroape. De altfel nu era nici cine s-o facă, așa că veni o căruță cu un milițian ca să ridice moarta. Cînd s-o urce în căruță, omul care mîna caii văzu scînteind ceva sub părul cărunt al moartei și-i scoase din urechi o pereche de cercei de aur bătuți cu briliante, care aveau o valoare foarte mare.

După moartea bătrînei, și pentru casa din Zemlianka începu o epocă nouă. Fiindcă nu existau moștenitori, trecu în administrația întreprinderii locative, care o repartiză unui mecanic de locomotivă împreună cu familia sa, și unor învățători tineri, proaspăt căsătoriți. Pe răzoare începură să

înflorescă diditei și circiumărese; în curte, se auzea cotcodăcit de găini, iar copiii zburdau în cămășuțele ieșite din pantaloni.

Totuși, nu era chip să-i scoți din cap mătușichii Fenia, mama mecanicului de locomotivă, că era o casă nenorocoasă și asta din pricină că nepoții se îmbolnăveau mereu de cite ceva. Toate necazurile astea le punea în circa bătrinei maniace religioase, care ținea după huzurul vremurilor trecute. Mătușa Fenia istorisea cu aprindere oricui voia s-o asculte că o dată, în primăvară, se trezise din somn simțind că parcă o gîtuia cineva. Privind pe geam, înlemni de frică: i se păru că o vede aevea pe bătrina în zdrențe negre care, clătînîndu-se, îi făcea semn cu degetul s-o urmeze. Mătușica Fenia începuse să geamă, să plîngă și pînă dimineața nu-și putu veni în fire. Nu trecu nici o lună și unul din nepoți muri de congestie pulmonară.

Fiul mătușii Fenia căuta în fel și chip s-o convingă, să-i explice, ba o și certă, iar în cele din urmă, pentru a o liniști, săpă pămîntul în grădină, săpă în jurul casei, se viră în pivniță, minios și blestemînd, se urcă și în pod, rupînd cu capul pinza de păianjen ce se așternuse pretutindeni. Cotrobăi prin toate ungherele. Dar nu găsi nici urmă de aur. Scoase în schimb din pivniță două ulcele roz, ciobite, care nu păreau să fi servit cîndva la fiertul mîncării. Cele două ulcele făcuseră ca povestea despre comora îngropată să nu se stingă, ci dimpotrivă, să i se dea crezare mai mult ca oricînd, spre supărarea mecanicului de locomotivă Pavel Karpovici, care se înfuria și stucea, ori de cite ori se pomenea în fața lui despre oalele de aur.

Dar mătușa Fenia nu avea dreptate. Casa lor era, ca toate casele din lume, și în ea se petrecură întîmplări fericite și nefericite.

Rînd pe rînd, locatarii avură parte de boli și bucurii, de nenorociri și succese. Copiii creșcuseră, se duseră la școală, sparseră geamuri, plecară în tabere pentru pionieri, căzură din copaci, aduseră premii. Mecanicului de locomotivă Pavel Karpovici era să i se întîmple o catastrofă, apoi a trebuit să fie operat de rinichi, și după ani și ani, a fost decorat pentru serviciu îndelungat. Într-un timp, era cît pe ce să-l lase nevasta, dar apoi se împăcaseră, ajungînd să-și serbeze și nunta de argint.

Încăperile în care locuiau cei doi învățători erau veșnic pline de copii care veneau la băiatul lor Andriușka, să developeze fotografii și să înalțe zmeul. Vara, trei dintre locatarii casei dispăreau: învățătorul, soția lui și fiul lor plecau în drumejie. La întoarcere, aduceau alune și conuri de brad din Siberia, scoici de mare din Caucaz și prundiș alb, pe care mătușa Fenia îl punea în cuiburile păsărilor.

În iulie 1941, învățătorul Ilia Illici plecă pe front și fu ucis la Odessa într-un bombardament. Tatiana Sergheevna nu izbuti nici măcar să dea de mormîntul lui.

Spre deznădejdea mamei, Andriușka, devenit bărbat la începutul războiului, plecă și el pe front. Dar soarta îl cruță.

Tatiana Sergheevna primea mereu de la el știri scurte, ba din cînd în cînd, îi trimitea și cite o fotografie. În tot acest răstimp, îl văzuse o singură dată, atunci cînd Andrei se întoarse pe front, după ce zăcuse în spital. Slăbise, era parcă altul, mai puțin delicat, purta un cejoc care mirosea îngrozitor a oaie, părea străin și, mai ales, lua totul prea ușor. Tatiana Sergheevna plînsese, se vîlcărise, îl îndemnase să aibă grijă și să nu-și primejduiască zadarnic viața. Andriușka îi răspunsese: « Lasă, mamă! Dacă

faci totul cu cap, atunci nu mai e chiar atât de mare grozăvie, cum îți inchipui tu ». Cu cap, desigur, dar glonteile nu alege, îl nimerește și pe cel deștept și pe cel prost.

În adîncul sufletului, însă, datorită acelei credințe de neclintit, caracteristică femeilor — poate nădejde nebunească — Tatiana Sergheevna era convinsă că Andrei avea să scape de gloanțe și obuze. Era o încredere de o forță neobișnuită, un fel de intuiție maternă, un al șaselea simț, deși dacă, din cine știe ce pricină, scrisorile întârziiau, în părul Tatiane se iveau mereu alte fire cărunte. Andrei trebuia să rămînă teafăr, măcar pentru faptul că-i murise tatăl, ca și cum tributul către soartă fusese plătit.

Tatiana Sergheevna Karelina fu adînc îndurerată și nu-i iertă multă vreme lui Andrei că se însurase, fără să-i ceară îngăduința, fără măcar să-i dea de veste. Făcuse totul pe neașteptate luînd de nevastă o fetișcană de pe front, care servea într-o unitate de transmisiune.

Karelina era o mamă bună, îi ierta multe, dar de data asta se simți rănită pînă în adîncul inimii. Poate că era o fată cumsecade, dar, ca mamă, socotea că s-ar fi cuvenit să afle din vreme toate acestea. Plină de indignare, îi scrisese fiului ei o scrisoare aspră, spunîndu-i că socotește necugetat actul lui, o prostie de băiețandru, că, de obicei, toate aceste vremelnice « neveste de front » sînt niște destrăbălate, niște zăpăcite, care nu urmăresc altceva decît să pună mina pe vreun ofițer burlac, ca Andrei.

Fetișcana, pe nume Irina Lopuhina, îi trimisese soacrei sale o scrisoare amănunțită, adresîndu-i-se cu cuvîntul « mamă ». Dar Tatiana Sergheevna, tremurînd de indignare, îi răspunse atât de caustic, încît orice corespondență încetă.

Trei luni mai târziu, Tatiana Sergheevna primi știrea că fiul ei Andrei căzuse în luptele pentru eliberarea Koenigsbergului.

2

În noaptea cînd Tatiana Sergheevna spusese că visase urît, lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Dimpotrivă, ea avusese un vis frumos, un vis minunat, aducător de fericire, unic în felul lui.

Se făcea că mergea cu fiul ei, cu Andrei, prin Koenigsberg, Kaliningradul de astăzi. Era o zi dogoritoare de vară, copacii păreau a suferi cumplit din pricina arșitei. Se simțea viața clocotitoare și trepidantă a orașului, și în jurul lor plutea boarea plăcută a florilor. Deodată, dădură cu ochii de un monument impunător, ce se înălța pînă sus, sus de tot, spre cer, și pe care erau săpate cuvintele:

« Aici sînt înmormîntați o mie două sute de ostași din regimentele de gardă, eroi căzuți vitejește la asaltul orașului și al cetății Koenigsberg... »

« O mie două sute... » se înspăimîntă Karelina rostind această cifră și i se păru că văzduhul se cutremurase de un tunet îndepărtat. « O mie două sute de ostași din regimentele de gardă, eroi căzuți vitejește... »

Cîte destine umane, cîte minți înțelepte, cîte suferințe, cît sînge, cîte trupuri omeneste!... Andrei e numai unul dintre ei!

I se păru ciudat că deși nu fusese niciodată la Kaliningrad, recunoscuse de îndată monumentul și locul unde era înălțat. La școala unde lucra Karelina, era o profesoară de biologie, Klava, transferată din Kaliningrad, dar aceasta îi povestise numai generalități. Și deodată, Tatiana Sergheevna

se simte atât de ușoară, încît aleargă sărind într-un picior, și abia atinge pămîntul cu virful pantofilor. E o fetișcană, nu-i mult de cînd a absolvit școala medie. Ca toate fetele socoate că are viitorul în față, dar ea și-a trăit o dată viața și acum știe ce înseamnă asta; ca într-un joc de copii, însă, se presupune că nu știe și că va trebui să ia totul de la capăt, de-a-devărat, serios.

Uite, curînd, curînd, peste cîteva zile, are să-l cunoască din întîmplare pe Ilia, la poștă. Apoi se vor întîlni lîngă statuia lui Gogol, se vor plimba pînă în zori, se vor duce la concerte de la Casa Populară. Apoi el îi va deveni soț, el, acest om bun, apropiat, timid, dar optimist, Ilia al ei. Vor urma anii grei de studenție, căci nu izbutesc să se mute împreună, mînîncă la cantină, se întîlnesc prin case străine, apoi sînt numiți la școli diferite. Dar Ilia nu se dă bătut și obține să fie transferat la școala ei. Vor urma alți ani grei, dar au locuință, iar clasele lor sînt printre cele mai bune, fără nici un repetent, li se decernează drapelul frunțașilor și ochii plini de admirație ai elevilor cată spre ei.

Își amintește de excursiile la lacurile Baikal, Levan și Ladoga, de conurile acelea ciudate și de piatra albă de riu, rotundă, pe care mătusa Fenja o pune în cuibarele păsărilor.

În sfîrșit, va naște un băiat de trei kilograme și jumătate. Dar n-are lapte destul. Nu trece mult și copilul face diateză exudativă, iar la unsprezece luni încetează să mai doarmă nopțile, țipă într-una, chinuindu-se și chinuindu-i deopotrivă pe mama și pe tatăl său. La doi ani, trecuse prin toate bolile pe care natura le-a hărăzit copiilor. La cinci, e la un pas de moarte de pe urma unei anghine bilaterale.

Dar va trăi! Și va deveni un fotograf pasionat, se va juca cu zmeul, va băga groaza în iepurii de casă, se va bate, va refuza cu îndrîjire să stea în aceeași bancă cu fetele, apoi va veni ziua solemnă, care-l va răscoli pînă în adîncul sufletului, ziua primirii în Comsomol.

Și, deodată, monstruoasa invazie germană. Ceva cum n-a mai fost niciodată: sirene, cruci pe geamuri, cruci pe aripele avioanelor, ziare aruncate pe străzi din camioane militare, coloane de recruți, școli ticsite de răniți. Ilia Ilici va muri în timpul unui bombardament asupra Odesei. Tatiana Sergheevna va continua să-l iubească și să spera, apoi îi va muri fiul, dar ea va continua să aștepte cu aceeași încordare.

Și iată că în clipa aceasta — după atîția ani — se adevărește că a avut dreptate, că simțul ei, acest al șaselea simț, n-a înșelat-o, că n-a fost zadarnică speranța ei.

— Andreika, îi spune ea fiului său, ori mai bine zis nu ea, ci fetișcana proaspătă, absolventa, al cărei rol îl joacă. De ce nu ești în uniformă? Toți bărbații poartă uniformă, tu de ce nu o porți?

— Ți-am spus doar că am fost demobilizat, îi explică el cu răbdare, ca unui copil.

Deodată, fetișcana pornește înaintea lui Andrei, vrea să-l privească din față. Dar el se uită ba într-o parte, ba în alta, cercetează totul cu atenție (i-au scăpat atîtea lucruri în anii aceștia, a rămas în urma vieții!).

Dar ea nu se supără. E doar pedagog și cunoaște soarta mamelor care au băieți: ascultă cit ascultă povețele părinților, se alintă ascunzîndu-și fața în mîinile mamei, dar cînd se fac mari, uită de toate astea. Fetiștele sînt mai legate de mamele lor. Tatiana Sergheevna e însă fericită că cel puțin poate alerga alături de el, îi poate privi chipul drag. Andrei a slăbit,

trăsăturile feței i s-au ascuțit, arată ca și cum ar fi supărat, dar ea știe că asta nu-i decît o părere. Andrei e leit taică-său, un om pînea lui dumnezeu, rar găsești altul ca el. Desigur că băiatul își dă aere. Încrunță sprîncenele, își încrețește pielea la rădăcina nasului, dar îl trădează ochii, ochii lui căprui, strălucitori, de o nespusă bunătate. Asta-i tot ce-a moștenit de la maică-sa: ochii căprui. Taică-său îi avea cenușii. E un bărbat frumos. Ferice de fata pe care o va alege. Și ea, maică-sa, ar fi în stare să se îndrăgostească de el, întocmai ca fata aceea, întocmai cum se îndrăgostise odinioară de Ilia Ilici. Andrei e mai îndrăzneț, mai dezghețat decît taică-său. Ilia Ilici fusese un intelectual timid, unul dintre eroii lui Cehov parcă...

— Dar ce crezi, pe taică-tău l-or fi demobilizat? E doar un contingent mai vechi, îi spune ea băiatului.

— Bineînțeles, răspunde plin de importanță Andrei. Acum vom fi demobilizați cu toții.

— Da, știu, a scris și în ziare...

— Nu, mamă! o întrerupe el contrariat. Acolo e vorba de cei vii, asta-i altă socoteală. Le-ai încurcat pe toate. Noi vom fi demobilizați în primul rînd.

Auzindu-l, Tatiana Sergheevna simte o răceală de gheață. Nu rațiunea trează, ci subconstientul o fac să înțeleagă într-o clipă cît de ireală e toată situația. Andrei a existat pînă acum undeva, într-o neființă irațională, așteptînd, chinuitor, să vină eliberarea...

— Nu, nu-i așa, îi răspunde el ca și cum i-ar fi ghicit gîndurile, am avut treabă acolo.

— Ce-ai făcut? întrebă ea mirată.

— Am construit.

— Ce-ați construit?

— De toate. Dar ce, nu știi? Veneam aici în fiecare zi cu brigada.

«Atunci de ce tot privești în jur, vru Tatiana Sergheevna să-i strige. De ce nu te uiți la mine?»

Dar se rușină că nu știa despre ce vorbește fiu-său, ba pe deasupra, mai socotise că el era cel care rămăsese în urma vieții.

— Dar pe tata nu l-ai întîlnit?

— L-am căutat, l-am căutat neconținut... Cred că și el mă caută, dar... înțelege, mamă, sîntem milioane care am căzut numai în războiul ăsta!

— Andriușka, cum să-l găsim și pe el?

— Cred că mai întîi trebuie să ne ducem la Odessa. Dar tu să nu-ți pierzi cumpătul și să nu fii îngrijorată... Doar nu-i copil mic. Poate că ne și așteaptă acasă? Adresa e tot cea veche, nu?

Tatiane Sergheevna îi trecu prin minte un gînd luminos. Într-adevăr, adresa era tot cea veche. Trebuie să dea fuga acasă în Zemlianka, pe jos, cu picioarele ei tinere și mușchiuloase!

Multe s-au schimbat pe lume! Se petrec tot felul de fapte minunate, viața a devenit așa cum a visat-o, o viață în care totul e cu puțință, în care suferințele ei cîmplite nu mai sînt zadarnice, ci capătă un înțeles adînc, plin de înțelepciune. Tatiana Sergheevna caută să pătrundă acest înțeles, să-l pătrundă pînă la capăt, să afle de ce merg ei, de ce merg fără odihnă, urmăriți de monumentul acesta amenințător. E de ajuns să-și întoarcă ochii pentru a vedea iar cuvintele acelea care miroase a praf de pușcă și

evocă bubuitul tunurilor (« O mie două sute de ostași din regimentele de gardă... eroi căzuți vitejește... »)

Ca și când monumentul ar fi trebuit să-l însoțească pe fiecare întreaga viață, de-a lungul veacurilor, pe fiecare contemporan și pe urmașii lor, ca o necesitate, altfel viața ar înceta să mai aibă vreun sens...

Trezindu-se, Tatiana Sergheevna se convinge că îi fusese cald de la soba încinsă, că toate senzațiile acelea de nespusă fericire încercate în timpul somnului se datorau faptului că dormise nu pe partea stângă, așa cum era deprinsă, ci pe partea dreaptă.

Dar, de fapt, nu-și venise încă de-a binelea în fire. Simțea încă zvicnindu-i în piept bucuria că, în sfârșit, toți cei de-acolo vor fi demobilizați. Apoi își spuse: « Hai, hai, trezește-te. Totul n-a fost decât un vis de la un capăt la altul... » Și treptat, prinse a se trezi la realitate. Lucrurile își ocupau locul lor obișnuit, bluza atârna pe scaun, acolo unde o pusese de cu seară, în timp ce lumina gălbuie a zorilor se strecura prin fereastră. Își dădu seama, însă, că pînă dimineța mai e mult, că prin fereastră răzbate lumina felinarului din stradă, învăluind într-o culoare aurie țurțurii ce atîrnau pe sub streșină. Ar fi trebuit să mai doarmă, dar somnul îi pierise, ca măturat de vînt. Tatiana Sergheevna se așeză pe pat, încercă să-și spună cuvinte de îmbărbătare, înțelepte, așa cum mai făcuse și altă dată, dar arătările din vis fuseseră prea neobișnuite. Și atunci, sprijinindu-și capul de soba caldă, își acoperi gura cu palma și prinse a suspina înăbușit și monoton.

3

Karelina sosea cea dintîi la școală, foarte devreme. Apoi o urma Șubman, profesorul de matematică.

În timp ce se îndrepta spre școală, învățătoarea se gîndea că ninsese și că va face, ca de obicei, pîrtie la intrare, iar Șubman îi va recunoaște urmele și va ști că e acolo. Dar asta nu-l va mira. Bătrînul profesor va fi surprins, cînd, într-o bună zi, nu va mai vedea urmele lăsate de ea.

Portăreasa școlii dormea încă. Trebui să bată mult timp la ușă pînă cînd se auziră pași înăbușiți. Zăngănindu-și cheile, mătușa Dusia îi deschise și îi dete drumul înăuntru.

La ceasurile acestea ale dimineții, școala arăta cu totul altfel decît o știa elevii. Era pustie, aveai un simțămînt de liniște și, totodată, de intimitate. Pe coridoarele cu parchetul bine frecat și strălucitor și cu palmierii nemișcați în hîrdaiele lor era încă întuneric. Răsunau doar pașii portăresei cînd și cînd, sau vreo ușă trîntită cine știe unde. Din penumbra pereților priveau îngîndurați portretele clasicilor.

Caloriferul arse toată noaptea și era foarte cald. Tatiana Sergheevna își avea locul ei preferat în cancelarie, lîngă radiator. După ce-și atîrnă paltonul și-și încălzi mîinile, se așeză la largul ei, înconjurată de reviste și cărți de metodologie, și începu să-și scrie planul lecției.

Cu mai bine de patruzeci de ani în urmă, se inaugurase, într-o veche casă boierească, școala primară unde Tatiana Karelina fusese numită îndată după absolvirea școlii pedagogice. Mai păstra o fotografie din acele vremuri. Cîincizeci de fetișoare, bălaie sau smeade, copii mai mari și mai mici, îmbrăcați ca vai de lume, cu saci în picioare ca obiele, unii purtînd șepci militare, care le cădeau pe ochi, alții legați cu basmale, și în mijlocul

lor o învățătoare tinerică, speriată, legată și ea cu o băsmăluță. Aceasta fusese prima ei clasă.

Școala se dezvolta vertiginos, devenind în curând neîncăpătoare, astfel că fuseseră nevoiți să împartă elevii în trei serii. În 1934, fu construită o clădire nouă, ce se înălța printre căsuțele vechi și povîrnite din Zemlianka ca un Gulliver printre pitici.

Întrucît școala nu fu gata la 1 septembrie, ziua solemnă a inaugurării, cu steaguri, cîntece și răpăit de tobe, avu loc la 14 septembrie 1934. Seara profesorii organizaseră un banchet. Tatiana Sergheevna dansase mult, amețită de vin și de plenitudinea vieții. În seara aceea îi făcuseră rînd pe rînd declarații de dragoste directorul școlii, Denis Soloviev, profesorul de istorie, Vasia Scepkin, și cel de educație fizică al cărui nume îl uitase.

Profesorii de la școala lor erau timizi și nu le plăcea să bea, așa că de data asta o luaseră razna. Trebuie spus că și Ilia Ilici mincase cu acest prilej o săpuneală zdravănă, fiindcă se arătase prea îndatoritor față de directoarea de studii — și numele ei îl uitase Tatiana Sergheevna.

Nu înțelegea de ce, dintre toate zilele fericite, dintre toate serbările, tocmai aceasta îi venise acum în minte.

Denis Soloviev, coleg cu ei la școala pedagogică, fusese primul lor director numit în această funcție încă din ziua cînd se deschisese școala din casa boierească. Venise la școala pedagogică direct de pe front; era tînăr de tot pe atunci, naiv și tare prost îmbrăcat. Apoi, vreme de douăzeci de ani, fusese director de școală. În 1941, plecase pe front ca voluntar, deși era un om în vîrstă, puțin cărunț, bolnav de astmă și de ficat.

Fuseseră ani grei, cumpliți, cînd lecțiile se întrerupeau și învățătorii porneau cu elevii spre adăpostul antiaerian. După orele de școală, profesorii cărau saci cu nisip, ridicînd baricade pe străzi, iar în curte și în grădină săpau șanțuri antitanc. Într-o zi, suflul unei bombe căzute în apropiere sparse geamurile dinspre aripa stîngă, acolo unde acum e cancelaria, astfel că fură nevoiți să suspende cursurile.

Profesorii făceau tot timpul de gardă la telefonul din cabinetul directorului. Tatiana Sergheevna era tocmai de gardă, cînd Denis Soloviev veni să-i predea cheile școlii.

Purta o pufoaică, în spate avea o raniță și în picioare cizme. « Să nu ne pierdem speranța. Poate, cîndva ne-om revedea » — spusese el și o sărutase. Mai tîrziu, Tatiana Sergheevna află că fusese ultimul om din școală care l-a văzut. Soloviev dispăru fără urmă, de parcă nici n-ar fi existat vreodată.

Karelina se evacuasă spre răsărit împreună cu băiatul, cu unul din ultimele trenuri, în timp ce în jurul lor bombele cădeau cu nemiluita. Ilia Ilici se afla pe atunci la Odessa.

La Sverdlovsk, Andrei fu încorporat și el. Tatiana Sergheevna locuia cu alte cinci învățătoare la colțul roșu al secției raionale de învățămînt. Era un frig cumplit, care o silea să se scoale dis-de-diminează și să dea fuga, înaintea altora, la școala încă pustie, dar încălzită; acolo se așeza lîngă sobă și începea să-și facă planul lecțiilor. De atunci îi rămăsese această deprindere.

În 1943, cînd s-a întors acasă, școala din Zemlianka nu mai exista. Rămăseseră doar zidurile afumate și golurile ferestrelor. Mătușa Dusia îi povesti cum se petrecuseră lucrurile.

În timpul ocupației germane, în școală fusese sediul Serviciului de recrutare a forțelor de muncă pentru Germania. Cu câteva luni înainte de retragere, hitleriștii transformaseră clădirea în cazarmă, iar în clasele de la parter făcuseră grajd pentru cai. Când frontul se apropiase, cazarma a servit drept spital.

În ziua cînd se retrăseseră din oraș, cîțiva ofițeri hitleriști veniseră cu o mașină și dăduseră foc școlii. Clădirea arsese multe, multe zile în șir, încet și mocnit; ar fi fost de ajuns un furtun ca să stingă incendiul, dar în jur era prăpăd, se dădeau lupte, tunurile se aflau amplasate chiar pe terenul de sport al școlii și de acolo se trăgea, iar pretutindeni vedeai grămezi de obuze. În cele din urmă arsese pînă la temelie, pînă la ultimul minier de lemn.

Portăreasa stătuse ascunsă două săptămîni în pivniță, mîncînd doar cartofi. Fata ei, fostă elevă a Tatianei Sergheevna, fusese trimisă ca « forță de muncă » în Germania să lucreze la o uzină de război, și murise acolo în timpul unui bombardament al aviației americane.

Școala se mută în vechiul conac boieresc, pe jumătate dărîmat. Ferestrele fură acoperite cu placaj, iar crăpăturile astupate cu cîrpe. Era un frig atît de cumplit încît îngheța și cerneala în călimări. Elevii scriau pe hîrtie de împachetat și aduceau fiecare, cînd veneau la școală, o bucată de lemn.

Secția de învățămînt institui o comisie de cercetare a ruinelor fostei clădiri a școlii pentru a se vedea dacă nu există unele materiale, care ar putea fi folosite la reparații sau drept combustibil. Tatiana Sergheevna făcea și ea parte din această comisie și într-o bună zi se duse să inspecteze școala care arsese. Curtea era toată numai gropi, pretutindeni zăceau grămezi de bucșe și de feșe cu pete ruginii. La intrarea în subsol, unde se aflau cazanele de calorifer, dădură peste o autoșeniletă germană arsă. Prin golurile ferestrelor se vedeau grinzile căzute. Cînd Tatiana Sergheevna se uită în clasele ei de odinioară zări o serie de cîrlige mari de fier, ruginite, bătute în șir pe pereți. Nu știa să fi existat pe vremuri și nu putea înțelege la ce serviseră, dar deodată își aminti că, după cum îi istorisise portăreasa, la parter fusese grajd pentru cai.

Spre marea mirare a Tatianei Sergheevna, comisia constată că cele două scări de piatră care duceau pînă sus în pod rămăseseră intacte. Oamenii încercară să le urce, dar pe trepte erau îngrămădite bucăți de moloz și de fier răsucit. Îndărătul ușilor de pe palier erau goluri, prăpăstii. În crăpăturile pereților își făcuseră cuib stîncuțele care se înălțară în văzduz țipînd cînd se iviră oamenii. De-a lungul scării, pereții își păstraseră culoarea, numai pe alocuri zugrăveala se scorojise din pricina căldurii. În sfîrșit, Tatiana Sergheevna își recunoscuse școala. Pe aceste trepte urcaseră mii de copii, le urcase gîfîind Denis Soloviov, sau în fugă Andriușka, le urcase și ea cu Ilia Ilici. Nu știa cum, dintre toți oamenii aceștia, doar ei îi fusese dat să se întoarcă și să vadă ruinele rămase.

Apoi profesoarele și copiii din toate clasele începură să se ducă în fiecare zi la școala veche. Se duse și ea cu clasa ei. Veseli, țipînd cu glas ascuțit, copiii trăgeau din mormane bucăți de tablă, dădeau la o parte grămezile de cărămizi, pînă cînd, în cele din urmă, ajunseră la pardoseala de mozaic din vestibul care rămăsese intactă.

Școala fu reconstruită în 1946. Tot ceea ce se petrecuse pînă la această dată se contopi în amintirea Karelinei într-o singură imagine, în care se suprapuneau cărămizi cenușii, ude, afumate, bucăți strîmbe sau rupte

de tablă, cerneală înghețată, sobe de tuci fumegînde, alimente pe cartelă, cizme găurite. Fuseseră de bună seamă și zile însoțite, zile de vară, dar ea nu-și amintea de ele, de parcă tot timpul geruise sau plouase.

Dacă, asemenea magnetofonului, zidurile ar fi putut înregistra și păstra sunetele, dacă ar fi putut reproduce tot ceea ce le fusese dat să audă, de la «recrutarea forțelor de muncă pentru Germania» — acest neînchipuit salt al istoriei sociale înapoi, această întoarcere spre epoca sclaviei — și pînă la nechezatul cailor în clase, zgomotele din cazarmă, gemetele răniților sau ale muribunzilor, bubuitul birnelor în cădere, țipetele stăncuțelor speriate, strigătele copiilor de șapte și opt ani, care «reconstruiau», — toate acestea ar fi fost de-ajuns pentru ca un om să-și iasă din minți.

Dar zidurile n-au memorie. Și omul uită, altfel n-ar mai putea trăi. Astăzi, micuții elevi strigă, zburdă, se bat pe coridoare, își dau drumul în jos pe balustrada aceleiași scări, iar ea, Tatiana Sergheevna, se duce, vine... și mătușa Dusia umblă de colo-colo, bombăne, îi ceartă pe copii, își zăgănește cheile, de parcă nicicînd n-ar fi existat o Zemliankă a vagabonzilor, mizera Zemliankă a proprietarului fabricii de pielărie, cu «pan Eroplan», de parcă nicicînd n-ar fi existat copii îmbrăcați în sac din fostul conac boieresc, nici inaugurarea școlii celei noi, nici baricade, cîrlige de fier pe pereți și cuiburi de stăncuțe în crăpăturile zidurilor...

Dar oare cu asta s-a încheiat istoria? Ce va mai fi? Și cum?

Zgomotul îndepărtat al unei uși trîntite, apoi pași tirșiți o făcură pe bătrîna învățătoare să se smulgă din meditațiile ei. Venise Șubman.

Adus de umeri, profesorul intră grăbit, ținînd sub braț o servietă ponosită, deschisă, din care ieșeau rigle, echere, compase.

Nenumărate generații de elevi își aminteau de această servietă, pe care o porecliseră «bombardier». Cu vreo cinci ani în urmă, profesorii se înțeleseseră ca, la aniversarea lui Șubman, să-i dăruiască o servietă elegantă, cu o mulțime de despărțituri, care se închidea cu niște curele și avea monograma lui.

Atenția colegilor îl mișcase nespuse de mult pe bătrînul profesor, care venise de cîteva ori la școală cu servieta cea nouă, dar, după aceea, se reîntorsese la vechiul «bombardier» și, de atunci, nimeni nu-l mai văzuse cu aceea dăruită de colegi.

4

— Ce zăpadă e anul ăsta în martie! spuse Șubman scoțindu-și galoșii și așezîndu-și «bombardierul» pe masă. Și anul trecut a nins în martie...

— Nu te simți bine? îl întreabă grijulie Tatiana Sergheevna.

— Pur și simplu filozofez, mormăi Șubman scoțind din servietă un teanc de hîrtii.

Ținea lecții la șapte clase și era greu de înțeles cum de izbutise, cu toată zăpăceala lui, să nu se încurce în tot acest haos de teme acasă, caiete de exerciții în clasă, lucrări de control.

Avea două fete măritate, una cu un inginer la Leningrad, alta cu un zidar la Saratov, care îl chemau mereu la ele, dar bătrînul nu se urnea din loc, trăind de unul singur, în locuința lui de văduv, la marginea Zemliankăi, o casă fără confort, în care trebuia să-și aducă apa de la cișmea cu găleata. Elevii îi tăiau lemnele și-l ajutau să transporte la poștă coletele pe care le trimitea în fiecare săptămînă.

Dacă îl întreba cineva de ce nu le face pe plac fetelor și nu se mută la ele, bătrînul Șubman striga supărat că nimic nu e mai rău decît să locuiești împreună cu copiii tăi. Te cheamă ei și te imbie, dar, de fapt, socrul e bun numai atunci cînd vine din cînd în cînd în vizită, avînd grijă ca aceasta să fie cît mai scurtă.

— Desigur, așa cum scrie undeva, omul a evoluat de la stadiul de maimuță, a învățat să-și ștergă nasul, a născocit galoșii și reactorii atomici. Dar, în esență, s-a schimbat oare viața? Iată ce gînduri năstrușnice îi trec prin minte unui bătrîn, continua să mormăie Șubman.

— Dar ce, dumneata ești bătrîn, Mihail Isakovici? îl întreabă Karelina.

— Sînt bătrîn și am dreptul să mă gîndesc cît de lipsită de sens e viața, răspunse Șubman, scuturîndu-și în coș firimiturile din servietă. Aș da orice să încerc încă o dată simțămîntul acela de uimire și de dragoste, care este un har al tinereții! Și ți-o jur, Tatiana Sergheevna, că aș plăti nu știu cît pentru această capacitate de a te minuna, nu ca să am obrajii rumeni, mustăți și putere, să ne înțelegem bine. Ceea ce te îngrozește mai mult la bătrînețe nu este decăderea trupului, ci anchilozarea spiritului. Mă exprim foarte naiv, nu-i așa?

— Poate că și noi înșine sîntem vinovați, oftă Tatiana Sergheevna. — Și simți dintr-o dată nevoia să împărtășească cuiva sentimentul încercat cu puțin înainte, cînd își imaginase cum arăta școala pe cînd era cazarmă germană, apoi spital și, după aceea, cînd arse. — Avem de ce să ne minunăm. Spune-mi, te rog, de pildă, nu e vrednic să te minunezi de faptul că între zidurile acestea învață iar copii, pe care coșmarurile trecutului nu-i ating cituși de puțin?

— Coșmarurile trecutului i izbucni Șubman. Cînd o să te apropii de optzeci de ani o să vorbești ca mine. Căci nu vei avea prilejul să devii o bunică grăsulie și bună, n-ai să te poți cufunda în griji de familie, ai să rămîi singură. Are să-ți mai rămînă un an, doi de trăit. În martie are să ningă și ai să-ți spui că totul e un coșmar. Și noi am avut cîndva copii, care n-aveau nimic comun cu grozăviile trecutului. Dar, curînd, aceste grozăvii au început să ne privească. Am început să învățăm, probabil, pentru ca, la rîndul nostru, să-i putem învăța pe alții. Am făcut-o conștiincios, ani și ani în șir, o viață întreagă, pentru ca ei, acești copii, să ne ia locul și să învețe la rîndul lor alți copii, pînă cînd vor muri și ei, dar în martie va ninge mereu. Ce simplu și ce ciudat! Cine a născocit și cui îi folosesc toate astea? Iartă-mă! spuse morocănos Șubman și se adînci în caietele lui.

Tatiana Sergheevna nu-i răspunse. Ce ar fi putut răspunde la acest strigăt atît de ciudat al unui om bătrîn, mai potrivit unui tînăr pesimist, decît unui ins care se află la capătul vieții! De altfel, ziua aceasta începuse în totul cam neobișnuit. În fiecare dimineată, Tatiana Sergheevna și Șubman ședeau fiecare în colțișorul lui și lucrau în tăcere, schimbînd arareori cite un cuvînt, fără importanță. Amîndoi se pricepeau să tacă și se complăceau în mușenia lor.

Tatiana Sergheevna avea elevii din clasa întii pînă într-a patra. Șubman predă la clasele superioare. Elevii Karelinei treceau apoi la bătrînul profesor și ea recunoștea pe caiete numele atît de cunoscute, bucurîndu-se dacă cei mai buni « matematicieni » ai ei, se remarcău și la orele lui Șubman.

— Ce-ți mai faci nepoții, Mihail Isakovici? îl întreabă Karelina după o clipă de tăcere. Cum merg treburile la Leningrad?

— La Leningrad merg bine. Dar la Saratov prost, răspuse Șubman nervos. Nu știu ce să spun: băiatul are nouă ani, de cîțiva ani îl doare stomacul și nimeni nu-l poate vindeca. Ce-o să se întîmple mai departe?

— Dar doctorii ce zic?

— Doctorii! Doctorii! Ce să zică! Nimic! Nu se pricep la nimic! Iar mie nu mi se scrie nimic, mi se ascunde totul, poate că are colită, poate că are ulcer, poate și mai rău. Nu știu nici măcar unde să alerg, ce medicament să-i caut.

— Cîndva i-am doborîcit pe ai mei cu un medicament miraculos pentru stomac, spuse Tatiana Sergheevna. E aloe, sau cum i se mai spune «planta veșnică».

— Foarte bună idee! Am să fac rost și am să-i trimit, exclamă Șubman. Îți sînt nespus de recunoscător. Vreau să-mi trăiască nepotul și vreau să mai trăiesc și eu, de aceea sînt atît de furios pe cei care inventă bombele atomice în loc să-și îndrepte toate forțele și toate mijloacele spre prelungirea vieții. Ce paradox: să nascocim mijloace de distrugere și nu de prelungire a vieții!

— Acestea sînt căile ciudate pe care se mișcă progresul, observă Karelina.

— Bătrînul Bernard Shaw spunea: ce tot flecăriți despre progres? În ultimii trei mii de ani, nu prea îmi amintesc de nici un fel de progres.

Așa, sau cam așa, vorbea el, da! Oamenii au vrut întotdeauna să trăiască, totdeauna au iubit, au suferit și au murit, indiferent dacă au cunoscut sau nu secretul bombei atomice...

— Nu vorbi așa, Mihail Isakovici! îl rugă Tatiana Sergheevna.

— Tînăra generație de astăzi are nervii grozav de obosiți, continuă Șubman fără s-o ia în seamă. Din cauza radiațiilor atomice au început să se nască copii-monștri, totul e primejdios, primejdioase sînt pînă și undele radiofonice, cu care recent americanii au reușit să ucidă o duzină de maimuțe. Sau numești poate progres mijloacele sălbatice, mai sălbatice decît în epoca de piatră, cu care au fost exterminați oamenii? O știi mai bine decît mine, ți-ai pierdut soțul și fiul.

— N-ai dreptate, Mihail Isakovici, îi răspunse Karelina, căutînd din răspuțuri să se stăpînească. Trebuie să cumpănești cine a ucis și în ce scop. Trebuie să ții seama de asta dacă vrei să înțelegi ceva.

— Dacă prin voința unor noi monștri se va isca iar un război și omenirea întreagă va fi aruncată în aer, să văd eu cum ai să mai cumpănești atunci, strigă Șubman.

— Asta n-are să se întîmple!

— Cine ți-o garantează?

— Nu știu, nu știu... Dar asta nu trebuie să se întîmple. Nu se poate ca suferințele a mii de generații să nu fi folosit la nimic! Ai să vezi, ai să-ți aduci aminte de cuvintele mele! spuse Tatiana Sergheevna cu durere în glas și vorbind anevoie. Ce să-ți mai amintesc?... Viața îngrozitoare a oamenilor primitivi, sclavia din Egiptul antic, iobăgia rusă, în sfîrșit Zemlianka și fabrica ei de pielărie. În paradoxul lui Bernard Shaw pe care l-ai citat, scriitorul a vrut să spună cu totul altceva! Adu-ți aminte de ciuma medievală, de vărsatul negru, de holeră!... Energia atomică se aplică în tratarea cancerului... De ce mă îndurerezi cu bună știință amintindu-mi de soțul și de fiul meu? E limpede că nu-ți pot replica nimic și recurgi la asemenea argumente crude! E îngrozitor... e greu ca rațiunea să te poată face să înțelegi cum fiecare pas înainte se realizează cu prețul unor asemenea sacrificii... Dar, Mihail Isakovici, poate că nepotul dumitale n-are să învețe să tragă în oameni și nimeni n-are să tragă în el? Majoritatea zdrobitoare a oamenilor, cei mai buni dintre ei, s-au maturizat într-atît încît au ajuns la ideea că trebuie înfăptuită o astfel de viață. Așadar există totuși un sens, toate au avut un sens... Noi o să murim, o să ne ducem, am trăit destul, am trăit cîstit. Mie, de pildă, mi se pare că am obosit să trăiesc, spuse ea curmînd deodată discuția.

— Cum se ia aloe? întrebă Șubman. Nu mi-ai explicat.

— Trebuie să pui la macerat în vin roșu, dulce, bucățele din această plantă și să bei lichidul pe nemîncate, cite o linguriță de ceai, îi răspunse Tatiana Sergheevna. Dar și mai bine e să mesteci, tot pe nemîncate, o bucățiță de frunză verde. La ai mei le ajuta.

Școala începuse să învie, se auzeau tot mai des uși trîntindu-se, răsunau voci. Căci așa cum sînt elevi care întîrzie, tot așa sînt și dintre cei care vin din-de-dimineață, aleargă prin clasă, pocnesc băncile, scoțînd-o din răbdări pe mătușa Dusia. De ce n-or fi stînd acasă, ce-i atrage la școală?

În cele din urmă sosește și directoarea de studii, sosesc și cele două prietene, Vera și Klava, două profesoare tinere, nemăritate. Una predă istoria, cealaltă, cea care s-a transferat din Kaliningrad, biologia.

— Ce clasă de elevi obraznici mi-ați lăsat, Tatiana Sergheevna, i se adresează Klava. Refuz să le mai fiu dirigintă, dacă nu stați serios de vorbă cu ei.

E vechea poveste. Trecînd în clasa a cincea, despărțindu-se de învățătoarea cu care se deprinseseră timp de patru ani, elevii erau neastîmpărați, nu se împăcau cu nimeni, profesorii veneau să se plîngă Tatianei Sergheevna și ea se vedea nevoită încă mult timp după aceea să-și «patroneze» fosta clasă, să se ducă și să le vorbească. De altfel și pe ea fiecare nouă despărțire de o clasă pe care o îndrumase o îndurera.

— Închipuiți-vă, spuse Klava. Aseară, venind la laboratorul de biologie, i-am găsit pe toți strînși grămadă pe podea și făcînd curse de broaște. Iar unul dintre ei mi-a vîrit o broască în servietă! Asta-i isprava lui Habarov! Preferatul dumneavoastră!

— Am să stau de vorbă cu ei, îi făgădui Tatiana Sergheevna. Iar dumneata, Klavocika, fii mai înțeleghătoare. Ai să vezi că n-am greșit în ce-l privește pe Habarov, e un băiat tare isteț, numai că are cam prea multă energie. Copii de felul lui sînt mai greu de strunit, dar dacă ai să reușești s-o faci, ai să vezi că, în clasa a zecea, are să se îndrăgostească de tine, iar la despărțire are să bocească.

— De mine nu se îndrăgostește nimeni, Tatiana Sergheevna, spuse Klava în glumă, făcînd un gest de deznădejde cu mina. De fete bătrîne ca mine nu se mai îndrăgostește nimeni.

Deși cuvintele fuseseră rostite pe un ton hazliu, din ele se desprindea o undă de amărăciune și Tatiana Sergheevna se simți îndemnată s-o mîngîie.

— Nimeni nu știe cînd și cum vine dragostea. Cîte cazuri cu totul neobișnuite nu se întîmplă!

— Și eu ce să fac, să stau să aștept acest caz cu totul neobișnuit? întrebă ironic Klava.

Hotărit, era o zi altfel decît toate celelalte, întoarsă pe dos. În ce să-și găsească un refugiu pentru a alunga gînduri ca acestea? «Da, e o generație de fete nedreptățite de soartă, își zise cu o logică femeiască Tatiana Sergheevna. Logodnicii lor au căzut în război, iar ele caută să braveze, muncind cu elan și voie bună, dar anii trec, și mai ales aici la noi, la școală, cum ar putea să-și găsească un soț? Dacă stai să te gîndești, asta nu-i un fleac, e o tragedie...»

Zbirnițul brusc al soneriei o făcu să tresară. De patruzeci de ani o tot auzea, dar în ziua aceea îi trecu pentru prima oară prin minte gîndul că parcă ar fi la teatru. Soneria sună, ea intră în scenă, apariția ei e așteptată de o mică sală de spectatori, și patru ore de-a rîndul va juca în fața acestei săli neastîmpărate, ținîndu-le trează atenția, încordată sau dimpotrivă împrăștiată, fără să-și fi învățat dinainte rolul. Trac nu mai are de multă vreme, deși, altădată, fetișcanei speriate, cu băsmălușă pe cap, totul i se păruse atît de înspăimîntător și de complicat! Nu numai că găsea broaște în servietă, dar îi puneau scaune cu picioarele rupte, îi așezau sub masă pocnitore care făceau un zgomot asurzitor, sau o loveau din spate cu praștia.

Un om nervos, fără răbdare, și-ar fi spus că nu sînt copii, ci o adunătură de mici fiare. Dar cît de mult au îndrăgit-o mai apoi, și cît de mult

s-a apropiat și ea de ei! Știa că dacă se va duce în clasa Klavei, copiii vor sta cuminți, privind-o cu ochi vinovați, rugători, iar ea are să le facă morală, are să-i mustre, are să le spună cuvinte aspre, care o să-i facă să se rușineze. La urmă, însă, ei au s-o înconjoare și au să-i spună cu glas plângăreț: «Ce rău o ducem fără dumneavoastră, Tatiana Sergheevna! Învățați-ne mai departe tot dumneavoastră, n-avem nevoie de altcineva...»

Așa s-a întâmplat cu toate clasele, așa va fi și cu cea de acum. E adevărat că, treptat, treptat, încep s-o uite, iar după ce termină școala, e mare lucru dacă o mai recunosc și o mai salută pe stradă. Unii îi trimit scrisori, dar asta se întâmplă arareori. Și cum ar putea fi altfel?

Tatiana Sergheevna își luă catalogul, se ridică de pe scaun și porni spre «scenă».

La intrarea ei, micul auditoriu se sculă cam nedisciplinat în picioare, pocnind pupitrele. Învățătoarea strigă catalogul, privind cu un interes nou, proaspăt, fețele cunoscute, de parcă s-ar fi așteptat să le vadă în ziua aceea într-o lumină nouă.

Ghici din privirile lui Bobrov că nu-și făcuse temele și-l strigă să iasă la tablă. Presupunerea ei se adevăra. Bobrov era îngrijorat și speriat. Tatiana Sergheevna îl certă aspru, dar nu-i puse doi.

Afară, în vârful salcîmului, un stol de vrăbii se luase la bătaie, făcînd o zarvă grozavă, și toți copiii își întoarseră capetele spre fereastră.

Tatiana Sergheevna privi și ea într-acolo. Vrăbiile se războiau cu îndirjire și zarva lor avea ceva nespus de primăvăratice. Mugurii salcîmului erau umflați, zăpada se topea, de pe acoperiș șiroia apa...

După ce-i lăsa pe copii să privească la bătălia vrăbiilor pînă la saturare, Tatiana Sergheevna oftă și-l scoase la lecție pe Tomașek, un băiețel roșcovan, stîngaci, care se bîlbîia cînd răspundea. Ceilalți elevi îl ascultau cu capul plecat. Se vedea că știe lecția, că a învățat-o sînguincios, dar că nu e în stare să se exprime frumos, iar de emoție, a și uitat ceva. În sinea ei, Tatiana Sergheevna își spunea că Tomașek ar trebui să se dezbrace de timiditatea lui, să se deprindă să-și expună corect gîndurile, de aceea îi puse «bine», deși îi păru rău numaidecît.

O chemă apoi la tablă pe Belenkaia, premianta de totdeauna a clasei. Fetița se ridică din bancă cu atîta plăcere, de parcă abia ar fi așteptat această clipă. Belenkaia vorbea repede, cu ușurință, copleșită de fericirea că știe totul și temîndu-se ca nu cumva să fie întreruptă. Tatiana Sergheevna îi făcu pe plac și o lăsa să spună toată lecția fără s-o întrerupă, dar apoi regretă. Nu trebuia să procedeze așa, trebuia măcar din cînd în cînd să-i pună în catalog cite un «bine». Belenkaia, însă, te uluia într-atît prin faptul că știa întotdeauna lecțiile la perfecție, încît ar fi fost nepotrivit să-i pui întrebări suplimentare și să-i ceri ceva în plus. Bătrîna învățătoare îi puse un «foarte bine», deși nu-i făcea o plăcere deosebită. În sinea ei, avu din nou remușcări că-i puseze numai «bine» lui Tomașek.

— Tatiana Sergheevna, Triapkin a băut cerneală, sare cu gura Zina Mosina, piritoarea clasei. Și fiindcă cineva îi dădu un ghiont în spate, ea strigă: Habarov mă bate!

— Habarov, ridică-te în picioare, spune Tatiana Sergheevna, știi doar că e grozav de urît ca un bărbat să bată o femeie.

— Mi-a scuipat în ureche, se dezvinovățește bosumflat Habarov.

— Nu-i adevărat, am făcut-o fără să vreau, răspunse cu glasul ascuțit Zina Mosina. Dar el de ce-mi spune « javra »¹, ce-s eu, căfel?

— Triapkin, hotărăște Tatiana Sergheevna, du-te și spală-te pe gură. Nu trebuie să bei cerneală, fiindcă e otrăvitoare. Habarov, stai jos!

Cu buzele negre și cu dîre de cerneală pe bărbie, tîrșindu-și picioarele, Triapkin străbate alene clasa și o pornește spre ușă.

Tatiana Sergheevna știe că asta așteptase Triapkin și că pînă la sfîrșitul orei n-are să se mai întoarcă. Are să se vînture pe coridoare și apoi o să urce în pod. Dar ce putea să-i facă? În halul acela, nu era potrivit să-l lase în clasă. Tatăl lui, directorul unui magazin, îl snopea în bătai, iar maică-sa, o femeie tare cumsecade, era grozav de amărită că băiatul învață prost, dar Triapkin era nemaipomenit de leneș și nici strădaniile părinților, nici cele ale învățătoarei, nu dăduseră încă nici un rezultat.

Și Zina Mosina, fata unei muncitoare de la fabrica de cartoane, îi făcea multe necazuri bătrînei învățătoare. Porecla dată de copii nu era întîmplătoare. Cu fiecare avea ceva de împărțit, dar vinovați erau întotdeauna ceilalți, ca de pildă, astăzi — Habarov, un băiat potolit și serios. Era fratele mai mic al lui Habarov despre care se vorbise la cancelarie — la fel de sincer și de cinstit ca el, dar mai închis, mai cuminte, spre deosebire de celălalt care dădea dovadă de o energie nestăvilită.

Incidentul s-ar fi putut încheia prin restabilirea adevărului: cine a scuipat în urechea celuiălalt, și așa mai departe, dar învățătoarea se simți cuprinsă de o oboseală atît de cumplită amestecată cu nepăsare și de o tristețe atît de copleșitoare, încît își puse miinile subțiri, cu pielea zbîrcită, pe catalog și spuse:

— Să iasă la lecție Aptekareva.

Aptekareva era fiica unui activist de partid, cu o muncă de mare răspundere. Înaltă, frumușică, avea părul legat cu funde, și în picioare pantofiori eleganți; șorțul era întotdeauna călcat fără o cutișoară. Toate acestea vedeau dragostea și grija mamei. În ochii ei mari, frumos croiți, întrebători, se reflectau ferestrele și bucăți din cerul de martie. Era o fată drăguță, un copil bun, care se dezvoltă normal și nu pune probleme.

« Ce te așteaptă în viață? se gîndi profesoara în timp ce eleva spunea lecția. Ai să te faci mare, ai să fii o fată ca toate celelalte, apoi din Aptekareva ai să devii Ivanova, Petrova, Habarova, ai să faci cunoștință cu cel care ți-e sortit să-ți fie soț, la poștă, la un concert sau într-o excursie... Ai să dai viață unui băiat, care are să devină fotograf-amator pasionat sau are să construiască aparate de radio... sau vei avea o fetiță, pe care ai s-o dichisești, ai să-i calci panglicile. Și-apoi... »

— Tatiana Sergheevna! Petrov aruncă o rachetă! sare cu gura « javra ».

— Dă-o-ncoace! poruncește Tatiana Sergheevna.

— N-am nici un fel de rachetă, răspunde Petrov cu o privire șireată, și ridică miinile, vrînd să dovedească adevărul spuselor sale.

— Mai așteaptă puțin, după ce ai să termini cu învățătura, ai să lansezi rachete adevărate, dar deocamdată stai locului, îl muștră cu severitate învățătoarea.

Știa că Petrov are pe genunchi o săgeată de hîrtie, dar n-avea chef să lungească discuția și continuă să asculte distrat ce spunea Aptekareva.

¹ Joc de cuvinte în limba rusă între numele de familie « Mosina » și « moska » — javră, cățeluș.

« Copiii mei, se gîndi învățătoarea, ființe dragi... »

Între timp, fetița terminase și o privea cam nedumerită.

— Treci la loc. Ți-am pus « foarte bine », spuse Tatiana Sergheevna șovăind, căci de fapt nu ascultase răspunsul elevei. Acum să scriem. Deschideți caietele. Scrieți: *Dictare*. Ascultați cu atenție și căutați să nu faceți greșeli: « Partidul Comunist duce popoarele spre fericire și pace... »

6

Întorcîndu-se acasă, Tatiana Sergheeva scoase, ca de obicei, din cutia de scrisori *Izvestia* și *Pionerskaia Pravda*; mai era și o scrisoare oficială.

Deschise scrisoarea fără prea multe emoții și citi:

« Mult stimată tovarășă Karelina! Ca răspuns la cerea dvs. vă aducem la cunoștință că, din păcate... etc. » Pentru identificare, i se cerea din nou, pentru a nu știu cîta oară, să indice numele și pronumele, anul și locul nașterii, gradul în armată și alte date auxiliare.

Karelina însă nu știa nimic din toate acestea, nu păstrase nici măcar acea unică scrisoare trimisă de Lopuhina, ci o ruptese și o aruncase. Memorase doar încheierea: « Nora dumneavoastră iubitoare, Irina ».

Cu toate acestea, și Crucea Roșie și multe alte organizații cărora li se adresase, căutaseră s-o ajute, făceau cercetări, dar de fiecare dată venea același răspuns « din păcate ».

« Cîți ani să aibă Lopuhina? Dacă e încă în viață, trebuie să fie ceva mai mare decît Klava, profesoara de biologie ». În casă era ghețarie. Tatiana Sergheevna își schimbă rochia, aprinse focul în sobă, apoi își încălzi mîncarea gătită cu o zi înainte. Iarna își pregătea totdeauna mîncare pentru trei zile, căci era frig și se păstra bine. Spălă apoi vasele și mătură pe jos, fără să stăruiască prea mult pe la colțuri.

Li trecu prin minte că dacă n-ar face curățenie, odaia ar arăta așa cum fusese cîndva — pustie, prăfuită, doar fără cerceii de briliante pe care-i purta manica aceea religioasă...

Într-un tîrziu, mătușa Fenia bătu la ușă și intră aducînd o strachină acoperită cu un ștergar, plină cu piroști calde, prăjite în untdelemn. Era « specialitatea » casei. Bătrînica socotea de datoria ei să-i aducă din cînd în cînd Karelinei piroști și, totodată, să mai stea nițel de vorbă cu ea. Pentru Tatiana Sergheevna, « specialitatea » casei fusese odinioară budinca cu mere, dar de mulți ani încetase să mai facă această prăjitură. Budinca își pierduse farmecul pentru ea.

Mătușa Fenia, era o băbuță scundă, indesață, în veșnică mișcare și tare vorbăreată.

— Mănîncă-le, mănîncă-le sănătoasă, că prea ai slăbit, draga mea, și n-are nimeni grijă de dumneata.

— Mătușă Fenia! îi răspunse tristă Tatiana Sergheevna, noi femeile slăbim nu atunci cînd nu ne poartă nimeni de grijă, ci atunci cînd noi n-avem cui purta de grijă...

— Ce-a vorbele astea? Ești sănătoasă, ești stăpînă pe viața ta, n-ai griji! Nu-ți mai face inimă real! Cînd stai să te gîndești cîte griji au și ce greu o duc alte femei! Au atîta treabă, că nici n-apucă să trăiască, pe cînd dumneata, draga mea, o duci bine, ești chiar de invidiat! Nu te mai gîndi la nimic, nu te mai întrista, mănîncă! Eu așa zic, și mătușa Fenia își coborî într-atîta glasul că vorbea în șoaptă, eu zic că noaptea trecută

ai visat-o pe sectanta aia rea, că prea ai gemut. Dar nu te mai gîndi la ea. Dă-o încolo de afurisită, zău așa, Tatiana Sergheevna!

Învățătoarea zîmbi și, pentru a o liniști pe bătrînă, spuse:

— Fii pe pace, n-am visat-o pe sectantă!

Dar, fără să vrea, se gîndi că nici sectanta aceea nu fusese totdeauna o bătrînă afurisită, că odinioară, de mult, fusese și ea copil, o fetiță cu pielea trandafirie, de neam boieresc, poate că semănase cu Aptekareva, și — cit de ciudat! — și ea avusese un soț și un fiu, care muriseră amîndoi.

— Doamne! exclamă ea, înpăimintată de ceea ce îi trecuse prin minte. I-au murit și soțul și băiatul, apoi ne-am mutat noi în locul lor, și mi-au murit și mie și soțul și băiatul.

— Soarta nu alege, oftă băbuța. De asta te-am îndemnat să nu te mai necăjești zadarnic.

— Au murit amîndoi...

— Da, dar gîndește-te pentru ce au murit, spuse bătrînica pe un ton naiv și totodată înțelept. Nu-i pune pe aceia într-o oală cu dumneata.

Tatiana Sergheevna o privi fără să-i înțeleagă vorbele, copleșită încă de gîndul acela curios, aproape o superstiție...

— Erau oameni răi aceia, oftă iar mătușica Fenia. Dumneata nu-i pîi minte, dar eu îi știu. La doisprezece ani, am început să le spăl, îmi jupuiam pielea frecînd rufe, și-mi dădeau numai cincisprezece copeici pe zi. Seara veneam acasă, în bordei, și mă porneam pe bocit, iar dimineța mă duceam iar la lucru. Și asta pentru cincisprezece copeici pe zi! Iar cînd am crescut oleacă, am început să mestec piei puturoase în cazane, pentru treizeci de copeici pe zi. Plecam la lucru cînd abia se crăpa de ziuă, și mă întorceam acasă cînd se lăsa noaptea. De-abia-mi tîram picioarele de osteneală. Amarnică era viața. Și pe de-alde noi nici nu ne-ar fi lăsat să intrăm în casa lor!... Umblau numai cu trăsura, cu oamenii se purtau de parcă erau vite, o țineau numai în chefuri și baluri, în baluri și chefuri, i-am văzut eu... de aceea și-au apărut cu ghearele și cu dinții avușile, pentru ele au murit... Pentru aurul lor. N-am carte, dar am văzut în viață atîtea, că altuia i-ar fi ajuns pentru trei vieți...

Tatiana Sergheevna știa ce viață amărită dusese bătrîna. Se născuse în Zemlianka și aici crescuse. Primul ei bărbat, meșter instalator, fusese un bețiv fără pereche. Îl călcăse într-o noapte o căruță cu lemne. Avusese cu el patru copii: doi îi muriseră înainte de a împlini un an, al treilea la doi ani, doar ultimul rămăsese în viață. Îl trimisese să slugărească, iar ea lucra la fabrica lui «pan Eroplan». Urmase apoi războiul, foametea, și băiatul plecase cu ostașii roșii.

Femeia se gîndi să se ducă la țară, la socrii ei. Pe drum o siluiră niște cazaci beți și-n noaptea aceea vru să se spînzure în pădure, dar un cioban bătrîn o hotărî să-și schimbe gîndul. Cînd a venit Armata Roșie a urmat-o și ea; le pansa rănile ostașilor, îi cîrpea, le spăla. S-a măritat apoi cu un comandant de pluton de mitraliori și a trăit cu el un an de zile, pînă cînd plutonul a căzut într-o cursă și au fost nimiciți cu toții. Pe ea au iertat-o dușmanii și i-au dat drumul, spunîndu-i să nu le mai iasă în cale.

Soartă de femeie!

După plecarea bătrînei, învățătoarea rămase la fereastră, privind îndelung strada pustie. Între timp, piroștile se răciseră și se zbîrciseră.

Tatiana Sergheevna virî piroștile în dulap, deschise călimara cu cerneală roșie și începu să corecteze un teanc de caiete de aritmetică. Aproape

mecanic, sublinia cifrele scrise urît, corecta greşelile, punea « foarte bine », « bine », « suficient ». Caietele semănau atît de mult cu cei cărora le aparţineau, încît uneori nici n-avea nevoie să se mai uite la etichetă pentru a citi numele.

Caietul lui Triapkin era rupt, plin de pete de grăsime şi avea o sugativă numai găuri toată. Începuse să scrie, murdărise pagina, o rupsese. Şi cit se luptase ea ca să-şi înveţe elevii să nu rupă paginile! Triapkin adunase 43 cu 27 şi-i ieşise 600. Închisese caietul, pătase pagina şi cu asta socotea că şi-a făcut datoria.

Caietul Belenkaiei era ordonat, n-avea nici cea mai mică pată, literele şi cifrele erau frumoase, scrise caligrafic. Nici n-avea nevoie să-l corecteze, ştia că nu sînt greşeli. Era un caiet excepţional, care putea fi dat de exemplu şi dus la expoziţie. Fetiţa nu este atît de inteligentă, pe cit e de silitoare, neobişnuit de silitoare. E în stare să muncească indoit şi întreit, în comparaţie cu alţii. La lecţie e numai ochi şi urechi, parcă soarbe cuvintele, dar prea este mult lăudată. E un copil care te atrage, dar totodată te şi îngrijorează. Şi totuşi trebuie să-i pună « foarte bine », ca de obicei...

Amintindu-şi de bietul Tomaşek, bilbiitul, căruia îi pusese numai « bine », Tatiana Sergheevna îi căută caietul. E curat, tema e bine făcută dar la ultima lucrare a uitat o unitate. Şi nici scrisul nu e prea frumos. Dorea atît de mult să-i pună « foarte bine », încît parcă-i venea să corecteze în locul lui greşala prostească pe care o făcuse! « Cîte treerătoare au fost? » Asta-i desigur caietul Mosinei. Caietul Aptekarevei era îmbrăcat într-o învelitoare nouă, frumos tăiată. Se vedea mina mamei. Paginile scrise erau aproape fără nici o pată, ca la Belenkaia, dar un ochi experimentat putea să descopere, ici şi colo, ştersături, ştersături iscusite, făcute de un om matur, nu cu guma, ci cu lama. Şi de cite ori le interzisese să facă ştersături! Tatiana Sergheevna sublinie fără milă ştersăturile, spunînd în gînd: « Uite aşa, nu-ţi obişnui copilul cu o frumuseţe falsă, de paradă! Dintr-o minciună mică se naşte o minciună mare, şi va veni clipa cînd va trebui să răspunzi de această minciună, oricum te-ar chema: Aptekareva, Petrova, Habarova. »

7

Cu toate că lucrase anume încet, teancul de caiete se isprăvi totuşi.

Tatiana Sergheevna îşi mai făcu de lucru prin odaie, aşeză cele patru scaune la locul lor, lîngă masă, apoi uitîndu-se la ceas şi văzînd că nu e tîrziu, se îmbracă şi plecă la cinema.

Casa de cultură a fabricii de pielărie era puternic luminată. La intrare stăteau grămada băieţandri şi fetișcane. Erău tineri de tot şi, trecînd pe lîngă ei, Tatiana Sergheevna îi văzu cufundaţi în discuţie, arborînd un aer misterios. Fetișcanele chicoteau nervos, iar băieţandrii, vrînd să-şi dea aere, fumau.

Pe cînd urca scara, două fete o ajunseră din urmă şi i-o luară înainte.

— Am dat examenul la rezistenţa materialelor, spuse una dintre ele, înaltă şi bălaie. Am două bilete, dacă vrei, hai să mergem.

— Ce miini reci ai! exclamă cealaltă, care era mică şi îndesată.

« L-a aşteptat mult timp lîngă statuia lui Gogol, el sau n-a venit sau a întîrziat, şi, de ciudă, are să intre la cinema cu fata asta, simpatică şi

durdulie, care, biata de ea, nu aștepta pe nimeni», își spuse zimbînd Karalina.

Se dădea un film vechi: «Evghenii Oneghin». Deși îl mai văzuse o dată, Tatiana Sergheevna luă un bilet. În hol era un bufet, de unde cumpără vreo zece mere, dar n-avea chef să le mănînce, așa că le vîri prin buzunare, fără să se întrebă și fără să știe de ce procedează astfel.

Se așează în primul rînd, aproape de tot de ecran, alături de bătrîne și copii. Filmul era uzat, se rupea adesea, și atunci băieții fluierau și tropăiau. Sonorizarea era veche, parcă se tira, și hîrîia, fapt care îi supăra pe spectatori. De astă dată, opera preferată a Tatianei Sergheevna nu-i produse o impresie plăcută, dimpotrivă o enervă.

Cînd ieșiră de la cinema cădea o fulguală ușoară. Din sălile de sus se auzeau sunetele lunguroase ale saxofoanelor, iar la intrare stăteau grupuri-grupuri, băiețandri și fetișcane, șușotind, dîndu-și aere și îngheșuindu-se.

Bătrînele porniră una după alta spre casă, Tatiana Sergheevna mergea în urma lor. Se lăsase un frig grozav, era sloi de gheață și parcă n-avea pic de sînge în vine.

În timp ce se muncea să descuie lacătul, dădu cu ochii de o hîrtie albă, împăturită, vîrîită sub ușa. O desfăcu și văzu cu mirare că e o telegramă.

De vreo optsprezece ani nici nu mai trimisese, nici nu mai primise nici un fel de telegramă. Aproape uitase cum arată. Era întuneric și nu vedea să citească. Înfuriată că-i înșepeniseră degetele, se căzni cîva timp cu lacătul care nu voia să se descuie. În sfîrșit, cu chiu, cu vai, suci cheia în broască, intră, aprinse lumina și se aplecă asupra telegramei, întrebîndu-se încă dacă îi era adresată.

În telegramă, scria:

«Dorim să ne oprim o zi... în trecere prin oraș. Așteptați gară. Sosim trenul... vagonul 4... sîmbătă... Lopuhina».

Tatiana Sergheevna reciti telegrama o dată, de două ori, de trei ori. Încetul cu încetul, prinse a înțelege cele citite. Puse telegrama pe masă și, mașinal, începu să-și scoată distrată paltonul, dar, fără s-o facă pînă la urmă, apucă din nou foaia de hîrtie. Textul complet suna astfel:

«Dorim să ne oprim o zi. Sîntem în trecere prin oraș. Așteptați gară trenul 42, vagonul 4, sîmbătă cinci treizeci după-amiază. Lopuhina».

Tatiana Sergheevna remarcă laconismul și exactitatea militărească. Nu avea nevoie nici măcar să se ducă la gară, să întrebe la Informații la ce oră sosește trenul 42, căci telegrama menționa totul. Era totul prevăzut, cu o grijă ciudată, poate fără rost, poate jignitoare. Nu trebuia să alerge nicăieri, nu trebuia să afle nimic.

Tatiana Sergheevna străbătu de cîteva ori încăperea de la un capăt la altul, apoi luă două scaune de lingă masă și le așeză de o parte și de alta a dulapului. Asculta cu încordare clacxoanele mașinilor care treceau arareori pe stradă, și tic-tacul pendulei în odaia vecinilor.

— Mamă, am cămașa curată? întrebă cu voce sonoră mecanicul Pavel Karpovici, după care răsună tusea lui. Era ciudat, foarte ciudat, să auzi un om aproape bătrîn rostind cuvîntul «mamă».

Tatiana Sergheevna se duse în sălișă să-și ia lemne, aprinse focul în sobă, scoase merele din buzunarele paltonului și o franzelă veche din bufet, apoi începu să pregătească budinca.

O cuprinse groaza când își dădea seama de câtă vreme nu mai curățise cratița și se apucă s-o frece cu sîrmă și sodă. Și lingurile și furculițele erau pătate, așa că se apucă să le frece și pe ele. De dincolo, de după perete, se auzi bătînd pendula, o dată, de două ori... Tatiana Sergheevna curățea, freca, gîndindu-se la lucruri fără nici o legătură, la lucruri foarte diferite, și nu putea înțelege cum de s-au întîmplat. O căutasă pe femeia aceasta timp de cincisprezece ani, fără să-i poată da de urmă, iar ea îi trimisese acum o telegramă.

Puse budinca în cuptor, la foc mic, și, cu gîndurile încețoșate, fără să-și dea seama ce face, se gîndea, se gîndea neconținut, ca într-o toropeală...

Trenul avea o întîrziere de trei minute și, în acest răstimp, Karelina se plimbă agitată prin mulțime, pregătindu-se în fel și chip pentru întîlnirea ce avea să urmeze.

Dacă trenul n-ar fi întîrziat, dacă ar fi sosit la timp, de bună seamă că s-ar fi aruncat de gîtul Lopuhinei și ar fi izbucnit în hohote de plîns. Dar, între timp, izbutind să-și înfrîngă emoția, se hotărî doar s-o sărute cu duioșie. Apoi neștiind cum va reacționa Lopuhina la gestul ei, își zise că e mai bine să n-o sărute. La sfîrșitul celui de al treilea minut, era gata s-o întîmpine cu politețe și să discute cu ea calm, așa cum făcea la școală și pe stradă.

În aceeași clipă, pufăind din greu, se ivi locomotiva.

Prin fața Karelinei alunecară cu zgomot roțile roșii, vagonul de bagaje, apoi vagonul postal. Își alesese foarte bine locul, vagonul 4 se opri chiar în dreptul ei.

Într-o sări conductorul, care continua să lustruiască bara vagonului. În urma lui coborî un bărbat gras, cu înfățișare de om sănătos, purtînd pe cap o căciulă mișoasă. Ridicînd mîna, strigă: « Hamal? ». Apoi se ivi o femeie bătrînă, cu o pană neagră la pălărie, și conductorul o ajută să-și dea jos geamantanul învelit într-o husă galbenă.

Apoi apărură ea.

Tatiana Sergheevna o recunoscuse de îndată. Lopuhina era îmbrăcată civil, dar hainele ședeau pe ea de parcă ar fi fost o uniformă militară. Era o femeie destul de drăguță, zveltă, cu părul vopsit și buzele date cu roșu, se ținea dreaptă și avea un aer sever. Căută cîteva clipe cu ochii prin mulțime, apoi privirea i se opri asupra învățătoarei.

— Dumneavoastră sînteți, desigur? întrebă ea cu un glas plăcut, adînc. Eu sînt... bine v-am găsit...

— Bine ai venit. Îmi pare foarte bine că te cunosc, în sfîrșit! rosti cu bunăvoință Karelina fraza pregătită la sfîrșitul celui de al treilea minut.

Urmă apoi o clipă în care se simțiră stingherite, în jurul lor se înghețau oamenii și le sileau să se dea la o parte. La microfon se anunța: « Din cauza întîrzierii trenului rapid, oprirea va fi mai scurtă... »

— Haideți să mergem. Vă rog, blîgii Karelina.

Mergeau alături, cercetîndu-se pe furiș și studiîndu-se una pe alta; pe față își zîmbeau și continuau flecăreala banală, obișnuită, despre tot soiul de nimicuri, ca de pildă: « Cum ai călătorit? » « N-a fost frig în vagon? » « Da de unde, e o căldură îngrozitoare, iar geamurile sînt închise! »

În stația de taxiuri nu mai găsiră nici unul, căci toate fuseseră luate de călători mai întreprizi. Fură nevoite să aștepte. Arareori se mai ivea

cite o mașină, dar era asaltată încă de la cotitură de oameni înșipți, de felul celui cu căciula mișoasă, care coborîse din tren.

Atunci Tatiana Sergeevna îi propuse să meargă cu tramvaiul. Dar și acolo era înghesuială mare: tramvaiul nu venise de mult. Zăriră iarăși o mașină cu lumină verde, alergară după ea, dar cineva le-o suflă de sub nas. În timpul acesta, tramvaiul plecase, astfel că rămaseră în stație să aștepte.

Între timp, Lopuhina îi povestise că se duce să se odihnească la Zelonii Mis, lângă Batumi. I s-a spus că acolo ar fi toiu verii și că s-ar putea face baie. S-a recăsătorit. Soțul ei e șef de serviciu la o întreprindere. Se ocupă de aprovizionarea cu materiale tehnice. Are doi copii și e înnebunită de treburile gospodăriei. De-abia a izbutit să-l convingă pe bărbatu-său s-o lase să plece. Au încercat să ia o femeie de serviciu, dar au nimerit o hoată. Acum au alta, de la țară, care e bucuroasă că i-au făcut formele definitive de mutare la oraș și poate de aceea își dă mai multă osteneală la treabă. Fetița merge la grădiniță, iar băiețelul e într-a patra, dar nu învață, are numai note rele. E o adevărată pacoste, nu ia însă note proaste pentru că e incapabil, ci pentru că învățătoarea nu-l poate suferi. Nu-i rămîne altceva de făcut decît să-l mute la altă școală.

Tatiana Sergheevna se uită într-una după tramvai, ascultă cu amabilitate, dar simte deodată că începe s-o doară sufletul. Și o doare atît de tare, încît nici nu poate respira. Se îngrozește la gîndul că ar putea să-i vină rău. Și abia vorbind, întrebă:

— Cum de m-ai găsit?

— Andrei mi-a povestit multe despre dumneata, despre orașul acesta, despre Zemlianka. M-am gîndit că poate locuiești în aceeași casă și am scris biroului de adrese. Dar a ieșit o încurcătură întreagă. Mi s-a trimis o adresă, dar era vorba de o altă Karelina, și nici măcar de Karelina, ci de Karenina, ca în Tolstoi... Nici numele, nici pronumele nu se potriveau... Am scris din nou...

Tatiana Sergheevna asculta și pe măsură ce trecea timpul își dădea seama tot mai limpede că întîlnirea lor fusese cu totul inutilă, de prisos, fără sens... Pînă acum îi lipsise un ultim amănunt, putea încă să spere, să caute și să aștepte. Dar acum acest amănunt fusese adăugat, nu mai rămînea nimic, era pustiul. Nici măcar scrisori oficiale nu vor mai veni.

.....
Budinca se copsese.

Pendula din odaia alăturată bătuse ora trei. Tatiana Sergheevna se trezi buimacă și-și dădu seama că se grăbise cu budinca. Prăjitura aceasta trebuia mîncată fierbinte, în clipa cînd o scoți din cuptor. Și pînă în seara următoare, la sosirea oaspetelui, budinca își va pierde toate calitățile, fără a le mai putea redobîndi, oricît ai încălzi-o.

De obicei, Ilia Ilici și Andriuşka așteptau cu nerăbdare momentul solemn cînd budinca era scoasă din cuptor și, cu lingurițele pregătite din vreme, se aruncau asupra ei. O mîncau dintr-o suflare, fără să mai lase ceva pentru mai tîrziu, răzuind pînă și fundul crăței.

Ar fi putut să se ducă a doua zi la bufet să mai cumpere mere, în caz că ar mai fi găsit, și să pregătească o altă budincă. Dar, obosită și nedormită, Tatiana Sergheevna simți că îi este indiferent totul. Dacă Lopuhina a izbutit, într-un chip atît de ciudat, să dea de ea, trimițîndu-i cu atîta certitudine telegrama, n-are decît să vină. N-are decît.

Trenul sosi fără nici o întârziere.

Și veni din altă direcție decât cea dinspre care se aștepta Karelina. La început nici nu se dumiri dacă era într-adevăr trenul pe care-l aștepta, sau un altul. Făcînd să se cutremure peronul, locomotiva se ivi cu un zgomot asurzitor, plină de dire de ulei, cu niște roți gigantice, roșii, apoi goniră ca niște grămezi uriașe vagoanele; abia se puteau descifra numerele: «1», «2», «3»... Vagonul 4 nu se vedea; încurcase totul, căci așteptase la celălalt capăt al peronului și acum trebuia să alerge de-a lungul trenului, care nu se oprise încă, dar bineînțeles nu apucă să ajungă nici pînă la mijlocul lui, cînd vagoanele se opriră scîrțîind și şuierînd. O încurcă vagonul-restaurant, făcînd-o să piardă socoteala, i se pîrură o veșnicie secunde cît trebuia să alerge prin fața lui.

Peronul se umplu de lume. Karelina se ciocni de un soldat în bluzon, fără centiron și cu o sticlă de bere în mînă. Era cît p-aci să cadă, dar privi spre el cu un aer rugător și vinovat. Cînd, în sfîrșit, ajunse la vagonul patru, cu răsufierea tăiată și cu inima bătîndu-i nebunește, nu mai văzu pe nimeni coborînd, doar conductorul cerceta cu un aer plictisit tampoanele.

Lopuhina nu se zărea nicăieri. Niște bătrînei se sărutau, hamalii strigau: «La o parte!»; o familie țipa într-una, nu știai dacă așteptau pe cineva sau plecau, căci toți zbierau unul mai tare decît celălalt. În urma lor, uitată cu desăvîrșire, venea o fetiță sfoasă, în uniformă de școală, cu un buchet de flori în mînă. O pereche antipatică, poate soț și soție, el zvelt, îmbrăcat bine, după ultimul jurnal, ea o femeie simplă, urîcică, bondoacă, stăteau dezorientați lîngă geamantane, așteptînd un hamal.

Deodată bărbatul se întoarse și Tatiana Sergheevna se opri înlemnită: era Andrei.

— Dumneavoastră... dumneavoastră... îi spuse femeia aceea urîcică și-i strigă în ureche: eu sint Lopuhina! Eu sint Lopuhina! Sașka, dă o mînă de ajutor, așezați-vă pe geamantan, liniștiți-vă!... Nu plîngeți... Dar, de fapt, ea era cea care plîngea, iar Tatiana Sergheevna doar privea. Un hamal se apropie de ei și, înclinîndu-și capul pe umăr, obișnuit cu tot felul de scene, aștepta răbdător.

Tînărul, care semăna leit cu Andrei, stătea intimidat și părea că nu se simte la largul lui, ca și cum această întîlnire nu-i era pe plac.

— Cum de m-ai putut găsi? întrebă mirată Karelina.

— Vă caut din 1945. Ați plecat din Sverdlovsk fără a lăsa adresa, v-am căutat prin Ministerul Învățămîntului, apoi v-am căutat...

Dar Tatiana Sergheevna abia auzea vorbele Lopuhinei.

— Andriuşa, vino-ncoace, spuse ea.

— Mă cheamă Sașka. Bine v-am găsit, spuse băiețandrul corect, căutînd să se stăpînească de față cu atîția oameni. Nu-mi închipuiam că arătați așa...

— Ducem bagajele la taxi? întrebă hamalul, dar cum nimeni nu-i răspunse, începu să lege geamantanele cu o curea.

— În ce clasă ești, Sașka? întrebă Tatiana Sergheevna.

— Într-a opta, răspunse băiatul cu o voce grosioară, privind pe sub sprîncene, întocmai ca Andrei.

— Cum ați călătorit? întrebă iar cu un tremur în glas Tatiana Sergheevna. A fost bine în vagon, nu v-a fost frig?

Apoi porniră, cu chiu, cu vai, spre casă; odată ajunși, se strinseră vecinii — mătușa Fenia, mecanicul Pavel Karpovici cu nevasta — minunându-se și punînd tot soiul de întrebări. Apoi aceștia plecară.

Tatiana Sergheevna trebăluia prin casă, ajutîndu-le să-și așeze lucrurile, să-și scoată paltoanele. Băiețandrul subțirel, elegant îmbrăcat, îi dădu apă dintr-o cană cu coada ruptă. Lopuhina, într-o rochie simplă, uzată, cu niște șoșoni vechi în picioare, era bondoacă, dar iute la treabă. Avea mîinile mari și roșii de frig și vorbea cu un accent neobișnuit pentru urechile Tatianei Sergheevna, pronunțîndu-l foarte puternic pe a.

— Am adus o fotografie, e tot ce mi-a rămas, spuse Lopuhina, scoțînd din geamantan o poză din timpul războiului, ștearsă, făcută de un amator.

Andrei zîmbea, privind pe sub sprîncene, pe cap avea o căciulă cu urechi și era îmbrăcat în cojocul acela care mirosea îngrozitor a oaie.

De-abia cînd văzu fotografia, Tatiana Sergheevna păru că se trezește; abia atunci văzu totul și își dete seama că totul e adevărat, că aceasta e viața. Își apăsă mîinile pe obraji și izbucni, în sfîrșit, în hohote de plîns — plîngea din pricina acestei bucurii amare, chinuitoare, plîngea pentru toate mamele, pentru toate fiicele, pentru toată durerea lor, și pentru toate suferințele lor. Înțelegea că numai ei îi surisese soarta, care pentru atîtea milioane de femei fusese crudă. E îngrozitor cînd stai și te gîndești cum se duc oamenii la moarte, deși idealul pentru care se duc să moară e mareș. Își dădea seama că deși suferințele nu se vor curma, va trebui totuși să le pună capăt acestor coșmaruri ale trecutului, acestor anacronisme, acestei sălbăticii, acestei barbarii, pentru ca Sașka, nepoții lui Șubman, Habarov, Petrov, Triapkin să nu fie nevoiți să mai tragă în oameni. Așa va fi, pentru că oamenii se îndreaptă spre o viață adevărată, iar copiii vor fi mai fericiți decît părinții. Așa va fi în această lume istovită de milenii de suferințe.

Fiiți fericiți, oameni!

În romînește de TATIANA NICOLESCU

Ilustrație de L. BARDOTZ

Cunoscuta scriitoare sovietică, Anna Ahmatova, a cărei activitate literară numără peste cincizeci de ani, s-a născut la 23 iunie, 1889, lângă Odessa. A făcut studii juridice și literare la Kiev și Petersburg.

În 1912, Ahmatova a publicat primul său volum de poezii, intitulat *Seară*, urmat curînd după aceea de *Mătăniile* (1914), *Stolul alb* (1917) și *Pătlagina* (1921). Poeta se încadra în curentul acmeist. Succesor al simbolismului, acmeismul continua linia « artei pentru artă », deși opunea poeziei simboliste « o lume sonoră, colorată, avînd forme, greutate și timp ». Versurile Ahmatovei din acei ani erau subliniate intimiste, caracterizîndu-se prin detașarea de problemele sociale, de puternicele conflicte politice ale contemporaneității. Dar, în același timp, spre deosebire de creațiile multor alți poeți aparținînd acestui curent, versurile Ahmatovei erau clare, expresive și lipsite de ornamentațiile verbale, adesea confuze, ale poeziei acmeiste. După cum subliniază A. Surkov, care semnează postfața ultimei culegeri de versuri alese ale Ahmatovei, ea apare încă de pe atunci ca o « puternică individualitate poetică », de un lirism debordant.

După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, poeta a continuat să colaboreze la diferite publicații, studiînd în același timp cu pasiune arhitectura vechiului Petersburg și viața lui Pușkin. Rezultatul acestor cercetări l-au constituit trei lucrări tipărite la timpul lor. În prezent, Ahmatova pregătește lucrarea *Moartea lui Pușkin*.

Marele Război pentru Apărarea Patriei a surprins-o la Lenin-grad, de unde s-a evacuat mai întîi la Moscova și apoi la Tașkent, unde a locuit pînă în mai 1944. Ca și ceilalți poeți, Ahmatova vizita adesea spitalele, citind poezii ostașilor răniți. După victoria asupra fascismului, scriitoarea s-a reîntors la Leningrad, ocupîndu-se mai ales de traduceri și interesîndu-se cu precădere de poezia coreeană străveche și de epoea populară aîrbă.

După o îndelungată perioadă de căutări, Ahmatova a reușit, în cele din urmă, să-și găsească adevăratul ei drum literar. Marele Război pentru Apărarea Patriei a zguduit profund inima poetei, versurile ei răsunînd de data aceasta « la unison cu sentimentele pe care le încerca întregul popor ».

Poeziile scrise de Ahmatova în ultimii cincisprezece ani își au un loc bine statornicit în lirica sovietică contemporană și ele dovedesc, după cum spune însăși poeta, « legătura ei cu epoca, cu viața noului poporului ».

CURAJ

Noi știm ce anume stă azi pe cântar
Și ce hotărăște azi ceasul.
E ceasul curajului. Bate amar
Dar n-o să ne lase curajul.
Și dacă vom zace loviți de obuz
Și fără-adăpost rătăci-vom,
Pe tine comoară a graiului rus,
Cu viețile noastre păzi-vom.
Și liber, curat, te vom duce la fii
Ca smuls din robie al lor tu să fii,
De-a pururi!

februarie 1942

PREA
SFÎNTUL
NOSTRU
MEȘTEȘUG

Prea sfântul nostru meșteșug
Ce prin milenii dăinuie,
Lumină-i și-n al nopții crug,
Dar niciodată nu au spus poezii
Că nu există duhul bătrâneții
Sau poate moartea nu ar fi.

1944

ÎN AMINTIREA PRIETENULUI

*În a Victoriei Zi, prin ceață rară,
Cînd zorii ard — pîrjol împurpurat —
Ca o vădană vine primăvara
La un mormînt necunoscut, uitat.*

*Rămîne în genunchi și, fără grabă,
Mîngîie iarba, mugurul respiră,
Un flutur, de pe umăr, pune-n iarbă,
Și prima păpădie o resfiră.*

1945

VORBESC COPIII

*În parcuri s-au aprins întîii, macii,
Orașul liber, bucuros de vară,
Respiră vînt marin, sărat și proaspăt.
Alunecă pe fluviu bărci pestrițe
Și-a fragezilor trei ușoare umbre —
Asfaltul s-a zvîntat și dragii oaspeți
Sînt ca un zîmbet proaspăt. . . .*

*Năpraznic în oraș țîșnind tumultul
De glasuri dintr-un cor — cor de orfani —
Și mai curate glasuri nu-s pe lume,
Subțiri, dar răsunînd pe-ntreg pămîntul.
Din difuzor se-nalță glasul-acesta
Pătrunzător ca flautul. El vine
De sub castanii parizieni, din ceață,
Din pustiitele cetăți renane,
Din Roma cea străveche. El e simplu
Ca glasul ciocîrliei, dimineata,
Și scump, pe înfelesul tuturor.
El, ce vorbește azi, văzu odată
Înnebuniții ochi, peste-al său leagăn
Ochi ce-nainte, pururi îl priviră
Ca două stele, —
el este-acel*

Care-a-ntrebat :

« Când l-au ucis pe tata ? »
 Lui, nimeni nu-ndrăznește să-i răspundă,
 Să-i taie vorba, să-i închidă gura.
 El — creștet de lumină, limpezi ochi —
 E fiul tuturor.

Ne legăm
 Să-l ocrotim spre fericirea lumii.

1 iunie 1950

AMINTIRE

*M-ai născocit. Nu poate-n univers
Asemenea făptură să se nască.
Nu-s leacuri să te-aline și nici vers.
Te bîntuie-o fantomă nebunească.*

*Ne-am întîlnit în anul cel cumplit
Cînd lumea se-nvechise, obosise.
Era-n zăbranic totul, veștejit,
Și proaspete — doar gropile deschise.*

*Nici felinare. Ca de smoală — Neva.
Jur împrejurul casei — noapte-adîncă.
Și glasul-mi te cheama, urcînd ca seva.
Și ce-ncepea nu-nțelesesem încă.*

*Și ai venit, parcă de-o stea mînat,
Trecînd prin toamna tragică, spre mine.
Și-n casa pustiiă ai intrat.
Zburară versuri, stol, dintre ruine.*

1946—1956

MUZICA

*E-n ea ceva miraculos arzînd.
E toată-n strălucirea ei, ciudată.
Spre mine glasul ei se-ndreaptă, blînd,
Și să-mi aline sufletul e gata.*

*Larg, larg deschiși sînt ochii ei, văpăi.
Pe umeri aripi bat înfricoșate.
Și totu-i ca furtuna cea dinții
Sau parcă-s flori care vorbesc cu toate.*

1958

În romînește de MARIA BANUȘ

EVE MERRIAN

Eve Merrian s-a născut în Filadelfia în 1916 și a studiat la Universitatea Cornell. În 1946 i s-a decernat un premiu al literaturii tinere, iar volumul ei *Cercul Familiei* a fost remarcat de Archibald MacLeish. A colaborat la unele dintre principalele reviste și magazine din S.U.A. și unele din poemele sale au fost tipărite în Anglia, Elveția, Franța și India. A lucrat de asemenea pentru radio și film. Nuvelele și articolele ei sînt cunoscute în Statele Unite, iar cărțile sale *Femeia cu torța* și *Cartea despre F.D. Roosevelt* au fost apreciate de presă.

Placheta de versuri *Montgomery, Alabama, Money, Mississippi and other Places*, din care sînt traduse poemele de mai jos, abordează una din temele cele mai actuale ale vieții din țara poetel, problema discriminării rasiale.

Poezia ei își trage seva din spiritul democratic al lui Walt Whitman și al literaturii care nu s-a îndepărtat de năzuințele poporului american.

MONEY, MISSISSIPPI

(Ziarele: «Ieri a fost descoperit în riul din orașul Money, statul Mississippi, trupul mutilat al unui negru de 14 ani, din Chicago».)

*De la Chicago spre Mississippi
băiatul Emmet Till a pornit
să-și vadă niscaiva rude,
în Mississippi, într-un oraș anumit.*

*Orașul poartă numele Money,
orașul se numește Money
numele orașului e Money,
Money, orașul murdar.*

*Emmet Till nu s-a mai întors
din acel oraș din Mississippi.
Doi albi l-au ucis pe Emmet Till,
în acel oraș din Mississippi.*

*Orașul poartă numele Money,
orașul se numește Money,
numele orașului e Money,
Money, oraș singeros.*

Doi albi l-au doborât pe el
în oraşul mai sus numit
şi în riu îl zvirliră pe el.
Să se-nece, negreşit.

Oraşul poartă numele Money,
oraşul se numeşte Money,
o, numele oraşului e Money,
Money, oraşul cel putred.

Rîul îl duse pe Emmet Till
prin acel oraş neguros.
Rîul duse cu el Justiţia
plutind cu faţa în jos.

Căci oraşul poartă numele Money,
oraşul se numeşte Money,
numele oraşului e Money,
Money, oraş necurat.

Băiatul plecă în moarte.
Ucigaşii, liberi plecară.
Ucigaşii fură lăsaţi în voie,
băiatul fu lăsat să moară.

Acolo, unde oraşul poartă numele Money,
oraşul se numeşte Money,
numele oraşului e Money,
Money, oraşul abject.

*Pescuiți trupul lui Emmet Till
din riul cu apa murdară.
Din orașul acesta de sânge pătat,
scoateți trupul Justiției afară.*

*Aduceți acasă trupul lui Emmet Till
din fiecare cetate.
Aduceți acasă trupul Justiției
și coroana ei cu nestemate-nsfîngerate.*

N. Tr. în engl. money = bani.

HEINZ STIEGER (ELVEȚIA)

TINEREȚE

BOICOT ÎN AUTOBUZ

Roțile se-nvîrteau încet, se-nvîrteau ușor
în Montgomery, Alabama,
unde bunii negri-și cunoșteau locul lor.

Toate roțile se-nvîrteau mereu, încet și ușor,
în Montgomery, Alabama,
unde bunii negri se păstrau la locul lor.

Până-ntr-un întâi decembrie — în urmă cu zile puține —
cînd o bună negresă-și luă locul păstrîndu-și-l bine.

« Primul venit — e și primul servit.
Asta mi se cuvine și mie, negreșit. »
Locul tău e la urmă. Ai uitat cu totul ce se cuvine?
« Locul mi-l știu, în sfîrșit. Și mă simt pe el foarte bine. »

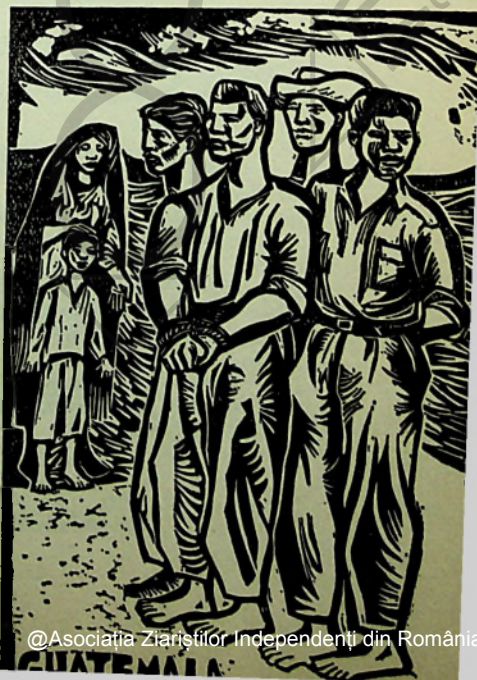
Vechilor roți, obositelor roți, le oprișe jocul
ea, buna negresă care-și cunoștea și-și păstra locul.

Ianuarie, februarie, iată și primăvara cum vine
iar buna negresă locul și-a luat și îl ține —

*Și tot mai mulți și mai mulți locul și-l găsesc,
tot mai mulți și mai mulți locul și-l țin și-l păzesc,
tot mai mulți și mai mulți și-l păstrează, firesc,
în primele rînduri ale neamului omenesc.*

În romînește de NINA CASSIAN

GUATEMALA, gravură de TURIANSKI SUZANA (URUGUAY)

ELISABETA BAGREANA

Elisabeta Bagreana este una din cele mai de seamă reprezentante ale liricii bulgare contemporane.

S-a născut în 1893 la Sliven într-o familie modestă de funcționari. După terminarea liceului, a lucrat ca învățătoare în satul Atamno. A urmat apoi filologia slavă la Sofia. În timpul studenției publică primele poezii (1915) în revista *Săвремена Мисъл*. Începând din 1920 Elisabeta Bagreana participă cu asiduitate la viața literară, manifestându-se în același timp ca scriitoare strâns legată de activitatea obștească.

În 1927, publică primul volum de poezii *Весница și sfinta*, un imn închinat femeii. Acestuia îi urmează în 1932 volumul *Steaua marinarii*, iar în 1936 — *Înimă omenească*. După 9 Septembrie 1944, Bagreana publică volumul *Cinci stele* în care scrie despre Ziua cea mare care a adus eliberarea Bulgariei.

Elisabeta Bagreana a participat activ la mai multe congrese internaționale pentru apărarea păcii.

AEROPORTURI

*Mereu, de când mă știu, și azi,
Să zbor îmi place,
O, să zbor, să zbor,
De-adevăratelea,
Cu gândul,
— O pasăre însetată, dorul ăsta,
Nesăturat de vreme.
Și azi mă ademenesc tăcute, noaptea,
Aeroporturile, cuiburi
Pestrițe ale lumii,
Cu păsări de metal zburînd, zburînd,
Departe, peste ape, peste șesuri,
Pe ștersele văzduhuri cărări
Se pierde neconținut
Peste pământul devenit prea mic
Și-n urma lor magnetizate, prinse
Priviri de adolescenți
Vrăjiți, visînd.*

*Ce ape-au curs între acum și-acea
Tulburătoare, caldă primăvară*

*A primului meu zbor
Către amăgitoarea lume, depărtată.
Ce multe aerodromuri au atins
Mereu nepotolitele-mi aripe!
Străine vetre penele le-au ars
Iar inima de dragoste durea.*

*Azi adunate am în amintire,
Ecuatorul, straniul ținut,
Și miezul polului închis în ghiață,
Arhipelaguri, pampasuri, de-a valma.
Dar când după un zbor îndelungat
Ținând după acei iubiți de mine
Mă-ntorc
Și îmi răsare pe cîmpia dragă
A Sofiei, aeroportul, cuibul,
Adînc pricep, atuncea că n-ascunde
Bătrîna-mi inimă, un mai curat fior
O dragoste mai plină ca aceasta
Și mă înclin, deliberat, s-ating
Cu buzele oricare fir de iarbă
Oricare frunză.*

PĂMÎNTUL, NEPOȚICA ȘI EU

*Copilă,
În livada primăverii,
Începi să zbori,
Cu fluturii,
Strîngi flori,
Iată mă chemi să vin . . .
— Cîndva,
Cu o privire plină de uimire
Și de căldură, te vei apleca
Pe vorbele acestea?
O să-ți aduci atunci, de mine, aminte
Și de copilăria din Boiana
Spunînd:
— Să fi putut vedea
Cum zbor acum
Poate-ai fi scris
Poemul care l-ai visat mereu.*

Să fiu, eu, azi, copil, ca tine
Crescînd cu timpul nou,
Care-nainte, de-a-nvăşa să scrie
A şi văzut în spaţii sputnicul
Şi care-ncrezătoare,
Cu gestul larg şi ochii limpezi
Aşa cum fac copiii cînd se joacă
Pe acelaşi petec de hîrtie unde
Tocmai am terminat poemul meu
Cu-acelaşi toc
Ea zîmgeleşte un desen stingaci
«Gagarin în rachetă»...

Tu vei zbura către o altă lume
Mult mai atrăgătoare pentru tine
Decît bătrînul nostru lut.
Un cer mai pur pe boltă să găseşti
Flori mai frumoase
Fruite mai ciudate,
Tu vei vedea în alba dimineată
Din Venus sau din Marte, răsărind
Pămîntul nostru,
Cum în zori la noi
Luceafărul de zîină străluceşte
Deasupra lumii paşnice şi largi.

Eu,
Cu toate că în viaţa mea
Pe această nestatornică planetă
De istovire şi tristeţe-mi plec
Adesea capul. — (Cupa cu plăceri
Arar mi s-a-ntins, cu-amar mai des)
O altă lume, totuşi, nu cunosc.
Iubesc acest pămînt cu fraţi ai mei
Şi ştiu
Că ei vor face şi mai fericit
Acest şăgalnic zîmbet de copil
Şi mai frumos vor face să-nflorească
În primăvară
Vecbiul lor pămînt.

În romîneşte de AURORA CORNU

OSCAR LEWISCOPILII
LUI
SÁNCHEZ

The children of Sánchez («Copiii lui Sánchez») este povestea unei familii care există în realitate și trăiește într-o mizerabilă periferie din Mexico-City.

Sociologul și scriitorul american Oscar Lewis a întreprins o cercetare în mediul acestei familii, aleasă ca prototip al unor categorii sociale care își duc viața într-o mizerie și o promiscuitate de necrezut; înregistrind pe bandă de magnetofon și apoi transcriind povestea fiecărui membru al familiei lui Jesus Sánchez (ai cărui copii sînt: Manuel, un deklasat, Roberto, muncitor calificat, Consuelo, fără ocupație stabilă, singura care a urmat patru clase primare, și Marta, mamă a patru copii mici, muritori de foame). Oscar Lewis oferă cititorului zguduitoare mărturii omenești; victime ale unei orînduiri sociale nedrepte, Sánchez și copiii lui reprezintă, din păcate, o imagine sintetică a degradării și înjosirii pe care o poate atinge omul, în condițiile junglei capitaliste.

Fragmentele pe care le publicăm mai jos sînt extrase din povestirea fiicei lui Jesus Sánchez, Consuelo, care își deapănă biografia căutînd să comenteze și uneori chiar să dea un verdict moral, faptelor înfățișate; cu toate erorile de interpretare și cu toată dezordinea expunerii — povestirea nu are nici măcar o pregătire școlară mai avansată — o realitate dureroasă se face puternic simțită în spusele acestei fete, pe care inumanitatea specifică societății capitaliste au asvîrlit-o pe ea ca și pe alți membri ai familiei ei, pe ultima treaptă a mizeriei.

C O N S U E L O

GRÎJA mea cea mai mare rămăsese tot familia, însă necazurile și emoțiile dinainte se micșoraseră. Departe de ea, îmi dădeam seama că cei rămași acasă constituie un cerc unit, sau, mai bine zis, un lanț în care toți erau legați unii de alții. Eu singură rămăsesem în afara cercului. Așa a fost întotdeauna, dar n-am avut curajul să înfrunt greutățile. Știam că nu trebuie să mă amestec în viața lor, că trebuie să lupt numai pentru mine.

Dacă aș fi trăit numai pentru mine, de mult aș fi plecat departe. Dar dragostea mea pentru familie, această mare dragoste mexicană, era un lanț puternic

care mă trăgea înapoi, mă doboră. Vroaim să înaintez în viață, dar lanțul nu mă lăsa. Iar ei nu înțelegeau că eu vroiam să găsesc un drum pentru ei. Mai îngrozitor, era faptul că mă simțeam obligată să-i ajut, nu pentru că ar fi fost cerșetori. Nu ! De loc ! Ei aveau mai mult curaj decât mine să înfrunte viața, să înfrunte foamea, umilirile, un tratament crunt zi de zi. Ei le-au putut înfrunta. Eu nu. Eram prea lășă.

Doamne, cum aș fi vrut să-mi fac bagajele și să mă duc departe de tot ! Visam să mă duc spre graniță, spre California. Poate m-aș fi măritat cu un *gringo*, cu un străin care m-ar fi înțeles mai bine decât bărbații mexicani. Firea mea era prea uscată. . . Nu eram în stare să fiu drăguță sau destul de supusă pentru a plăcea bărbaților de la noi. Acest *majo*¹ mexican, în mândria și vanitatea lui, consideră femeile ca pe niște ființe inferioare și se bucură când poate să le umilească. Numai el are dreptate și numai sentimentele lui contează. Când discută, pe el nu-l interesează să afle adevărul, ci să vorbească mai tare decât alții. O femeie nu poate să umble singură fără ca vreun bărbat să încerce să-și exercite « drepturile » asupra ei. Toți bărbații pe care i-am cunoscut, tata, frații, prietenii și colegii mei de muncă, toți credeau că ei trebuie să dea ordine și să fie ascultați.

Nu m-am putut împăca niciodată cu un bărbat care vroia să impună, să domine. Nu-mi plăcea autoritatea lui distrugătoare, nu vroiam să mă simt inferioară. În această privință, m-am luptat chiar și cu tatăl meu. Un lucru nu putea să fie just numai pentru că îl spusese el ! Bărbații sînt fizicește mai tari (dar nu și moral), iar dincolo de toată « superioritatea » lor se ascunde forța ! De aceea, niciodată nu am avut încredere în bărbații mexicani, și niciodată, niciodată nu m-aș putea înțelege cu ei. Eu vreau să fiu independentă, să-mi croiesc singură drumul, să-mi creez singură cercul care să mă înconjoare.

Îmi făceam visuri curajoase, dar ori de cîte ori mă duceam în Casa Grande și vedeam situația de acolo, mă îndoiam. Ar fi fost o lașitate să fie părăsiți cei patru copii fără mamă. Delila s-a certat cu tata și a trimis copiii înapoi, la Marta. Din nou a trebuit ca în fiecare seară, să mă duc la Casa Grande, să le dau de mîncare și să-i culc.

N-am să iert niciodată tatălui meu și femeii lui felul în care s-au folosit de acești copii fără apărare pentru scopurile lor, întîi ca un pretext ca să se căsătorească, iar apoi ca să se amenințe unul pe altul. Fără îndoială, Manuel era un părinte rău, dar de ce nu l-a forțat tata de la început să aibă grije de proprii lui copii ? *Papă* nu făcea decât să se plîngă de el și să-l înjure mereu cu aceleași cuvinte : « Cum poți să fii atît de derbedeu, atît de leneș ? E de necrezut ! Dormi pînă la prînz, în timp ce eu îmi rup spinarea lucrînd. . . Nu mai știi ce-i de făcut cu acest animal. Nu lucrează nici măcar pentru el ! »

Mi se rupea inima gîndindu-mă că acești copii nu se pot aștepta la nici un viitor. Sînt ei condamnați să trăiască fără cămin, să primească lovituri cînd de la unul cînd de la altul, să le lipsească îmbrăcămîntea, jucăriile, și chiar și patul ! Mă înfuriam văzîndu-l pe Manuel cum « uită » în mod regulat să lase bani pentru hrana lor. El și Maria² își petreceau viața în cafeneaua lui Gilberto și nici măcar nu se sinchiseau să se ducă să-și vadă de copii. Protestele mele erau ca un strigăt în pustiu. Simțeam cum mă ardeau flăcările soarelui înfierbîntat, pe mine și pe cei patru mărunței.

¹ Majo — termen spaniol pentru tînar bărbat seducător.

² Maria este a doua soție a lui Manuel și mama vitregă a celor patru copii ai lui.

Mă convinsesem că dacă folosim forța împotriva lui, Manuel o să-și ia obligațiile în serios. Într-o noapte, i-am spus tatei că voi vorbi cu un avocat, Senor Marroquin, care l-a ajutat pe Roberto să iasă din închisoare. Întîi, tata a ezitat. Apoi a încuviințat. N-a trecut multă vreme și m-am dus la Departamentul Serviciului Social și l-am acuzat pe fratele meu de irresponsabilitate față de proprii lui copii. Primele două convocări nu l-au interesat, dar pe a treia au trimis-o cu un polițist, la cafenea. Manuel a îngălbenit cînd i s-a înmînat convocarea și, în ziua următoare, a apărut la Departament.

În dimineața aceea, i-am luat cu mine pe cei patru copii la Serviciul Social, deși nu eram sigură că Manuel va veni. Intram și ieșeam mereu, pîndindu-l să văd cînd vine. Către ora zece l-am văzut stînd pe scară. Recunosc că mi-era frică să stau față în față cu el. Dar ar fi fost în stare să plece fără să mai intre și de aceea m-am dus la el și i-am spus, « Papă te așteaptă înăuntru ».

Manuel s-a uitat la mine cu furie și cu ură. « Ce ai mai scornit? De ce mă plictisesc șerpia de aici? » Cu ciudă și mirînd, a intrat în sfîrșit în birou. L-am urmat cu inima cît un purice.

A fost mirat să-și vadă copiii.

— Ei ce caută aici?

Alanes s-a ascuns după mine, Mariquita spunea: — « Nu-ți fie teamă, papă. N-o să-ți faci nici un rău. Mătușa vrea doar să ne cumperi pantofi și haine și să ne dai bani pentru mîncare ». — Eu stăteam în partea cealaltă a biroului, la o bună distanță de fratele meu. Funcționara de la serviciul social, Seniorita Olga a întreat: — « Ești tatăl acestor copii? »

— Da, seniorita, la ordinele dumneavoastră!

— Tinere, tatăl dumitale te acuză că îți neglijezi copiii. Ei sînt carne din carnea dumitale și sînge din sîngele dumitale și totuși nu-i ajuți cu nimic. Pentru ce? Nu-i iubești?

l-a vorbit multă vreme. Tot timpul, Manuel asculta rece, cu brațele încrucișate. Într-un tîrziu a răspuns: « Da, îi iubesc. . . Nu, desigur că nu. . . Nu, nu vreau să li se întîmple nimic rău. . . »

Cînd seniorita Olga a terminat, Manuel a spus: « Uite, domnișoară, copiii mei nu au fost părăsiți. Ei o duc bine la bunicul lor. Nu este adevărat că sînt bătuți și chinuiți. Sora mea a exagerat întotdeauna. Dacă dai unui copil o palmă, pentru ea asta înseamnă bătaie. Nu-i de loc adevărat! Delila este o sfîntă. Aș vrea ca toate femeile să fie ca dînsa. Copiii mei nu duc lipsă de nimic. Sora mea ar vrea ca ei să trăiască întocmai ca niște americani. Eu nu cîștig însă destul pentru asta. Nu-i vorba că nu vreau să-mi ajut copiii, dar n-am un venit regulat ».

Scuzele lui m-au infuriat. « Ce barbar! Nu trăiești ca un american, dar mînci de trei ori pe zi? Nu dormi într-un pat și nu ai o haină pe tine? Nu cîștigi destul, dar ca să joci cărți și domino și să te duci la curse de cai ai bani! Dacă ai cheltui acești bani pentru casa ta, copiii ar avea ce le trebuie ».

În acest moment, Manuel a făcut greșala să întindă mîna și să-mi ceară bani, spunînd: « Bine, dă-mi tu bani! N-am nevoie de sfaturi. Am nevoie de bani să le cumpăr ce le trebuie. Dacă te doare să-i vezi lipsiți de toate, dă-mi ceva bani ».

Atunci, pe loc, în timp ce el ținea mîna întinsă, funcționara de la serviciul social l-a acuzat că refuză să-și susțină copiii și a declarat că ei vor fi internați într-un azil de orfani, iar el va fi trimis la închisoare dacă nu va lăsa pentru ei, la acel serviciu, zilnic, cincisprezece pesos pentru întreținere. Fratele meu a înghițit în sec și a trebuit să semneze hîrtia. Și eu am semnat-o

și am promis că voi veni să încasez banii de la oficiu o dată pe săptămână și îi voi da oricui va avea grijă de copii.

Nu știu ce-a simțit Manuel când a plecat. Trebuie să fi fost un amestec de furie, de rușine și de dorință de a mă bate. Nici copiii, nici eu nu îndrăzneam să părăsim biroul, deși ei vorbeau deja, agitați, despre toate lucrurile pe care vroiau să le cumpere. Cum era de prevăzut, fratele meu n-a mers niciodată să depună banii la oficiu, dar după asta a dat totuși bani de cheltuială în casă, iar el sau Maria, veneau zilnic la Casa Grande să vadă copiii.

Într-o dimineață, era pe la lăsata secului, am sosit înaintea plecării copiilor la școală. Conchita, fetița cea mai mică a lui Manuel îmi ieși înainte să-mi spună că Marta i-a spălat cu apă rece. Era o zi foarte friguroasă și m-am înfuriat, dar n-am zis nimic, de teama certurilor. I-am spus Conchitei să nu se supere și să se îmbrace cu ceva mai gros. Marta era în bucătărie. Deodată, începu să țipe la mine.

«Și ce te privește pe tine, fiică de curvă !» Și a început să strige că sînt o cățea, o curvă publică și lucruri pe care nici nu pot să le repet. Apoi a voit să mă plesnească. Dar nici eu nu sînt o sfîntă ! M-am apărut. Nu doream să ne batem, dar ea, parcă își ieșise din minți. A dat cu piciorul și m-a zgîriat cu unghiile în timp ce îi ieșeau din gură tot felul de blesteme și înjurături. Niciodată n-am înțeles de ce mă ura soră-mea atît de mult. În fața copiilor, a urlat că mă culcam în fiecare noapte cu alt bărbat.

N-am mai putut suferi. Am fugit plîngînd la Roberto, la fabrică, la mătușa mea și apoi la tata, care a certat-o pe soră-mea și i-a spus să-i lase pe copii în grija Delilei și să se ducă să muncească. Marta s-a supărat și în aceeași noapte a fugit cu celelalte fete. Am crezut că s-a dus înapoi, la Crispin, tatăl copiilor ei.

Manuel și Maria s-au mutat atunci la Casa Grande ca să aibe grijă de cei patru copii ai lor. Un timp, totul a mers bine. Mai tîrziu, vrăjitoarea aia de Delila s-a mutat în noua căsuță, pe care tata a clădit-o pentru ea. Ea a luat tot din Casa Grande și nu i-a lăsat lui Manuel nici măcar un scaun, o farfurie sau o lampă de gătit. A luat chiar și lucrurile Martei și ar fi luat și podeaua dacă ar fi putut. Mi-a rupt certificatul meu de stenografie și cele de școală, fără nici un motiv.

Văzîndu-l pe Manuel fără nimic și gîndindu-mă la copii, i-am spus să se ducă la casa Lupitei și să ia de acolo patul meu cel mic. Am avut eu acolo și un pat mai mare. Salteaua, am vindut-o sorei mele vitrege Antonia, așa încît ar fi trebuit să-și cumpere alta. Pe vremea aceea, aveam nevoie de bani și i-am oferit amîndouă paturile numai pentru o sută de pesos. Mi s-a părut că e just așa. *Caramba !* Manuel era mai mare ca mine. În plus, era bărbat. Mi-am zis că trebuie să-mi plătească ceva. Ei bine, mi-a dat cincizeci și cinci de pesos, iar restul l-a uitat. Așa a rămas. . . Nu-i nimic ! Doar e fratele meu !

Ce m-a înfuriat însă e că n-a mai cumpărat salteaua și i-a culcat pe copii pe niște saci murdari, așternuți peste arcurile rupte. El și cu nevastă-sa dormeau în patul cel mic, pe o saltea, bine acoperiți cu o pătură. Dar bieții copii n-aveau decît o bucată de doc și toată noaptea tremurau de frig. Numai un om fără suflet, ca fratele meu, era în stare să nu vadă această nedreptate.

Mariquita a căpătat o bronșită și trei săptămîni n-a putut să vorbească, pînă ce am dus-o eu la spitalul de copii. Taică-su n-a vrut să plătească nici măcar doctoriile. Într-o seară, am găsit-o pe mica Concha culcată pe jos, pe o grămadă de zdrențe, arzînd de febră. Maria și Manuel nici n-au observat că era bolnavă ! Rudele Mariei au început să se mute și ele acolo în cameră, care astfel a devenit un adevărat balamuc. Mi-am spus că nu pot să las să treacă

nici o zi fără să văd ce nouă pacoste se mai abate peste ținci. L-am tot sîcîit pe Manuel să cumpere saltea. Mi-a zis să-mi văd de treburile mele și dacă îl iubesc atît de mult pe copii, să-i iau de pe capul lui și să-i întrețin.

— Bine, îți iau copiii, dar întîi o să am grijă să intri tu la închisoare ! Apoi, am țipat cît m-a ținut gura : « Iar tu știi că eu fac ce spun ! »

Am început să-i iau pe copii în camera mea din casa Juanitei, pentru cîte patru — cinci zile. Cît de mult aș fi vrut să-i țin mereu la mine ! Îi iubeam de parcă ar fi fost într-adevăr ai mei. Mi-aș fi dorit un cămin al meu, unde să poată să alerge, să se joace, un cămin unde să nu audă decît vorbe bune și să trăiască așa cum trebuie să trăiască niște copii. Încetul cu încetul această dorință a mea a început să mă chinuie.

Între timp, am primit vești de la Marta din Acapulco. Aștepta al patrulea copil — iar eu n-aveam nici unul ! Papă s-a dus s-o vadă, și la întoarcere, ne-a spus că Marta locuiește într-un loc în care nici animalele n-ar putea trăi. Poate a exagerat. Dar, cînstit spus, nu vroiam să aud nimic despre sora mea. Mă interesa mult mai mult să găsesc o locuință pentru mine și pentru copii și, da, și pentru fratele meu Roberto.

Acum Roberto avea o soție, Antonia. N-avea nici casă, nici slujbă, nici îmbrăcăminte, dar avea o femeie ! Erau ca doi copii mici care dormeau tot timpul. Mai întîi, a ținut-o pe biata fată la mătușa noastră și pe urmă în Casa Grande. Dar papă era supărat pe Roberto pentru că o bătușe pe Delila și într-o zi l-a gonit. « Nu poți să stai aici ! » spunea tata. « Ești un derbedeu și mai vrei să fii și lăudat ! »

Toți eram încurcați și necăjiți pentru că tata vorbise de față cu Antonia, care începuse să plîngă. Fără să se uite la tata, Roberto zbiea : « Strînge boarele, fato, și haidem ! »

Îl rugai pe tata să-i lase să rămînă măcar pînă ce vor găsi un alt adăpost. Slavă domnului că a zis da ! Bietul frate-meu dorea să-și înjghebe un cămin pentru sine, deși nu avea încă de lucru. Găsindu-se într-o asemenea situație și pentru că și eu voiam să am un cămin, i-am propus să închiriem împreună un apartament. Eu n-aș fi putut s-o fac singură, dar cu ajutorul lor !. . . Eram învățată să-mi gospodăresc banii și le cunoșteam valoarea. La fiecare chenzină, puneam deoparte jumătate din chirie ; plăteam zece sau cincisprezece pesos, pentru rochia luată în rate ; douăzeci de pesos pentru transport și sandvișuri, și, pe urmă, cumpăram alimente pentru o săptămînă. Dacă mi-ar fi rămas ceva, aș fi cumpărat niște lucruri mici, foarte neînsemnate, pentru mătușă sau pentru copii. Dar, deseori nu rămînea un ban. Ba, uneori se întîmpla ca înainte de noua chenzină să nu am ce mîncă.

A trebuit să mă lupt cu Roberto ca să-l conving, că pentru el ar fi bine să locuim împreună. « Măi, omule — îi spuneam — o să-ți prindă bine ! Cunosc pe cineva care poate să-ți găsească de lucru la căile ferate sau pe un camion de Coca-Cola și atunci vei putea plăti jumătate din chirie și celelalte cheltuieli. Antonia poate să gătească și să curețe casa pentru noi și va fi fericită în casa ei. » Pînă la urmă a fost de acord și am găsit într-o clădire modestă, nu departe de Casa Grande, un mic apartament compus din două camere, bucătărie și baie.

Eram fericită. Roberto și Antonia spuneau că e un palat. Avea ferestre prin care intrau razele soarelui, un cazan de apă care funcționa cu lemne, apă curgătoare și podea pe jos. Camerele erau minuscule, chiar și fără mobile, dar era foarte bine și așa, pentru că noi tot nu aveam nimic. Chiria era de 240 pesos pe lună. Am dat un avans de optzeci și cinci de pesos și am pornit

În căutarea unui cosemnatar pentru contract. Tata a refuzat categoric. Antonia și Roberto nu cunoșteau pe nimeni care să poată fi luat în serios, ca garant, așa că, pînă la urmă a trebuit să-l rog pe șeful meu de birou să semneze. În timpul acestor alergături, am trimis-o pe Antonia înapoi, de două-trei ori, să-i mai lase proprietăresei ceva bani ca să fim siguri că nu dă locuința altcuiva. Roberto se plictisise de toată comedia asta. « Atîtea necazuri pentru o locuință blestemată ! » spunea el. Nu știa ce înseamnă să ai un cămin, să plătești chirie ! Cred că își pierduse interesul pentru casă, sau că se speriasse. Fapt este că mi-a spus că nu mai vrea locuința și s-o păstrez pentru mine. Am încercat să recapăt avansul, dar n-am reușit, așa că m-am trezit prinsă ca într-o capcană.

Cînd mi-am dus lucrurile acolo cu un taxi, tot ce aveam era cîteva rochii, un aparat de radio și o scîndură de călcat. L-am prevenit pe Manuel că dacă nu-mi dă restul banilor pentru paturi ca să pot plăti o primă rată pentru un alt pat, atunci am să iau patul cel mic înapoi. Nici nu s-a sinchisit. Văzînd așa, în ziua cînd m-am mutat, m-am dus la Casa Grande și mi-am luat patul. Salteaua le-am lăsat-o. Bine înțeles că el și cu Marta s-au infuriat, dar puteam să dorm pe podea ?

După aceasta, Manuel s-a purtat ca un neom. N-a lăsat patul mare pentru copii. L-a luat pentru el, iar pe micuți i-a pus să doarmă pe podea, unde nu aveau nici o apărare împotriva șobolanilor. Numărasem nouă găuri mari de șobolani în podea și fratele meu nu făcea nimic ca să le astupe ! Și-a cum-părat o saltea pentru pat și pe copii i-a lăsat să doarmă pe o grămadă de paie !

Din această pricină a izbucnit un nou scandal. Manuel spunea că a plătit patul și putea să facă ce vroia cu el. Eu susțineam că îl vîndusem pentru copii. Nici nu mai vorbea cu mine. Asta a pus capac ! M-am dus la Casa Grande, am lăsat Mariei bani și am luat patul înapoi. Roberto vroia să i-l dau lui. Pe dracu ! După toate necazurile nici gînd să-l dau fără bani. Pînă la urmă, l-am vîndut unui vecin pentru o sută de pesos.

În noua casă, n-am dus-o prost, deși n-am avut bani să plătesc deschiderea curentului electric. În prima lună, am stat cu lumînări. N-aveam dulap pentru îmbrăcăminte, n-aveam o mașină de gătit, n-aveam cum să calc ceva. Drumul pînă la birou îmi lua un ceas și n-aveam timp să mănînc. Banii pentru hrană trebuia să-i cheltuiesc pentru altele și zile întregi nu mîncam altceva decît cafea cu pline. Noroc că în fiecare zi la zece și jumătate, fetele din birou aduceau cîte ceva de la bufet.

Lucram ore suplimentare ca să cîștig mai mult și să iau ceva pentru gospodărie, dar de Anul Nou tot nu aveam mobile în casă. Într-o seară m-am dus la Juanita să-i dau niște bani pe care îi datoram și i-am vorbit despre necazurile mele. I-am spus că am nevoie de bani ca să-mi aduc nepoții și nepoatele la mine, pentru totdeauna, dar că o să dureze o veșnicie pînă ce voi putea economisi destul din ce cîștig. « Va trebui să împrumut bani cu dobîndă ! »

« Ah, Consuelo, ce rușine ! De ce nu încerci la *Ora Amatorilor* la televiziune ? Știi să cînti ! Știi să dansezi ! Dacă vei cîștiga, vei avea o grămadă de bani, și pe deasupra și contract de angajament. »

Tot ce aveam în cap era : « Am nevoie de bani, am nevoie de bani ». Arătam prost. Slăbisem și mă gălbejisem. La flecare cîteva săptămîni, ba eram răcită, ba aveam bronșită, ba aveam dureri de stomac. Dar gîndul că pot cîștiga bani mi-a dat putere și într-o zi m-am prezentat la *televicentro*. Am trecut proba pentru cîntăreți și dansatori și am fost acceptată pentru proba finală. Cineva

din juriu a socotit că sînt « material » mai bun pentru dans, decît pentru cîntec, și în loc să mă programeze la *Ora Amatorilor*, mi-au acordat o bursă ca să studiez dansul la Conservator. Televiziunea urma să plătească toate cheltuielile, iar dacă reușeam, după șase luni, aș fi fost lansată ca dansatoare într-un teatru, sau într-un cinematograful, sau într-un local de noapte și aveam să plătesc datoria. Eu spuneam da la orice, fără să mă gîndesc, și iar urmau alte demersuri, alte telefoane, și întrebări. În aprilie, am intrat într-o școală de dans modern.

Lucram la birou pînă la două și jumătate, în fiecare zi și mă duceam la cursul de dans de la patru pînă la opt, nouă seara. Este adevărat, aveam o bursă, dar a trebuit să mai fac datorii ca să-mi cumpăr costum de dans, maiouri și acum aveam multe cheltuieli de transport. Munceam cu furie ca să fac diferite exerciții și ca să învăț fel de fel de pași, astfel încît să-i ajung pe ceilalți din urmă. M-a costat multă energie și în fiecare seară eram leoadă de sudoare. Toate acele luni de nemîncare îmi supseseră trupul. Mîncam tot în fugă, ba, erau zile cînd nu luam nimic altceva decît un pahar de Coca-Cola și cîteva bomboane pînă la cina de la ora zece.

Între timp, Roberto și Antonia se instalaseră la mine și, ca să fac economie de cîteva pesos, așteptam pînă ce soseau acasă și mîncam ce gătea cumnata mea. Niciodată în viața mea n-am muncit atît de greu ! Trebuia să-mi împart și timpul și banii, fiecare minut și fiecare centavo conta.

După două luni de asemenea viață, am început să am zilnic mari dureri de cap. Nu puteam să mă scol dimineața și toată ziua eram prea obosită ca să muncesc. Pierdeam mereu din greutate și simțeam cum mă lasă sufletul și sănătatea. Nu vedeam cum aș mai putea să studiez dansul. Aveam impresia că mă așteaptă o nouă înfrîngere, o nouă deziluzie. Ce avea să devină acel vulcan de speranțe trezite în mine, speranța de a deveni ceva, speranța de a nu muri fără să las ceva în urma mea ?

În aceste condiții, atunci cînd un tînăr din clasa mea de dans m-a întrebat dacă aș vrea să fiu figurantă într-un film în timpul vacanței, am acceptat. Grație lui, am găsit un loc la Studiourile Churubusco. Eram foarte fericită și puțin speriată că mă găsesc printre vedete și alți oameni de seamă din industria cinematografică. În viața mea nu visasem să mă găsesc în fața unui aparat de filmat și pac ! — iată-mă, angajată. Mă mișcam cît puteam de natural și oamenii păreau să fie mulțumiți. M-au ținut în Studio o săptămînă întreagă. Am cîștigat 190 pesos, inclusiv mesele în acele șapte zile de neuitat.

Cum mă învîrteam în jurul biroului de angajare, sperînd să flu luată pentru o nouă perioadă, un actor de mîna zecea se apropie de mine și îmi spuse să mă urc în mașina lui, că vrea să mă ducă undeva unde să fiu angajată. L-am crezut și m-am urcat.

« Ce fel de lucru cauți ? »

« Eu ? Îmi place să cînt. Dar nu sînt decît o amatoare ».

« Nu-i nimic, undeva trebuie să începi. Toți trebuie să pornim de jos ca să ajungem sus. Uită-te la mine ! Nu mi-e rușine să recunosc că am început de la nimic și iată, unde am ajuns. Ai văzut ultimul meu film ? »

« Nu, merg rău la cinema. Cum ai spus că te cheamă ? »

În timp ce vorbeam așa, Senor Angel Montero scoase mașina lui mare din curtea studioului, și ne aflam acum pe o triplă autostradă. Era drăguț, era bine îmbrăcat și... era actor ! Mi-a arătat unele din fotografiile lui mai recente și mi-a promis una cu autograf. Vorbea de rolurile lui, de vedetele pe care le cunoștea ; și spunea că vrea să deschidă o agenție de angajare pentru care

caută talente. Avea nevoie de o fată tânără ca să cînte într-un trio. Mă rugă să cînt ceva. Cînd am terminat, părea impresionat.

« Fată ! Recunosc că nu m-am așteptat să fii chiar atît de bună ! Cred că vei corespunde. Tot ce-ți mai lipsește este să știi cum să cînti mai expresiv. Voi avea eu grijă. Cunosc o cîntăreată ! O chiamă Sarita. Este o bună prietenă a mea și nu va refuza să te învețe. Te conduc la ea, chiar acum ».

« Dar, iartă-mă, Senor Angel, nu mergem la biroul de angajări ? »

« Ce, fată ! N-ai încredere în mine ? Nu știu cum te-au tratat ceilalți, dar să știi că eu sînt un gentleman ».

« Nu, nu ! Nu m-am gîndit la asta... Aș dori s-o întîlnesc pe Senora Sarita. Am fost doar curioasă !... Am întrebat, așa »...

În timp ce vorbea, eu mă gîndeam : « Desigur, n-o să-mi facă nici un rău. Cunoaște atîtea artiste !... » Goneam de multă vreme. Începuse să plouă. Artistul continua să vorbească despre sine și despre femeile pe care le cunoștea. Începusem să mă îngrijorez.

« Unde-i casa Saritei ? N-am crezut că va fi așa departe ».

« Ascultă ! Ți-am spus eu că e aproape ? N-ai încredere în mine ? Mă faci să mă simt un barbar ! »

« Scuză-mă, Senor Angel, dar vreau s-o cunosc ».

Părea supărat, iar mie îmi era rușine. Deodată, a virat spre o fundătură și, în fața mea, prin toată ploaia grea care cădea, am văzut cuvîntul « Hotel ».

« Senor Angel, eu nu intru aici ! Mi-ai spus că mergem la biroul de angajare și de aceea am venit cu dumneata ».

« Sst ! Să nu faci gălăgie. Nu-mi place circul. Te duc la biroul de angajare, dar acum sînt obosit ».

A oprit mașina în fața unei intrări și a coborît să-mi deschidă ușa mașinii. Eram nervoasă și supărată. Aveam un nod în gît și eram gata să plîng, dar nu puteam de teamă și de rușine. Nu vroiam să cobor. Ploua foarte tare și el s-a udat leorcă. Mă scosese din mașină și îmi ținea brațele atît de strîns că mă dureau.

« Nu vreau să intru ! Lasă-mă în pace ! » Cît de umilită mă simteam !

« Nu-ți cer permisiunea. Nu fii proastă ! Ești o nebună ! O să dureze doar un moment. Cîte fete ar vrea să fie în locul tău. S-ar simți onorate ! Tu de ce nu vrei ? Crezi că ești o zeiță ? Ar trebui să-mi mulțumești ! »

Ședeam pe pat. El rîdea batjocuritor ! Zăvori ușa și își desfăcu cămașa.

« Sărută-mă ! »

« Nu. Nu vreau. Lasă-mă în pace ! Doar dacă reușești cu forța. Lasă-mă, mă doare dacă mă strîngi ! »

« Taci din gură ! De ce faci o dramă ? Poate ești virgină ? Hai, fetiço, ia lucrurile mai ușurel. Asta-i lucrul cel mai natural din lume. De ce ți-e frică ? Ești o vrăjitoare încîntătoare, dar nu sînt obișnuit să cerșesc. Dacă pot s-o fac cu Sarita și cu Martita, de ce nu și cu tine ? »

Patru luni mai tîrziu am aflat că eram gravidă. Nu l-am mai văzut pe Senor Angel niciodată, iar cînd l-am căutat la studio și la televicentro, mi s-a spus că are alt angajament. În sfîrșit, am găsit un doctor care a fost dispus să facă operația aceea delicată. Am vîndut noul meu șifonier ca să-mi plătesc cheltuielile. După aceea, am fost foarte bolnavă și am lipsit de la slujbă timp de două săptămîni.

Spre tristețea mea, astfel s-a întîmplat prima mea întîlnire amară cu acel blestemat majismo mexican. Ca și un număr infinit de alte femei mexicane, și eu am făcut parte din acel joc brutal în care bărbatul domină și cîștigă. « Să

te dobor sau să te las liberă? » În aceste cuvinte nu-i nimic generos, nobil sau demn, pentru că libertatea își are prețul ei !

După boală eram prea nervoasă ca să mai lucrez într-un birou. Și eram plină de datorii. Nu mai plătisem chiria de trei luni. Tata n-a vrut să mă ajute și n-aveam pe nimeni căruia să-i cer ajutor. Aveam mare nevoie de bani. M-am dus înapoi la studio, să văd dacă nu m-ar angaja ca figurantă permanentă. Cunoșteam o fată care câștigase trei mii de pesos, ca figurantă, într-un singur film. Când i-am cerut sprijinul, mi-a spus că trebuie să devin membră a sindicatului și m-a trimis la Senor Pissaro, un activist al uniunii.

Senor Pissaro mi se adresa : « Va să zică așa ! . . . Ai trecut o dată prin fața aparatului și acum vrei s-o faci din nou ! . . . »

« Da, Senor Pissaro. Am tare nevoie de bani ».

« Așa ! . . . Și nu ești membră a sindicatului ? Poți să pleci din oraș pentru un angajament ? »

« Da, domnule ».

« Bine ! Ești căsătorită ? »

« Nu . . . » Priveam direct în ochii lui.

« Bine, fată : Te întreb așa, doar ca să știu dacă poți fi trimisă afară din oraș. N-avea nici o grijă ! Îți voi aranja hîrtille și tot. Vino luni ».

De data asta știam ce am de făcut. Senor Pissaro era un bărbat bine. Probabil e ceva de capul lui dacă are această funcție. El putea să mă ajute. Dacă vroia ceva de la mine, eu nu eram contra. . . În special cînd o să merg pe teren, în afara orașului, sau cel puțin după ce îl voi cunoaște mai bine. Mi-am aranjat părul și unghiile și mi-am scos de la amanet rochia mea cea mai bună, unde o dusese Roberto cînd avusese nevoie urgentă de ceva bani. N-o să strice să arăt bine !

Dar nu m-am așteptat ca Senor Pissaro să mă ia în aceeași zi la un hotel și să se poarte cu mine cum a făcut și Senor Angel. Arătam chiar ca o femeie ușoară ? Dar am încercat să scap de el. Cînd am văzut că nu pot, am devenit ca de piatră. M-am controlat într-un fel de necrezut și n-am reacționat de fel. Era enervat și m-a dărimat la pămînt.

« Te rog, Senor Pissaro, nu mă trata așa ! »

« Ce vrei ? Să te las să pleci pentru ca mai tîrziu să-ți bați joc de mine ? În primul rînd, sînt bărbat, iar tu vrei să-mi micșorezi bărbăția ! De ce nu-ți faci datoria de femeie ? Nu fi ridicolă ! Tu mă ajuți pe mine, iar eu te ajut pe tine. »

A avut ce a vrut. Dar cînd l-am rugat să mergem la angajare, mi-a spus : « Dacă merg eu, mergi și tu. Nu știu dacă mă vor trimite pe mine. Cheamă-mă mîine la acest număr ».

L-am chemat, dar n-a răspuns. M-am dus la biroul sindicatului, dar nu l-am găsit, a trebuit să admit că fusesem din nou înșelată. Dar nu m-am mai gîndit. N-am mai avut nici un gînd, nici un sentiment ! Puțin mai tîrziu, m-am mutat în apartamentul unui student american venit să-și petreacă vacanța în Mexico. El m-a prezentat prietenilor lui.

★

So ia dracu de viață ! De atunci mi s-au întîmplat atîtea ! Nu știu de unde să iau suficientă putere ! Ce să fac ca să nu mă mai pedepsesc ? Ce era în jurul meu ? Nenoroc sau rea credință ? Nu trece o zi fără să primesc vreo propunere murdară ! Nu trece o zi în care să nu am un motiv puternic ca s-o

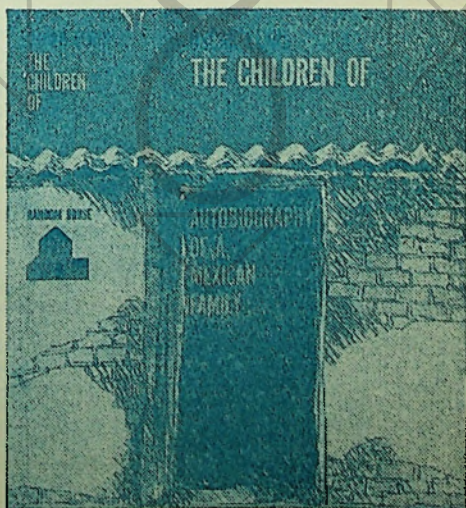
accept ! Dar acum, nimic nu mai contează, nici morala, nici principiile, nici dragostea pentru familia mea. Încerc să liniștesc durerea și neliniștea care îmi sfîșie inima și să mă uit cu indiferență la cei patru copii pe care i-am iubit atât. Uneori mă gîndesc că era drept să-mi cheltuiesc toată forța mea morală și fizică ca să le ofer o viață mai bună și pînă la urmă, ce rezultat am obținut? M-am prăbușit.

Nu mai am slujbă și asta constituie pentru mine o apărare puternică. Acum, cînd îmi văd mătușa bolnavă și necăjită, pot să spun : « Nu lucrez, nu pot să te ajut cu nimic ». Cînd Roberto are nevoie de un avocat sau trebuie să plătească vreo amendă, pot să spun : « N-am bani. Să nu vii la mine ». Și așa-i și cu copiii pentru care, altădată, am nutrit atîtea speranțe. Trebuie să rup lanțul care mă trage jos și mă rănește, deși mă costă cinci ani din viață și toate sentimentele mele curate. Voi trăi, ca și ceilalți, oarbă, și astfel mă voi adapta realității.

Și totuși, deși încerc să mă eliberez, nu pot să nu văd ce se petrece cu familia mea. O, doamne ! Se distrug puțin cîte puțin. Se uzează, dispar încet, ca și unchiul meu, ca mama, ca bunica, Elena, Paula. . . Toți au plecat, și m-au lăsat singură prea devreme. Acum, mătușa Guadelupe e ca o candelă care se stinge la picioarele altarului; Marta n-are decît douăzeci și patru de ani și parcă are peste treizeci. Fiecare an mi se pare că este ultimul al lui Roberto, deoarece el duce o viață agitată și nu se teme de nimic. Pentru el, ascuțișul unui cuțit este o bucată de catifea. Manuel ? Da, el va trăi, dar în contul cui ? De cîte ori va mai pune dragostea copiilor lui la încercare, lipsindu-i de hrană ? Este îngrozitor să te gîndești că va supraviețui propriilor lui copii ! . .

În romînește de TEREZA MACOVESCU

C O P E R T A O R I G I N A L Ă

SINTEZE ȘI PROFILURI

Tipuri feminine în literatura veacului nostru

TIPURI ca cel de mai sus sînt de natură să nemulțumească — în mod justificat — la prima vedere. Se poate oare vorbi despre o tipologie sau o problematică strict feminine? Și presupunînd că da, ce interes poate prezenta, dincolo de ocazia festivă care intervine în luna martie a fiecărui an, stabilirea unei asemenea tipologii literare, urmărirea unei asemenea tematici? La o cercetare mai atentă se impune însă concluzia că destinul literar al temei și al problematicii feminine sînt semnificative pentru evoluția unui sistem de idei mult mai cuprinzătoare, idei referitoare la relațiile sociale, familiale, profesionale dintre oameni. În special se arată concludent destinul tematicii «feminine» în literatura secolului nostru.

Într-o ultimă năvelă, scrisă în ajunul morții sale și în preziua primei revoluții ruse, A. Cehov crează un personaj feminin ce poate fi socotit primul dintr-un lung șir de figuri literare, pe care le numim cu un termen convențional și general: femeile care și-au găsit drumul în viață. Nadia, eroina celei din urmă năvelă a lui Cehov, își părăsește, din îndemnul unui pictor cu idei revoluționare, orașul natal în ajunul unei convenționale logodne și pleacă la Moscova pentru a lucra și a fi folositoare. După un an, întorcîndu-se în orașelul încremenit în rutina trecutului, ea are revelația distanței ce o desparte de viața dusă pînă în clipa rupturii: «... umbria prin grădină, pe stradă, se uita la case, la gardurile cenușii și i se părea că toate în oraș au îmbătrînit, și-au trăit traiul, că toate nu așteaptă decît sfîrșitul, sau un început tînăr și proaspăt. O, de ar veni mai curînd viața aceasta nouă, senină, cînd vei putea să privești soarta în ochi, cu curaj și încredință, cînd te vei simți în dreptul tău, cînd vei putea fi vesel, liber! O viață ca aceasta va veni mai curînd sau mai tîrziu — și înaintea ei se perindau imaginile unei vieți noi, largi, năpărmurite și viața aceasta nedeslușită, plină de mister, o chema și o ademenea».

Năvela despre Nadia, feta care întîmpină viitorul încă plin de mister dar și de fîgăduinți, are în urma ei o imensă literatură a femeilor care și-au irosit viața, o lungă suită literară de existențe feminine ratate, de «flori ofilite», o galerie de femei umilite ca personajul din romanul lui Maupassant *O viață* sau velenitate descumpănite ca doamna Bovary; de asemenea o vastă literatură a femeii care își caută un rost în viață și în societate, fără a-l găsi, de la *Corina* doamnei de Staël și eroinele lui George Sand, de la modestele învățătoare șterse, urîțele

și pasionate ale Charlottei Brontë pînă la cele trei surori ale lui Cehov, care afirmă că astfel nu se mai poate trăi și la *Nora* lui Ibsen, al cărei gest protestatar și teatral (ușa trîntită în clipa despărțirii de soțul filistin și a părăsirii familiei avînd valoare simbolică) se resimte în ineficacitatea sa, de confuziile anarho-individualiste ale lui Ibsen și nu vestește nici o rezolvare posibilă a problemei.

Într-adevăr cîtă vreme problematica familială și psihologică a femeii a rămas exterioară marilor probleme sociale, cît timp literatura nu a arătat destinul femeii angrenat în lupta de eliberare socială, fiindcă nici o luptă socială a trecutului nu și-a propus desființarea oricărui tip de servitute, scriitorii au înfățișat existențe feminine tragice, ratări feminine dureroase, aspirații feminine zădărnice. De la un deceniu la altul în tot timpul secolului al 19-lea și, în unele țări și în secolul 20, tema se menținea amenințată cu anemierea, căpătînd un caracter aproape convențional, din pricina asemănării destinelor și a stereotipiei gesturilor inutil protestatate.

A contribuit la aceasta ceea ce s-a numit cu un termen pejorativ «literatură feminină», literatură scrisă mai ales de femei și care anima un univers feminin îngrădit, mărginit la preocupări domestice sau erotice, o literatură a interioarelor sau chiar a alcovurilor, ce cultiva un psihologism cu rafinate maniere. S-au scris, mai ales în perioada dintre cele două războaie, cărți presărate cu comentarii lirice disproporționate față de superficialitatea sentimentelor unor personaje feminine, fără alt scop în viață decît să se privească trăind. Femeile din romanele lui Margareth Kennedy sau Rosamond Lehman ni se par că aparțin acestui tip. Concomitent a cunoscut voga cercurilor rafinate o literatură a sexualității exacerbate, o literatură în care erotismul devenea unicul plan posibil al realizării feminine (exemplul cel mai elocvent este vestita *Lady Chatterley* a lui Lawrence); de asemenea și o literatură a disprețului față de femei, privite ca animale domestice, fături dominate de un ireductibil biologism (*Pitié pour les femmes* își intitulează unul dintre romane Henri de Montherlant, adorat de lectrițele sale pentru misogismul său teribilist), sau ridiculizate atunci cînd încearcă să depășească acest biologism privit ca o inexorabilă fatalitate prin snobisme intelectuale (vezi personajele feminine din romanele și nuvelele lui Huxley). În același sens al deprecierii problemei reale a femeii în societatea capitalistă au lucrat și falsele revolte feminine, literar întruhipate în personaje descompuse, maladive sau perverse ca cea a eroniei din romanul lui Victor Marguerite *Băstana*, din 1923. Monique sfidează prin depravare convenționalismul societății burgheze de după primul război mondial.

De fapt ultima năvelă a lui Cehov vestește o serie tematică, pe care o inaugurează primul roman al realismului socialist: *Mama* de Gorki. Titlul vestește revalorificarea unei noțiuni și a unei condiții umane, în lumina unei noi înțelegeri sociale. *Mama* lui Gorki nu e «mater dolorosa», deși fiul îi este osîndit, ci o luptătoare care preia mesajul revoluției de la cel vremelnice căzut. Prima revoluție rusă crează o dată cu o nouă tematică, un nou tip de literatură și un nou erou, și pe noul personaj feminin. Să numim tipul: femeia care-și descoperă rostul în focul luptei sociale. Femeia umilită de muncă istovitoare și de bătaie, care «umbla fără să i se audă pașii, oarecum pieziș, cu un umăr împins puțin înainte, strecurîndu-se parcă prin casă», femeia temătoare, cu ochii mereu înlăcrimați, recîștigă, în atingere cu tineretul revoluționar, demnitatea pierdută. Pentru Nilovna drumul înțelegerii nu e anevoios. Cînd aude discuții despre societatea nouă, ea «înțelege ușor că pentru înțila oară îi era dat să audă vorbindu-i-se despre ea, despre viața ei», înțelege că, în lupta ce se pregătește, ea, laolaltă cu proletarii, n-are de pierdut decît lanțurile. Drumul alături de fiul ei o duce

firesc spre înfrângerea fricii milenare, spre acțiune. Revoluția — de data aceasta Marca Revoluție — atrage irezistibil și pe Liubov Iarovaia, țărâna lui Treniev. Cu toată drama familială, pe care o trăiește, cu toate că pentru ea cuvintele « rup-tura cu trecutul » au un înțeles concret și intim, Liubov Iarovaia nu are șovăieli, fiindcă știe că drumul revoluției e unicul drum posibil pentru ea. Nu tot atât de simplu se vor îndrepta spre acțiune și revoluție eroinele lui Alexei Tolstoi, Dașa și Katia din *Calvarul*. Aparțin și ele, schematic vorbind, la fel ca și Nilovna și Liubov Iarovaia, tipului de femeie care-și găsește drumul și și-l găsește prin adeziune la revoluție. Literatura sovietică a găsit o infinitate de concretizări ale acestui tip uman general. Femeia comisar din *Tragedia optimistă* a lui V. Vișnevski nu trage după sine nici un balast. Cu toată feminitatea, pe care nu i-o refuză creatorul ei, ea trăiește exclusiv în prezentul revoluției; trecutul nu există pentru eroina lui Vișnevski, decât ca impuls pentru acțiunea prezentă. Altfel se petrec însă lucrurile cu cele două surori din trilogia lui Alexei Tolstoi. Pentru fetele doctorului din Samara, tinere care frecventează, înainte de izbucnirea războiului, cenecluri literare unde poeți futuriști sau anarhiști se distrează epatînd un tineret intelectual sau numai snob, dar în orice caz dezorientat, drumul înțelegerii este anevoios, marcat de înaintări și reveniri, de șovăieli și descumpăniri. Nesatisfacția nelămurită resimțită de Dașa, pe care mediul asfixiant burghez o respinge și care strigă, asemenea aitor personaje cehoviene: « Vreau să trăiesc », devine atitudine, de-abia la capătul unui lung șir de experiențe, care o angrenează violent în viața socială, în lupta de sfărîmare a lumii vechi. Cele două surori descoperă mai întîi suferința, în sălile cu răniri, în orașele infometate. Conștiința inutilității existenței lor de pînă atunci, existențe de intelectual, care « trăiește pe înălțimi de unde nu se vede pămîntul, » existențe de femei îndrăgostite de ele însele, se asociază cu certitudinea că istoria e ireversibilă și că procesul trăit de ele este necesar, că numai acest imens proces social poate asigura depășirea umiltoarei condiții de animal domestic nefolositor. Că la capătul unor ani de suferințe, desnadejdi, primejdii, Dașa pune în scenă, în fața soldaților roșii *Hoșii* de Schiller, iar Katia, femeia-pisicuță, corectează caietele copiilor dintr-o școală proaspăt înjghebată într-un sat ucrainian, acesta reprezintă doar unul din multiplele cîștiguri ale unor experiențe vitale ca și ideea că sentimentele se ofilesc în mijlocul uritului, al minciunei, al incertitudinii și inutilității. Criza ce intervine în viața celor doi îndrăgostiți, Dașa și Telegraphin, înstrăinarea Dașei care se crede inapă pentru iubire și îndreptățită să rupă o legătură ce n-o mai mulțumește, se rezolvă firesc atunci cînd cei doi își găsesc drumul în societate. Tot așa Katia și Roșcin nu cunosc plenitudinea iubirii decât atunci cînd, după peregrinări politice aproape fatale, Roșcin înțelege că singura cauză căreia merită să i se dedice este cauza bolșevicilor, iar Katia se eliberează prin înțelegere de balastul existenței burgheze. Această idee a legăturii indestructibile între viața intimă, sentimentală și cea socială, alimentează întreaga problematică « feminină » în literatura realismului socialist. Ca atare problematica există, după cum am încercat să arătăm, în operele ce respiră atmosfera revoluției din 1905 sau a Marii Revoluții. Au urmat anii construcției și, o dată cu angrenarea femeii sovietice, devenită cetățeană, în munca de clădire a noului societăți, tematica feminină se dizolvă treptat în tema construcției, apoi a luptei de apărare etc. « Femeia care-și caută drumul » face loc femeii soldat, femeii inovatoare, femeii care luptă pentru pace, dar fiecare din aceste ipostaze își are corespondentul masculin. Pentru fetele din *Tîndra Gardă* realitatea războiului de apărare, a luptei de partizană se impune cu absolut aceleași date ca și pentru tovarășii lor comsomoliști.

Zoia, din poemul Margarinei Aligher, adolescența curajoasă, comsomolista care-și iubește cu pasiune patria și urăște cu aceeași pasiune pe dușmanul invadator, răspunde cu promptitudine tinerească unei chemări, ce se adresează tuturor cetățenilor sovietici. Firește, suferința patriei, mișcă în adolescența care deschide ochii spre viață, resorturi ale unei sensibilități ce poate fi socotită specific feminină:

Hât departe, departe, se stinge un ostaș.
Se înecă o mamă, plingind cu suspine.
Geme tatăl strivit de un sloi uriaș
Și-o văduvă-n brațe orfanii și-i ține.
Și, în noaptea aceea,
-n văzduhul tăcut,
Voi, toți cei din zbătuta planetă — auziți:
— Dragii mei, vreau cu tot ce-i al meu să v-ajut
Și sint gata.

Voi știi să rezist,

poruncii! ¹

Dar în Zoia trăsăturile tinerețului crescute în spiritul moralei comuniste domină pe cele determinate de condiția feminină. Poemul Margarinei Aligher crează un tip feminin, dar nu desbate o problemă specific feminină. Faptul că înainte de a deveni personaj literar, Zoia — la fel ca și comsomoliste din *Tinăra Gardă* — a fost o partizană de optzeci ani, o fată care s-a jertfit pentru patria ei, dovedește că în socialism prezența feminină în toate domeniile vieții face artificială distincția între tipul luptătoare și cel al luptătorului.

Participarea, prezența neîntreruptă în toate procesele vieții istorice și sociale, în procesul creator al muncii, este o condiție atât de hotărâtoare pentru psihologia femeii în noua societate, încât ignorarea ei duce la apariția unui soi de dramă feminin, — să-i spunem drama femeii care stă deoparte.

În romanul Galinei Nicolaeovna *Bătălie în mărș*, cele două figuri feminine, în jurul cărora se axează problematica intimă și familială a inginerului Bakirev, Katia, soția, și Tina, iubita, sint purtătoare al unor destine determinate tocmai de gradul lor de participare la procesul vieții sociale. Soția lui Bakirev, femeie inițial nu lipsită de calități, evoluează spre un personaj distrugător tocmai din pricina izolării ei de viața care pulsează în jur, din pricina opacității față de tot ce depășește limitele gospodăriei, față de orice chemare a contemporaneității.

Pînă la urmă ea devine odioasă, fiindcă trăiește într-o zonă periferică a vieții, într-o atmosferă rarefiată, care o duce la anemiarea inteligenței și chiar a sentimentelor. Este femeia asocială și apolitică, femeia care nu înțelege nici timpurile, nici oamenii. Înstrăinarea lui Bakirev și dragostea lui adulteră pentru Tina, fata care trăiește intens și fremătător bucuriile ca și nenorocirile, sînta care percepe, în fiecare clipă, miracolul vieții, apar justificate, mai degrabă decît finalul cărții, care-l arată pe inginerul Bakirev acceptînd conviețuirea cu o femeie străină lui, femeie în legătură cu care autoarea nu ne îngăduia nici o speranță, fiindcă neînțelegerea și izolarea Katiei sint incurabile.

Acest tip feminin, a cărui valoare negativă capătă, ca în romanul Galinei Nicolaeovna, sensuri mobilizatoare, revine des în opera scriitorilor contemporani. Anna Fierling din *Mutter Courage* a lui Bertholt Brecht, negustoreasă aprigă, pentru care războiul se dovedește o minunată afacere, nu înțelege decît tirziu, după ce și-a plătit cu viața copiilor ei indiferența, și atunci destul de cețos,

¹Tălmăcire de Nina Cassian

că neparticiparea poate fi o crimă. Anna Fierling își poartă taraba ambulată prin fortărețele și pe cimpurile de bătaie ale războiului de 30 de ani. Negustoreasa lui Moravia din *La Ciociara* trăiește o experiență asemănătoare cu cea a Annei Fierling, în timpul celui de-al doilea război mondial. « În ceea ce mă privește », spunea ea, « dacă negoșul merge bine, totul merge bine ». Până la urmă războiul din care ea nu vrea să înțeleagă nimic o lovește în unicul ei domeniu afectiv: dragostea violentă, elementară, aproape animalică pentru fata ei.

Firește, literatura apuseană a secolului nostru a dat nenumărate tipuri feminine afirmative. Bernard Shaw, care s-a adresat « femeii inteligente » cu o *Călăză în problemele socialismului și capitalismului* a preluat de la înaintașul și maestrul său, Ibsen, figura femeii care protestează. În ultimii ani ai veacului trecut, el atribuie gestul Norei lui Vivie Warren, de data aceasta nu femeia păpușă, femeia de interior, ci femeia unei profesii, a unei științe exacte și a unor convingeri etice solide. Vivie Warren dorește cu ardoare să descopere ce se ascunde dincolo de fațada onorabilității burgheze și atunci când află că respectabilitatea mamei ei se bazează pe venituri de proxenetă, rupe cu trecutul. O face însă în mod solitar ca și Nora. Convingerea lui Bernard Shaw despre rolul femeii în viața socială n-a rămas însă doar simpatia unui scriitor progresist pentru activitatea ușor ridiculă a sufragetelor cu gulere înalte și revendicări desuete și această convingere care s-a transformat pe măsura maturizării politice a dramaturgului, s-a tradus printr-o evoluție artistică corespunzătoare a tematicii feminine. În 1895 Vivie Warren comite gesturi protestatare, ușor grandilocvente în genul celor caracteristice eroinelor ibseniene. Tot după modelul ibsenian *Candida* (1898) își afirmă independența, alegînd liber, la fel ca și Elida Wangel din *Femeia mării* a lui Ibsen, traiul lângă bărbatul ei, pastorul Morell, alături de care prezența ei e necesară și nu alături de poetul pletos, care, artist fiind, este un om tare și nu oferă justificare Candidei în actul părăsirii căminului. Florăreasa din *Pygmalion* (1912) își afirmă vijelios vitalitatea și capacitatea de transformare, dar Ioana d'Arc creată în 1924, este o luptătoare și protestul ei implică forță și eroism. E interesant că ironia lui Shaw, care nu s-a sfîșit să surpe reputații istorice și să desființeze prin bagatelizare atitea instituții și persoane socotite sacrosancte, dispăre în fața părăncii din Domremy devenită luptătoare pentru unitatea Franței. Pentru Shaw, Ioana este purtătoarea unui mesaj nenconformist și refuzul ei de a renunța la misiunea pe care și-a impus-o e un act protestatar, anticlerical, vestitor al unei noi atitudini. Prin urmare Ioana este o femeie angajată în luptă.

Între din ciclul *Forsyte Saga* al lui Galsworthy nu-și duce protestul pînă la atitudine activă, tributară fiind în gândire lumii în mijlocul căreia trăiește. Dar despărțirea ei de Soames « omul proprietății », despărțire urmată de ani de independență plătită cu prețul greutăților materiale și al umilinței sociale, reprezintă, fără îndoială, un act de protest împotriva mentalității unei societăți care consideră femeia un obiect de proprietate.

Perioada fascismului și a luptei antifasciste a fost propice creării unor tipuri și atitudini feminine cu implicații sociale complexe. Ultimul roman al lui Romain Rolland, terminat în 1933, *Sufletul vrăjii*, este romanul unui destin de femeie. Romanul obiectivează în persoana Annettei Rivière evoluția scriitorului de la un individualism insuficient, compensat prin idei vag generoase de sursă intelectualistă, pînă la concepția militantă, pe care începînd din 1917 i-au insuflat-o evenimentele. Annetta, tînără intelectuală revoltată din onestitate împotriva convențiilor burgheze, parcurge, pentru a ajunge la o concepție revoluționară,

BORIS NIKOLAEVICI ERMOLAEV (U.R.S.S.)

Femei și flori

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

GIACOMO MANZU (ITALIA)

Inge

RENATO GUTTUSO (ITALIA)

Portretul Annei Magnani

un drum lung și sinuos din care nu lipsesc, cum n-au lipsit nici din viața lui Rolland, rătăcirile mistice, confuziile pacifiste etc. Viața Annettei, care începe prin a rupe o logodnă convențională și a-și crește singură copilul înfruntând anatema opiniei publice, e o viață grea, de muncă aspră, de ciocniri puternice pe tărâm sentimental, intelectual, profesional. Alături de fiul ei și de soția acestuia, luptători antifasciști, bătrîna Annette devine o militantă. Ca mai toate personajele lui Rolland, ea este « un suflet vrăjit », pentru că viața în nesfîrșita ei diversitate poartă pentru Annette o vrajă, o încîntare, pe care știu s-o deslușească chiar și în întîmplări aparent banale și cotidiane doar conștiințele bogate. Astfel de conștiințe, pentru care viața e meru inedită, sînt apte, pare să afirme Rolland, să se deschidă ideilor înnoitoare, apte să formuleze proteste hotărîte, garantate prin atitudine.

Drumul femeii spre revoluție și luptă socială, așa cum îl înfățișează atîtea opere ale literaturii apusene, nu e neapărat sinuos, însemnat de nedumeriri ca cel al intelectualei Annette Rivière. În perioade mai recente, de accentuare a antagonismului social în țările capitaliste, adeziunea femeii din categoriile exploatate la lupta de eliberare e un fapt ce decurge firesc și literatura l-a înregistrat ca atare. Pilar, țărâna spaniolă, bătrîna, cînd robustă și brutală, cînd tandră, care evoluează firesc și cu siguranță în mijlocul partizanilor, ca și Maria, fetița care descoperă în atmosfera războiului civil, deopotrivă barbaria fascistă și gingășia iubirii — din romanul lui Hemingway *Cui îi bate ceasul* — sînt străine de problematica îndoielii și a rătăcirii vremelnice. Ele nu descoperă după căutări dureroase drumul luptei sociale, fiindcă, acesta este, în chip firesc, drumul lor. La fel se petrec lucrurile în cazul nevestei lui Princey din *Curentul subteran* al lui Maltz, al Pauletei, nevasta lui Blanchard din *Comuniștii lui Aragon*, în cazul Mariei, tovarășa lui Durand din piesa lui Salacrou etc, etc. Toate aceste personaje și altele înrudite cu ele se află « la locul lor » în focul luptei antifasciste, de eliberare socială, pentru pace. Frămîntarea interioară, despărțirile dureroase de trecut nu sînt atribute indispensabile în zugrăvirea unui tip feminin constructiv.

Pentru alți scriitori, psihologiile feminine au rămas încă domeniul cel mai propice pentru investigarea sentimentelor și tendințelor refulate. Clarissa Dalloway din romanul Virginiei Woolf (1925) se scufundă în amintire și, în măsura în care amintirile sînt pentru personajul Virginiei Woolf un antidot împotriva unei vieți convenționale, juxtapunerea planurilor temporale în *Doamna Dalloway* se justifică obiectiv și psihologic. Dar de la O'Neil la Tennessee Williams, literatura psihologică folosește mijloace de investigație psihoanaliste și acest capitol al literaturii contemporane apusene ne prilejuiește cunoașterea multor figuri de femei morbid dominate de imperiul subconștientului. Anomalia poate fi pusă în legătură cu profunde insatisfacții exterioare, cu constrîngerii sociale obiective ca în piesele lui Tennessee Williams: *Monajeria de sticlă* sau *Orfeu în infern*, sau poate să pînă de domeniul biologic și atunci ne aflăm în fața unor figuri dominate de un erotism exasperat ca personajul feminin din piesa *Pisica pe acoperișul infernalizat* a aceluiași Tennessee Williams.

Tipologia feminină a literaturii apusene de azi e firesc să cuprindă exemplarul aparținînd tineretului dezaxat, nevrozat, lipsit de orizont și de ideal, exemplar frecvent în lumea capitalistă. Și aici literatura înregistrează gradații și nuanțe, de asemenea și deosebiri în atitudinea autorului față de tipul evocat. Personajul feminin din romanele lui Françoise Sagan n-are agresivitatea și ostentația tinerelor tip « blousons noirs ». Dar blazarea și oboseala fetelor din *Benjour Tristesse*, *Un certain sourire*, *Aimez-vous Brahms*... etc., complezența cu care acceptă ele compromisul și ușurința cu care încearcă sentimentele, trecînd cu

nonșalanță peste ceea ce s-ar putea numi pasiune, evitînd zguduiri puternice, chiar un anumit cinism nu violent, dar amabil, trăsături cu pricepere subliniate de o scriitoare atentă la reacții psihologice discrete, vorbesc despre o criză a tineretului. Zazie, mica eroină a lui Queneau din *Zazie dans le métro* este o fetiță vioaie și deșteaptă venită din provincie la Paris ca să se plimbe cu metroul. Precocitatea ei, naturalețea cu care acceptă turpitudinea, naturalețea care presupune o bogată experiență a uritului amenință să degenereze în cinism. Zazie poate evolua spre tipul « tricheur ».

Scriitorii pentru care privilegiul unui tineret dezaxat e dezolantă, au evocat acest tip feminin cu gândul de a soluționa problema. În romanul Simonei de Beauvoir *Mandarinii* el se incarnează în Nadine, tipul de fată abia ieșită din adolescență, care afișează un cinism agresiv, are orgoliul depravării sale, înnoadă și desnoadă cu ușurință, blazare și dezgust, legături amoroase și ironizează clanurile — pentru ea desuete — ale părinților. Simone de Beauvoir își salvează însă personajul de la îmbătrînire precoce și degingolare. Nadine se îndrăgostește de Henri și, în tovarășia lui, descoperă pasiunea luptelor de idei, a atitudinilor afirmate fără echivoc. Simone de Beauvoir a dat însă cel mai categoric antidot uman față de tipul fetei depravate, fata care compensează prin bravadă și cinism golul unei existențe stupide, în cele două volume autobiografice *Memoriile unei fete cumînți* și *În puterea vîrstei*. Descriind drumul vieții sale din copilăria dominată de prejudecățile unei familii bigote, închistată în rutină burgheză pînă la maturitatea unei înțelegeri constructive a vieții, autoarea a creat un tip feminin de mare valoare afirmativă. Forța și perseverența, pe care o dovedește personajul în analiza lucidă a erorilor moștenite și a experiențelor trăite — experiențe ce includ două războaie mondiale, fascismul și rezistența — în croirea unui drum spre adevăr, drum presărat și el cu erori, multe dintre ele înțelese și depășite, sînt ale unei intelectuale cinstite și apte să absoarbă ideile cele mai generoase.

La capătul acestei considerații, ne putem întreba: să fie atitudinea față de tematica feminină un test literar concludent pentru gradul de generozitate și penetrabilitate față de ideile progresiste al unui scriitor? Prilejul festiv și subiectivitatea nu trebuie să ne îndemne la afirmații hiperbolice. Poate un test e mult spus, dar un indiciu în orice caz.

VERA CALIN

O nouă
treaptă
în
creația
Annei
Seghers

CÎND deschizi noul roman al Annei Seghers, *Hotărârea*, primul lucru care te izbește este lista impresionantă de personaje, care cuprinde două pagini scrise cu literă mică. Fără să vrea, cititorul se poate întreba: va fi, oare, ușor să rețin toate aceste nume, să mă descurc în caractercele, destinele, relațiile dintre toți acești oameni, atât de mulți și atât de diferiți? Într-adevăr, romanul Annei Seghers nu presupune o lectură ușoară. De altfel, și arhitectonica lui e oarecum neobișnuită. Acțiunea începe în Germania răsăriteană, în orașelul industrial Kossin, trece apoi în Germania apuseană, de aci în S.U.A., Franța, Spania, Mexic. În fața ochilor scriitorului, apar mereu personaje noi, acțiunea se desfășoară când în prezent, când întrecupîndu-se, trece în planul amintirilor, pe care eroii le evocă despre trecutul lor mai apropiat sau mai îndepărtat. Cititorului i se cere o mare încordare a memoriei și a gândirii, ca să poată cuprinde cu mintea tabloul de viață, atât de vast, de multilateral, pe care l-a zugrăvit autoarea. Dar, învingînd toate aceste greutăți, la capătul lecturii el va fi incontestabil răsplătit, căci noul roman al Annei Seghers nu este numai un mijloc de a cunoaște și înțelege ceea ce s-a petrecut și se petrece în Germania de după război, el ne oferă prilej de meditație asupra marilor probleme ale vieții, ne înobilează moralmente, ne înalță spiritualicește.

Cel care parcurge de la un capăt la altul creația Annei Seghers, romanele și povestirile pe care le-a scris, realizează o cronică a vieții poporului german, care evocă anii cei mai grei, mai tragici, din istoria acestei țări. Opera scriitoarei zugrăvește și zilele de încordate ciocniri politice care au premers acaparării puterii de către hitleriști (*S-a pus preț pe un cap de om, Salvarea*), și viața apăsătoare din Germania fascistă în preajma izbucnirii războiului (*A șaptea cruce*). În amplul său roman *Morții rămin tineri*, Anna Seghers a urmărit destinele patriei sale în răstimp de un sfert de veac, din ianuarie 1919, din timpul luptelor din Berlin, și pînă la ultimele luni ale celui de al doilea război mondial. Romanul *Hotărârea* continuă firul evenimentelor, aducînd acțiunea pînă aproape de zilele

noastre, în contemporaneitate. El zugrăvește atât istoria recentă a poporului german, drumul pe care a mers acesta după căderea puterii hitleriste, cât și procesul care a dus la formarea noii Germanii, pe care o cunoaștem astăzi.

Cititorii, familiarizați cu literatura Annei Seghers, cunosc iscusința cu care autoarea știe să redea înfățișarea exterioară, plină de plasticitate, a fenomenelor, măiestria cu care reușește să zugrăvească fundalul pe care se proiectează acțiunea. În amintirea lor, stăruie, desigur, tablourile aspre ale mării, descrise în nuvela de tinerețe *Răscoala pescarilor din Santa Barbara* sau cele ale toamnei de aur în regiunea Rinului din romanul *A șaptea cruce*, care întrupează deopotrivă frumusețea și poezia pământului german, pîngărit de barbarii fasciști.

Dacă parcurgi ceva mai grăbit romanul *Hotărîrea*, rămii cu impresia că, în această nouă operă a Annei Seghers, nu-și mai află locul asemenea tablouri, că intenția romancierului a fost prea mult sollicitată de descrierea evenimentelor. Dar e o impresie superficială. În romanul *Hotărîrea*, imaginea Germaniei, a orașelor și satelor ei este zugrăvită cu mult lăconism, cu multă zgîrcenie, dar, totodată, cu multă expresivitate și claritate. Prin toată cartea străbate, ca o melodie dureroasă, ca un refren mereu repetat, motivul ruinelor. Iată o vitrină cochet aranjată a unui magazin de modă din Berlinul de vest, în care vedem țesături, rochii, buchete de flori. Dar urmele războiului abia trecut se pot sezisa și aici. *« În vitrină se reflectau ruinele caselor vecine. La distanță de numai cîțiva pași ruinele se îngîmădeau în așa măsură, încît nu puteai trece strada... »* Acest motiv apare în diferitele capitole ale romanului, însoțind tablouri ce zugrăvesc viața din cele mai diferite regiuni ale Germaniei. *« Sosiră într-un oraș plin de ruine. Noaptea stăruia de parcă ar fi răsărit dintre dărîmături. Suburbia era întunecoasă, de-abia se profilau contururile în zigzag... Printre ruine, se zăreau niște scări. Și aceste scări fuseseră bombardate, iar spațiile mari, goale, făceau să se vadă malul celălalt al fluviului... »* Războiul a mutilat nu numai orașele Germaniei, el n-a cruțat nici natura. *« În timpul unui bombardament puternic, a ars o parte din pădurea de fag și, în vîrfurile muntelui Ladenburg, a apărut o chelie!... Acum, el se acoperise cu iarbă, dar niciodată nu vor mai fi aici, ca altădată, fagi seculari, pe ramurile cărora se pitulau mii de păsări ».*

De la nimicirea Reich-ului german a trecut un număr de ani, dar amintirea războiului mai stăruie. Nu e atât de ușor să faci să dispară toate ruinele, nu este. Să reconstruiești din temelie casele și orașele e un lucru simplu. Dar neasemuit mai greu este să schimbi conștiințele a milioane de germani, să elimini din lumea lor spirituală noroiul și tina, care s-au acumulat în anii dictaturii fasciste.

Între personajele care acționează în romanul *Hotărîrea*, găsim reprezentanți ai vechii gărzi de luptători antifasciști, oameni cu un trecut eroic, ca activiștii de partid Hagen și Vogt, revoluționarul de profesie Martin, cunoscut nouă din romanul *Morții rămlin tineri*. Dar nu aceștia se situează în centrul acțiunii.

Cu cîțiva ani în urmă, în prefața pe care a scris-o la ediția sovietică a romanului său *Salvarea*, Anna Seghers mărturisea: *« În această carte am zugrăvit mai ales oameni nelămuriți din punct de vedere politic, oameni care încă nu s-au pătruns sau de-abia au luat contact cu concepția noastră despre lume și viață, cu ideile noastre. I-am situat într-o*

perioadă bine precizată din istoria Germaniei, în anii grei de criză economică. În oamenii aceştia zac în stare latentă cele mai bune forţe ale poporului, dar ele nu s-au trezit încă, nu au fost încă folosite ». Şi în alte scrieri ale sale, Anna Seghers a privit cu deosebit interes pe aceşti oameni « nelămurii ». Această predilecţie a trezit nu o dată riposta criticilor, care s-au întrebat dacă se cuvine ca un scriitor realist-socialist să analizeze psihologia unor oameni şovăielnici, pasivi din punct de vedere politic, care săvârşesc chiar greşeli şi, cu atât mai mult, dacă este cazul să-i situeze pe primul plan al operei? Prin toată creaţia sa, Anna Seghers şi-a apărut şi şi-a afirmat acest drept. De altfel, acest drept se impunea cu atât mai mult, cu cât scriitoarea oglindea în operele sale viaţa poporului german. Precum bine se ştie, în câteva rânduri, destinele istorice ale Germaniei au fost hotărâte tocmai de asemenea oameni, care în clipele decisive nu au urmat drumul avangardei revoluţionare, fie demonstrând apatie politică, fie, ceea ce era şi mai rău, devenind o unealtă în mâna forţelor antipopulare. De aci tragedia pe care a trăit-o Germania şi în 1918—1919, când nu toţi oamenii muncii au mers pe drumul indicat de Liebknecht, şi în 1933, când nu toţi au urmat calea arătată de Thälmann. În fond, toată creaţia Annei Seghers exprimă în primul rând lupta pentru sufletul acestui « neam de rînd ». Scriitoarea vrea să cunoască cât mai bine sufletul acestui om, pentru a-l ajuta să se purifice, să se întărească, pentru a trezi forţele cele mai bune ale poporului ce sălăşluiesc în oamenii muncii din Germania.

În romanul *Morţii rămlin tineri*, Anna Seghers a înfăţişat viaţa Germaniei într-o perioadă destul de îndelungată; a analizat procesul istoric desfăşurat, căutînd să-şi ajute compatrioţii să extragă învăţăminte din acest trecut nu prea îndepărtat. În noua ei operă, *Hotărîrea*, scriitoarea analizează raportul de forţe în perioada de după război. Şi de astă dată, ea ridică din nou, cu insistenţă, problema răspunderii pe care o poartă numeroşi germani pentru crimele comise în timpul hitlerismului. Iar acele capitole ale romanului, care se petrec în Germania Apuseană, aduc în faţa cititorului pe cei vinovaţi de catastrofa pe care a trăit-o ţara. Reîntîlnim aci o veche cunoştinţă, unul dintre cei care, încă pe la 1920, îi sprijinise şi îi ajutase pe huliganii hitlerişti, pe consilierul comercial, Castricius, din romanul *Morţii rămlin tineri*. După cum era de aşteptat, Castricius şi prietenul lui Spranger au ieşit basma curată şi se bucură de protecţia autorităţilor de ocupaţie din Germania Apuseană. Tot în Germania Federală îi întîlnim pe huliganii de altă dată — SS-istul Otto Benthheim şi Helmut von Klemm, care-şi făcuse educaţia în şcoala privilegiată a « fûhrer-ului »; ei au reuşit să scape cu viaţă, recurgînd la tot felul de mijloace nepermise. Acum, şi-au mai pierdut din îndrăzneală, ca urmare a loviturilor primite, dar n-au încetat să nutrească planuri războinice. Astăzi, pentru clica conducătoare din Germania Apuseană, nu e un lucru chiar atât de uşor să ţină poporul în stare de sclavie. Multe momente din roman subliniază acest lucru, de pildă, moartea lui Otto Benthheim, pe care-l ucide un muncitor, răzbunîndu-şi logodnica, sau manifestarea lucrătorilor din oraşul industrial Hadersfeld, sau chiar discuţia care se poartă despre tancurile americane. « Ce vor să distrugă aceste tancuri — se întreabă nişte oameni trecînd pe stradă — ruinele Germaniei? Sau Rusia Sovietică? » O bătrînă, care vinde ziare, răspunde cu amărăciune: « Şi totodată şi pe copiii mei la Halberstadt ».

Mulți oameni simpli din Germania Apuseană văd astăzi lucrurile într-o lumină nouă, cu totul altfel de cum le-au privit cu 15—20 de ani în urmă. Dar tot Castricius, Bentheim și cei de teapa lor sînt cei ce dețin puterea reală în statul de la Bonn, și scriitoarea nu le minimizează puterea. Fascismul german și-a schimbat înfățișarea, a îmbrăcat o mască nouă, dar el nu a fost smuls din rădăcini și nimicuit cu desăvîrșire. De aceea, cu atît mai actuală rămîne pentru întregul popor german sarcina de a trage învățămintele necesare din trecut.

Criminalii de război trebuie demascați și pedepsiți — ne arată autoarea. Dar oamenii care au fost înșelați, au ajuns prizonierii erorilor sau au rămas pasivi, s-au supus sau n-au opus rezistență acestor criminali, aceștia trebuie reeducați, ajutați să se îndrepte. Această idee reprezintă una din temele principale ale romanului și, anume, regenerarea spirituală a germanilor, pe care Armata Sovietică i-a eliberat de sub stăpînirea fascistă. Romanul înfățișează viața din Germania Răsăriteană și înainte, dar mai ales după formarea Republicii Democrate Germane. Și nu e vorba numai de faptul că, cei care nu avuseseră unde locui capătă acum casă, că cei care nu avuseseră pămînt îl capătă acum, că cei care nu știau să facă nimic capătă acum o profesiune, că cei ce trăiseră singuri, își întemeiază acum familii. E mult mai important faptul că mulți din oamenii simpli pe care ni-i înfățișează romanul, cresc din punct de vedere spiritual, se încadrează în viață, își cuceresc un loc trainic, încep să considere într-o lumină nouă atît propria lor existență, cît și munca lor.

Poate că vreun cititor, care nu cunoaște realitatea din Germania, ar rămîne nedumerit și s-ar întreba la ce bun cheltuiesc eroii romanului atîtea forțe pentru a-și lămuri lor înșile sau altora niște adevăruri bine cunoscute?... De sigur că într-un stat al muncitorilor și țăranilor, uzinele, mașinile sînt un bun al poporului, iar munca este stimată și cinstită. Lucrătorii nu muncesc pentru patron, ci pentru ei înșiși, și cu cît vor munci mai bine, cu atît mai îmbelșugată le va fi viața! Sînt adevăruri bine cunoscute, lucruri bine lămurite pentru toți! Dar pentru muncitorii germani, care au suportat greutățile războiului și amarul înfrîngerii, istoviți de haosul de după război, obișnuiți în anii fascismului să vadă pretutindeni spioni și capcane întinse, deprinși să nu acorde nimănui încredere, pentru oamenii aceștia asemenea adevăruri nu erau chiar atît de elementare și de banale. Anna Seghers urmărește cu atenție cum se formează atitudinea conștientă față de muncă la lăcătuși, strungari, turnătorii uzinei din Kossin, care aparținuse altădată capitalistului Bentheim, iar acum devenise o întreprindere a poporului.

Cu mult realism și pătrundere, cu intuiție artistică și fără nici o idilizare, redă autoarea atmosfera de haos ideologic care a domnit în Germania în primii ani de după război.

Și astăzi condițiile vieții din Germania fac ca lupta dintre capitalism și socialism să capete forme deosebit de ascuțite și de complexe atît în domeniul economic, cît și în cel al ideologiei.

După ce citim un roman ca *Hotărîrea*, ne dăm seama cît de greu le este oamenilor cu concepții înaintate din Republica Democrată Germană să formeze la compatrioții lor o conștiință cu adevărat socialistă.

De aceea, zugrăvind viața și munca de la uzina din Kossin, Anna Seghers nu se mulțumește numai să semnaleze succesele caracteristice unei societăți care se dezvoltă. Romanul pune probleme care prezintă

o importanță din cele mai mari pentru Republica Democrată Germană de astăzi, ca și pentru alte țări care fac parte din lagărul socialist.

Nu e vorba numai de trezirea și întărirea atitudinii conștiente față de muncă la fiecare specialist. Superioritatea orînduirii noi, socialiste, asupra celei capitaliste poate fi pe deplin dovedită dacă fiecare om al muncii își va înălța nu numai bună starea materială, dar va atinge și deplina înflorire a forțelor sale spirituale și de creație.

Sub acest aspect ne apare deosebit de semnificativă soarta lui Robert Lohse, unul dintre eroii centrali ai romanului. Acest om ursuz, tăcut, cam stingaci, care a avut o viață grea, este devotat trup și suflet cauzei poporului. Pe el nu-l preocupă cituși de puțin propria lui bună stare sau cariera. Dar multă vreme nu se simte satisfăcut de munca ce o duce la uzină. Strucks, membru în comitetul sindical, un om conștiințios, dar cu vederi înguste, nu poate înțelege ce anume îi lipsește lui Lohse. Ce contează dacă muncești ca lăcătuș sau înveți meserie pe niște ucenici? — se întreabă Strucks. Dar Robert Lohse socotește că are dreptul moral să muncească acolo unde-l trage sufletul. El se simte atras spre tineret, și tineretul la rîndul lui îl iubește, îl sprijină, vrea să învețe de la el. Robert Lohse își găsește cu adevărat loc în viață numai după ce învinge greutăți destul de serioase, capătă cunoștințele teoretice necesare și poate activa în sectorul care-i place. Numai atunci sufletul său se deschide cu adevărat. Anna Seghers a dat acestui conflict între Lohse și Strucks un caracter principal. Ea l-a situat nu numai în planul problemelor de producție, dar l-a considerat ca avînd o semnificație moral-psihologică. Și tocmai pe acest plan se observă deosebirea dintre noua și vechea societate. În noua orînduire, pentru orice om simplu, munca poate deveni nu numai izvor de existență, dar și de bucurie.

Dacă romanciera și-ar fi restrîns cîmpul de observație la uzina Kossin și, mai ales, dacă n-ar fi relatat decît istoria vieții lui Robert Lohse și a acelor personaje care apar legate implicit de el, desigur că sarcina ei ar fi fost mult mai ușoară. Dar și tabloul de viață înfățișat ar fi fost mult îngustat. În romanul *Hotărîrea*, Anna Seghers urmărește cu multă iscusință relațiile complexe și variate ce se stabilesc între diferitele personaje, uzine sau chiar țări și popoare ale lumii. Capitolele care ne transpun în Germania Apuseană nu apar ca o simplă antiteză la tablourile vieții din Republica Democrată Germană. Ele reliefează ciocnirile politice, ne fac să cunoaștem forțele care urmăresc să submineze construirea socialismului în Germania Răsăriteană. La rîndul său, destinul poporului german ne apare împletit cu cel al multor națiuni și țări. Și această idee, autoarea o redă într-un chip original în biografiile multor personaje ale romanului. De pildă, Richard Hagen, Robert Lohse și studentul Herbert Melzer, devenit mai tirziu scriitor, oameni care împărtășesc cu toții idealuri antifasciste, apar luptînd pentru libertatea Spaniei.

Printr-o întîmplare, Melzer ajunge apoi în S.U.A., împreună cu alți emigranți antifasciști și rămîne acolo pentru un timp îndelungat. Tot în America, în Mexic, pe un rancho îndepărtat al seniorului Gomez, se ascunde după război Rühle, care altădată făcuse parte din *Gestapo*. Mai tirziu, serviciul secret american îl va trimite în Germania cu misiunea de spionaj.

În felul acesta, acțiunea romanului ajunge să înglobeze treptat personaje de naționalități diferite, dar prezența fiecăruia este necesară,

precizată și bine determinată. Astfel, apar în paginile cărții, sora de caritate, spaniola Selva, familia omului de afaceri american Wilcox, muncitorul francez Meunier și tânărul mexican Miguel.

Varietatea locurilor în care se petrece acțiunea, numărul mare de personaje, contribuie la crearea unui tablou vast care subliniază forțele principale ce dirijează epoca noastră, le prezintă cu ajutorul unor tipuri vii, în ciocniri complexe și puternice, nu într-o înșirare mecanică. Particularitățile de compoziție fac ca tema de bază a romanului, tema *hotărârii*, temă cu un caracter moral subliniat, să fie rezolvată introducându-se în operă multiple destine umane. Din acest punct de vedere, ultimul roman al Annei Seghers se înrudește îndeaproape cu o altă operă a ei mai veche, *A șaptea cruce*. Multe din personajele romanului *A șaptea cruce*, și-au pus întrebarea dacă să-l ajute sau nu pe Georg Heisler, evadat dintr-un lagăr de concentrare. Și mulți germani, oameni din pături sociale diferite, au avut de trecut acest examen, care îi definea ca oameni întregi sau ca niște lași. Totodată, de felul cum fiecare din ei înțelegea să răspundă la acest examen, depindea viața lui Georg. Căci nu se puneau numai problema compasiunii pentru un fugar urmărit. Evadarea cu succes a unui deținut însemna o spărtură — chiar dacă mică, totuși o spărtură — în cetatea fascistă. De aceea, salvarea lui Georg ne apare în roman ca o victorie morală a forțelor antifasciste.

Acțiunea romanului *A șaptea cruce* este concentrată numai în jurul lui Georg. Cititorul emoționat este mereu stăpinit de întrebarea dacă Georg va scăpa sau nu. În romanul *Hotărârea*, după cum am mai spus, nu există un erou principal. Trecherile continue de la un personaj la altul, de la o linie a acțiunii la alta, încetinesc mult acțiunea. Cititorul nu urmărește în acest roman destinul unui singur personaj, ci desfășurarea paralelă a mai multora. Iar autoarea își arată eroii în fața necesității de a alege, de a lua o hotărâre. Ea ne spune că în societatea de astăzi nu pot exista oameni neutri, nici indiferenți. În viața oricărui om, se întâmplă clipe, cînd e dator să-și definească poziția, să spună de partea cui este.

Scriitorul Herbert Melzer are de rezolvat problema dacă să facă sau nu, în romanul său, modificările pe care i le cere editorul american. Și Herbert ia hotărârea: el renunță la succes și la dolari și se reîntoarce în tabăra luptătorilor antifasciști, de care se depărtase pentru o bucată de vreme. Katharina Riedl, soția unui inginer care lucrează la uzina din Kossin, este o catolică ferventă. Ea locuiește în Germania Apuseană. Problema care se pune pentru ea e de a hotărî dacă să treacă sau nu în Republica Democrată Germană, să se înapoieze la soțul ei și să-și refacă familia care se destrămase. Alegerea pe care o face, hotărârea pe care o ia, este bună, dar e prea tirzie și viața Katharinei se încheie în mod tragic. Muncitoarea Lene Nohl are și ea de rezolvat o problemă: dacă să se despartă sau nu de soțul ei, pe care l-a așteptat îndelung și cu drag în timpul războiului și care se dovedește a fi agent secret al Apusului. Și dînsa ia hotărârea, o hotărâre chinuitoare, dar singura posibilă... Printre personaje înfățișate de Anna Seghers, sînt și unele care iau hotărâri greșite. Momentul cel mai dramatic, cel mai puternic din roman, este fuga unui grup de ingineri și muncitori în Germania Vestică. Unii o fac îndemnați de interese mercantile, alții se lasă intimidăți... Transfugii care mai păstrau în sufletul lor o scînteie de conștiință omenească — profesorul Berndt și muncitorul Bechtler — plătesc trădarea lor cu prețul unui greu

impas spiritual. Bine înțeles, dispariția acestui grup de dezertori nu a împiedicat uzina din Kossin să-și desfășoare activitatea, deși pentru un timp s-a îngreuiat mersul procesului de producție.

Anna Seghers ne arată că, în viața popoarelor și a statelor, multe lucruri depind de totalitatea unor «hotăriri» particulare, de faptul dacă acestea sînt juste sau nu.

În noul său roman, ca și în cele anterioare, Anna Seghers demonstrează legătura indisolubilă care există între noțiunile de morală și cele sociale, civice. Scriitoarea dezmințe una din prejudecățile anticomuniste cele mai înrădăcinate. Reacționarii și filistinii ar putea, eventual, recunoaște comuniștilor capacitatea de a crea însemnate valori materiale și tehnice, dar îi consideră indiferenți față de valorile morale, față de lumea lăuntrică a personalității umane.

Evoluția personajelor de-a lungul romanului afirmă aceeași idee pe care o expune inginerul Riedl în discuția sa cu preotul catolic Traub în timpul unei călătorii spre Vestul Germaniei. «Dumneavoastră spuneți că rușii nu cred în absolut nimic, că, pentru ei, omul și sufletul nu contează cîtui de puțin. Dar eu ti văd, cu ochii mei, de cîtiva ani cum construiesc în Germania Răsăriteană o viață nouă și caută să ridice nivelul unor oameni care și-au pierdut speranțele din pricina suferințelor îndurate. Poți face așa ceva dacă nu crezi în nimic? E adevărat că rușii nu numesc aceasta credință, nici nu folosesc cuvîntul „suflet”. Dar ei cred în ceea ce fac, cred atunci cînd se străduiesc să revitalizeze sufletul unui om. După război, toți oamenii din jurul meu erau ca împietriți, nimeni nu mai credea în nimic, toți erau ca niște morfi. Iar acum, aceiași oameni se apucă cu sete de muncă și trăiesc viața din plin... Rușii au reușit să-i trezească la viață». Cititorul își dă seama limpede că ideea pe care o afirmă Riedl nu e exactă. Viața nouă în Germania Răsăriteană au construit-o în primul rînd germanii înșiși. Dar cuvintele pe care le rostește el vin în apărarea înaltului ideal moral pe care-l afirmă comunismul și acesta este lucrul principal în problema pe care o discutăm.

În relațiile noi, socialiste, care se formează în Republica Democrată Germană, se făurește și o atmosferă de puritate morală, ce contribuie la formarea unor personalități umane, care înving interesele venale, lășitatea, îngustimea de vederi tradițională pentru filistini. Ne-o dovedesc, îndeosebi, eroii din rîndul tineretului, zugrăviți cu multă căldură. Astfel, fostul vagabond Thomas care-și ocrotește cu atîta gingășie emoționantă dascălul, pe Robert, tinăra muncitoare Lisa Zech, care știe să muncească cu avînt, să fie sinceră și exigentă în dragoste, care se străduiește cu atîta perseverență «să devină artistă», cum și alte personaje, secundare, ale romanului, exprimă fiecare o părticică din viața nouă, fericită, care se făurește acum în Răsăritul Germaniei.

După cum vedem, noul roman al Annei Seghers reflectă procese de viață de o mare însemnatate istorică. Preocuparea intensă pentru problemele de morală, ca și problemele puse în roman, subliniază înrudirea acestei opere a scriitoarei cu lucrările sale anterioare. Dar, totodată, trebuie subliniat că materialul de viață care stă la baza romanului *Hotărîrea* este cu totul altul, un material cu desăvîrșire nou. Și scriitoarea a întîmpinat, desigur, destule greutăți pînă cînd a reușit să-și însușească și să domine acest material încă nou și necristalizat în forme definitive.

Nu putem afirma că romanul *Hotărîrea* este valoros sub toate aspectele sale. Scriitoarea reușește mai ales în prezentarea eroilor săi în momentele

grele, încordate, de cumpănă din viața lor, atunci ea știe să ni-i înfățișeze pe primul plan în trăsături viguroase de penel. De pildă, Anna Seghers descrie cu mult dramatism și, totodată, cu o adîncă pătrundere a psihologiei umane căsnicia soților Riedl, scena carnavalului, în timpul căruia muncitorul Anton ucide pe criminalul fascist Otto Bentheim, sau episoadele hotărîtoare pentru evoluția spirituală a lui Herbert Melzer. Totodată, măiestria Annei Seghers se manifestă pe deplin și în zugrăvirea moravurilor, a scenelor cotidiene de viață. Scriitoarea știe să găsească adesea amănunte neimportante la prima vedere, dar foarte caracteristice în esența lor, care contribuie la înviorarea portretelor sau la înfățișarea mai pregnantă a mediului.

Cu cită căldură și autenticitate este descrisă viața cotidiană a familiei Enders, o familie de muncitori, numeroasă și unită, care locuiește în subsolul unei clădiri ruinate de război. *«Nepoțica cea mai mare, Toni, făcu semne și apoi tăie pîinea în felii subțiri... Femeile și fetele erau așezate în jurul mesei lungi, pe care o măriseră, adăugîndu-i o ușă scoasă dintr-un perete dărîmat. Pe această parte a mesei, copiii își pregăteau lecțiile. Creioanele și le puneau în broasca cheii»*. Și semnele făcute pe pîine (care trebuia împărțită cu grijă pentru că era puțină), și ușa răsturnată, și creioanele înfipte în broasca cheii, toate acestea contribuie la zugrăvirea concretă, plastică, a tabloului și ne îngăduie să realizăm imaginea vieții de lipsuri din Germania de după război. Altul este tonul — ironic, ușor disprețuitor — cu care Anna Seghers descrie viața celor avuți și sătui, cînd face aprecieri asupra «modului de viață american».

Mai multe greutatea a întîmpinat romanciera în descrierea vieții «de producție». Descrieri ca cea a uzinei, relatarea discuțiilor și zugrăvirea faptelor nemijlocit legate de tehnică, de procesul de muncă, nu reușesc să captiveze întru totul interesul cititorului. În aceste pasaje, reportajul, înșirarea seacă de fapte, predomină mult prea mult față de zugrăvirea artistică. Și romanul are, bineînțeles, de suferit.

Acțiunea romanului este purtată de multe personaje din cele mai felurite. Nu totdeauna, Anna Seghers a dat fiecăruia dintre ele suficient relief. Uneori, personaje cu totul neînsemnate, care apar doar de două-trei ori în cursul romanului, se manifestă ca individualitate viguroasă. Așa este, de pildă, Toni, nepoata cea mai mare a lui Enders, o adolescentă care pășește serios și ferm în viață, sau domnișoara Helferich, menajeră în casa lui Castricius, devotată pînă la servilism stăpînului, care s-a deprins să-și închipue că este un membru al familiei egal în drepturi. (Ea are obiceiul să spună despre fostul logodnic al fetei lui Castricius: «primul nostru logodnic»). Și sînt personaje care dețin un loc mult mai important în economia romanului, dar pe care autoarea le schițează în cîteva trăsături generale și, de aceea, ele rămîn pînă la sfîrșitul acțiunii învăluite în ceață.

În operele sale anterioare, pentru a zugrăvi pe reprezentanții avangardei comuniste, Anna Seghers recursese mai ales la procedeul caracterizării indirecte. Comuniștii rămîneau parcă în umbră, dar trăsăturile lor morale și ideile lor apăreau și se verificau prin înfrîurirea pe care o exercitau asupra celor șovăielnici, lipsiți de experiență. (De pildă, în romanul *Transit*, îl vedem foarte puțin pe Heinz, comunistul care activează în ilegalitate, dar cunoaștem respectul pe care i-l poartă eroul principal al romanului, Seidler, și datorită acestui fapt ni-l înfățișăm limpede și pe

Heinz). Și în romanul *Hotărîrea*, Anna Seghers recurge uneori la acest procedeu al caracterizării indirecte. De pildă, pe profesorul Waldstein îl întâlnim arareori și numai pentru scurt timp. Dar știm ce influență binefăcătoare, adîncă, a avut el asupra elevilor săi aparținînd celor mai diferite generații, cum a contribuit el la formarea conștiinței revoluționare a lui Richard Hagen, cum pilda vieții lui l-a stimulat pe Robert Lohse și l-a dus pe drumul cel bun pe tînărul Thomas. Toate acestea ne fac să-l respectăm pe bătrînul dascăl, să credem în puritatea lui sufletească, în înțelepciunea lui. Totuși, această metodă de a zugrăvi personaje nu este totdeauna suficientă. Și nu putem decît regreta că Richard Hagen și, mai ales Martin, nu au fost înfățișați și puternic și cuprinzător, cum ar fi meritat-o. Palidă este și personalitatea lui Vogt, secretarul organizației de partid de la uzina din Kossin. Din ceea ce povestesc alte personaje despre el, aflăm de trecutul lui nobil de luptă antifascistă. Știm, de asemenea, că muncitorii îl respectă pe Vogt, îl socotesc « un om drept ». Dar am fi dorit să-l vedem pe Vogt de aproape, să-i cunoaștem mai bine gîndurile și faptele. Atunci, și imaginea vieții din uzină ar fi apărut în roman mai completă și mai clară.

Romanul Annei Seghers a atras, după apariția sa, atenția întregii opinii publice germane. Presa din Republica Democrată Germană a apreciat această carte ca un mare succes al literaturii contemporane germane. O recunoaștere indirectă a importanței pe care o prezintă noul roman al Annei Seghers au însemnat și atacurile violente lansate împotriva ei de presa reacționară din Apus.

Viața din Germania zilelor noastre a fost pînă acum prea puțin oglindită în literatură. Romanul Annei Seghers, *Hotărîrea*, este prima narațiune de mare anvergură, care redă în chip veridic această viață, relevînd trăsăturile ei esențiale.

RENATO GUTTUSO (ITALIA) — SCHIȚĂ

CECILIA MEIRELES ȘI POEZIA FEMININĂ A AMERICII LATINE

PUȚINE sînt astăzi literaturile în al căror cuprins poezia feminină constituie un capitol atît de prestigios ca în cea latino-americană; faptul că în 1946, pentru prima oară invitată la gloria Premiului Nobel, America Latină se înfățișează reprezentată de o femeie, Gabriela Mistral, încununată cu laurii de la Stockholm nu atît ca poetă chiliană ci mai ales ca exponentă strălucită a întregului univers sud-american tradus într-un limbaj de nouă și tulburătoare poezie — rămîne simbolul unei realități mai presus de evidență.

E oare aceasta o apariție specifică secolului nostru? Desigur nu, și n-am putea ignora, fie și în puținele rînduri de față, îndepărtata genealogie de care se pre-valează lirica feminină de azi a Americii Latine, fără să lipsim cetitorul de cîteva indispensabile puncte de reper pentru cunoașterea și înțelegerea ei. Tradiția se întemeiază în jurul anului 1600 cînd în Peru apare amplul poem *Epistolă către Belardo*, numele poetic al lui Lope de Vega. Autoarea care semna cu pseudonimul AMARILIS, era o poetesă metisă (judecînd după acea *simpleză indiană* de care vorbește într-un vers din final) bănuită azi de către cercetătorii avizați ca La Barrera sau Menéndez Pelayo, a fi Maria de Alvarado din Huanuco. Poemul vădește o puternică amprentă lirică și impresionează de așa manieră pe Lope de Vega încît îl determină să-i răspundă printr-o frumoasă epistolă pe care o găsim și astăzi în multe dintre culegerile lui de poezii. Mai tîrziu, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cînd o dată cu declinul secolului de aur al literelor hispanice, vitalitatea scrisului castilian se perpetuează în America printr-o mutație cu totul semnificativă, cel mai proeminent poet al limbii spaniole este o femeie din Mexic: Juana Inés de la Cruz, care e deopotrivă o culme a poeziei universale din toate timpurile. Această poetă reeditează, pe meridiane îndepărtate, tipul rinascentist, manifestînd în același timp înclinații științifice, muzicale și evoluînd pe un periplu ce epuizează gama tuturor genurilor și speciilor literare, ajungînd la o uimitoare sinteză a principalelor experiențe scriitoricești din epoca imediat anterioară: de la cultismul lui Gongora la conceptismul lui Quevedo și de la ardentă spiritualitate a unui Luis de Leon, la exuberanța și fantezia lui Lope de Vega. Apreciați în epoca ei, în ciuda unor curiozități ce nu o dată descumpăneau devoțiunea admiratorilor, Juana Inés de la Cruz se mărginește la o glorie circumscrisă geografic; Fenix de Mejico devine însă pe zi ce trece — și ea este una dintre revelațiile secolului nostru — o prezență de talie universală, augmentîndu-și prestigiul pe măsură ce exegeții pasionați își intensifică investigațiile în imensa ei moștenire.

În epocile următoare menționăm prezențe interesante, chiar dacă nu de aceeași anvergură: poeta cubană Gertrudis Gómez de Avellaneda ocupînd un loc aparte în perimetrul romantismului și uruguaiana Maria Eugenia Vaz Ferreira, autoare a pătrunzătorului volum *La isla de los canticos* (Insula cîntecelor) deopotrivă pictoriță și muziciană foarte prepuia, sînt poate figurile cele mai proeminente,

pină cînd, o dată cu secolul 20 asistăm la o adevărată explozie a geniului feminin în America Latină.

Vom aminti în primul rînd două poete din Uruguay, a căror creație realizează un circuit unitar prin aportul lor complementar la deslegarea celor mai tulburătoare probleme ale sufletului feminin. Delmira Agustini (1886—1914) de o senzualitate frenetică, trăiește drama tiranică și mistuitoare a dragostei nerealizate în lumea tuturor meschinăriilor și prejudecăților unei societăți care inhibă pomirile avîntate și generoase ale iubirii și imprimă sensibilităților exacerbate o pecete de dureroasă refulare. S-a spus despre ea că ar avea anume puncte de plecare în Baudelaire dar, dincolo de asemenea truisme ale vagului în critica poeziei moderne, ce nu angajează prin caracterul lor neutru și irelevant, i-am găsi mai curînd înrudiri cu suedeza Edith Sodergran, cu a cărei viață se situează simetric în America Latină, scurta și strania ei biografie. La antipod găsim profilul armonios al Juanei de Ibarbourou, femeie desăvîrșită, trăind în mijlocul unei mari popularități și a admirației generale, care-i aduce supranumele de Juana de America. Ca și odinioară Louise Labé, adevărata muză a Renașterii franceze, ea scrie o poezie a tuturor împlinirilor, a euforiei și exuberanței capabile să cristalizeze adevărate imnuri închinatote vieții trăite din plin la intersecția unde se echilibrează bucuriile, elanurile și pasiunile clocotitoare. Despre Gabriela Mistral (1889—1957), mai cunoscută cititorului nostru datorită premiului Nobel și beneficiind în cuprinsul Americii de Sud de acea recunoaștere largă pe care în cealaltă Americă a realizat-o contemporana ei Edna St. Vincent Millay, nu putem să nu facem o remarcă paralelă și anume că poeta e dublată de o prozatoare cu totul nebănuită, deși încă ignorată în această latură a activității sale. În sfîrșit Argentina trimite în grădinile acestui Parnas feminin, o poetă a neliniștii lucide față de mecanica abrutizată a civilizației capitaliste, a intuiției acelor limite rigide între care viața femeii moderne se desfășoară străină de orice fior, de orice libertate și perspectivă: Alfonsina Storni (1892—1938). Este poate cea mai intelectuală dintre poetele sudamericane — desigur nu în sensul livrescului și al unei poezii reci, impermeabile față de afectivitate și emoție ci în acela al unei depline comprehensiuni lirice, al unei viziuni de mare acuitate asupra tuturor contradicțiilor metropolei burgheze unde stăpînesc netulburate legile violenței și opresiunii iar omul e captiv perpetuu în orizontul propriilor sale întrebări și înfrîngeri.

Iată contextul, sumar conturat, în care trebuie citită, în gînd, poezia Ceciliei Meireles. Poezii nu pot fi niciodată cunoscute izolat sau, mai bine spus, nu li se poate deduce adevărata geografie, fără însăilarea, fie și fragmentară, a tuturor vecinătăților: detașată din contrapunct, melodia își disimulează valențele care-i amplifică bogăția și farmecul.

Cecilia Meireles s-a născut la Rio de Janeiro, la 7 noiembrie 1901. A avut o copilărie liniștită dar plină de toate ulmirile ingenuie în fața atîtor minuni descoperite de fiecare dată cu acea tresărire menită să le graveze pentru totdeauna în suflet; amintirile anilor îndepărtați ai biografiei sale o frecventează adesea restituindu-i tiparele imateriale ale tuturor celor văzute odinioară. Brazilia, patria ei, e mai mult decît o țară, e un pămînt al marilor dimensiuni, unde natura luxuriantă, ascunzînd încă ținuturi necercetate de om, se alcătuiește dinamică și grandioasă pe cele trei orizonturi ale nemărginirii sale: deșertul, pădurea, oceanul, cum le definea lapidar un precursor al poetei, Olavo Bilac. Întinderea, și luminoasă și sumbră, a acestui adevărat continent, reclamă poetului altitudine și perspectivă, îi solicită vigoarea unui clar-obscur capabil

să se desfășoare pe planuri mari și deopotrivă un efort de imaginație care să suplinească experiența irealizabilă, fără a se rătăci în aproximații incontingente. Cecilia Meireles este, sub acest raport, o autentică fiică a Braziliei, iar viața ei a fost încă din fragedă tinerețe, când isprăvindu-și studiile, s-a dedicat învățămîntului, o neîntreruptă cunoaștere și reflecțiune.

O inefabilă aureolă de modestie și delicată discreție stăpînește existența poetei. Căsătoria începută fericit se încheie tragic, cu moartea soțului său, după care ea se consacră copiilor și participă la cele mai diferite acțiuni de propășire socială, vădind spirit patriotic și abnegație. O vocație paralelă — pictura — îi oferă o clipă de satisfacții intime, apoi o abandonează treptat în profitul literaturii care-i absoarbe preocupările: pe lângă poezie, Cecilia Meireles scrie cărți pentru copii, studii închinat folclorului negru al Braziliei, articole, povestiri.

Poeta debutează la douăzeci și doi de ani cu volumul *Nunca mais o Poema dos Poemas* (Niciodată și Poema Poemelor) în plină agitație modernistă, fără a manifesta însă nici un semn de contaminare. Avea un mesaj ce nu-i permitea să exerseze zadarnic. Trebuie spus de altfel că printre latino-americii de limbă spaniolă sau portugheză, modernismul european de nuanță franceză a trecut aproape neobservat, cheltuindu-se vag și obscur la periferie. Pînă și cea mai eclectică antologie nu menționează poeți care să frizeze iraționalismul sau capriciile jocurilor absurde. Volumele următoare, *O espírito victorioso* (Spiritul triumfător — 1929), *Viagem* (Călătorie — 1939) care-i aduce marele premiu al Academiei braziliene, *Vaga musica* (Muzica vagă — 1942), *Mar absoluto* (Mare absolută — 1945), *Retrato natural* (Portret natural — 1949), *Doze nocturnos da Holanda e o Aeronauta* (Douăsprezece nocturne din Olanda și Aeronautul — 1952), *Cantico-miro da inconfidência* (Cîntecele neîncrederii — 1953) și *Cancões* (Cîntece — 1956) marchează un drum ascendent în care poeta își desăvîrșește profilul, cîștigînd mereu în profunzime, în puritatea de sunet, în originalitate și elevație.

Faptul că numele ei a fost doar rareori tutelat de către acela al vreunui poet european — așa cum nu o dată criticii obișnuiesc să facă — are cel puțin semnificația unei dificultăți: e într-adevăr greu să-i asociezi poeți de dincoace de ocean și mai greu încă să-i detectezi influențe — ca, bunăoară, lui Machado, ai fi ispitit să adaugi dacă nu te-ai teme că astfel îți contrazici propria aserțiune. Și totuși e poate singura juxtapunere întemeiată. Apropierea riscă să pară facilă, dedusă doar din existența în paginile ei a unui emoționant poem închinat marelui spaniol și, de aceea, necesită o precizare: a cînta, fie și cu o reală vibrație, figura unui poet, nu înseamnă neapărat a-ți mărturisi înrudirea cu opera lui. Aceluiași Antonio Machado, i-a închinat versuri și mai vîrstnicul său confrate, Ruben Dario, a cărui poezie exuberantă, cromatică, sonoră și metaforică pînă la violență, se situează însă exact la antipodul meditației ardente și simplității magice a autorului *Solitudinilor*. În cazul Ceciliei Meireles, dedicația e însă în fond mărturisirea discretă a unei afinități ce nu poate fi ignorată. Poeta evocă silueta lui Machado într-o atmosferă care le e comună: plimbare calmă la îngînarea zilei cu noaptea, coline cu arbori neliniștiți de vînt, luna ca o efigie a reflexiunii și a farmecului, colocvil ce nu trebuie să mîhnească inima nimănui; încît ai sentimentul că și pentru ea întîmplările, experiențele trăite printre oameni, faptele petrecute cîndva, se întorc în sufletul poetului sortit « *să le povestească melodia* ». E și în versurile ei o spirală a timpului, o aspirație spre marile înălțimi, o permanentă nevoie de a se judeca pe sine în stricte raporturi cu oamenii, cu epoca plină de frîntîmici, drame și inconciliabile contradicții; și e aceeași mistuitoare dragoste de patrie, înțeleasă într-o neîncetată confruntare a realității de atîtea ori dureroasă, cu o ipostază ideală. Înrudirea cu Machado se vede și în expresia de o totală

transparență; primind mesajul poeziei sale, faci aproape abstracție de mijloacele ce-l vehiculează.

La lectura Ceciliei Meireles ai în mod pregnant intuiția unei mari disponibilități sufletești, a unor inepuizabile rezerve de puritate morală, de candoare și omenie, chiar atunci când lirismul ei capătă rezonanță de elegie înăbușită ca un suspin care nu trebuie să tulbure semenii. Tonul acesta uneori elegiac, derivă din înseși datele imediate ale vieții în lumea capitalistă, în lumea propriei sale patrii. Eleganța strălucitoare a metropolelor, bogăția și fastul modern al frumosului Rio de Janeiro, nu fac decât să exacerbeze îngrozitoarea condiție a muncitorilor de pe întinsele plantații, a negrilor reduși la noi și perfide forme de sclavie, a tuturor celor ce populează nemărginitele pământuri braziliene cu bordeie vechi ce « *nu sînt trecute în istoria lumii* », cu bătrîne în zdrențe, cu atîta tristețe și răni adînci ascunse doar de imensitate și noapte. În componența acestui ton elegiac se pot distinge însă și anumite elemente provenind din înseși limitele poeziei sale: limite în primul rînd de concepție, căci Cecilia Meireles nu se poate ridica la o cunoaștere marxistă a vieții, a istoriei contemporane, singura care ar fi putut da creației sale o temelie solidă. Ea intuiește viciile unei societăți bazate pe exploatare, realizează adesea o imagine veridică și pătrunzătoare a acestor vicii dar nu le înțelege în toată profunzimea lor, rămînd mai mult la aspectul lor etic și general uman. Ceea ce îi este inaccesibil e tocmai fenomenul politic și social al crizei capitalismului contemporan sau, mai exact vorbind, ea nu ajunge la comprehensiunea lucidă a cauzelor tuturor acelor orori și injustiții sociale care-i creează un sentiment de apăsare și dau adesea liricii sale un timbru de dureroasă anxietate. Datorită acestor limite, poeta manifestă uneori și o anumită lipsă de perspectivă asupra evoluției vieții și societății din propria ei patrie și încercînd să depășească cercul întunecat al atîtor întrebări ce o urmăresc pretutindenea, ea ajunge cîteodată la formula idealistă-metafizică a singurătății evazive, deși însingurarea Ceciliei Meireles are și un pronunțat sens protestatar și tocmai aici rezidă caracterul progresist al poeziei sale și valoarea ei de sincer și impresionant document uman; prin ceea ce are mai bun, prin această solidarizare cu toți cei mulți și apăsați de lumea parazită și stăpînilor, poezia ei ne e apropiată.

Cecilia Meireles e o poetă a naturii și dragostei — a naturii nu la modul descriptiv și euforic, ci într-o continuă căutare de echilibru în universul ei elementar, a naturii tonice unde se alină suferința și dezolarea, după cum în lirica ei de dragoste, dominant e reflexul interior al pasiunii și nu strigătul ei, nestăpînit ca la Juana de Ibarbouro, sau dureros ca al Delmirei Agustini. Dragostea ei e o formă de supremă comunicare, și puține dintre contemporanele poetei din Brazilia au știut să închine iubirii un cîntec atît de înalt și de pur.

Prozodia ei e simplă, incluzînd toate rigorile indispensabile dar și toate libertățile de care nu s-ar fi putut lipsi; e mai cu seamă un ritm și o muzică proprie în a căror alcătuire s-a văzut o multitudine de elemente provenind din cele mai variate orientări literare, filtrate însă pînă la a-și disimula identitatea. Totuși armele din panoplia parnasienilor, pe care i le bănuia unul dintre confrăți, sînt imposibil de remarcate.

Iată o sumară schiță de portret al acestei femei care e astăzi cel mai de seamă poet al Braziliei și al întregii literaturi de limbă portugheză; îndepărtata frumusețe a țării unde un popor tînăr se manifestă cu atîta nobletea întru consolidarea independenței și demnității sale, ne solicită crescînd simpatii care se implică simbolic în omagiul adresat Ceciliei Meireles.

A. E. BACONSKY

CECILIA MEIRELES

APLEACĂ-ȚI LIN PROFILUL

*Apleacă-ți lin profilul tău iubit
peste velurul tandru al tăcerii
și-ncearcă iar să stingi pe-acest tablou
flacăra gândului.*

*Închide ușa camerii, urmează
spirală scării coborînd adînc,
și ieși în strada clară unde nimeni
nu te va chinui cu întrebări.*

*Mergi colindînd pe plajele pustii,
tu însăși fie răvășindu-ți drumul,
rupîndu-ți firul dialogurilor
din propriile tale labirinturi.*

*Și solului șoptește-i: sînt nisip,
Și valurilor: eu sînt apa voastră.
Și-n vals absent aruncă-ți sufletul
pe care l-a strivit odinioară.*

*Nu căuta nici visele anume,
nici aurora care le urmează —
uită-ți privirea ce se-ncețoșează
și inima atît de-ndurerată.*

*Poate că mîna mare-a nimănui,
mîna ce țese aerul, pădurea,
nu va-ndrăzni să-ți tulbure odihna
după-ndelungi și crude solilocvii.*

*Poate că vei afla dorita liniște
o, viață, tu ce printre vînt și mare
rămii mereu abia țărită urmă
a unei lacrimi pe batista albă.*

NOAPTE

*Aromă crudă de pământ jilav,
miros pătrunzător de piatră udă
— timp fără timp — și mărginind hotarul
înalt al munților o umbră
goală și rece. Și nimic mai mult.*

*Vagi licăriri de urme pe nisipuri,
gust viu de frunze mestecate-n dinți
— buza amară-a unei voci mîhnite —
suspîn al diminețelor acestea
în care nu s-a întîmplat nimic.*

*Noaptea venea cu prospețimi pe-ntinsul
vastelor cîmpuri strălucind de rouă
— singură noaptea cu parfumul ei —
gătind în taină, floarea cea mai pură
învăluită-n sburătoare brize.*

*O, viața cît era de liniștită!
Dar gîndul se ducea neîncetat . . .
— de unde-această muzică? — departe
un nor plutea cu forma-î schimbătoare
sus între vînt și stele.*

PLÎNGEREA LOGODNICEI SOLDATULUI

*Ce mă voi face singură, uitată
în casa mea pierdută-n noapte,
fără de tine?*

*Gurile noastre își vorbeau odată . . .
Ce mă voi face-acum cînd nu mai știu
de mult, de tine?*

*Crezusem că trăiesc prin trup, prin suflet,
dar iată, orbi mi-s ochii... Nu trăiam
decît prin tine.*

*Cum pot rămîne-nchiși ochii în care
de-atîtea ori am fost... Nu mă mai strigi?
O, unde ești să mă mai văd în tine?*

*Ninge pe pieptul tău, ninge pe glezne,
pe inimă... Ești singur în zăpezi.
Eu stau fierbînd în lacrimi.*

În romînește
de A. E. BACONSKY

SCRISOARE
MARIEI
MAJEROVÁ

S-ar putea spune că am scris de atâtea ori despre tine, încât ar fi mai bine dacă aş da cuvântul altora. Numai că azi, am senzaţia că tot ce am scris a fost numai o introducere la lucrurile cele mai importante pe care aş avea să le spun acum. Căci, în acelaşi ritm în care se schimbă viaţa şi se dezvoltă literatura, şi în opera ta apar pe primul plan trăsături şi caracteristici noi, cu mult deosebite de cele care ne păreau încă până ieri foarte actuale. Se îmbogăţeşte opera ta, fii sporeşte înţelepciunea, creşte legătura ta cu viaţa. Şi nimic din ceea ce te caracterizează nu poate fi prins în clişee împietrite: totul este viu, în mişcare, plin de dramatism.

Tu, prin dragostea ta de viaţă şi de oameni, prin multilateralitatea preocupărilor, prin forţa ta inepuizabilă şi prin curajul cu care îmbrăţişezi sarcinile cele mai grele, ne depăşeşti pe toţi. La vîrsta la care alţii fşi scriu memoriile, tu întreprinzi mereu expediţii spre tot ce e nou în viaţă. Încăunezi literatura în ţinuturi încă necunoscute ale realităţii, în care bate puternic vîntul aspru al istoriei noi, cel ce aduce cu norii cenuşii ai cotidianului sămînţa rezistentă şi sănătoasă a zilei de mîine. Din atari expediţii a luat naştere, de pildă, o lucrare ca ciclul reportajelor despre regiunea Sokolov din *Polca cizmarilor*. Şi oare ultima ta carte nu este o dovadă a aceleiaşi forţe? În cite locuri ale patriei nu ţi-ai cîştigat un act de naştere prin aceste reportaje?

De unde eşti de fapt? Istoricii literari vor considera fireşte că te-ai născut (aşa cum rezultă din actul de naştere) la Uvaly lingă Praga şi, pentru explicarea evoluţiei tale literare, vor aminti de anii tinereţii petrecuţi la Kladno. Numai că, între timp, pentru tine loc natal a devenit şi Sokolov, despre ai cărui oameni şi peisaje, despre al cărui trecut şi viitor ştii atîtea cît pot ştii numai poeţii legaţi prin rădăcinile adînci ale vieţii de meleagurile pe care le cîntă. Şi cînd, cu un an în urmă, am mers cu tine în gospodăria agricolă « milio-nară » din Přerov, sau cînd, acum doi ani, s-a inaugurat la Doubravce căminul cultural care fşi poartă numele, văzînd dragostea zecilor de colectivişti, care te-au întîmpinat, am avut impresia că eşti consăteanca lor.

Eşti plină de dorinţa de a cunoaşte, de a descoperi, de pasiunea de a te afla în centrul frămîntărilor epocii tale. Dacă ieri, de pildă, ne-am întîlnit la o consfătuire a scriitorilor, se prea poate ca, peste o săptămînă, să primesc de la tine o ilustrată din Crimeea, Berlin, Paris sau Roma. Oare cîţi ani au trecut de cînd ai pornit cu avionul într-o lungă călătorie prin China şi ne-ai adus de acolo cartea *China cîntă*, ale cărei delicate culori pastel amintesc de fineţea penelului maeştrilor picturii chineze?

Încă din anii tinereţii, întreaga lume ţi-a devenit casă, cămin. Şi peste tot, pe unde ai fost, a rămas o parte din viaţa şi din dragostea ta şi toate au rodit în cărţile pe care le-ai scris. Am senzaţia că toată această lume o porţi cu tine, întocmai cum vîietul mării răsună într-o scoică miraculoasă.

În jurul tău clocotește întotdeauna viața în manifestările ei bogate, în tumult și neliniște. În opera ta, oamenii nu numai că se cunosc pe ei înșiși într-un fel mereu nou și vrednic de admirație, dar, în același timp, se și întâlnesc cu sute de alți oameni, foarte diferiți între ei, și totuși asemănători. Citi oameni și cite medii sociale am cunoscut cu însumi, de cite probleme arzătoare ale vieții nu m-am lovit, traversind ca un călător paginile operei tale, sau participind la discuțiile cu cititorii tăi.

Caracteristică pentru poziția ta față de viață este filipica împotriva expresiei falsificate a lui Švejk *Asta cere liniște*, pe care, cu mare satisfacție, o citesc în *Polca cizmarilor* :

Liniștea este mormintul și urna, putregaiul, descompunerea și trecerea spre sfârșit, liniște înseamnă moarte.

Viața are altă grandoare, ea nu cere liniște.

Viața cere să-i dăm tot ce avem mai puternic și mai de preț în noi. Să ne pierdem de o sută de ori liniștea, scinteii de minie să țighească din noi când ne izbim de o nedreptate, de fapte ce nu ar mai trebui să mai aibă loc în viața noastră socialistă de azi. Tu, când vezi asemenea fapte, nu rămii niciodată un simplu spectator indignat. Și, tocmai de aceea, te bucuri în fața oamenilor simpli de o autoritate de comunist cum, poate, nu o are nici unul dintre artiștii contemporani. De obicei, oamenii nu vin la tine numai ca să-și exprime părerea despre opera ta, ci caută în același timp un sfat, un adăpost, un sprijin.

Tu nu ești prietenul și aliatul acelora care știu să spună doar vorbe frumoase, ci al acelora ce sînt plini de energie și curaj, al celor ce stau în mijlocul frământărilor și transformărilor epocii revoluționare.

Felul în care trăiești, în care iubești oamenii și lucrurile, se leagă nemijlocit de tot ce ai scris și scrii azi. Viața trece în opera ta tot atît de spontan cum și opera, la rîndul ei, se întoarce în viață. Pe unii din eroii romanelor tale, citeodată, nu sînt sigur dacă îi cunosc « numai » din literatură, sau dacă nu cumva i-am văzut, i-am întîlnit undeva, în apropierea ta, în viața reală și în luptele lor. Și invers: oamenii pe care-i întîlnesc în viață îmi amintesc adesea prin curajul, îndrăzneala și prin optimismul lor de neînvins, de personaje cum este, de pildă, tînărul tău miner Uxa din *Sirena*, sau Lenka Bilanská, din *Cea mai frumoasă lume*. Eroii tăi posedă o nețărmurită putere de dăruire vieții, încredere în realizarea fericirii umane pe pămînt, nutrind o dragoste recunoscătoare pentru toate bucuriile vieții. Dăruirea, încrederea și iubirea lor nu se resemnează niciodată, nu ostenesc niciodată. Pentru cei alături de care lupti astăzi, ca și pentru eroii operelor tale, viața înseamnă întotdeauna. În primul rînd, curaj și dragoste. Dragoste și muncă. Dar, mai ales, dragoste. Din puterea ei s-a născut tot ce e curat, creator și de neînvins în oamenii « tăi ».

De obicei, ești numită poeta oamenilor ce muncesc și cîntăreala naturii cehe. Dar, în primul rînd, ești poeta dragostei. De la primele tale povestiri inspirate din viața muncitorimii, pînă la ultima lucrare cu care ai completat acum un an versiunea veche, incompletă, a *Apesului sălbatic*, ne apari ca poeta dragostei, a acestei forțe ce învinge singurătatea și unește oamenii între ei. A dragostei, sub forța căreia, chiar și zgura egoismului nostru se transformă în cea mai prețioasă energie, ce mină viața înainte.

Cei pe care îi iubești pot avea sute de cusururi, mici și mari, pot fi plini de contradicții, nelpăcați cu ei înșiși și cu cei alături de care trăiesc. Din cauza asta, își pot răni și dragostea. Dar ceea ce rămîne adînc înrădăcinat în ei este cîntecul profund, dorința de a sluji viața, de a fi de folos oamenilor, de a nu trăi pe socoteala altora. Pentru eroii tăi, munca nu este un simplu

mijloc de întreținere. Pe ea se sprijină conștiința lor umană, mândria lor proletară, care devine tot mai conștientă de faptul că, pe această muncă, se bazează viitorul omenirii.

Eroii tăi nu trăiesc prizonieri neputincioși ai clipei pe care o numim prezent, supuși orbi ai împrejurărilor. Toți au acea capacitate, puternică, omenească, care stă la temelie marilor schimbări ale vieții — de a visa și, totodată, de a transforma realitatea după chipul visului lor. Chiar dacă în realitatea obiectivă a epocii lor, totul pare a le fi potrivnic, mai degrabă pier, așa cum pier, dezarmat și părăsit, Luka Veršinin din *Piața Republicii*, decât să renege visul unei vieți libere.

Dar Pepek « polițistul » din *Sirena*, nu moare, ci luptă pentru visul lui de libertate. Acest vis nu mai e doar al lui, ci este un vis care îl unește cu alți zeci de mii de oameni, care, dintr-o masă proletară informă, devin un grup revoluționar organizat și conștient de țelul lui.

Puterea de a visa îi înrudește pe eroii tăi « vechi » cu cei « noi », cu care, mină în mină, pășești spre noua viață socialistă. În condițiile acestei vieți noi, oamenii cei mai de preț, cei mai importanți, sînt tocmai acei care luptă, așa cum visase cîndva Pepek Hudec din *Sirena*.

Ceea ce face, astăzi, opera ta nespuse de vie, este trăsătura ei fundamentală pe care aș numi-o *patosul inovator* al întregii tale creații. Uneori, ești trecut în rîndul așa-numiților realști de tradiție: singurul « motiv » este evident acela că nu te-ai lăsat niciodată furată de moda literară trecătoare. Caracterul inovator consecvent al creației tale nu se concentrează numai în domeniul formei. El presupune întotdeauna inovație pe linia descoperirii unei noi realități, a realizării unei noi viziuni a lumii. Arta se naște acolo unde — la fel ca în *Sirena* sau în *Balada minierilor* — descoperirea noii realități găsește și noi mijloace de exprimare artistică. Perspective noi pentru dezvoltarea literaturii au deschis experimentele tale inovatoare în domeniul formei, (*Barajul*), ca și cele în domeniul tematic, în povestirile din viața muncitorilor (*Povestiri din iad*, de pildă). Atît în acestea din urmă, cît și în culegerile imediat următoare, ai introdus în proza cehă *muncitorul*, nu obiect de filantropie sentimentală, ci subiect de protest și rezistență socială. O experiență inovatoare de și mai mare valoare este *Piața Republicii*, acest prim mare roman politic polemic al literaturii cehi moderne, al cărui centru de acțiune îl constituie două focare tipice ale mișcării muncitorești din perioada dinaintea primului război mondial, Viena și Paris. Caracterizată prin tendințe inovatoare este și opera *Cea mai frumoasă lume*, care, la trei ani după evenimentele din anul 1920, ia poziție și caută o rezolvare.

Opera ta *Barajul* a însemnat una din primele manifestări ale prozei moderne pe linia redării polifoniei vieții sociale din epoca noastră. Îmbinarea acțiunii de tip tradițional cu motivele « fără subiect » din natură și civilizație, întreprinderea concretului, ironiei și lirismului într-un tot epic, toate acestea sînt impulsuri a căror valabilitate și viabilitate se vădesc în noul context al vieții noastre de astăzi.

Și *Sirena* constituie în multe privințe o experiență în domeniul artei, chiar dacă folosește unele metode narrative aparent « tradiționale ». Noutatea constă atît în subiect, cît și în rezolvarea lui arhitecturală. Pentru un roman care îmbrățișează șazeci de ani de dezvoltare istorică și viața a patru generații, realismul descriptiv tradițional ar fi avut nevoie neîndoielnic de spațiul unui roman ciclic în cîteva volume. Concentrînd toate albiile acțiunilor și destinelor în cîteva centre dramatice, cărora le dai — fără să te temi de dependența

lor internă — o independență relativă maximă, reușești să realizezi tabloul plastic, viguros, al epocii, al unor colective sociale mari, cu destinele lor.

Un moment culminant pe drumul căutărilor inovatoare îl constituie *Balada minierilor*, o adevărată sonată pentru vioară, conținând măreția, gloria, dar și suferințele vieții muncitorilor, încătușați în lanțurile unei orinduirii de exploatare, glorificând pe oamenii aceștia cu o singură pasiune și un singur țel în viață, pentru care luptă până la sfârșit. Prin simplitate și concentrație artistică, această operă capătă valoare de simbol poetic.

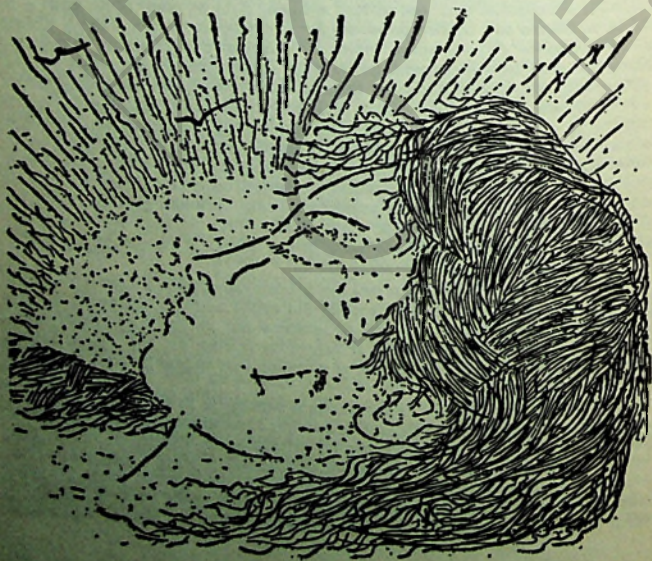
Curajul, dragostea și încrederea însuflețesc întreaga ta operă de după revoluție, care atinge noi culmi artistice în schițele poetice *China cîntă*, în noua povestire de introducere la *Apusul sălbatic* și în reportajele din *Polca cizmarilor*.

Te avinți întotdeauna alături de cei mai curajoși spre regiunile necunoscute ale vieții, pășești pe urmele oamenilor care sînt creatorii epocii noastre, care dau tot ce au mai bun și nu se sperie de greutatea și jertfe.

Acest patos inovator ce-ți străbate întreaga operă îl consider eu lucrul cel mai mare, cel mai de preț pe care l-ai dat prozei noastre și prozei socialiste moderne universale. Tocmai de aceea ai devenit, citind propriile tale cuvinte din 1929, unul dintre acei «fericiți, care i-au spus vremii lor pe adevăratul ei nume, care au înțeles după ce tînjește și ce îi lipsește și au știut să o slujească cu brațele deschise.»

De aceea, toți avem multă nevoie de tine, ca artist și ca om.

Al tău JIRÍ HÁJEK

Desen de JOSEF STURDIK R. S. CECOSLOVACĂ

GUILHERME FIGUEIREDO

MARIA DA PONTE

In românește de RADU MIRON

Traducerea versurilor de PETRE DRAGU

Cunoscut om de teatru — în țara sa director adjunct al Asociației Oamenilor de Teatru — scriitorul brazilian Guilherme Figueiredo a debutat în dramaturgie în 1948 cu piesa *Lady Godiva*, o comedie care satiriza ipocrizia moralei burgheze și care a fost imediat urmată de o alta pe aceeași temă, *Greva generală*.

Mai târziu l-a atras îndeosebi actualizarea temelor antice după cum arată patru asemenea « piese grecești »: *Vulpea și strugurii*, *În casa asta a dormit un zeu*, *Nemaiauzita poveste a virtuoasei matroane din Efes* și *Fantomele*; Tragedia amuzantă e o satiră la adresa filantropiei și tot ca o satiră trebuie înțeleasă comedia polițistă *Portretul Ameliei*. Piesa pe care o prezentăm în numărul de față cititorilor noștri pune o problemă de mare însemnătate militând împotriva rasismului și făcând să triumpfe sentimentul curat al iubirii dintre o femeie albă și un bărbat negru. Apreciat ca autor al piesei *Vulpea și strugurii* care a fost jucată pe scenele teatrelor noastre, Figueiredo va apare de data aceasta publicului românesc ca un scriitor al problemelor de acută actualitate.

PERSONAJELE:

Corul:

MANEZINHO } cîntăreji ambulanți
QUINCAS }
LAURA
GAZETARUL
APARICIO

ȘEFUL DEPARTAMENTAL AL AGRICULTURII
PAULO
SERGENTUL AMARO
ORCHESTRA „EUTERPE“ DIN CAMPO-BELO
MULTIMEA nevăzută

CADRU UNIC

Întind-ă într-o casă din Campo-Belo. Într-o casă carecure, așezată în fața unei ferestre. De aici vești urmări tot ce se va întîmpla. E de ajuns să dai de-o parte perdeaua. Întind orașul. Se numește Campo-Belo, fiindcă îmi place acest nume. E un oraș situat în oricare parte a Braziliei. Nu consultați fișele Institutului Brazilian de Geografie și Statistică. Nu vești găsi acolo Campo-Belo al meu. Există, firește, un altul, omonim. I-am jurat numele pentru al meu, fiindcă îmi place și fiindcă aveam nevoie de o rimă.

Cu despre rest, privești pe fereastră și vești vedea Campo-Belo al meu. În primul plan, paralel cu casa în care vă aflați, o stradă. Numai caldarîmul de piatră, trotuarul și doi copaci, în cele două extremități, la dreapta și la stînga, cu trunchiurile vîruite. Și o bancă, la umbra copacului din stînga. Totul e curat, luminos, e Campo-Belo are un preț bun, vești nice. Îl vești vedea. Se numește Aparicio de Faria. Nîmăi există și un felinar, în dreapta. Cu puțină imaginație puteși vedea și rîndurile care-ți fac cuibul sub streșina casei de peste drum. Ele fac parte doar din peisaj, dar nu au nici o legătură cu povestea mea.

Casa care se află de-a lungul trotuarului și care adăpostește rîndurile sub streșina invisibilă, este toamna casa domnului prefect. E situată pe un plan mai înalt și puteși cuprinde tot interiorul odăii de toate nișele, odii și lipsește toamna pereții care ar împiedeca îndăcșirile. Tot așa cum lipsește și porțile paralel cu acesta. De

aceea, către fund, veți vedea doar tocurele celor trei ferestre. Privind în afară, cu spatele la dumneavoastră, la una din aceste ferestre, se află Laura, fiica domnului prefect. Laura e frumoasă, dar asta rădăcina s-o confirme fiindcă acțiunea care deține rolul.

Camera de toate silele, în care se află Laura, are intrări la stînga și la dreapta, marcate de asemenea numai prin tocurele ușilor. Cea din stînga dă în stradă și la ea se ajunge grație unei scări din care se văd ultimele trepte. Cea din dreapta dă în celelalte încăperi ale locuinței. E limpede că ne aflăm în sala de așteptare a unui medic, din pricina unor mici detalii, ici și colo cărți de medicină pe etajeră, o călimară cu bușniță pe birou, o diplomă de doctor unde s-o nimeri. Fotolii în dreapta, o mesecioară în centru, un telefon. Mobilierul e din lemn de jacaranda¹, iar pe pedestal se află vase cu samabaia². Lîngă birou un abajur cu picior. Totul denotă că domnul prefect trăiește confortabil și cultivă gustul discret al antichităților. Po măsura e un album cu fotografii: domnul prefect cultivă de asemenea amintirea antecesorilor.

Acum priviți mai departe, străbătînd cei doi pereți imaginari ai casei. Căci așa cum v-ați dat seama că această e transparentă, tot așa cum pentru dumneavoastră întregul Campo-Belo va fi transparent. Așadar, dincolo de ferestre, se află piața din Campo-Belo. Priviți copacii ornamentați cu bambus și stegulețele din hîrtie de mătase, îngrate în lanț dintr-o parte în cealaltă. În mijloc veți descoperi un soclu și, pe el, acoperit cu un drapel verde-galben, o statuie în mărime naturală. E statuia prefectului Aparicio de Faria. Ați ajuns la Campo-Belo și ați deschis fereastra, tocmai în situația în care se va inaugura statuia, ba chiar ați venit anume pentru acest eveniment. Dar nu e nevoie să vă deplasați de unde vă găsiți, să porniți pe stradă, să ocoliți casa, pentru ca să intrați în piață. V-am mai spus, pentru dumneavoastră Campo-Belo e un oraș transparent. În preajma statuii, lîngă soclu, îl vedeți chiar pe doctorul Aparicio de Faria, alături de o altă figură respectabilă, domnul Șef Departamentul al Agriculturii. Sînt nemișcați. Primesc manifestarea populară.

Și mai încolo, departe, zarea. Pentru scenografi, doar o perdea sau o cicloramă. Dar dumneavoastră imaginați-vă alte case, alte rîndunele, turla bisericii, cerul din Campo-Belo, așa al din Campo-Belo.

Să presupunem că pe dumneavoastră vă interesează tot ce vedeți de la fereastra dumneavoastră, și folosiți o fereastră uriașă, citiți întreg cadrul scenei.

Așadar, putem începe?

ACTUL I

Ați făcut cunoștință cu peisajul și cu cîteva personaje. Acum se văd țîșnind artificii. Dar siluetele — Laura, Prefectul, Șeful — sînt imobile. Și iată cine apare din dreapta și din stînga, pe stradă, din planul întii: nici mai mult, nici mai puțin, decît taica Manezinho și taica Quincas. Nici că se putea să plecați din Campo-Belo fără să-i cunoașteți! Sînt cîntăreții locali, trăiesc din cîntecele lor, din improvizații. Vînd fituici cu versurile pe care le compun. Acum două mii de ani ar fi fost rapsozi, astăzi sînt doi coate-goale, cu pălăriile uzate, date pe ceașă, nebărbierii, cu cămăși în carouri, pantaloni de bumbac albastru și botine cu elastic. Unul din ei cîntă la violă³, celălalt la violon⁴. Vin cîntînd din instrumentele lor, căci din asta trăiesc. Se așază pe banca din planul întii, acordîndu-și instrumentele. Cred că v-ați dat seama imediat că doar pentru ei, și tot făcea să veniți la Campo-Belo. Ei sînt corul piesei. Dacă i-ar auzi cei de la Societatea Braziliană de Folclor, s-ar grăbi să culeagă «materialul» lui taica Manezinho și taica Quincas. Ce eroare! Ceea ce cîntă ei a fost compus de ei și tot de ei pus pe note — adică, vreau să spun, de autorul piesei și de compozitorul Aluizio de Alencar Pinto. Ei cîntă:

AMÎNDOI	— De-avem cînturi ușurele, Fraților, scuzați, vă rog. De ne-am prezentat cu ele Că n-avea pesă prolog.	bis
MANEZINHO	— Întîmplările e hide Și s-au petrecut recent: Cine de săraci se ride Dă de dracu la moment.	bis bis

¹ Jacaranda — lemn de mobilă obținut din arborele cu același nume, din familia bignonaceelor (Jacecandae brassi) cunoscut sub denumirea de lemn de galisandru (n.tr.).

² Samabaia — plantă decorative exotice (n. tr.).

³ Violă — instrument muzical popular în Brazilia, cu coardă care se clăpăce.

⁴ Violon — instrument lăsat în cel de mai sus, cu șase coarde, în formă de opt.

- QUINCAS — Dă do dracu la moment bis
Nu la viața viitoare...
Pe sărac de-l mușcă-amarul,
Po bogat io-l mușc mai tare. bis
- MANEZINIO — Pe bogat io-l mușc mai tare bis
Că îi săraci prea pătimește...
Și Cristos a dat cu plasa
S-aibe Petru spor la pește. bis
- QUINCAS — Să-aibe Petru spor la pește. bis
Și-ai de n-are și tot cer...
Da'hogații sug prin plasă;
Pe-dăltați plasa-i cară-n cer... bis
- AMÎNDOI — În sfârșit, de-o fi în pesă bis
Potriveli de stări sau finte,
Să știți că nu-i cu adresă bis
Ci e doar coincidențe. bis

După ce au sfârșit introducerea cu acordul final al instrumentelor, cîntăreții se înclină mulțumiți. Bate clopotul bisericii. Izbucnesc artificii. Imediat, orchestra «Lira Euterpe» din Campo-Belo atacă un marș și irumpe în scenă din dreapta primul plan cu direcția spre stînga. Mai întorcă, ca să-i fie remarcată iscusința, faimosul marș «Sueniruri dia Campo-Belo», dedicat de autor glorioasei orchestre «Lira Euterpe» din Campo Belo, pentru a fi cîntată în toate ocaziile deosebite ale orașului. Și cea de față e una din ele. În acest moment marșul e oîntat în cîntea dumneavoastră, scumpe spectator, vreau să zic oaspe mult apreciat. Vedeți cum cîntăreții îi bat pe umeri pe muzicanți, colegii lor, și cum îi salută bucoroși... Se atasează orchestrei și ies cu ea la stînga, mergînd spre piață. Ajunsă acolo, glorioasa orchestră rămîne invizibilă, ca și mulțimea. Se aude murmurul mulțimii. Muzica este întreruptă de o hubitură de tobă mare.

O VOCE: Popor din Campo-Belo! Do trei ori ura pentru doctorul Aparicio de Faria, prefectul nostru și primul nostru cetățean! Trăiască doctorul Faria!

VOCI: Trăiască! (Țînesc artificii. Aparicio face semne de mulțumire cu mina.)

O VOCE: Trăiască doctorul Faria!

VOCI: Uraaa! (Laura e emoționată. Bate din palme. Agită o butină în aer. Prin ușa din stînga, planul doi, intră gazetarul. E un reporter de oraș mare, cu conștiința asaltată de demonul televiziunii. Privește în jur, n-o vede pe Laura, înaintea, se oprește.)

O VOCE: Trăiască doctorul Faria!

VOCI: Uraaaa! (Artificii.)

O VOCE: Să vorbească doctorul!

VOCI: Să vorbească doctorul! Să vorbească doctorul!

LAURA (strîngînd către dreapta, planul doi): Quiteria!

Quiteria! Vino iute! O să vorbească papa! (În culmea emoției, se întoarce ca să mai cînte o dată și să de gazetar, care se îndreaptă către ea.) Bună ziua. Cine sînteți?

GAZETARUL (la fel de agitat): Sînt gazetarul care l-a cîntat la telefon pe domnul prefect.

LAURA: Tăcutu e în piață. Dacă doriți să așteptați, luați loc. (Strîngînd.) Quiteria!

GAZETARUL (iute, tainic): Vreau să vorbesc cu dumneavoastră, domnișoară.

LAURA: Cu mine? Acum cînd tăcutu își va ține discursul? (Se întoarce din nou spre fereastră.)

GAZETARUL: Știu. Pentru televiziune. Ascultăți, domnișoară...

Dar Aparicio ridică mina și rumoarea mulțimii încetează. Laura face și ea un semn gazetarului, ca și cum i-ar spune că nimic nu trebuie să sîtînească această clipă unică.

APARICIO: Popor din Campo-Belo! Astăzi o ceea ce cu numesc o zi fericită. Nu doar pentru mine singur, ci pentru toată lumea! Și eu pentru că mi se ridică o statuie în piață, căci există mulți care profită de pe urma statuiilor și nu merită! Nici chiar eu nu merit. (Voci: «Nu-i adevărat!») N-o merit, nu! Cine merită statuia asta, sînteți chiar voi, care ați muncit alături de mine și m-ați ajutat să fac stăvilarul, care e gloria orașului nostru! (Ovații, voci: «fourte bines».) Acum da, orașul nostru se poate numi Campo-Belo. Frumoasa Cîmpie, căci acolo unde era o mlaștină a frigurilor, acum e într-adevăr cîmpie! (Ovații.)

GAZETARUL: Domnișoară...

LAURA (la fereastră, fără să-l privească): Nu acum, vă rog!

APARICIO*: Sînt douăzeci de ani de cînd mi-am început cariera aici, pe aceste meleaguri, fugiți-vă pe voi — și am văzut că datoria mea nu era numai de a trata bolnavi, ci și de a curăți orașul! Unde sînt ori care spuneau că greșesc? (Risete.) Era o nerozie să se ridică stăvilarul? Să răspundă acum! Oamenii se prăpădes de friguri, ca plantele de arși și ei spunea că stăvilarul se face pentru a valorifica terenurile cufrașilor mei politici... Și acum? Face toți pe nevinovații! Nici usturoi n-au mîncat, nici gura nu le pute... (Risete.) Stăvilarul există, țîntarii și-a luat valca, s-a terminat cu mularia. Cel care fusă au s-a îmbogățit dintr-asta, cel puțin s-a înșădătoit. Acum putem spune lumii: sîntem născuți în Campo-Belo, oraș frumos și oraș curat! (Ovații, aplauze, artificii.)

O VOCE: Trăiască «Stăvilarul Doctor Faria»!

VOCI: Uraaa!

Orchestra atacă marșul. Aparicio mulțumește într-o parte și alta.

* Cîteva greșeli de sintaxă din discurs sînt volte (n. tr.).

GAZETARUL: Iertați-mă, domnișoară, trebuie să vă vorbesc!

LAURA: Mă lăsați sau nu să asist la inaugurare, domnule?

GAZETARUL: Domnișoară, când se va întoarce tatăl dumneavoastră n-am să mai pot spune ce am să vă spun.

LAURA: Nu ați venit să-i luați un interviu lui tată?

GAZETARUL: După ce vorbesc cu dumneavoastră.

LAURA: Cu mine? (Spre dreapta:) Quiteria!

GAZETARUL: Trebuie să vă vorbesc înainte de întoarcerea tatălui dumneavoastră.

LAURA: S-ar părea că vreți să-mi faceți o declarație de dragoste.

GAZETARUL (cu un suspin ironic): De ce nu?

LAURA pufnește în râs și se întoarce către piață, către orchestra termină de cântat cu o bubură de tobă.

VOCEA: Acu vorbește doctorul Ernesto de Aguiar, șeful departamental al Agriculturii și reprezentant al domnului guvernator. (Artificii, aplauze.)

Prin dreapta, primul plan, intră Paulo, ducând un pachet colorat. Paulo e negru, e îmbrăcat elegant, după moda americană, dar mai discret. Se uită jur-împrejur, cu incertare. Prin stînga, planul

îndoi, intră cei doi cîntăreți.

MANEZINHO (celuilalt): Io-te-te cine-i aici?!

QUINCAS: Paulo!

MANEZINHO (corectînd): Să avem pardon: Doctorul!

Paulo! Nu-i așa că-i chiar el?

PAULO (fugind spre ei): Taică Manezinho! Taică Quincas! (Se îmbrățișează cu putere.)

MANEZINHO: Te-ai întors din străinătăți?

PAULO: Abia am sosit... (Se uită în jur.) Ce dor mi-a fost! Ce dor de toate! (Cîntăreților:) Și de voi mi-a fost dor! Dar ce se întîmplă astăzi, de e atât de pustiu orașul?

QUINCAS: Cum, matală nu știi? E toți în piață. La auxil! (Poemesc artificii.)

ȘEFUL (cuvîntînd): Domnii mei! Sînt aici în calitate de șef departamental al agriculturii și de reprezentant al excelenței sale domnul guvernator al Statului, pentru a inaugura stăvilărilor «Aparicio de Faria», ceea ce am și făcut într-o frumoasă serbare și acum, pentru a dezveli statuia pe care poporul din Campo-Belo a decis s-o înalțe în cinstea înstrăului său prefect, doctorul Aparicio de Faria! (Ouzii, care continuă și pe replicile următoare.)

MANEZINHO: A făcut omu' un stăvilă.

PAULO: Nu mai spune! Unde?

MANEZINHO: Unde era cimitirul.

PAULO: În cimitir?

ȘEFUL (face semn cu minile ca mulțimea să tacă):

Stăvilărilor, construit pe terenurile vechiului cimitir, e ca un simbol de viață nouă! Arată că într-acele

nu vor mai merge victimele malariei care pustia Campo-Belo! Statuia e recompensa aceluia, care a transformat acest oraș într-unul din cele mai frumoase și mai sănătoase din întreg Statul!

În momentul inaugurării, vreau să mă acbit în public de încă o misiune pe care Excelența Sa Guvernatorial, mi-a încredințat-o: aceea de a-l

învia pe eminentul prefect Aparicio de Faria federal al partidului nostru!

Ouzii. Laura sare în sus, bate din palme, aplaudind

frumule.

LAURA: Quiteria! Quiteria!

MANEZINHO: Domnu' a auzit?

PAULO: Am auzit. Și nu-mi mai spune domn, ce dracu'!

MANEZINHO: Cu inelu-n deșt, ești curat domn!

PAULO: Taică Maneziho, am rămas tot puil de negru din Campo-Belo!

MANEZINHO: Ți-aduci aminte cînd șterpeleai

fructe din livada lui Raposo și noi stăteam de pază și cînd se iveau Raposo cu o joardă în mînă

și strigam: «Fugi, Paulo, puile de negru!» (Toți rîd.)

ȘEFUL: Cetățenii din Campo-Belo să păstreze în

inima orașului lor eternizată în marmură amintirea

celui mai mare dintre fiii săi! (Trage de cordon, se deslege statuia lui Aparicio în auzindose impu-

nătoare. Lingă statuie, Aparicio are aceeași altitudi-

dine. Orchestra atacă imnul, printre artificii.)

MANEZINHO (cînd orchestra încetează): Și pe noi

ne-a poștit să cîntăm la bauchetul în cinstea lui

domn' doctor Aparicio... Ne dau doi sutari... auzi

numai...

În vreme ce ei cîntă, Aparicio și șeful dispar, după

ce au contemplat statuia și au conversat între ei,

cu mimica celor care se complimentează reciproc

și apoi apreciază și analizează monumentul. Primul

cîntăreț cîntă:

MANEZINHO Asta-i o statuie răă

Doctor Faria-n bronz sadea

Stăvilărilor dacu-nălțară

Iată, se-nălță și ea

QUINCAS (în vreme ce Paulo îl ia de umăr pe cîntăreț,

încîntat):

Iată, se-nălță și ea,

Da-n al nopții clar înalt

Țințării din Campo-Belo

Dă friguri, chiar și statuii!

(Vorbind în timp ce cîntă:) Ce să-i faci? Rima

cam șchioapătă, dar versul e frumos...

MANEZINHO: Don Aparicio de Faria

Cetățean din Campo-Belo...

QUINCAS: Cîndva pe piept o să poarte

Egarfa cu verde și galben!

MANEZINHO: Strășnică lingușcă! Da' din asta

trăim... Înainte culesesem un cîntec tare frumos,

care se vindea grozav, fiindcă vorbea de podul

ritului, pe care l-a dăruit ca să facă stăvilărilor...

QUINCAS (șoptind): Ziceau că era un cîntec al

oposiției, și pe omul nostru îl putea zădări. Și

atunci noi: mucle!

MANEZINHO: Ei, și ce bun era. Ce ai zice? Matală

ne ești prieten, o să-l cîntăm pentru matală...

Dă-i drumu, Quincas!

QUINCAS (în timp ce primul atacă introducerea,

anunșă strigînd și fluturînd o fiucică pe care o scoale

din buzunar, privind în același timp în toate părțile,

să nu apară cineva. E cîntecul «Mariei de lingă

pod»):

Dacă vrei să știi-nîmplarea,

Domnul meu, să-asculți tăcînd.

Nu-i o antică legendă,

E-o poveste de curînd.

MANEZINHO (cîntînd): Rufe înălbea Maria

Lîngă riu, sub pod, în soare,

Și cînd le-ntindea, adesea

Ochii-și bucura de zare.

Dar veni-un zvon de modă

Și deodată, domnul meu,

apa rîului furară,
Dărmară podul greu.
QUINCAS: A fugit atunci Maria
Sus, în munții fără rod;
Doar din vîrf putea să vadă
Dragul, prăvălitul pod.
Plîns-a mult, ca în poveste,
Maria, cu ochii grei,
Și pod nou 'nălțară peste
Rîul lacrimilor ci.

Acord final. Primul cîntăreț vorbește:

MANEZINHO: Ce zici? (Dar Paulo e absorbit, serios.)

PAULO (întorcîndu-se spre ei): E frumos, dar nu trebuie să-l cîntați.

MANEZINHO: Chiar așa am făcut. Cîntăm ca să trăim. Care cîntă ca să moară, e caudriu!... Dă-mi o țigară.

PAULO (oferindu-i): Americană.

Cîntăreții primesc. Unul din ei miroase țigara.

QUINCAS: Miroase a muierel... Mă, Paulo, pui de negru, te-ai dat naibii!

PAULO: Pe naiba! De patru ani n-am mai fumut o țigară din paic. Dă-mi una.

Al doilea cîntăreț îi dă o țigară din paio lui Paulo, care aprinde țigările cu bricheta.

MANEZINHO (trăgînd din țigară): Nu-i rele, da mai făină-i fără parfon. Îi lipsește țeasca.

Prin dreptă, primul plan, intră sergentul Amaro, un indigen voinic și îndesat, din brigada de poliție.

SERGEANTUL: Dom' doctor Paulo! (Salută rîzînd. Paulo îi dă mina.) V-ați întors?

PAULO: Ai și ajuns sergent, Amaro? Cîți morți ai în spate?

SERGEANTUL (rîzînd): Legal, nici cîți să numeri pe degete. Pe toți în legitimă apărare sau necupnere la somație. Cu ceilalți... am tras la țintă. Mergi să vezi serbarca?

PAULO: Sigur că merg. (Cîntăreților:) Voi nu veniți?

MANEZINHO: Noi potrivim cîntecele pentru banchet. Vrei o probă?

(Acordează instrumentul, cîntă:)

Lume, lume, ia aminte

Ce mai stihuri încropim.

QUINCAS: Pentru domnul doct' Paulo

Ce s-a-ntors din străinătăți...

PAULO: Foarte mulțumesc! Pornim, Amaro?

MANEZINHO: Ascultați ceva și pentru sergentu' Amaro... (Cîntă:)

Pentru orice-omor, plocon,

De-i dădeau cîte-un galon,

QUINCAS: Amaro-n jumătate an

Era mare căpitan.

SERGEANTUL: Într-o bună zi am să le crăp dibile de căpășini, pițigoilor ăstora!

MANEZINHO: Mai înainte am să-ți înfig cu un plumb în rîrunchii!

SERGEANTUL: Ai mai văzut cîntăreți atît de căpășinoși? Deșul care ciupește coarda nu știe să tragă de cocoșul armei!

PAULO: Haide, haide, să lăsăm asta, domnule sergent! Vino cu mine! (Paulo și sergentul ies prin stînga. Cîntăreții continuă să-și acordeze instrumentele. Laura pleacă de la fereastră, se întoarce spre gazetar.)

LAURA: Ei bine, spuneți ce doriți.

GAZETARUL: Ascultați-mă: tatăl dumneavoastră va fi sărbătorit într-un program de televiziune, la Rio! LAURA: Asta era? De ce n-ați spus-o imediat? GAZETARUL: Secret profesional! Nu trebuie să aște nimic. Trebuie luat prin surprindere, și deodată, pac, obiectivul! N-ați mai văzut asta?

LAURA: Încă nu avem televiziune aici. Dar tăticu vrea să introducă.

GAZETARUL (se ugiță, mimează): Afacerea e următoarea: se ia omul, se duce spre studio chipurile sub pretextul unei discuții și gata! — așa le aranjăm noi. Și deodată, pac! — viața lui zboară în aer. Chiar acum operatorul cinematografice filmează: inaugurarea pieții, stăvilarul, prefectura, statuia, totul! Dar reportajul trebuie să-l facem chiar aici. Am nevoie de date, date despre viața lui! Fotografii vechi de cînd era bebeluș, de la prima comuniune, din vremea școlii, din maturitate, etc. și documente: scrisori de la femei, de cînd era îndrăgostit, sau alte istorii de astea. Și oameni, nume de prieteni, de rude... În sfîrșit am nevoie de colaborarea dumneavoastră ca să descopăr diferite lucruri în sertarele lui, lucruri care să emoționeze cînd lo arăți pe ecran. Ce spuneți? E doar o mică conspirație în cinstea tatălui dumneavoastră. La sfîrșit va apare și fata, cu un buchet de flori, sîrutîndu-l și crainicul va comenta: «Erou al unui întreg popor, mîndria rasei și etcetera și etcetera...» Îmi sîdăduți să nu suflați o vorbuliță?

LAURA: Bine înțeles!

GAZETARUL: Sînteți o forță! Veți veni în studio, nu-i așa?

LAURA (ironică, simbind): Și în ce fel vă pot ajuta?

GAZETARUL: Eu stau la hotel Ipiranga. Numele meu e Arlondo de Oliveira. Ați auzit, nu-i așa? Unul din cei mai «di granda» reporteri! Tatăl dumneavoastră crede că am venit doar pentru stăvilari și statuie, trimis de guvernator. Discreție absolută! Mută ca un pește! Am însă nevoie și de o întrevedere cu domnia-sa, ca să mă orientez. Aș putea obține?

LAURA: Acum vine acasă cu șeful departamental al Agriculturii. Apoi va fi banchet la prefectură.

GAZETARUL: Dumneavoastră nu mergeți la banchet?

LAURA: La noi fetele nu participă la asemenea reuniuni.

GAZETARUL: Atunci tăticu vine tatăl însoacă și eu revin după ce pleacă, s-a făcut? Mă cheamați la telefon?

LAURA: Are să fie surprins, nu-i așa?

GAZETARUL: Cu atît mai bine! Suferă de inimă? Și chiar dacă da, nu vă fie teamă! — Nimeni nu moare de prea mult orgoliu! Cînd va fi cazul să vină pentru program, trebuie să vă străduiți dumneavoastră să-l faceți să pornească la drum, fără să bînlăvescă ceva.

LAURA: Căltătorim întotdeauna împreună.

GAZETARUL: Strănuie, așa îl putem duce de nas. Și eu, pac, viu să vă caut, ne-am înțeles. Și după program, direct la bar! (Laura se strîmbă, ironică, din nou.) Bun, și acum ti dăm drumul? (Scoate din buzunar un carnețel și începe să ia note. În planul trei, din dreapta reapar cîntăreții, lîngă statuia pe care o contemplant.) Cînd s-a născut? Unde?

LAURA: În 1915, chiar aici. (Gazetarul notează.)

GAZETARUL: Ce erau părinții?

LAURA: Bunicul era țăran, bunica fiică de țăran. Au murit înainte să mă nasc eu.

GAZETARUL (scriind): Trebuie să combinăm niște fotografii.

MANEZINHO (privind statuia): Oare și-o fi făcut puit bătrînul Faria-Țuiculă pe fi-su ajuns prefect și dipotat?

QUINCAS: Pe naiba! Într-o zi mi-a zis: « Quincas, fi-meu nu-i bun de nimic, la a doua dușcă se și turtește la »

GAZETARUL: Țărani, oameni simpli! Asta place lumii! Alteceva?

LAURA: Tăticu a fost singurul copil caro a supraviețuit. Toți frații i-au murit de friguri.

GAZETARUL: « ... și el i-a văzut pe micuții aceia, așteptându-l singelul său, cîndin victime ale nemilosului pînăr și atunci a jurat să se răzbune, a declarat război fără preget asasinului stegomia fasciată! Cum vi se pare? Mai departo. Unde a învățat?

LAURA: Tot aici, la școala Dinei Francisca.

GAZETARUL: « ... și nopti în șir, micuțul Aparicio stătea aplecat asupra cărților, ca să descopere tainele naturii, pentru ca într-o zi s-o ameliorizeze în folosul semenilor săi! » Mai trăiește Dona Francisca?

LAURA: E tare bătrînă, paraltică.

GAZETARUL: Excelent! Nici nu se putea mai bine!... « Și iot-o pe aceea care i-a fost cea de u doua mamă, care i-a dat să sugă de la stînul plin al științei și în cadru apare bătrînica pe un scaun cu rotile! E de mare efect.

QUINCAS: Maria a fost pentru el ca o mamă.

MANEZINHO: Care Maria?

QUINCAS: Maria de lungă pod, care alta? Cine nu știe? Ea l-a îngrijit cînd era bolnav.

MANEZINHO: Maria, maica lui...? (Arătînd în afară în direcția pe unde a ieșit Paulo.)

QUINCAS: Ai priceput? Păi de cel-a trimis 'mnealui la carte pe ôăcdu?

MANEZINHO: Auleu, cumetre! O făcărăm de oăie! Am cîntat cîntecul Mariei da Ponte, chiar fiului ei.

QUINCAS: Nu-i nimic! Maria noastră e o alta, apăltorască.

MANEZINHO: Și maică-sa era.

QUINCAS: Las-o baltă! Puiul ăsta de negru e om cu carte, nu se leagă de treburi de asten.

GAZETARUL: Și mama dumneavoastră?

LAURA: A murit. Tot de friguri. Acum doisprezece ani. Măștinile din jurul orașului aduceau doar friguri.

GAZETARUL: « ... și pe cînd se lupta, chiar și mult prea înaltă consorțiu căzu victimă a răului pe caro el avea într-o zi să-l sugrume, ca Sfîntul Gheorghe, sugrînd balaurul, sau ca Siegfried... »

« Ca vi se pare mai potrivit, Sfîntul Gheorghe sau Siegfried? Trebuie să facem rost și de niște fotografii de ale măștinii ca să le arătăm telespectatorilor: « Înainte, orașul arăta așa. Apoi arătăm filmul cu stăvilurii și terenurile înădăstăite: « Acum arată așa! » Ca la anunșurile medicamentelor împotriva cheliei. (Ride de propria sa glumă.)

Bădi! Ia apă, eșarfă în stînga, planul doi, Laura și pasarelul se întorc.

VOCEA LUI PAULO: E voic? (Paulo intră din stînga, planul doi. Aduce pachetul.) Vă mai amintiti de nuce?

LAURA (sărînd de pe scaunul pe care ședea): Paulo! Paulo! (Fuge spre el cu brațele deschise. Paulo îi întinde mîna. Laura în loc să i-o stringă, îl îmbrățișează.) Cîte bucurii deodată! Cînd te-ai întors?

PAULO: Chiar acum. (Privind-o:) Cît ai crescut! Și te rujezi?!

LAURA: Podoabă a societății noastre! Unica fiică a domnului prefect! Cea mai bună partidă din Campo-Belo! Ai văzut serbările?

PAULO: N-am știut... Am ajuns tîrziu. Înd pare rău.

LAURA: Statuia, discursul, fanfara, artiștii, și pe scurt deputat de Rio! O, iartă-mă (Prezentînd:) Doctor Paulo de Almeida, ziaristul Arlindo de Oliveira. (Saluturi.) Ce bine că te-ai întors, Paulo! Încăpuiște-ți după toate astea, televiziunea va povesti viața lui tăticu! (Ziaristului:) El ne poate ajuta! A fost asistentul lui tăticu, aproape un an, chiar după ce a absolvit. Acum s-a întors din Statele Unite. O, Paulo, trebuie să-mi povestești întreaga călătorie.

QUINCAS: Băiatul lui Faria-Țuiculă, prefect la Campo-Belo!

MANEZINHO: Cum se învîrte roata lumii!

QUINCAS: Bun motto pentru un cîntec! (Cîntărește cu acompaniază cu ritulao și viola, Paulo îi ascultă încîntat. Ceilalți se opresc, fîră să îndrăznească să-i intrerupă.)

Cum se mai rotește lumea!

Cînd în slăvi. cînd în adînc!

Cîte lucruri vii și moarte

Vezi în ochii unui țînc!

MANEZINHO: Sînt părinți caro se mîră

Fiii lor ce culmi ating.

Du' și mame sînt, ai căror

Prunci flămînzii în frig se sting.

QUINCAS: Cum se mai rotește lumea!

Unii au noroc un pic,

Alții-au bani, da' mor cu zile,

Alții n-au nimic, nimic!

MANEZINHO: Cum se mai rotește lumea!

Unde pipăi, dai de-o rană,

Dai de unul care gemo:

Frate-al meu, fii-ți o pomană!

QUINCAS: Unii-au prieteni și relații.

Alții rude cu situații...

În privirea de copil

De pe-acum vezi moarte vise;

Iar în ochii de moșnegac

Zec nădejdie ucise. bis.

PAULO (ca pentru el): Ce dor mi-a fost de gînsurile astea, Laura...

QUINCAS (vorbind): Haidem, cumetre! O să rîdă careva că facem serenadă la statuia lu' doștoru Faria!

MANEZINHO: Serenadă pentru statuie și discurs, cumetre!

QUINCAS: Care o mai sta la picioarele statuii o an porc de cîine! O luăm din loc. (Ies amîndoi în dreapta, clupînd strunele.)

GAZETARUL: Pot să mă bizui pe dumneavoastră, pentru realizarea programului? Cunoașteți formula, trebuie să fi văzut în Statele Unite?

LAURA: Tăticu nu știe nimic, se înțeleg. Toomai povesteam viața tatii, cînd ai intrat.

GAZETARUL: Cînd l-ai cunoscut pe doctorul Faria?

PAULO: El m-a dat la școală. După ce mi-a murit mama, m-a înscris la liceu, apoi m-a convins să învăț medicina și după aceea mi-a dat un post la spital. Apoi m-a trimis cu o burasă de studii în Statele Unite.

GAZETARUL (notind): Interesant detaliu!

LAURA: Ba nu, Paulo! Bursa ai obținut-o singur, prin meritele tale proprii!

GAZETARUL: Întă și o mică controversă palpitantă pentru emisiune: Prefectul spunând: «E meritul tău!» și domnul: «Ba nu, al dumneavoastră.» O să vă aduc la program...

PAULO: Dacă voi mai fi aici.

LAURA (puțin desamăgită): Ce înseamnă asta?

PAULO: Am fost invitat pentru o muncă interesantă în străinătate.

LAURA: Dar nu poți lipsi de la programul televizat al lui taticu!

PAULO: Desigur că mi-ar plăcea să pot mulțumi în public pentru tot ce a făcut pentru mine. Dar dacă trebuie să plec, nu pot oare lăsa mulțumirea scrisă sau imprimată?

GAZETARUL: A, nu, n-ar avea același efect! (Mimind ceea ce povestește, entuziasmat:) Ce sigură ați face acolo, în fața obiectivului! Să vă emoționați, să vă înecați, să plîngeți chiar!

PAULO: Oricum vă stau la dispoziție. (Laurei:) O, iartă-mă. (Îi îninde pachetul.) Un mic dar. Poate că și asta poate fi de folos în program. (În timp ce Laura deschide pachetul, prin dreptă intră Aparicio și Șeful, în planul întâi. Aparicio îl duce de braț pe Șef.)

ȘEFUL: Ceea ce mă sperie, doctore Faria, e că dumneavoastră, om cultivat, vorbiți limbajul lor...

APARICIO: În asta constă secretul meu, domnule doctor Aguiar. Dacă aș da atenție gramaticii, dacă aș fi atent la acorduri, dacă aș pronunța corect cuvintele, dacă aș evita solecismele, mi-aș pierde alegoriile! Alegătorul e analfabet, să vorbim deci în limba alegătorului!

LAURA (arătînd rochia scoasă din pachet): Paulo, ce frumusețe! Îți mulțumesc foarte mult! (Prăbează rochia pe corpul ei.) Deși au trecut patru ani, mi-ai ghicit talia!

APARICIO: Datorită acestor trucuri, n-are cine să mă învingă aici. Am strivit pe alde Portela, am zdrobit pe fermierii care se împotriveau stăvilărilor și am lichidat șeful electoral pe care îl detestau ei în mahalaua din jurul podului. Societăți și dumneavoastră: cartierul cel mai sărman al spălătorescilor, al pescarilor, al nenorociților doborîți înghețați în noroai, devorați cu toții de friguri, și cu toate acestea se împotriveau construcției barajului, pentru că trebuia deviat cursul râului! A fost o luptă crîncenă, doctore Aguiar!

ȘEFUL: Și acum unde se află toți aceia?

APARICIO: Pe același loc, usenți și fără friguri, nu au de făcut decât vreo patru kilometri ca să ajungă la râu. Era redută lui Portela, a poliției retrograde a lui Portela. Au fost pur și simplu nimiciți din punct de vedere electoral! Și sper să fac același lucru și în campania pentru deputăție. Poporul e o gloată care trebuie cucerită cu șos, chiar de va fi necesar, să li se impună cu copitele caiilor! Poștiți! (Îl conduce pe Șef și ies prin stînga, planul întâi.)

LAURA (punîndu-și pe umeri rochia): Nu-i așa că merge pentru emisiune?

GAZETARUL (încadrînd-o pe Laura cu palmele deschise, orizontal, vertical, cu atitudini tehnice): Perfect! Un pic de machiaj ocru și lumină, multă lumină!

LAURA: Paulo, ești o bomboană!

Din stînga apar în planul doi Aparicio și Șeful, urcînd treptele.

APARICIO: Intrăți, doctore Aguiar, ca la dumneavoastră acasă. (Intrînd, continuă conversația.) Îi voi strivi, doctore Aguiar. N-o să-și mai ridice niciodată capul, în tot Statul!

LAURA (fuge spre Aparicio, îl sărută cu efuziune): Ai fost formidabil, taticule! Și ce festivitate strălucită, taticule! Și acum o surpriză. (Îl arată pe Paulo.)

APARICIO: Te-ai întors, Paulo? Ai picat într-o zi mare! (Îi întinde mina, pe care Paulo i-o strînge.)

PAULO: Felicitările mele, domnule doctor Faria. Cum am ajuns, am aflat de sărbătorire. Din păcate, n-am avut vreme să merg în piață.

APARICIO (făcînd prezentările): Domnul doctor Ernesto de Aguiar, șeful departamentului al agriculturii, care a sosit ca reprezentant al domnului guvernator, și doctorul Paulo de Almeida, fostul meu asistent. S-a însoțit din Statele Unite. (Se salută. Dă cu ochii de gazetar.)

LAURA: Domnul gazetar vrea să-și ia un interviu, taticule.

GAZETARUL (apropiîndu-se): Arlindo de Oliveira, de la ziarul «Secara». Încântat. Am avut cîstea să vă iau un interviu, domnule doctor Aguiar. Vă amintii?

ȘEFUL: Cum să nu? (Stringîndu-i mina:) Excelent tînuar, domnule! Îată-te cîștigînd o clipă istorică! Prefectul nostru va candida...

GAZETARUL: Am auzit totul, domnule doctor. Voi transmite la gazetă. Doriți să faceți vreo declarație, domnule prefect?

APARICIO: Am să-i strivesc pe toți! Am să-i trîtez. Am să-i atomizez! (Gazetarul notează. Aparicio se îndreaptă spre Laura) Laura, te vezi la Rio? Copacabana, bulevardele, noile relații! (Imitînd pe cineva.) Iată-o pe fiica deputatului Aparicio de Faria! (Ride:) Să sperăm. E un motiv ca să... (Întorcîndu-se către Laura:) Să ciocnim, Laura! Laura iese în fugă prin dreptă, strîgînd:

LAURA: Quiteria! Quiteria!

APARICIO (punînd mina pe umărul lui Paulo): Și acum? Ce ai de gînd să faci?

PAULO: Am o propunere din partea guvernului, pentru niște lucrări sanitare în Paraguay.

APARICIO: Excelent! Excelent!

ȘEFUL: Intr-un moment în care avem nevoie de specialiști în țară? Categorice. Dacă dorești, te putem auzi... (Înterupîndu-se, îi vine o idee:) Iată: doctorul Aparicio are astăzi mai mult prestigiu decât mine. Un singur oulat din partea lui către guvernator, și...

PAULO: Vă foarte mulțumesc, însă voi accepta această ofertă. Cîno știu dacă nu voi putea face acolo, într-un chip modest, ceea ce am învățat de la doctorul Faria?

LAURA (intrînd cu o tacă cu pahare și o sticlă de șampanie): Paulo, te rog, ajută-mă! (Paulo o ajută să pună țara pe masă și să împartă paharele în timp ce conversația continuă.) Quiteria a dispărut! S-a dus să asculte oulăturile și a rămas acolo, în mijlocul mulțimii.

PAULO: Barajul înseamnă dispariția unicului meu leacș de reculegere!

APARICIO: Dar la urma urmei, ce ai făcut în Statele Unite? Te-ai specializat în lupta împotriva bolilor care ne năpădesc, ori în copilăria sentimentală? Pentru un medic nu poate fi un motiv de mândrie să te oprești la oasele mamei dumitale, eșd în schimb alte mame și alți copii din Campo-Belo încep să trăiască fără trama bolii. Mai ales Mahalaua Podului, cea mai săracă, mahalaua în care trăia mama dumitale! Du-te de vezi cum arată azi! Cu totul altfel! Ce altă satisfacție vrei să-ți dau? Cine a fost adevăratul dumitale tată aici? Eu! Care din recunoștință pentru mama dumitale, pentru ceea ce a făcut ea pentru mine, te-am educat, ară făcând din dumneata asistentul meu, și-am destăinuit tot ce știam, te-am trimis să te perfecționezi...

PAULO: E adevărat, știu toate astea. Și nici nu puteam să aștept mai mult. Nici nu puteam spera la stift: internatul, ajutorul pentru mama pe care veneam să-l iau la ușa casei dumneavoastră, facultatea la Rio, primirea mea la spital și, cînd și cînd, de cîte ori era vreo lucrare de făcut noaptea, dreptul la un colțor la o masă și o cină! Un colțor la o masă! Nu puteam spera mai mult. Știi de ce? Desigur că știți. (Arătîndu-i pielea mîinii.) Din cauza colorii mele!

APARICIO: Spui prostii! N-am dat niciodată atenție culorii dumitale, ca nimeni de altfel din Campo-Belo! Oare în Statele Unite ai început să-ți dai seama că nu ești alb? Fiindcă aici, unde te-ai născut, în orice caz, nu, Paulo!

PAULO: Nu, nu-i așa... Eu eram bun ca să mă joc cu Laura, cînd eram copii, fiindcă eram ceva mai mare și puținel negru putea să aibă grijă de fetița albă... Dar apoi chiar dumneavoastră ați avut grijă să mă dați deoparte.

APARICIO: Ai înnebunit, omule? De unde și s-au născut ideile astea? Laura și cu tine ați fost întotdeauna pentru mine ca doi frați, dar după moartea mamei ei, mai puteam lăsa laolaltă doi adolescenți, întregă zi, în vreme ce eu eram plecat? Mi-am închipuit întotdeauna că fac un act de caritate, de recunoștință, de dreptate, scotîndu-mă al doilea tată al tău, fără să știu că în tine crește un resentiment care acum explodează împotriva mea, fiindcă sub stăvilărlu care acum salvează o populație întregă, am rămas uitată niște oare, care nu slujeau la nimic...

PAULO (întrerupîndu-l): Niște oase? Oasele acesea! Staiți aici în casa dumneavoastră, plină de portrete care sînt ale acelor apropiați dumneavoastră... Portrete care sînt amintirea părinților, rudelor, familiei... (Îa de pe măsă un album cu fotografii.) Iată: de cîte ori n-am răfoit albumul acesta închipuindu-mi uneori că fotografiile acestea sînt ale altor mei! Dar am avut eu oare pe cineva al meu? Nu. N-am avut-o decît pe mama, cu degetele ei roșie de frecatul rudelor pe pietrele rîului, sub pod, și din care abia putea să trăiască. Ea, numai ea era singura ființă din întregul meu neam recunoscut! Doar numele ei l-am știut, doar chipul ei mi-era totată familia, doar rămășițele ei, alte trupuri din care m-a adus cîndva pe lume, arăt aveam. Le puteai avea în grijă; ce socoteai v-ai făcut: — și expediez de aici pe acest inoportun, îngrop sub pămînt amintirea mamei lui

și sînt liber de orice obligație! Ca să nu mai trebuiască să-mi amintesc mereu că «deputatul Faria a fost cîndva un tînăr, care a trăit lung întregi chinuit de friguri, într-o cocionă, îngrijit de o negresă, fiindcă nici mîcar nu putea fi transportat acasă!

APARICIO: Asta am amintit-o chiar eu, în discursul meu în ziua demolării podului!

PAULO: Firește, din punct de vedere electoral, acesta da, era un argument! Recunoștința, care poate fi retribuită la urne!

APARICIO: Nu cumva ești tu col în drept să vorbești despre recunoștință? Și tocă mie! Mie, care și-am dat primii pațofi, prima pereche de pantaloni, prima țigară și cărțile pe care erau imprimate inițialele mele?

PAULO: Asta a și fost ceea ce ați vrut să îngropați: povara acestei incomode generozității!

APARICIO: Cum poți spune asta, cînd eu îți propun să rămîi aici, la spitalul meu, în locul meu...

PAULO: Ca să vă păstoresc oile, să vă garantez alegerile, să fiu statuia vie a rațiunii pentru care toți trebuie să-l voteze pe Aparicio de Faria!

APARICIO (energic, pentru ca să-l facă pe celdălat să tacă): Paulo!

PAULO: Așa, siliți-mă să rămîn, spunîndu-mi: «Cine va dori să ajungă ceva aici, va trebui să se înțeleagă cu mine». Pentru ca să fiu paznicul carrierii dumneavoastră, tot așa cum e Amaro al victii dumneavoastră!

APARICIO: N-am nevoie de dumneata pentru nimic! Pleacă! Dispari din fața mea! Acum ai și diploma și munca dumitale, nu-ți mai trebuie nimic! Du-ți mai departe viața în Statele Unite, în Paraguay, în iad! Cară-te! (Cei doi se privesc fojă în fojă, Paulo își ia pălăria, pelerina, pornește spre ieșire, cînd se aude apropiindu-se un automobil, care stopează. Claxoane vesile din automobil.) Dacă scapi cuiva un singur cuvînt despre discuția de acum, te nimicesc, Paulo, la fel cum te-am scos din nimic.

LAURA (întrînd, din stînga, planul doi, recelă): Ce bătrînel adorabil e șeful, tătuculo! Știi ce mi-a spus? Că ar trebui să candidez ca Miss Campo-Belo! Două alegeri în familie, deodată, e cam mult, nu-i așa? (Observă pelerina și pălăria pe care Paulo le ține în mînă.) Vrei să pleci? Nu, nu se poate! Șeful a cerut să se pună un tacîm și pentru tine la banchet.

PAULO: Iortă-mă, Laura. Mai am de făcut și alte vizite.

LAURA: Dar pe mine nici nu m-ai vizitat... Și eu trebuie să fiu cea dintîi persoană vizitată! Nu-i așa?

APARICIO: Laura, Paulo are și alte treburi.

LAURA: Nici o altă treabă, înaintea de a-mi povesti ce a făcut în acești patru ani!

APARICIO: Paulo trebuie să meargă la prefectură, ca să vadă anumite date în legătură cu stăvilărlu.

LAURA: Te conduc eu, Paulo! Cu mașina!

APARICIO: Nu! (A spus «nu» mult prea tare și vrea să manșere.) Stați de vorbă aici. Eu am să mă pregătesc pentru banchet. (Iese în dreapta. O pauză.)

LAURA: Nu-i așa că tătucu a devenit nervos? Munca, politica, emoțiile zilei de azi... Dar cînd vom ajunge la Rio, vor trece toate astea. (O tăcere.) Dă-mi pelerina și pălăria. Așază-te, Paulo. Ce-i cu tine?

PAULO (*străduindu-se să se liniștească*): Nimic... Nimic... Voiulul... Reîntoarcerea...

Laura *fi ia din mână pelerina și pădria.*

LAURA: E splendid cadoul tău! Discară am să-mi îmbrac rochia nouă și tu ai să vii să mă iei, după banchet, ca să ne plimbăm prin piață, ca pe vremuri. Nu-mi duce să vedem statuia lui tăticu. Nu-i așa că am crescut mult?

PAULO: Diseară am să fiu plecat, Laura. Am treburi la Rio.

LAURA: Fără să-mi povestești călătoria? Hai, așază-te. (*fi ia mîna, el se așază.*) De ce nu mi-ai scris niciodată?

PAULO: Din lipsă de timp.

LAURA: E trist că n-ai avut timp pentru mine... Și acum, povestește. De la început.

PAULO: Nu e nimic de povestit. Patru ani de cursuri, de pîndă în fața microscopului și de recreate... (*Ride.*) Nici un adorator, nici un logodnic?

LAURA (*cu un gest de negație*): Și cînd se sfîrșeau cursurile și orele de laborator?

PAULO: Mă întorceam acasă și deschideam alte cărți.

LAURA: Și unde ai locuit?

PAULO: Întro pensieune.

LAURA: Pensieune? Studențescă, desigur. Trebuie să fi fost tare plăcut? I Studenții știu să petreacă, nu?

PAULO: O pensieune pentru negri.

LAURA (*privindu-l lung, serioasă*): Dar universitatea nu avea...?

PAULO: Avea cămin pentru studenți. Și avea și o recomandare să primească bine un medic colorat din America de Sud. M-am dus la rector și i-am spus că voi merge într-o pensieune din cartierul negrilor. Și el mi-a spus: «Cred că aveți dreptate, domnule».

LAURA: Dar n-ai putut să te transferi într-o altă universitate, în care lucrurile să fie altele?

PAULO: Poate că da. Dar pînă la sfîrșit mi-am dat seama că peste tot se întîmplă la fel, întotdeauna. Sînt două sute de ani de cînd un strămoș al meu a fost adus aici, în lumea albilor, ca un intrus, cu sila. Și astăzi încă cu mă născ simt acest intrus.

LAURA: Nu spune asta. Aici toți țin la tine, aici nimeni nu gîndește așa!

PAULO: Dar glădusec cu înaintea oglinzii. Și la masă, cînd mîna mea neagră ia carafa, mi se pare că toți cei din jur privesc și gîndesc: «Ia să vedem ce face cu asta...» Într-o zi, îndată după ce am sosit în Statele Unite, am luat un omnibus, m-am așezat. Puțin după aceea se urcă o tînă simpatice, zîmbitoare. Cînd mă văzu, se uită la mine lung și eu nu-mi puteam lua ochii de la ea. Ea se îndreaptă spre mine și eu eram gata să-i zîmbesc, cînd îmi spune: «Pe banca din fund, sorry!» Și s-a așezat pe locul meu. Întreaga mea viață e la fel: puțin le pasă că te zdrobesc, o suficient că spun «sorry» — regret.

LAURA (*îndulțită*): Ai fost nefericit, Paulo... Dar aici, nu, Paulo. Rămîi aici, aici nu se va întîmpla nimic asemănător, îți jur...

PAULO (*cu un zîmbet de ironie amară*): Poate că în Paraguay o e mai bine, Laura. Acolo indienii sînt și mai umiliți. Asta îmi poate da o senzație de superioritate... (*Pașă.*)

LAURA: Ascultă-mă: doctorul Aguiar spunea că poți lucra aici. Poți chiar să iei locul lui tăticu la spital. E un început de carieră! Și eu am nevoie de tine. (*Fraza a spus-o cu multă naturaleză, totuși Paulo a aproape speriat.*)

PAULO: De mine? Dacă ai fi avut nevoie de mine, nu trebuia...

LAURA (*nu dă atenție la ce spune el, de aceea îl întrerupe, pentru a spune ce gîndește*): Căzătorul acela a venit să culgă date despre tăticu. Nu o nimeni altul mai indicat să-l ajute, decît tu. Sînt atîtea lucruri pe care le-ai putea povesti pentru programul de televiziune... El are nevoie, după cum spune, de latura umană.

PAULO: Latura umană...

LAURA: Ești foarte necesar.

PAULO: Aș putea apare în emisiune pentru ca să spun: «Nu-i așa?» Sau: «Iată ce a făcut acest om din mine!» Nu sînt foarte necesar pentru nimeni, Laura.

Se privesc din nou. Laura îl ia de mîni.

LAURA: Știi bine că ești.

PAULO (*retrăgîndu-și blind mîinile, în timp ce vorbește*): De ce faci asta, Laura?

LAURA: Ai uitat oare vremea cînd eram copii? Ne juram împreună... Eu eram mama, tu tata... (*fi privește, simindu-și respirația.*) Ca doi frați.

PAULO: Ca doi frați.

LAURA: Și nu mai sîntem? N-am fost, nu vom mai fi?

PAULO: Cu pielea mea? Frați?

LAURA: Întro zi cînd ne jucam, m-ai sărutat. Crezi că m-am schimbat? (*fi ia din nou mîinile, el nu și le mai retrage.*)

PAULO: Dacă tatăl tău are să intre acum pe ușă, ai să vezi că totul s-a schimbat!

LAURA: Pentru el, poate. Dar nu și pentru noi. Laura se ridică cu mîinile întinse ale lui Paulo. Se ridică și el. Sîntu față în față. Ea își inclină ușor fruntea. Paulo o cuprinde brusc și o sărută. Ea își implințe unghiile, fremătînd la apropierea lui, cu trupul încins de o dorință nestăpînită. Un strîd lung, sălbatic. Cînd buzele se despart, Paulo murmură cu gura lăpădat de umărul Laurei:

PAULO: Dragostea mea... Dragostea mea... Vîno cu mine, Laura...

LAURA (*acum o mai senină, mai detașată, deși încă în brațele lui*): Nu, Paulo... Nu pot...

PAULO: De ce crezi că am stat departe patru ani? Și de ce crezi că m-am întors?

LAURA: Nu, Paulo...

PAULO: Atunci de ce ai făcut asta?

LAURA: Te rog, Paulo, nu întreba...

PAULO: Spune, de ce ai făcut asta?

LAURA: Din prietenie, jur...

PAULO: Nu, nu... N-a fost din prietenie...

Spune...

LAURA: Mai mult chiar... din compasiune...

PAULO: Atunci ești mulțumit, ca toți ceilalți... Ti-ai consolat buncele sentimente și acum poți spune «sorry»... Din compasiune am fost prinși cu lațul în pădurile noastre, pentru a învăța să fim creștini; din compasiune am fost cărați, m-năși, împinși de la spate, ca să auzim o limbă necunoscută și plînsul bicicletelor; din compasiune trîdim pe plantații și mînăim lături în promiscuitatea cocoborilor; din compasiune un bărbat luă într-o hună și pe una din mamele noastre, ca să

facă cu ea dragoste cinci minute; din compasiune am venit pe lume; din compasiune am fost eliberat din sclavie, pentru că alții să se mîndrească că ne-au dat libertatea; din compasiune am fost sclavii acestei compasiunii... Laura, mărită-te cu mine din compasiune...

LAURA: Dar nu pricepi că nu se poate? Că s-ar distruge totul în jurul nostru? Că nu ne-ar mai primi nimeni, că tata n-ar mai ajunge ceea ce dorește să fie, că...

PAULO (întrerupînd-o): Atunci de ce a avut el compasiunea de a mă educa? Pentru că felul meu de a vorbi să fie mult prea pretențios pentru a fi înțeles de ai mei, iar pielea mea mult prea dezgustătoare ca să fie tolerată de ai voștri? De asta? Ca eu să nu însemn nimic, să nu am dreptul la nimic?

LAURA (copleșită, plîngînd): Te rog, Paulo, înțelege...

PAULO: N-am făcut în viață altceva decît să înțeleg! (Merge spre ea, o ia de umeri.) Haide, înțelege și tu că sînt și eu o ființă plîndă din carne, durere și dorință, la fel cu tine... Laura, te iubesc, Laura!

O sărută frenetic. Cînd vrea să-l respingă, gestul ei se transformă în renunțare și acceptare. Rămîn îmbrățișați, în timp ce din planul înăuntru, din stînga, apar cîntăreții, cîntînd din instrumente.

AMBIU CÎNTĂREȚI: O, povestea albei oarbe

Care-a luat pe nea Cioroi
Cine-o adă nu se-nsoară
Pînă la vremea de apoi!

bis

bis

MANEZINHO: La icoanele Luxiei
Oarbe-a stat cu fruntea-n tîm,
«Dă, prea sfînto și-durată,
Ochilor mei morți-lumină!»

bis

bis I și II

Sfînta, buna, ți sprînce
Vii lumini în ochii goi
Și vîsu, vîsu Tereza,
Îi vîsu, pe nea Cioroi.

bis

bis I și II

Instrumentele continuă. Nu știi dacă sînteți impresionați. Ceca ce știi, e că simțiți nevoia unei figuri. Simțiți nevoia să închideți ochii și să reflectați. Cortina coboară încet.

ACTUL II

Nu știi ce ați făcut în tot acest răstimp. Probabil că v-ați dus la banchet și ați ascultat discursurile. Ați asaltat de asemenea și cupletele lui taica Manezinho și taica Quincas. După aceea n-ați scăpat prilejul de a vizita cântăreții. Și acum, o dată cu lăsarea serii v-ați întors la fereastră dumneavoastră. Deschideți-o. Felinarele din piață, în fund, sînt aprinse, la fel ca și luminile din casa lui Aparicio. Greții și broaștele sînt și ei cîntăreți din Campo-Belo. Dar iată-i intrînd în piață pe cîntăreții noștri; privesc spre cer și se pregătesc de serenadă: ți acordă mai înăuntru instrumentele, apoi fac introducerea și, în fine, cîntă.

MANEZINHO: Aia care-a semănat
Săm, pe cer, grăunți de foc,
El, de fapt, e-mprăștiat
Ochii tăi din loc în loc.
S-a gîndit că de-îi lăsa
Numai în obrazul tău
Biat pămîntul rămbăca
Mai caldă de cum sînt eu.

QUINCAS: Cînd văzu cît e de negru,
Negru cum este catranul,
Lacrimi grele-o năpădiră
Și-a plîns mult și el, sîrmanul.

bis

bis I și II

A fugit femeia albă,
A fugit, parcă nebună
Iar Cioroi, smulgîndu-și ochii,
A-mpictrit cu ochii-n mînă

bis

bis I și II

AMÎNDOI: Viața asta naște-atîtca
Întîmplări cu tîlc de soi:
Dacă nu vedea Tereza,
N-ar mai fi orbit Cioroi!

Aparicio intră din dreapta, planul doi. E îmbrăcat în alt costum. La vederea senei, înmărmurește, crispat.

APARICIO: Laura!

Laura se desprinde brusc de Paulo. Toți trei se măsoară cu privirea. Sînt trei adversari, care nu știu cum să atace, cum să înceapă lupta.

LAURA: El m-a strîns în brațe. Cu forța, tăticule!

PAULO: Laura...

APARICIO: Să pleci imediat din oraș. Să dispari! Să pleci! Negru nerușinat!

Paulo își ia pelerina și pălăria. Nu-i abătuș. În el e o ură care se exteriorizează în demnitate și orgoliu.

PAULO: Ai să mi-o plătești, domnule doctor Faria

APARICIO: Pleacă! Dacă mai rămîi pe aici, n-o să treacă mult și cadavrul are să-ți plutească pe apa rîului.

Laura se aruncă în brașele tatălui, plîngînd pe umărul lui.

PAULO: Ai să mi-o plătești, doctoro Faria. Iese prin stînga, Laura continuă să plîngă. Cei doi cîntăreți continuă cîntecul.

AMÎNDOI: Sînt nepotriviri în viață
Și neplăceri, bunăoară,
Precum ochii doamnei oarbe
Și ochii lui Taică-Cioară.

AMÎNDOI: Cine stele-a scâmnat

Pe a cerului cîmpie,
Ca ţărâni-a aruncat
Bobî de jar din pâlărie.

Ai, doi bobî alunecînd

Ţi-nu sîdit în ochi lucrîi.

Ai, de-atunci tot cat ofîind

Arzătoare-ţi priviri!

Retrăgîndu-se, cîntă din nou introducerea. Laura aşteaptă o secundă, apoi se duce la birou, se aşază, aprinde lumina. Încearcă să deschidă sertarele, care nu cedează. Ia o mică apatulă, forţază unul din sertare şi îl deschide. Scormoneşte printre hîrtii. Din sertar scoate un revolver, îl priveşte şi îl pune la loc. La uşa din stînga, planul doi, bate sergentul Amaro. Laura închide grăbită sertarul.

LAURA: Cine-i?

SERGEANTUL: Amaro, dona Laura.

LAURA: Intră. Uşa e deschisă.

SERGEANTUL (intră, îşi scoate chipiul): Bună seara, dona Laura. Voleam să vorbesc cu domnul prefect.

LAURA: Tata nu e acasă. Cred că s-a dus la domnul doctor Aguiar.

SERGEANTUL: Şi dumneavoastră aţi rămas singură

în casă, cu uşa descuiată?

LAURA: Nu-i nici un pericol. Oraşul e în paza dumneavoastră.

SERGEANTUL: Dar eu nu pot fi peste tot...

LAURA: Aveţi să-i comunicaţi ceva lui tăticu?

SERGEANTUL: Nu... Chestiuni de serviciu.

LAURA: Îi voi spune că l-aţi căutat. Noapte bună.

SERGEANTUL (nu pricepe că este invitat să plece.

Rămîne pe loc): A fost frumoşică serbarea de azi, nu-i aşa?

LAURA: Foarte frumoasă.

SERGEANTUL: După alegeri o să plecaţi la Rio,

nu-i aşa?

LAURA: Dacă tăticu va fi ales, sigur că da.

SERGEANTUL: O să fie ales... Cu trei gloanţe în tovalul ăstora de aici, toţi votează cu guvernul. Doctorul Paulo rămîne în Campo-Belo?

LAURA: Nu ştiu, domnule sergent.

SERGEANTUL: Şi cînd mă gîndesc că v-am dus în elcără cînd eraţi atîtica! (Face un gest, arătînd înălţimea unui copil de şapte, opt ani.)

LAURA (privindu-l tăcut): Poţi pleca, sergent. Îi voi spune tatei că ai fost pe aici.

SERGEANTUL: O dată — cînd domnişoara era măriică — tocmai intram în grădină, şi domnişoara se juca cu Paulo... Domnişoara îl săruta... Cum a trecut vremea! (Laura îl fixează, serioasă.) Eh, joacă de copii... Eu vă căram în spate, dar nicodată nu m-aţi sărutat, dona Laura... (Laura sare în picioare.) Şi taro aş fi vrut să ştiu cum so face că puil ăla de negru avea parte de un lucru, pe care un alb nu-l avea... Noptile mă zvîrcoleam în pat, gîndindu-mă la sărutările alea... Eu n-am visat nicodată nimio doctorului Faria, dona Laura, şi zău că am să tao şi do acum încolo, dacă domnişoara o să facă şi cu mine...

LAURA (strigînd): Quiteria!

SERGEANTUL: Quiteria o la vecernie, dona Laura.

Vreau chiar acum, dona Laura...

Dar la prima mişcare înşape ea, Laura ia din sertar revolverul şi îl îndreaptă spre sergentul Amaro. Se simte că e hotărîtă.

LAURA: Să ştii că trag, sergent!

SERGEANTUL (se opreşte, rinjeşte încă, dar e sigur că Laura e gata să facă ce spune): Bine, bine... Dar să vă gîndiţi la ce am zis... Eu nu-s zorit, aştept... Am aşteptat şi pînă acum destui ani... Mai aştept pînă mîine, la ora vecerniei, la care merge Quiteria... Dacă domnişoara o să zică tot nu, zău că o să am ceva de vorbit cu domnul prefect... Gîndiţi-vă la asta, dona Laura... Noapte bună, dona Laura...

Iese prin stînga, Laura rămîne nehotărîtă, cu revolverul în mînă. Se aşază. Pune revolverul jos pe masă. Trece la telefon. Ridică receptorul.

LAURA (la telefon): Daţi-mi, vă rog, hotelul Ipiranga... (Pausă.) Hotelul Ipiranga? Cu doctorul, Paulo de Almeida... (Pausă.)

(Apare Aparicio pe uşa din stînga. Laura se opreşte simulează, spunînd:) Foarte mulţumesc. (Închide telefonul. Vorbind lui Aparicio:) Era pentru dumneasta, tăticule. A fost şi sergentul Amaro aici. Vroia să-ţi vorbească. (Aparicio o priveşte.)

APARICIO: O să se întorcă. (Vine către birou, vede revolverul. Laura observă că l-a căsūt. El ia revolverul, îl priveşte din nou, se întoarce către ea.) Căutai ceva, Laura? (Ea nu răspunde. Aparicio repune revolverul pe masă.) N-ai găsit ce căutai? (Brusc, o prinde de mîini cu brutalitate, zgîlînd-o.) Ce căutai? Răspunde!

LAURA (crispată de durere): To rog, tată... (Aparicio dublează strînssoarea, Laura nu rezistă.) Îţi spun... To rog... spun... Căutam ceva despre viaţa dumitale... (O expresie de spaimă la Aparicio.) Pentru gazetar...

APARICIO (dîndu-i drumul): Pentru gazetar? LAURA (îndurată, suferind): Nu pricep de ce eşti aşa, tăticule...

APARICIO: Ce dracu' vrea să ştie gazetarul despre viaţa mea?

LAURA: Era o surpriză.

APARICIO: Co surpriză?

LAURA: E păcat să aflu dinainte...

APARICIO: Spune-mi, nu-mi plac surprizele!

LAURA: El... El pregăteşte un program de televiziune despre viaţa dumitale... Un omagiu...

Şi nu vroia să aflu...

APARICIO: Ce fel de omagiu?

LAURA: Pentru tot ce ai realizat în oraş.

APARICIO (întîi o priveşte nelăcomitor. Apoi se simte cum se emoţionează încet, încet. Vocea îi tremură, sfîrşeşte prin a plînge, bălăbăndu-şi capul, aşezîndu-se): Ôi, fetiţa mea... (Plînge cu eughi-juri. O ia, o mîngiea. Vorbeşte printre sughi-juri.) Iartă-mă. Stut atît de cătrănit după cele ce ai păţit azi, slut atît de buimăcit, înclut nu mai ştiu ce fac... Mi-am înclupit că te-a pus elocva să mă spionezi... (O sărută de mai multe ori, mîngiindu-i părul.)

LAURA: De ce te-aş fi spionat, tată? Crezi că aş fi fost în stare?

APARICIO: După ce te-am văslut în brajele canaliei acoleia... totul mi s-a părut atît de ciudat, atît de grosnic... Iartă-mă... Laura, jură-mi că tu... Nu, nu so poate! Te-a îmbrăţişat ou forţa, nu-i aşa? Tu l-ai respins, nu-i aşa? Laura, jură-mi că-l urăşti!

LAURA: Nu...

APARICIO: Jură, Laura! Jură pe Dumneseu! Jură pe fericirea mea! Jură pe suclul mamei tale! Spune că jur... Spune « jură, Laura... » (Aşteaptă neliştit.)

LAURA (îl privește înainte să vorbească, apoi se hotărăște): Jur.

APARICIO: Nu, Laura... Spune: «Jur că-l urăso pe Paulo»...

LAURA: Jur... că-l urăso... pe Paulo...

APARICIO: Iartă-mă... Iartă-mă... Am socotit o clipă că te-a putut domina... Cum de am putut crede asta? Iartă-mă Laura... Ajunsem să gîndesc — e groaznic — că el te-a putut convinge să cauți ceva, ce i-ar putea folosi împotriva mea... Cum am putut gîndi asta despre tine, fetiță? (Îi pune mîinile pe umeri și-i vorbește îndurerat.)

LAURA: Nu, nu trebuia să crezi...

APARICIO: Știu că bănoiala mea te-a jignit...

LAURA: Nu, nu m-a jignit... (Dă din cap, ca să se însemneze parod și se străduiește să suridă, prefăcîndu-se.) Acum s-a așezit cu surpriza. Gazetarul trebuie să sosită. Vroia ca eu să-i dau alte ceva, birții, fotografii, suveniruri, care să-i servească pentru a te impresiona la timpul programului... Asta era ceea ce căutam.

APARICIO: Trebuie să-mi spui.

LAURA: Ar fi dispărut surpriza.

APARICIO: Nu te-ai fi jignit. (Și-a revenit. Se simte din nou puternic.) Ei, și aceasta fiind situația dacă tot știu că se pregătește un program, pot folosi prilejul acesta fără să mă expun ridicolului. Un om politic, fetița mea, trebuie să simuleze surprizele, nu să le aibă; gazetarul vine aici?

LAURA: Da. Nu credeam că ai să te întorci.

APARICIO: Nu-i rău. Mai aștept pe cineva. Dar îl voi primi pe gazetar.

LAURA: Are să aște ce eu am destăinuit secretul.

APARICIO: De loc. Tot mi-a spus că vrea să-mi ia un interviu pentru gazetă. Are să mă întreb, crezînd că mă descoase, fără să mă expun ridicolului. Un om politic, fetița mea, trebuie să simuleze surprizele, nu să le aibă; gazetarul vine aici?

LAURA: Da. Nu credeam că ai să te întorci.

APARICIO: Nu-i rău. Mai aștept pe cineva. Dar îl voi primi pe gazetar.

LAURA: Are să aște ce eu am destăinuit secretul.

APARICIO: De loc. Tot mi-a spus că vrea să-mi ia un interviu pentru gazetă. Are să mă întreb, crezînd că mă descoase, fără să mă expun ridicolului. Un om politic, fetița mea, trebuie să simuleze surprizele, nu să le aibă; gazetarul vine aici?

LAURA: Da. Nu credeam că ai să te întorci.

APARICIO: Nu-i rău. Mai aștept pe cineva. Dar îl voi primi pe gazetar.

arșe de soare, palide de friguri, copiii aceia cu oobii triști. (Cu gestul corepunzător:) Mîinile acelea de femei, agrișate și jupuite de pietrele rîului, mîinile acelea pe care le-am fi putut aduce în prim-plan înaintea obiectivelor, rugătoare, în vreme ce gurile ar fi roșit «Recunoștință, doctore Faria... Mulțumim, doctore Paulo...» Trebuie neapărat să-mi aduceți! Și pe aștia doi de aici. (Îi arată pe cîntăreji.) Au să-și prezinte repertoriul. Pot conta pe dumneavoastră?

PAULO: Eu plec mîine dimineață.

GAZETARUL: Vă caut la Rio.

PAULO: Mă întorc în Statele Unite și do acolo plec în Paraguay.

GAZETARUL: Și pierdeți chilipirul do aici?

PAULO: Ce chilipir?

GAZETARUL: Șinecura! Prestigiul! Un protector atât de influent! Ce poți dori mai mult? Să fi susținut de un om ca el! N-o să treacă mult și o să-l vedem pe tălicu relatîndu-ne despre viața celebrului doctor Paulo! Ce ați zice?

PAULO: Nu mă interesează.

GAZETARUL: Și pe urmă puterea lui... Eu am să-l caut cînd o fi la Rio... Și fîcă-să-l Fata e o bijuterie! Eu dacă aș avea atu-urile dumneavoastră față de dînsa... E drept că...

PAULO: ...că eu sînt negru. Nu-i așa?

GAZETARUL: Oare a fost asta o piedică pentru cineva la noi? Democrație, doctore Paulo! Prospectul e un om luminat. O figură liberală...

PAULO: Ocupă-te de viața lui.

GAZETARUL: Nu te supăra! Asta e profesia mea, să-mi bag nasul în toate... N-o lua în pume de rău... Uite, eu îți las la hotel adresa mea; doar să spui în mahalaua podului că vii la emisiune, și totă turma se ia după dumneata! (Îi bate pe Paulo pe umăr și pornește spre ieșire în stînga. Se întoarce.) Și-i ducem și pe aștia doi.

Iese. Cîntăreții se îndreaptă spre Paulo. În timp ce unul vorbește, ceilalți ciuștește coardele pe rînd.

MANEZINHO: Doctor Paulo, se zice că v-ați fi cumpărat bilete...

PAULO: Plec cu primul tren mîine dimineață.

QUINCAS: Ziaristul zice să ne ducem să cîntăm la Rio. Matala ce zici, Paulo?

PAULO: Duceți-vă. Veți avea succes.

MANEZINHO: Se mai zice că ați fost văzut intrînd la biroul lui doftora Portela...

Tot orașul vîiește!

PAULO: Sint oare certat cu familia Portela?

MANEZINHO: Asta nu, dar... gîndeam...

PAULO: Ce gîndeați?

QUINCAS: Gîndeam că dom' prefect a rupt-o cu ei, ați rupt-o și dumneavoastră. (Manezinho face semn că urea e vorbescă, Quincas reia ciupitul strînelor.)

MANEZINHO: Da ce ai avut mata de vorbit cu doftora Portela care e dușmanul lui doftora Aparicio?

PAULO: Simplă politote. Manezinho. Puteți să-mi faceți un serviciu? (Ambii încetează cîntatul, dar Paulo le face semn să continue, cîntăreții răspund dînd din cap afirmativ și își reiau cîntecul în timp ce Paulo scoate din buzunar un carneșel, scrie în el cîteva cuvinte, rupe pagina și o îndoale.) Voi știți care e fereastra donei Laura?

MANEZINHO: Asta-i treabă urtă, doctore Paulo...

PAULO: Nu e nimio din ceea ce puteți voi gladi...

Mergeți spre fereastră, și cîntați mai departe

Cînd ajungeți acolo, unul din voi să arunce un pumn de pămînt în geam. Dona Laura va deschide.
MANEJUNIO (opridindu-se din cîntat): Domn! doctor Paulo!

QUINCAS: Dă-i 'nainte, Mamezio! (Ambii continuă să cînte.)

PAULO: Unul din voi va pune bilețelul acesta la gîtul instrumentului ca ca să-l poată apuca. Cu brațul întins și viola ridicată reușește să-l prindă. Apoi vă continuați drumul, cîntînd înainte.

Paulo scoate din buzunar portofelul, ia două bancnote și pune elie una în buzunarul sicăruia din cîntăreți. Aceștia ies cîntînd prin dreapta. Cînd Paulo vrea să iasă, în stînga se ciocnește cu sergentul Amaro, care intră.

SERGEANTUL: Vă plimbați, domnule doctor?

PAULO: Mă plimb; și dumneata, Amaro?

SERGEANTUL: Fac rondul în fața casei prefectului, înainte de a sfîrși slujba. (Se aude instrumentele în dreapta.) Aștia doi împietliți o să năucască orașul cu cîntecele lor... într-o bună zi am să le reexaminiez dibele. Le arăt eu liaște!

PAULO: Ceva mai multă poezie, domnule sergent! (Îl bate pe umăr.) E foarte important ca un sergent să aibe puțină poezie. Un om, în noaptea pe stradă, poate să nu fie un răufăcător, ci un poet.

SERGEANTUL: Păi chiar acum, cînd v-am văzut aici, singurel, în bezni, am și gîdilat revolverul... E atît de întineric. Puteam s-o fac boacăină...

PAULO: Fiindcă dumneata ești convins că un negru care se plimbă pe stradă nu poate fi niciodată poet, ci un răufăcător.

SERGEANTUL: Iertați-mă. Bine. Continuați rondul. (Dă să plece spre dreapta.)

PAULO: Într-acele nu-i nimeni, doar cîntăreții. Ce-ai zice de o dușcăliță, ca să scoatem negura din gîilejuri? (Îl ia de braț, îndrumîndu-l spre stînga.)

SERGEANTUL: Nu mă dau în lături niciodată. Haidem.

Ies împreună la stînga. Instrumentele cîntăreților continuă să se aude de departe. Din cînd în cînd se aude cîte un fragment de cîntec. Gazetarul apare în planul doi, stînga. Bate. Aparicio se ridică.

APARICIO: Intră.

GAZETARUL (intră entuziasmat privind în jur și sperînd s-o rădă pe Laura): Bună seara, domnule doctor Faria.

APARICIO: Ai venit pentru interviu? (Îi oferă un fotoliu, gazetarul se așază.)

GAZETARUL (stînjelit, se decide): Da, da...

APARICIO: Era parcă vorba să-l lăsăm pe mîine...

GAZETARUL (tulburat): Așa e, însă...

APARICIO: Ai venit acum ca să cîștigi timp, nu-l aș?

GAZETARUL: Întocmai... Sînt atîtea de scris...

APARICIO: Pentru ce ziar e interviu?

GAZETARUL: Pentru «Seara».

APARICIO: E ciudat că astăzi fiind inaugurarea stăvilărilor, îmi ceri un interviu pentru mîine. Au fi trebuit să stai de vorbă cu mine încă de ieri, sau astăzi dimineață, ca să apară în ziarul din ziua sărbătoririi, sau a doua zi, ca să apară o dată cu reportajul de la festivitate. Nu crezi?

GAZETARUL: Erați atît de ocupați...

APARICIO: Unul bun reporter nu-i pesă dacă sîntem ocupați. Se străduiește să obțină ce vrea. Doar dacă vrea... altceva...

GAZETARUL: Domnule doctor Faria, vă mărturisesc că nu înțeleg.

APARICIO: Cu alte cuvînt: vrei să stai de vorbă cu mine pe înțelețe. Exact?

GAZETARUL: Exact.

APARICIO: Și ceea ce vrei să așii, nu e pentru a fi publicat în ziarul de mîine. Așa e?

GAZETARUL: Eu...

APARICIO: Haide, ținare. Nu mă socoti naiv, căci nici eu ru te consider naiv. Cît îți se plătește pentru interviu?

GAZETARUL: Eu... eu sînt plătit cu luna la ziar.

APARICIO: Dar acesta e un interviu special, după cîte se vede. Cît îți se dă pe el?

GAZETARUL (nedecis): Cinci mii.

APARICIO (cu un gest de dispreț pentru sumă): Pfi! Să zicem: douăzeci de mii. E bine?

GAZETARUL (cu o scurtă atitudine de demnitate): Domnule doctor, eu...

APARICIO: Dragul meu, ți-am făcut o propunere cîntărită, fără să am nici cea mai mică intenție să te jignesc. Ai venit să cauți aici anumite informații. Cine te-a trimis?

GAZETARUL (ridicîndu-se): Vă înțelați, domnule doctor Faria!

APARICIO: Hai, spune! Opoziția? Grupul Portela?

GAZETARUL: Dar nu-l de loc așa, domnule doctor...

APARICIO (scutîndu-se): Atunci de ce ai pus-o pe sica mea să-mi scotocască prin hirtii?

GAZETARUL (îmbucănește într-un hohot de ris inocent, înțelegînd în sfîrșit): Scurpe doctor Faria, eu am venit să caut amintiri din viața dumneavoastră pentru un program de televiziune pe care vi-l dedicăm! Nu eram autorizat să vă spun asta, era vorba de o surpriză. Sînteți un om teribil de neîncrezător...

APARICIO: Ai văzut vreun politician încrezător, ținare?

GAZETARUL: V-ați închipuit că am venit cu alte intenții? E vorba de o emisiune, domnule doctor! Viața dumneavoastră, istorisită în prezența dumneavoastră: copilăria, adolescența, luptele, viața dumneavoastră de fier, victoria, latura umană! (Aparicio îl privește fără să-i răspundă. Ia telefonul, vorbește.)

APARICIO (la telefon): Hotelul Ipiranga, vă rog.

GAZETARUL: Domnule doctor Faria, ce aveți de gînd să faceți?

APARICIO (nu-i răspunde, continuă să vorbească la telefon): Alo, Hotelul Ipiranga?... Vreau să vorbesc cu domnul doctor Ernesto de Aguiar... Puteți să-l deranjați, vorbește prefectul. (O pauză, Aparicio îl studiază pe gazetar, pricîndu-l. Gazetarul simțeste.) Alo? Domnul doctor Aguiar? Iertați-mă că vă înoportunez, dar ați dori o precizare... Nu, nu, ce referințe îmi puteți da despre gazetarul sosit de la Rio?... Vă rog de mili de ori să mă iertați. Asta era tot ce doram să știu. Vă mulțumesc foarte mult și vă doresc noaptea bună, domnule doctor. (Închide telefonul. Vorbește gazetarului.) Te rog să mă ierți, la loc. (Gazetarul se așază.) Am să-ți dau treizeci de mii...

GAZETARUL: Acum nu mai văd nici o rațiune pentru care să mă plătiți, domnule doctor. Nu rontozău! Nu vă fac nici un serviciu.

APARICIO: Îți voi da treizeci de mii și îmi vei face un serviciu.

GAZETARUL: Care anume?

APARICIO: Vei elimina din program orice referire la acel asistent al meu pe care l-ai cunoscut aici.

GAZETARUL: Cred că nici nu vine, domnule doctor! Și e mare păcat, căci ar fi o chestie senzațională! Imaginea lui acolo, rostind: «Vă mulțumesc foarte mult, domnule Faria» etc. etc. Dar el pleacă mâine dimineață la Rio. Am să scot totul. Mai rău e că ăia locuitorii din mahalaua podului nu vor să vină decât dacă vine el.

APARICIO: Nici nu-i nevoie; îmi aduc eu oamenii mei și dumneata vei spune că sînt de acolo. Așadar el pleacă mâine dimineață?

GAZETARUL: Pleacă. Nici n-a vrut să audă de program. Nu are nici un pic de mentalitate publicistică! Pareă n-ar fi trăit în Statele Unite!

APARICIO: Vreau ca în program să nu existe nici o referire la el.

GAZETARUL: Nici una? Dar asta îngroapă totul! Pe cuvînt, nu pricep!

APARICIO: Nu e nevoie să pricepi. De asta îți și dau treizeci de mii, pentru că să faci ce-ți spun, fără să cauți să pricepi.

GAZETARUL: Dar dacă în emisiune nu se va povesti că mama lui v-a îngrijit cînd erați bolnav de malarie și că de atunci dumneavoastră l-ați protejat... echivoculă totul! Închipuți-vă: el intrînd în fața obiectivului, deschizîndu-și brațele, căzînd la pieptul dumneavoastră! Și cei din jur văzînd, plîng, în timp ce dumneavoastră rămineți strîns îmbrățișați și crainicul rostește: «Iată o imagine adevărată și fidelă a solidarității noastre și a spiritului nostru de democrație în V-ați gândit ce popularitate căpătați după asta la Rio? Școlile de dans, fotbalul, mahalalele, intelectuali...»

APARICIO: Regret, dar vei face cum spun eu. (Se ridică, întinde mîna gazetarului, care i-o strînge.)

GAZETARUL: Hai, călceai-vă pe inimă!

APARICIO: (pune mîna pe umărul gazetarului): Am să-ți dau o dovadă de încredere: l-am expulzat din oraș pe doctorul Paulo. Pentru că a îmbrățișat-o pe fîca mea și ea l-a respins, evident.

GAZETARUL: Ce îndrăznești!

APARICIO: Acum pricepi? Mă dezgustă să apar alături de el. Îmi repugnă. Nu pot admite îndrăzneala acestui ingrat, care nu respectă căminul care l-a ocrotit! Te rog să plătești această taiină. Dumneata ești tînăr, nu știu cît poate suferi un tată pentru fîca lui. Mă înțelegi, da?

GAZETARUL: Desigur. Dar s-a ratat emisiunea.

APARICIO: (strîngînd din nou mîna gazetarului): Îți mulțumesc. Mă birui pe dumneata, nu ca politician, ci ca bărbat. Mîine am să-ți furnizez datele de care ai nevoie. Și ocu! Vino aici dimineață. Noapte bună. (Scutură mîna gazetarului, care se retrage prin ușa. Aparicio, după cîteva timp de nemişcare, trece la telefon, ridică receptorul.) Comisarul de poliție, vă rog... Dă-mi-l pe sergentul Amaro... Amaro?... La telefon doctorul Faria... Știu, a cumpărat bilet pentru mîine dimineață... A fost să-l vizitez pe Portela?... Nu, simplu act de poliție al unui negru bine crescut... Mulțumesc. Noapte bună. (Închide telefonul. Deschide ușa și în care se află revolverul, îl închide imediat, cu energie. Se sprijină de fotoliul de lîngă masă, privește spre tavan, nemişcat. Cînd

Paulo apare la ușa din tînga, planul doi, Aparicio nu se mișcă. Abia murmură, ca și cum ar fi ghicit prezența celui alt.) Intră! (Paulo intră.) Așază-te. (Paulo se așază.) Te-am chemat aici, pentru că vreau să apelez la decența dumitale de bărbat. Nu vreau să mai discut cele ce s-au petrecut, dar îți cer să faci la fel și să nu mai pui piciorul în Campo-Belo. (Paulo nu vorbește. De-abia îl privește. Aparicio îl privește fix în față.) Ce spui? (Paulo tace.) Vorbește, Paulo!

PAULO: Nu am nimic de spus.

APARICIO: Atunci de ce ai răspuns la chemarea mea?

PAULO: Ca să aflu ce aveți să-mi spuneți.

APARICIO: Paulo, o un apel părintesc, care mă îndeamnă. Apelul unui părinte care suferă, al unui părinte care vede posibilitatea de a-și îndruma unica fiică către un destin fericit, către o poziție înaltă în societatea pe care o va frecventa...

PAULO: Sînteți preocupat de cariera dumneavoastră, nu de destinul Laurei.

APARICIO: Nu spune prostii! (Cu un alt ton, convingător.) Paulo, e o rugămintă...

PAULO: O rugămintă pe care o facți celui pe care l-ați numit negru nerușinat.

APARICIO: Te rog să mă ierți. A fost un moment de iritare.

PAULO: Nu mă simt insultat. Dumneavoastră ați spus exact ce ați gândit. Și acum veți auzi de la negrul nerușinat exact ceea ce gîndește: gîndește că dumneavoastră ați înșelat populația acestui oraș sărac, obligînd-o la sacrificii construiții unui stăvilor și garantînd că aceasta va curma frigurile. De aceea vă temei de prezența mea.

APARICIO: Eu îți vorbeam despre altceva, Paulo!

PAULO: V-am trimis din Statele Unite un studiu pentru canalizare și proiecte pentru dezinfectarea care trebuia făcută. Era un proiect ieftin, simplu. Cu formula de insecticid pe care am trimis-o și un serviciu permanent de dezinfectare, s-ar fi stîrpit pentru totdeauna malarie și la un preț de o mie de ori mai mic decît stăvilarul dumneavoastră. Ce ați făcut cu proiectul meu? Peseamne că l-ați pîstrat...

APARICIO: (o clipă de descumpănire și nelcredere, fie în gazetar, fie în propria lui fiică): Am distrus proiectul.

PAULO: De ce?

APARICIO: Nu fii prost! Ești medic, ca și mine! Din ce trăim noi la Campo-Belo, din ce trăiește spitalul, din ce trăiesc infirmierii, medicii, surorii! Din friguri. O dată stîrpiți malarie, din ce ar mai trăi toți aceștia? Vitele se cumpără aici ieftin pentru că malarie nu dă timp de tocmeală; diamantul e ieftin pentru că se schimbă și pe chină. Noi știm cum să eliminăm frigurile dar știm și cum să le tratăm. Din asta trăim. E pînă noastră! Dacă ai stăvilii toate crimele din societate, din ce ar mai trăi poliția? Din ce ar mai trăi judecătorii? Dacă ai lichida războaiele, din ce ar mai trăi armata? E nevoie să existe întotdeauna o anumită doză de malarie ca din ea să trăiască cei ce știu s-o trateze! (O pauză.) Haide, mai spune ceva!

PAULO: Și negrul nerușinat sînt eu!

APARICIO: Fii realist, Paulo!

PAULO: Atunci, de ce un stăvilor?

APARICIO: Pentru a stirpi frigurile în centrul oraşului, pentru a crea bogăţii, pentru a valorifica terenuri... Oare existenţa aceluia proiect proteste al dumitale te-ai dus s-o dai în vileag astăzi doctorului Portela?

PAULO: Nu. N-am nici măcar o copie.

APARICIO: Şi de asta ai trimis pe cineva să-l caute aici?

PAULO: Nu. Îmi cunosc bine proiectul. Cînd vreau, îl pot reface.

APARICIO: Atunci ce dracu' ai făcut la Portela?

PAULO: I-am dat procură, ca să vă dea în judecată pe dumneavoastră şi prefectura.

APARICIO: Pentru că am construit barajul? (*Hohoteşte din plin.*)

PAULO: Pentru a revendica osemintele mamei mele.

APARICIO (*pe jumătate serios, pe jumătate amuzat*): Pentru a revendica... (*Un nou hohot.*)

PAULO: Cer două milioane pierderi şi daune morale.

APARICIO: Bravo! Iată că rămăşiţele Mariei de lângă pod sînt preţuite la două milioane!

PAULO: Din nefericite legile nu stabilesc altă pedepsă, decît despăgubirea. Dar aceasta o voi obţine.

APARICIO: Să presupunem că vei câştiga. Că vei primi două milioane pentru osemintele mamei dumitale. Ce vei face cu banii? Dacă vei intra în barul din piaţă şi vei cere o bere, se va găsi cine să spună: «Uite-l cum bea din oasele mamei-si!» Ce ai să faci cu banii dacă blestemai, Paulo, cu banii din care nu vei putea avea nici un folos şi nici o plăcere?

PAULO: Nu mă interesează banii. Dar cu începerea procesului, cu probele, cu audierea martorilor, cu toate acestea vă voi pune într-o postură pe care o meritaţi. Nu cu am să devin ridicol, acoperind cu bani rămăşiţele mamei mele, ci dumneavoastră veţi fi cel care îşi va pierde prestigiul şi aici în oraş şi în întreg Statul, căci în cursul procesului se va dovedi că barajul dumneavoastră, făcut peste cimitir, a fost o afacere neruşinată, mai neruşinată decît ugrul care vă vorbeşte.

APARICIO (*amuzindu-se, dar începînd să zădărească*): Eşti nebun!

PAULO: Se poate, dar peste cîteva zile dumneavoastră nu veţi mai putea fi candidaţi la deputăţie. Va sosi o comunicare de la guvernator: «Anunţăm înjuntaţiuni politice mă silesc să nu pot dispune pentru moment de un loc pe listă...» Ştiţi prea bine cum se procedează. Poate chiar fără nici o comunicare. Şi dumneavoastră veţi începe un du-te-vino între Campo-Belo şi capitală, vorbind cu cine puteţi, solicitînd audienţe, ocroti la reuniuni oficiale şi chiar întîlniri întâmplătoare şi pînă la urmă veţi redeveni medicul sărme pe care l-a îngrijit de friguri mamei-mea...

APARICIO (*deschide un sertar, scoate un plic*): Iată proiectul dumitale. Îl poţi folosi la proces! Mă îndoaiesc! (*Impinge plicul în mîna lui Paulo, care-l pune în buzunar.*) Am să te strivesc, demonstrînd că vrei să stori două milioane de la populaţia din Campo-Belo, pentru că au dispărut oasele Mariei de sub pod! Vei fi şi aici şi oriunde omul care şi-a vîndut oasele mamei! Vei fugi de aici gonit cu pietre de multime! Ia spune: vrei bani? Îţi dau trei milioane ca să nu faci proces, trei milioane pe care să le rozi, cum s-au ros acele

oase! Trei milioane, Paulo! Poţi să-ţi încep viaţa! Cu condiţia ca niciodată să nu mai apari aici! Acceptezi?

PAULO: Aţi şi început să fiţi înfricoşat, domnule doctor Faria.

APARICIO: Nu, dar vreau să evit plictisilele. Vreau să evit suferinţa fetei mele. Dumitale nu ţi-e dragă?

Atunci de ce vrei s-o faci să sufere?

PAULO: Sînteţi gata să mi-o oferiţi, domnule doctor Faria? Oasele mamei mele, în schimb fetei dumneavoastră? Aşa e?

APARICIO: Nu, Paulo. Fata mea, nu. Fata mea cî în afara acestor lucruri. Nici ea n-ar accepta. Dacă ar accepta, aş ucide-o. Bani. Ți-am oferit bani. Spune-mi preţul.

PAULO: V-am mai spus că nu de bani am nevoie. Dacă voi câştiga procesul, banii ar servi pentru a vă construi mausoleul. (*Îl fixează pe Aparicio.*)

APARICIO: Atunci ce vrei?

PAULO: Singurul lucru pe care l-am avut aici. Un loc de venerare a memoriei mamei mele. Un loc care să amintescă de ea şi celorlalţi. O dovadă că nu a fost uitată.

APARICIO (*între ironie şi răutate, cu braţele în aer*): O statuie poate? (*Izbucneşte în ris.*)

PAULO: O statuie, de ce nu? Dumneavoastră nu aveţi o statuie? De ce să n-ai şi ea? Chiar dacă ar costa cele trei milioane pe care mi le oferiţi. Dar nu vreau asta!

APARICIO: Dacă mi-ai propune o reparaţie care să se păstreze între limitele bunului simţ şi dacă m-ai asigura de absoluta dumitale tăcere, aş accepta, te asigur.

PAULO (*după o pauză, arătînd piaţa*): Vreau ca piaţa să poarte numele ei.

APARICIO (*căscînd din nări*): Numele Maria da Ponte în piaţă?

PAULO: De ce nu? Dumneavoastră nu aveţi acolo o statuie? Ce vi se pare absurd în asta? N-a fost ea oare aceea care v-a salvat de friguri? Asta vreau: să faceţi din mama mea o personalitate ilustră a oraşului!

(*Aparicio începe să rîdă, risul lui creşte, îl scutură, pînă ce ajunge la un hohot urias. În plin hohot, Paulo vorbeşte.*) De ce rîdeţi? Pentru că nu mai aveţi nevoie de ea, pentru că preferaţi să uitaţi că ea v-a scăpat viaţa, pentru că în loc de recunoştinţă vreţi să ascundeţi această ruşine?

APARICIO (*rida mai departe, devine brusc serios, îl priveşte direct pe Paulo şi spune cu un gest definitiv*): Imposibil!

PAULO: De ce să fie imposibil, dacă o canalie a dobîndit această poziţie?

APARICIO (*cu toată energia*): Paulo!

PAULO: O canalie, da! N-aţi mai auzit asta niciodată de la un negru?

APARICIO (*spune, face o sforţare imensă pentru ca să poată vorbi, vorbele lui ies lent, mastecate, ca spuse cu dinţii*): Vrei să-ţi spun pentru ce o imposibil? Vrei să auzi? Pentru că mamei-ta a fost tîrfa acestui oraş! (*Pauză. Paulo e palid.*) Aparicio bate cu ambii pumni în masă. O tîrfa, auzi? Po care o aveam toţi! A fost tîrfa mea, îndrăgostită de un medic sărac! (*Paulo se repede la Aparicio; la primul gest Aparicio deschide sertarul, scoate revolverul şi îl îndreaptă spre Paulo. Chipul lui Paulo îşi schimbă expresia, nu de teama revolverului, ci de ruşinea care îl face să cadă în*

folioli. În aceeași clipă se aud instrumentele cîntăreților care se apropie. Intră prin stînga, în planul trei, se opresc în apropierea statuii, cîntînd. Paulo plînge cu capul în pumni și coatele pe masă.) (Aparicio pune revolverul în buzunar.) Cînd termini de plîns, cără-te de aici. (Iese prin dreapta, planul doi. Paulo plînge. Cîntăreții cîntă.)

MANEZINHO: Dona, să citești răvașul. bis
Dorul meu în el e strîns bis
Și își aflu-n el sîlașul bis
Plînsu-atreg care l-am plîns.

Dona, mica mea scrisoare bis
N-o lăsa în lut să pice, bis
Că e-n ea tot oful care bis
Gura nu-ndrăznește-al zice.

AMINDOI: Ai, ai, ai, o, dona, spune bis
Spune-mi că știi alfabetul! bis
Toate semnele din lume bis
Le-nvățați, să-ți scriu biletul.

QUINCAS: Dona, să-l păstrezi, sîracul. bis
Doar nub căpătii, mereu, bis
El va îngina tic-tacul bis
Care bate-n pieptul tău.

O, dona, să-l rupi mai bine bis
Și să-l risipești în vînt, bis
Să-afle lumea despre mine bis
Cum iubesc și mă frămînt!

În timp ce ei cîntă, Paulo își ridică capul, fuge pe ușa din stînga, afară. Cîntăreții continuă. Prin dreapta, planul întâi, intră Laura, cădînd pe cîneca.

Poartă rochia pe care i-a adus-o Paulo. Paulo apare din stînga, planul întâi. Tremură, e halucinat. Fuge spre Laura. Rămîn pe loc față în față amîndoi, privindu-se. Paulo își pune ambele mîini pe umerii ei și o atrage pre el. Paulo o sărută. Înlănțuîți, el plînge pe umerii ei.)

PAULO (plîngînd cu gura pe umărul Laurei): N-ai cunoscut-o pe mama mea, Laura... Era atît de bună, atît de bună... Tuturor le era dragă, tuturor... Știi ce era ea, Laura? (O sărută iar.) Ti-o rușine cu mine? (Mîinile lui alunecă pe trupul Laurei, dezgolindu-i umerii. O îmbrățișează mai puternic și o duce către copacul din dreapta. În planul doi, prin dreapta, intră Aparicio. Trece la telefon.)

APARICIO (la telefon): Comisaritul, vă rog... Sergentul Amaro? Aici doctorul Faria. Ascultă, doctorul Paulo mi-a furat niște documente... Arestează-l la ora plecării trenului. Fă-l să se împotrivescă. Înfinge-i un glonte. (Pune din nou receptorul în furcă, rămîine gînditor, cu capul semaj.)

PAULO: Mama mea era o sfință, Laura... de ce nu mă iubești? O sfință, ca și tine... (O îmbrățișează, sărutînd-o.) Mîine plec, Laura... (Rugînd-o:) Azi, numai azi... (Murmură:) Vîno...

O duce prin dreapta. Cîntăreții continuă. S-a făcut tirziu, tirziu pentru toți, chiar și pentru dumneavoastră. Singura bucurie în Campo-Belo e în glasul greierilor și mai e încă o scurcă, trecătoare bucurie în brațele Laurei și a lui Paulo. Încolo, cum aji văzut, e doar suferință. Și e tirziu. Închideți fereastra încei. Noapte bună, pe mîine diminează.

ACTUL III

Acum, cînd redeschideți fereastra, e din nou zi. O zi senină și frumoasă, salutată de cîntecul întîrziat al unor cociși și sîrbătorită de rîndunele. Biserica în depărtare își convoacă cu glas de clopot credincioșii. Soarele se revarsă pe statuia lui Aparicio. Și pe el îl puteți vedea, în odaia lui, în picioare, cu mîinile la spate, privind în piață, contemplîndu-și propria imagine în marmură. Așezat pe un fotoliu, GAZETARUL scrie, cu un bloc-notes în foja lui, pe o măsufă. E agitat, vorbește tare, din cînd în cînd se uită la dreapta, în speranța că va apara Laura.

APARICIO: Mlaștini... Mlaștini adînci, mișunînd de vietăți, un cuib de țîntări... Pînă acum orașul acesta a trăit eufundat în noroi... Cu toate bogățiile lui: vitele și diamantele. Muncitorii scormoneau pămîntul, ca să găsească diamante și ouleagau doar frigidurile...

GAZETARUL (entuziasmat, refăcînd descrierea după notele lui): Începe filmul. Craiului: «Iată Campo-Belo... Văzut așa nu pare de fel oraș eufundat în noroi, un oraș alo cărui bogății, vitele și diamantele, zac în noroi... Aici muncitorii scoteau moartea cu mîinile lor...» Mai departe?

APARICIO (continuă): În fiecare zi trebuia să li se caute cadavrele în mlaștină, și trase la mal cu boii. (Întorcîndu-se către gazetar:) Cel mai bun teren diamantifer din regiune, cea mai bună pășune, și cu toate acestea era un oraș de oameni săraci, de copii săraci, cu ochii în fundul capului și burțile umflate.

GAZETARUL: Am văzut acești copii! Triști, niște copii bătrîni... Să-l filmăm. Ce păcat că oamenii nu vor să vină pentru omisiune... Se putea face o defilare a acelor chipuri...

APARICIO: Își găsesc o clișivă. De la școli.

GAZETARUL: A, nu! Acela sînt îmbrăcați sîrbătorește. Vreau să-l arăt așa cum sînt, adrențăroși, descolți. Îi filmez! Cînd cei din Mahalana Podului vor ști că doctorul Paulo nu vine, n-au să vină, nici ei. Mare păcat, domnule doctor Faria! S-ar părea că nu prea sînt mulțumiți de îmbunătățirile dumneavoastră...

APARICIO: Au să priceapă ei mai tirziu ce folosea aduc. Dragul meu, problema democrației, e a face ca poporul să înțeleagă obiectivul de ordin tehnic, pentru care nu e de loc instruit.

GAZETARUL: E o problemă de educație! (Șuiera de tren, care sosește. Aparicio se uită la ceas, simbește.)

APARICIO: Nu-i chiar așa: dacă educi poporul prea mult, începe să albe pretenții. Dacă îl îmbogățești, trece la partidul conservator. Singurul lucru important, o să-l faci să orească că liderii lui îl conduc la fericire, tot așa cum cred că biserică îi conduce spre rai.

GAZETARUL: Dar înșelătoria asta înseamnă fascism, domnule doctor!

APARICIO (contemplînd statuia): Fascism? Fiecare! Asta înseamnă ordine și progres — cum scrie pe drapelul nostru.

GAZETARUL: O întrebare: nu existau fondari la Stat pentru asanare?

APARICIO: Au slujit la rotunjirea averii familiei Portela și la alegerea lor.

GAZETARUL: Se zice că prima dumneavoastră alegere a fost făcută de ei.

APARICIO (*întorcându-se din nou către gazetar*): Nu mi-e rușine s-o recunosc. Așa a fost. Dacă vrei poți introduce și asta în program. Era singura soluție de a ajunge prefect și de a-i combate. Dacă n-aș fi făcut-o, n-ar fi existat brașul, ar fi existat doar niște canale, care să dreneze mlaștiile proprietății lui Portela, să crezeze noi terenuri diamantifere pentru neamul Portela! Boala era aici cronică, boala era familia Portela, care suga poporul deopotrivă cu țințarii!

GAZETARUL (*sforșind de notat*): Asta e o maximă! Pot s-o utilizez? «Boala era familia Portela, care suga poporul deopotrivă cu țințarii!»

APARICIO: Utilizați-o! Sigur, ei pretind astăzi că sînt un îngrat, un trădător. Dar poporul știe că există un stăvilor și că el se află aici. Conștiința mea este liniștită datorită recunoștinței populare întru chipulă de statuia din piață! Ai pus să se filmeze statuia, tinere?

GAZETARUL: Și statuia, și stăvilorul, și inaugurarea, totul! Teribil! Păcat că dumneavoastră ați aflat. Emisiunea merge mult mai bine cînd cel sărbătorit nu se așteaptă. Este mai mișcat.

APARICIO: Nu te teme. Țiți promit că am să fiu foarte mișcat. (*Pe alt ton.*) Pe cuvîntul meu, cînd mi-am surprins fata cotrobîind prin sertare și ea mi-a spus că o face la cererea dumitale, am crezut că este opera lui Portela. (*Ride.*)

GAZETARUL (*rișind și el*): Credeți că am cîștigat pe fîcă dumneavoastră pentru cauza lor? Chiar de așa fi făcut-o, n-ar fi existat nimic care să vă poată aduce vreun prejudiciu.

APARICIO: Evident! Viața mea e curată. Dau socotescă de tot ce am făcut. Trece și asta! (*Gazetarul notează.*) Și rezultatul e aici în oraș. Am terminat?

GAZETARUL: Da. Vedeți... (*Citește, imitînd crainicul.*) Aparicio a fost o apariție pentru Campobelo! Apariția binelui public! Fie ca în toată Brazilia să apară Aparicio, pentru ca Brazilia să apară mai strălucitoare! Cum vi se pare? (*Se ridică.*)

APARICIO: Ai talent, tinere! (*Îi bate pe umeri. Flăcările și șmotel de tren care pornește. Aparicio se apropie, osculă.*)

GAZETARUL: Fîcă dumneavoastră nu e acasă? Aș dori să-i prezint omăsiile mele.

APARICIO: Am să-i transmit eu, lasă! Ne vom revădea la Rio în ziua emisiunii. (*Se duce la birou, scoate un carnet de cîcuri, completează un cec.*) Iată cecul dumitale. (*Gazetarul se apropie să-l ia.*) Fii bun și semneză-mi o chitanță.

GAZETARUL: Chitanță?

APARICIO: Nu-ți închipui cumva că-ți dau banii fără chitanță, tinere? Mai ales într-o astfel de situație? Scrie că ai primit de la mine treizeci de mii de cruzeiros pentru interviul care ți l-am dat pentru televiziune, care va fi transmis la sîna cutare, postul cutare și așa mai departe. Nu te speria. Voi folosi chitanța numai dacă nu te vei purta cum trebuie.

GAZETARUL (*plin de demnitate*): Și dacă nu mai vreau hani?

APARICIO: Tinere, lucrezi la un ziar susținut de guvern, și la un post de televiziune controlat de guvern. Ajunge un singur telefon ca să fii zvîrlit în stradă. (*Întinde cecul.*) Haide, chitanță.

GAZETARUL (*fără să so miste*): Vă mulțumesc foarte mult. Nu vreau.

APARICIO: Nu vrei? (*Bruse, îl ia pe Gazetar de gît, îl sucește brutal și îl apleacă pe birou, jîntuindu-l. Gazetarul geme neputincios.*) Haide o dată, fă chitanța! (*Gazetarul se amucește. Aparicio îl lovește cu pumnul pe degete. Un geamăt puternic. Cu aceeași mină cu care l-a lovit, Aparicio ia stiloul și i-l pune între degete Gazetarului.*) Scrie! (*Gazetarul începe să scrie, încet, conștinindu-se de durere, cu brașul împins din spate. Cînd termină, Aparicio ia hîrlă, o privește și liberează pe Gazetar.*) Poftim cecul! Și acum, pleacă! Dacă încerci ceva împotriva mea, te strivesc! Pleacă!

Gazetarul iese pe ușa în stînga. Aparicio se plimbă dintr-o parte în cealaltă a camerei. Vrea să ia în mină receptorul, renunță. Merge către ușa din dreapta, ca și cum ar vrea să cheme pe cineva, dar renunță și de astă dată. Pe ușa din stînga apare sergentul Amaro, aducîndu-i cu sila pe cei doi cîntăreji.

SERGEANTUL: E voie?

APARICIO: Intră. (*Sergentul intră, înghiontînd pe cei doi cîntăreji.*) Ce s-a întîmplat, Amaro?

SERGEANTUL: Domnule prefect, ăștia doi au bătut în circiuma lui Tino...

APARICIO: Asta fac ci mereu. Pune-i la răcoare, pînă le trece dămful. Nu trebuia să vii aici pentru asta.

SERGEANTUL: Uitați-vă cu ce au plătit. (*Arată două bancnote de cinci sute, pe care le scoate din buzunar.*)

APARICIO: De unde ați șterpelit banii ăștia? Tăcere încăpățînată din partea cîntăreilor.

SERGEANTUL: Spuneți domnului prefect. Nu vreți să vorbiți? Doctorul Paulo le-a dat banii.

MANEZINHO: Pentru ca să-i facem un serviciu, fără nici un gînd rău.

SERGEANTUL: Ia spuneți ce serviciu! (*Cei doi cîntăreji tac.*) Domnule prefect, vă rog să mă iertați pentru lipsa de respect: le-a dat să ducă un bilet donci Laura.

APARICIO (*priveindu-i pe fiecare din cei doi cîntăreji*): Unde e biletul?

QUINCAS: Păi l-am și dat.

APARICIO: Ce scria în bilet?

MANEZINHO: Nu vă fie cu supărare dom' prefect, dar noi nu știm carte.

APARICIO: Pune-i în lanțuri. Ce ai făcut cu indiviul?

SERGEANTUL (*pleacă capul, întunecat*): Domnule prefect, omul n-a venit să ia trenul.

APARICIO (*cu un gest de ciudă*): La hotel?

SERGEANTUL: N-a dormit acolo.

APARICIO (*după o clipă de gîndire*): La Portela acasă?

SERGEANTUL: Miguilina are grijă să observe totul, acolo. N-a mai fost pe la ei. Am trimis să întreb și în piață dacă l-au văzut și n-a trecut nici pe acolo.

APARICIO (*după o clipă de reflecție*): Pune-i pe ăștia doi la poprenă. Căsește-le pe individ.

SERGEANTUL: Dacă-l înțînălesc, vai de mama lui!

APARICIO: Adu-mi-l mie. Viu. (Sergentul îmbrînzește pe cîndreșii care ies înainte, pe ușa din stînga. Aparicio își pune revolverul la brîu. Vrea să iasă dar se întoarce și strigă spre dreapta.) Laura! (O pauză, așteptînd să vadă efectul primei chemări.) Laura! (Laura apare în ușa din dreapta, planul doi, se uită cu spaimă la Aparicio.)

LAURA (îngaimă): Bună ziua, tată.

APARICIO (soprindu-se în fața ei): Unde e Paulo?

LAURA: Nu știu.

APARICIO: Aseară ai primit un bilet de la el. (Migcarea de spaimă la Laura.) Ce-ți scria?

LAURA (după o clipă de nehotărre): Își lua rămas bun.

APARICIO: Nu l-ai văzut?

LAURA: Nu.

APARICIO (încet, încet, înainte să vorbească, expresia lui capătă căldură, sperînd prin aceasta a reuși să-și convingă fata să spună adevărul): Ascultă, fata mea... Îți vorbește tatăl tău, singurul care-ți dorește binele... Crede-mă, tot, tot ce fac e pentru tine... Spune-mi, nu l-ai văzut?

LAURA (după o tăcere, se hotărrește): Tată, eu pleo cu el.

APARICIO (cu o expresie de furie și durere): Co nebulie mai e și asta, fetiço? (Pe un alt ton, blind.) Pleci cu el? De lingă mine, Laura? (O altă idee îi vine, caută să priceapă.) Ieri mi-ai spus că te-a îmbrățișat cu forța...

LAURA: Am minșit.

APARICIO: Dar de ce? De ce? (Bate cu pumnii în masă.) Ești fata mea, Laura, a mea... De ce?

LAURA: E mai bine așa, tată.

APARICIO: Mai bine decît viața pe care vreau să-ți-o ofer eu? Mai bine decît respectul tuturor? Mai bine decît poziția la care te pot ridica eu?

LAURA: Cred că da.

APARICIO: Mai bine decît mine, Laura. E mai bine să-mi distrugi toate visele, e mai bine să mă faci de risul lumii, e mai bine să nimiciești tot ce am făcut eu?

LAURA: Renumele dumitale n-are să fie atîna. Eu voi dispăre și asta va fi totul.

APARICIO: Și pentru cine crezi că am făurit acest renume? N-a fost oare totul doar pentru tine? Totul, și apoi dragostea mea de părinte. (Se apropie, vrea să-și atingă cu mîinile, ea se dă înapoi.) Singura dragoste care-ți aparține, cea mai cinstită, căci doar pentru tine am trăit... (Tremură, e gata să plîngă.) Pentru tine, Laura, pentru tine, doar pentru tine, doar pentru tine... (Întinde mîinile spre ea.)

LAURA: Nu! (Sund telefonul.)

APARICIO (la receptorul, febril): Alo... Da, eu sînt. (Ascultă un timp. Fisionomia lui se schimbă. Închide telefonul. Vorbește îngrijorat Laurei.) Locuitorii mahalalei podului îl însoțeau pe Paulo spre stăvilar. Negrii, spălătoresele, coloniștii, căutătorii de diamante... (O subită explozie de furie.) Știi? M-ai trădat!

LAURA: Cum eram să te trădez? Tot ce vreau, e să pleo cu el!

APARICIO (trece la telefon): Alo, dă-mi comisarul... Sînt eu, prefectul. Puteți deschide focul! (Laura fuge să-i smulgă din mînă receptorul, el o îmbrînzește și închide telefonul.)

LAURA (printru lacrimi): De ce faci asta? De ce?

APARICIO: Scoate-ți nebulia asta din cap, fata mea! Peste puțină vreme, ascultă-mă bine, peste foarte puțină vreme, el n-o să mai existe! Va fi mort, și nebulia ta la fel, fata mea! Laura fuge, căuînd să ajungă la ușa din stînga, dar Aparicio îi barează drumul, se lupă cu ea, și o domînd.

LAURA (tremur convulsiv): Nu mă atinge, nu mă atinge... Lăsa-mă să plec...

Se aud, departe, primele împușcături. Ea are un nou impuls spre ieșire, dar Aparicio o împinge spre sofa. Alte împușcături. Laura ridică capul, îngrosită, își pune apoi capul între mîini și plînge convulsiv. Împușcăturile se întesesc. Aparicio se așază lingă ea, cit timp ea vorbi, va cădea să-i mîngie părul, dar Laura nu ascultă nimic din ce-i spune.

APARICIO: Așa trebuie să se întimpl, fata mea...

Nu poate fi altfel... Ești nebulă și omul ăla a înnebunit... E nevoie să dispară, ca să scape, ca să ne scape pe noi toți... (Murmur mai curînd decît corbește.) Fata mea... Dragostea mea... Peste puțină vreme se va liniști totul, orașul va redeveni pașnic... Orașul ne aparține, o al meu și al tău... El ne va duce către un viitor mare pe noi doi, Laura... Laura, întinde-mi mîna, sărută-ți tatăl... (Ea nu se mișcă, el îi ia mîna. În depărtare începe să se audă, printru împușcături, cîntecul celor doi cîndreși, o cuplatură de la începutul pieșei, dar într-un ton plîngăreț, cu vocea îngreunată, pe jumătate amestec. Aparicio ascultă, se infurie.) Lua-i-ar dracul de bețivi! (Înfurindu-se din ce în ce mai mult.) Bețivani! Bețivani! (Alte împușcături.) Porci negri afulșiți! Iată de cine am avut grijă, pentru cine m-am trudit, pe cine am îngrijit, cui am omeliorat viața! Lor le trebuie malarie, boala! Împușcăți! (Urlînd spre stradă, ca și cum cîndreșii l-ar putea auzi.) Tăceți! Tăceți! (Laurei) Ani în gîr am suportat boatele astea, am înghițit promiscuitatea asta, ca să ajung cineva, ca să-ți pot oferi ție ceva... Laura, Laura... Le-am dat stăvilarul... ca să nu mai ducă în fiecare zi tăvi cu candelă pline cu ulei la cimitirul cel vechi... ca să nu mai inventeze tot felul de remedii proteste, leacuri și doftoricești băbești... Eu am făcut toate astea... eu! Și pentru ce? Ca să-mi fure totul, ca să-mi te fure pe tine, fata mea?... (Împușcăturile se repetă. Emoționindu-se.) Nu, fată, nu... Noi sîntem altfel de oameni, sîntem ziditori de stăvilare, sîntem transformați în statul... Cum de nu pot să pricepe nimic? Vor să trînsăză meru ca animalele și să se poarte ca vitele? Ascultă, Laura... Ai să vezi. O să trăim o altă viață, noi doi... (Se așază lingă ea, ea să-i argumenteze.) Te vîd sub umbrele colorate, sorbind dintr-o ceașcă și rîzînd fericită tatălui tău... Fata deputatului Faria... Fata ministrului Faria... Ca să ajung acolo, am nevoie de porcii ăstia... am nevoie de ei... Dar tu vei fi îmbrăcată în mătăsuri, cu pantofi de lac, înconjurată de muzică, de parfumuri... Și eu voi rămîne lingă tine... Întoideaua... (Clavane de automobil la poartă. Aparicio se ridică brusc și scoate revolverul, Laura se ridică. Gazeatarul se precipită prin ușa din stînga.) Co caupă aici?

GAZETARUL: Populația din mahalaua podului e-a răsculat.

APARICIO: Da, și?

GAZETARUL: Am venit cu camioneta. Camioneta se întoarce la Rio.

APARICIO: Da, și?

GAZETARUL: E la ordinele dumneavoastră.

APARICIO: Pentru ce?

GAZETARUL: Poate că vreți să profitați...

APARICIO: Nu fii prost!

GAZETARUL: Poate că doriți să vă expediati fica de aici. Luptele se dau în preajma pieții.

APARICIO: Când vor începe mitralierele, n-are să mai rămână nici unul! (Se uită la Laura, apoi la Gazetar.) Așteaptă! Vrei s-o duci la Rio?

GAZETARUL: Eu? (Făcînd o mică încercare.) Dacă n-aș rămîne aici pentru reportaj, m-ar socoti toți un laș.

APARICIO: Nu fii prost! Vei fi salvatorul fetei perfectului! În cadrul emisiunii mele, nu vei fi doar redactor, ci și unul din personaje, un erou! Eu am să spun asta! Haide!

GAZETARUL (convins, încîntat): Dacă domnișoara ar vrea să meargă.

LAURA: Nu.

Rafale de mitralieră, departe. Toți rămin în suspensie. Explosia bruscă între rafale. Aparicio fuge la fereastră. Laura se ridică. Aparicio privește departe.

APARICIO (în stînga; se întoarce, încet): Barajul meu... (Apoi, în culmea furiei, fuge spre poarta din stînga.)

LAURA: Nu te duc, pentru Dumnezeu!

APARICIO (tremurînd): Distrug tot ce am făcut eu! (Claxoane.)

GAZETARUL: Au să mă lase la pod. (Privind-o pe Laura.) Nu vreți să mergeți? (Laura nu răspunde.) Cu bine, domnule doctore. Cu bine, Laura.

(O privește, ea nu răspunde. Din nou claxoane. El iese pe ușa din stînga.)

APARICIO: Trebuie să mergi cu el!

LAURA: Tată, lasă-mă pe mine să merg la baraj... Am să vorbesc cu Paulo, ti va potoli pe toți... Zgomot de camionetă care pleacă.

APARICIO: Îți tîchipeu că am să accept ce-mi ceri?

LAURA: Vor vedea că au greșit...

APARICIO: Au greșit? Greșala lor a fost să-l auzite pe nebulul acela! Am să merg eu, acolo, eu știu cum să le vorbesc, totdeauna am știut, mă vor asculta întotdeauna.

Dar Laura se ogădă de Aparicio și înainte ca el să poată s-o împiedica, apare la ușa din stînga, planul doi, Sergentul, aducîndu-l pe Paulo cu mîinile legate la spate. Sergentul îl împinge la pămînt și înainte ca Laura să-i poată sări în ajutor, Aparicio se ogă în picioare în fața lui Paulo, care se abate.

SERGENTUL: Iată-l pe simpaticul nostru, domnule prefect. Aia de la pod au nimerit stăvilarul, dar acn dan îndărăt, lea individ cu mine?

LAURA (cu mîinile la gură): Nu!

APARICIO (după ce se gîndește o clipă): Lasă-l aici. Întoarce-te la pod și lichidează răzmerița. Spune să se tragă în plin.

Sergentul se retrage, încercîndu-și revolverul. Aparicio, care se ogă în fața lui Paulo, îl privește cu ură chioasă clipe. Îl lovește apoi cu piciorul de mai multe ori. Paulo se rostogolește pe jos, nîcîndu-se.

LAURA: Pentru Dumnezeu!

APARICIO: Nu mai sta lingă el! (Lui Paulo:) Întoarce-ți fața spre mine! (Paulo se smucește de jos și ajunge lingă sofa. Aparicio se îndreaptă spre Laura.) Desleagă-l! (Laura îl desleagă. Vrea să-i șteargă fața acoperită de singe și sudoare, dar gestul ei cald îl infurie pe Aparicio, care zburdă.)

Depărtează-te de cil! (O înghiontește, fără ca Paulo să poată reacționa. Aparicio se postează în fața lui Paulo.)

Ți-am mai spus cine îți era mama, nu-i așa? Vrei să-i spun și ei? (Se întoarce spre Laura:) Era tîrfa orașului! Și acum tot mai ție drag?

Mai ție-o drag negrul ăsta, fiul unei putori? (Împuscăturile și rafalele continuă. Aparicio își privește fata. Dar acum sînt doi dușmani, care se privesc față în față. Ea nu știe ce să-i răspundă fiindcă l-a auzit vorbind, cum nu l-a mai auzit niciodată. De aceea răspunsul ei e mut, își întoarce privirile spre Paulo, înaintea, se apleacă spre capul lui căzut pe sofa. Răspunsul ei va fi un sărut pe fruntea lui Paulo, un sărut pe care Aparicio îl percepe încă înainte de a fi dat. Și de aceea îl întrerupe cu un muget, ca o unică posibilitate de a opri nașterea celui sărut.)

E fiul meu! Fiul meu, auzi! (Scutură pe Laura de umeri. E îngrozit el însuși de ceea ce a apucat să spună, dar o scutură ca s-o facă să înțeleagă.)

Fiul meu! Acum pricepi? Pricepi?

LAURA (dîndu-se înapoi, încet, încet, simle oroarea acestei desădînșiri, acum cînd s-a dăruit lui Paulo, cu mîinile la buze, lasă să-i scape un gemăt): Nu!

APARICIO: Acum simți și tu ce simt eu? Rușinea de a-i fi frate! Rușinea mea!

LAURA (un hohot de neîncredere și groasă): Nu... nu...

APARICIO: Nu te simți rușinată? Nu simți tot ce mă copleșea? (Lui Paulo:) Și tu, scbraivie, nu simți nimic? (Împuscături afară.)

PAULO (gîfîind, nu poate s-o privească nici pe Laura, nici pe Aparicio. Buzele îi tremură, chipul îi e încordat): Omorîți-mă... cum ați vrut... Ca și cum v-aș fi atacat eu... Ați fi în legitimă apărare... Omorîți-mă, pentru Dumnezeu... Omorîți-mă, înainte să spun... N-am știut... Și nu vreau să-mi ști...

APARICIO: Nu-mi spune tată! Ajunge să pleci de aici!

PAULO: Unicul cuvînt pe care nu l-am rostit niciodată... să vi-l spun dumneavoastră? Nu!... Nu, nu... Nici unul din noi n-ar mai putea trăi... Iartă-mă, Laura... Dacă știam... Te implor, ucidemă... Omoră-mă... Să pot ascunde taina...

APARICIO: Voi păstra taina mereu. Și Laura de asemenea. (Împuscăturile se apropie.)

LAURA (începe o desădînșire) Tată...

PAULO (înțelege ce vrea ea să spună): Laura! Spune-i să mă ucidă!

LAURA: Tată, azi-noapte am fost a lui. Aparicio nu știe ce să spună. E năcut, privește la fică-sa, îl privește lung pe Paulo.

PAULO: Acum omoră-mă...

APARICIO (scotea revolverul de la centură, îl îndreaptă spre Paulo, care-l privește și pe el și pe Laura. Mîna lui Aparicio tremură, brajul îi cade) Am mințit. (Tremură convulsiv.) Nu ești fiul meu. Am mințit. Mama ta nu mi-a fost niciodată amantă... M-a îngrijit, mă iubea... M-a îngrijit pentru că mă iubea. Dar eu n-am vrut-o. Mi-era

scriba de ea. Scribă! Dar aveam nevoie de ea, fiindcă zăceam bolnav și ea mă îngrijea. Dormea jos pe pământ și eu în pat. Doar într-o noapte a vrut să se culce lângă mine și eu am îmbrăncit-o. (Într-un urlet :) Am mișcat pentru că credeam că pot să vă împiedic să... pentru că nu știam că voi... pentru că astfel aș fi putut împiedica prăbușirea mea, pricepeți... Pentru că v-ați fi despărțit... (Laurei :) Ce vrei să-ți spun, că ești la fel cu Maria da Ponte?

Împușcăturile se apropie din ce în ce mai mult. Pe ușa din stînga, planul doi, intră din nou sergentul, cu hainele în dezordine, cu privire buimacă și chipul pe ceață.

SERGEANTUL: Pătrund în piață.

APARICIO: Și oamenii dumitale ce fac?

SERGEANTUL: Dau înapoi. Iar mulțimea înaintază! Uitați-vă! (Sergentul indică piața, prin fereastră. Murmure confuze, strigăte, împușcături vin din piață. Aparicio se apropie. Două-trei frîghii sînt aruncate pe statuia lui Aparicio și trase cu violență. Patru-cinci oameni se urcă pe soclu și împing statuia în strigăte ritmate).

APARICIO: Nul! (Fuge, desmetic, urlînd :) Nul!

SERGEANTUL: Vreți să-i lăsați în grija mea?

APARICIO: Vino cu mine, sergent!

Iese cu sergentul pe ușa din stînga. Alte împușcături mai apropiate. Datorită frîngărilor și eforturilor oamenilor, statuia se clinteste, se rostogolește de pe pedestal, dispare în spațiile acestuia, cu un zgomot puternic, urmat de strigătele de victorie ale mulțimii.

LAURA (întorcîndu-se spre Paulo): Salvează-l! Salvează-l! Numai tu poți să-i stăpînești. (Cu eforturi, Paulo se îndreaptă, iese pe ușa din stînga, planul doi, pe urmele lui Aparicio. Alte împușcături. Laura tremură, cu minile pe piept și ochii plini de lacrimi. Se plimbă încetace și încolo, murmurînd printre hohote :) Sfîntă Fecioară Maria... Sfîntă Fecioară...

În planul trei, stînga, apare Aparicio, suie în fugă pe practicabilul din planul trei. Se agăță de pedestalul statuii. Suie și ajunge pe soclu. Respirația lui e gîfîitoare. Ochii îi ies din orbite. Alte împușcături.

APARICIO (mulțimii nedăzute): Popor din Campo-Belo!... Acum putera spune lumii: «Sîntem născuți în Campo-Belo, oraș frumos și oraș curat». (Laura, auzind vocea tatălui, fuge la fereastră. Se aude o împușcătură. Trupul lui Aparicio, care părea propria lui statuie, se înconvoale). Oraș frumos și oraș curat...

Aparicio moare. Laura își întoarce capul, îngrozită. Plînge în hohote. Afară se aud strigătele: «Victorie! Victorie!» Strigătele continuă în timp ce orchestra, invizibilă, reia imnul din actul întâi. Laura iese, ca o sonnambulă, prin stînga. Trupul lui Aparicio e căzut peste soclu. Se aud strigătele mulțimii și orchestra. Paulo reapare prin stînga, planul întâi. Merge încet către dreapta. Se pregătește să plece. Merge greu. Laura apare pe urmele lui, vine în fugă. Ajunge lângă el. Îi ia mîna, el se întoarce. Se privește fără să-și vorbească. Dar prin stînga apare Sergentul cu revolverul în mîna, Paulo îl bravează, din față. Laura se întoarce.

Și acum iată-i și pe Laura și Paulo! Bateți din palme, bateți din palme! Trenulețul din Campo-Belo va flutiera, porniți îute, orchestra va cînta, clopotele vor bate și dumneavoastră veți fi din ce în ce mai departe, ducînd o amintire — poate, cine știe — despre drama mea, despre drama lor. Drum bun!

SERGEANTUL: Pregătește-te să mori, negru imputat. Laura îl îmbrățișează pe Paulo, protejîndu-l cu trupul ei.

LAURA: Trage, sergent!

SERGEANTUL: Dă-te la o parte, micuțo... (Paulo se întoarce, ocratînd-o pe Laura. În aceeași clipă intră cei doi cîntăreți cu instrumentele la piept. Unul din ei face un acord. Sergentul, fără să lase revolverul, își întoarce privirea, vede că sînt cîntăreții, și se întoarce din nou spre Paulo.) Uite că au sosit și porcii tăi! Ia zgîlți-vă bine, să vedeți cum se curăță un om! (Îndreaptă din nou revolverul, ochete :) Cîntați, cîntați, să suie la cer un suflet negru! (Cei doi cîntăreți încep să cînte în surdina Paulo o domină pe Laura, acoperînd-o cu trupul lui.)

SERGEANTUL (împă): Cîntați, voi, cîntați, că au să-i zhoare creierii ăstuia!

Dar primul cîntăreț ridică brațul de pe violoncel și din spate apare o carabină, ține violoncelul ridicat ca o bară, îndreaptă carabina către sergent, degetele primului cîntăreț fug pe coarde, lo părădesc, ajung la trăgaciul revolverului. Glonțul pornește. Sergentul se clatină, cade.

MANEZHINO: Fugi, Paulo, pui de negru, fugi! Paulo o ia de mînd pe Laura, o trage, și amîndoi ies prin dreapta.

AMINDOI CÎNTĂREȚII (cîntînd):

Campo Belo, Campo-Belo

Podișor pierdut în lume

Fîrîmîță de pămînt

Roasă de-al malariei vînt

Nepăsarea greu te sapă

Nedreptățile te îngroapă.

Da'-ntu-o zi toți vircolaci

So vor duc la toți dracii.

Reze chinu-l vor goni

Cînd va fi această zi

Acum nu mai aștept nimic de văzut la Campo-Belo.

Vă rog închideți fereastra. Porniți pe stradă. Trenul

vă așteaptă. Dar mai înainte... poate veți sîrî din

nou, de la fereastra trenului, personajele acestei

povestiri. Trenul e gata de plecare. Bateți din palme.

Apar Gazetarul, șeful departamental al agriculturii,

sergentul Amaro, ca să vă mulțumească pentru

aplause. Aplaudați mai departe. Cîntăreții vor

cînta...

Apare pe estradă prefectul Aparicio de Faria, reînviat

de către aplauzele pe care le-a apreciat atît de mult

în viață. Aplaudați. Cîntăreții cîntă din ce în ce

mai iute, ca trenul, versurile acestora:

CÎNTĂREȚII: Pe vîntul cu labe de lîună,

Pe norii ce-n roate se mîină,

Spre zîna ce-n zare se-ngîină,

Fugi, pui de negru, Paulo!

Și acum va intra triumfătoare — triumfătoare e un

adjectiv pe care-l utilizez prima oară — orchestra

«Euterpe» din Campo-Belo. Continuați să aplau-

dați. Cîntăreții vor răspunde aplauselor dumnea-

voastră...

CÎNTĂREȚII: Din spaimele vieții în care

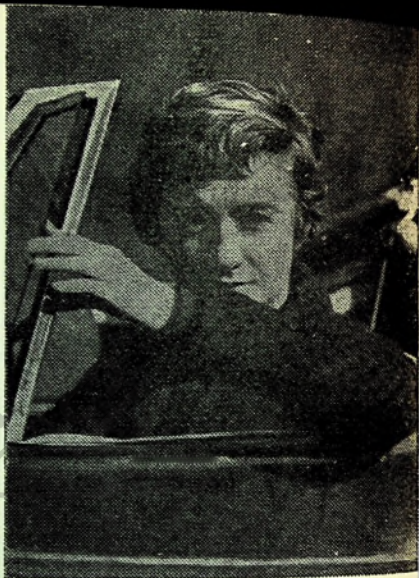
E omul tot singur sub soare,

Spre cînta iubirii chemare,

Fugi, pui de negru, Paulo!

Ilustrații de N. ȘERBAN

FRANÇOISE SAGAN

In 1954 *Bonjour tristesse*, romanul unei tinere necunoscute, care abia părăsise băncile liceului, a impus opiniei publice franceze, iar mai târziu a consacrat printr-un larg succes și peste hotare, numele unei noi scriitoare franceze: Françoise Sagan. Gloria ei rapidă și răsunătoare a avut aspectul comercial al unei mode și al unei vedete lansate de editor, dar în același timp a devenit foarte curînd «fenomenul Sagan» — adică exemplul pozitiv al unei scriitoare-adolescente.

Referindu-se la debutul ei, sprijinit de o reclamă comercială bine pregătită de editori și gazetari, Françoise Sagan preciza într-un interviu publicat anul trecut în *Les lettres françaises* că ea consideră totuși succesul său literar un lucru foarte serios, mai ales că romanul reprezintă genul căruia dorește să i se dedice în mod predilect. Activitatea ei a demonstrat de altfel că ne aflăm în fața unei scriitoare adevărate, care își iubește meseria și care oferă o pildă pentru generația ei.

Romanele *Un certain sourire* (*Un anume surîs* — 1956), *Dans un mois dans un an* (*Peste o lună, peste un an* — 1957), *Aimez-vous Brahms?*... (*Vă place Brahms?*... — 1959), *Les merveilleux nuages* (*Minunații nori* — apărut la sfîrșitul anului 1961),

două piese de teatru, Chateau en Suède (Castel în Suedia) și Les violons aussi (Și viorile) constituie la un loc o producție literară bogată, care face posibilă o discuție în jurul numelui lui Françoise Sagan ca în jurul unei scriitoare cu un profil distinct.

Françoise Sagan este o apariție literară caracteristică pentru declinul moral al societății franceze pe care deși nu-l explică, îl oglindește adeseori foarte veridic în operele sale. Referindu-se la asemenea manifestări literare, criticul sovietic I. Anisimov afirmă pe bună dreptate că astăzi: « Realismul critic deține un rol foarte important în literatura contemporană a lumii capitaliste. . . Deseori, spune el, o lucrare veridică este mult mai cutezătoare și mai consecventă în această privință, decât intențiile autorului însuși. » În acest sens se poate spune că operele lui Françoise Sagan oglesc fenomene morale și sociale caracteristice societății capitaliste intrate în declin, în pofida faptului că scriitoarea nu a făcut niciodată asemenea profesii de credință.

Universul epic al prozei sale este un mic infern al viciilor în care oamenii sînt modeste vietăți lirice, bolnave de viduri interioare, suferind de singurătate și de lucidități amare. De la sentimentul de tristețe care o copleșea pe Cécile în zorii zilelor de vară, cînd zgomotele trăsurilor se auzeau înfundat pe străzile Parisului (Bonjour tristesse) pînă la « marea plictiseală » peste care plutește fiorul enigmatic al dragostei (Un certain sourire) sau tremurul de nervozitate și tristețe, încercat de Josée (Les merveilleux nuages), care în fața disertațiilor lirice despre iubire ale lui Alan « asculta cum se instalează vidul în sufletul ei », se conturează în fond aceleași zone macerate ale conștiinței individului izolat și înstrăinat din societatea capitalistă, pe care scriitoarea se străduiește să le sondeze cît mai profund.

Peste fundalul deprimant al romanelor sale, exprimînd dezolarea și dezorientarea unei anumite părți a intelectualității în fața haosului lumii capitaliste, Françoise Sagan brodează pasiuni carnale convertite uneori în strigăte lirice de iubire; în ultimă instanță evadarea personajelor din singurătatea lor apăsătoare, salvarea lor momentană se înfăptuiește prin iubire. Ele recad însă inevitabil, după desfacerea cuplurilor amoroase, în aceeași existență lipsită de orizont.

Într-un mediu social lipsit de preocupări înalte și generoase, în care personajele străbat traiectoriile bătătorite și înguste ale unei vieți parazitare, se naște ideea iscusit conturată de scriitoare că iubirea este singura manifestare autentică, umană, îndăptătoare

care face să vibreze inima acestei lumi bolnave. Dar Françoise Sagan ridică personajele sale în zona eterată a iubirilor pure, pentru a le prăbuși apoi imediat în infernul întunecat al patimilor. Într-un mediu de oameni sceptici, dezabuzăți, lipsiți de orice ideal, iubirea se vestește, nu poate rezista.

Granița dintre aventură și iubire este de altfel foarte greu de delimitat în romanele lui Françoise Sagan în sensul că niciodată nu se poate spune cu exactitate unde începe iubirea adevărată, vibrantă și unde sfârșește aventura. Dominique, studenta sceptică și ușuratică din cartierul latin, care-și petrece viața între cele câteva cărți noi, discurile de muzică de jazz și paharele numeroase de whisky consumate prin baruri (*Dans un mois dans un an*) se avîntă lucidă în aventura cu unchiul lui Bertrand, fără presimțirea că mai tîrziu va dori s-o convertească într-o iubire calmă și fericită. Și cînd ruptura definitivă se produce inevitabil, această reprezentantă a unei generații deziluzionate, lipsită de idealuri, se redresează repede. «Sînt și eu o femeie care a iubit un bărbat... Aceasta este în fond o istorie foarte simplă», — spune Dominique.

Paule, eroina din *Aimez-vous Brahmas?*... este după părerea noastră cel mai izbutit personaj din galeria de femei ale scriitoarei franceze. Dacă în celelalte romane ale sale, Françoise Sagan se dovedise o fină analistă a crizelor de conștiință trăite de generația tînră, minată de scepticism, încercînd să facă din erotism singura preocupare a vieții și rămînînd mereu nemulțumită de vidul sufletească pe care nu reușește să-l umple, în *Aimez-vous Brahms?*... ea conturează criza unei generații mai vîrstnice. Paule trăiește drama femeii de patruzeci de ani care lîncezește într-o legătură cvasi-maritală fără să reușească nici să rupă cercul de obișnuință și de căldură al unei pasiuni domolite, cu timpul, nici să refacă, pe alte baze, raporturile ei cu Roger; o clipă i se oferă posibilitatea de a trăi o iubire deplină, pură, exaltată. Simon, mult mai tînăr decît ea, reușește să o zmulgă pentru un timp din situația ei de femeie care tolerează micile aventuri ale bărbatului fără să facă din asta o dramă dar în același timp pătrunsă de umilință și de singurătatea care o înconjoară. Paule, temătoare, speriată și de dezinteresul agresiv al lui Simon, un adevărat erou saganian, pentru tot ceea ce nu este dragoste, obosită și incapabilă să-și refacă existența, se întoarce la Roger, la vechea ei viață. Françoise Sagan nu face din Roger un monstru de egoism masculin, cum se întîmplă de obicei în literatura feminină. El nu este decît un reprezentant tipic al unui mediu social în care erotismul, aventura, iubirea

venală, se amestecă în mod firesc cu sentimentele adevărate; Paule, este ea însăși victima acestei optici asupra dragostei și deși un moment tentată să regăsească sensul pur și înălțător al iubirii, recade, din neputință, în vechiul făgaș: obișnuința, sentimentul unei comunități de generație, vechea pasiune, o readuc, cuminte, alături de Roger.

Iscusită analistă a spiritului feminin, Françoise Sagan se impune cititorului ca o valoroasă reprezentantă a literaturii psihologice, fără să cadă în aberațiile preconizate de curentul « nouvelle vague » sau empiric practicată de formele cele mai joase pe care le ia romanul burghez contemporan.

O faună bogată de paraziți, formată din aventurieri bogați, oameni de litere și artă, incremenți în aceeași atitudine convențională de frondă, care a fost foarte exact definită ca o revoltă în genunchi, femei dezaxate, un tineret snob și depravat, constituie lumea care populează universul romanelor lui Françoise Sagan; ducându-și existența larvară în stațiuni balneare, hoteluri și baruri de noapte, personajele lui Françoise Sagan poartă peste tot cu ele stigmatul unei lumi agonizante, condamnate la pieire inevitabilă. Realismul scriitoarei îi aduce pe toți la adevărata lor valoare. Învăluit într-un lirism pătrunzător, transmis printr-un stil de o deosebită exactitate, tragismul tinerei generații franceze, descumpănită și lipsită de înalte idealuri, maturizată înainte de vreme, se desprinde din fiecare « fapt divers » relatat de scriitoare. Aceasta este și una din cauzele succesului romanelor lui Françoise Sagan în țările capitaliste, unde sînt citite de o generație lucidă și deziluzionată care-și regăsește în ele propriile frământări; aici trebuie căutat secretul « saganismului » care face parte integrantă din această lume bolnavă, pe care scriitoarea nu o condamnă, dar o înfățișează cu fidelitatea permisă de unghiul de viață din care o privește. Oprindu-se la jumătatea drumului, nedetașându-se suficient de lumea pe care o descrie pentru a proiecta asupra ei o lumină critică puternică, Françoise Sagan rămîne totuși prizoniera unor problematici minore; dezinteresul ei față de cauzele sociale ale răului, dă literaturii sale o oarecare doză de frivolitate, de care nu se poate dezbara atît timp cît realismul psihologic nu se întemeiază pe o analiză socială profundă și exactă.

ROMUL MUNTEANU

VĂ PLACE BRAHMS?

de FRANÇOISE SAGAN

P AULA își contempla fața în oglindă și îi cerceta înfrîngerile adunate în treizeci și nouă de ani, una câte una; nu cu groază sau cu acreala obișnuită în asemenea cazuri ci cu o liniște aproape indiferentă. Ca și cum pielea caldă pe care o întindea uneori cu două degete, pentru a sublinia o zbîrcitură sau a scoate în evidență o umbră, ar fi aparținut altcuiva, unei alte Paule, obsedată de frumusețea ei, și care se hotărâ cu greu să treacă de la stadiul de tînără femeie la cel de femeie încă tînără: o femeie în care abia se regăsea. Se așezase în fața oglinzii ca să omoare timpul și — ideea o făcu să zîmbească — descoperirea că de fapt timpul o omora pe ea, puțin câte puțin, încet, schimbînd o înfățișare despre care știa că fusese iubită.

Roger trebuia să vină la nouă; era șapte. Avea deci tot timpul; tot timpul să se lungească pe pat și să stea cu ochii închiși fără să se gîndească la nimic. Să se destindă. Să se relaxeze. Dar la ce se gîndea oare în timpul zilei, ce putea fi atît de pasionant și de obositor, încît să fie nevoită să se odihnească seara? Un fel de indolență neliniștită o mîna dintr-o cameră într-alta, de la o fereastră la alta. O recunoștea. Era aceea a copilăriei în zilele de ploaie.

Intră în camera de baie, se aplecă peste cadă și își muie degetele în apă, gest care îi trezi brusc o amintire... Trecuseră aproape cincisprezece ani de atunci... Era a doua vacanță pe care o petrecea cu Marc, și totuși, Paula avea încă de pe atunci sentimentul că viața lor comună nu va dura. Se afla pe yola lui Marc, pînza se zbătea în vînt ca o inimă nesigură și ea avea douăzeci și cinci de ani. Deodată se simțise năpădită de fericire, împăcîndu-se cu viața ei, acceptînd lumea așa cum era și înțelegînd într-o clipă că totul e bine. Ca să-și ascundă fața se aplecase peste marginea yolei, încercînd să-și moaie degetele în apa care-i fugea de sub mînă. Bărcuța se aplecase într-o parte. Marc îi aruncase una din acele priviri inexpressive care-l caracterizau, și deodată, în suflul ei ironia luă locul fericirii. Bineînțeles că după aceea, mai fusese fericită și altădată, cu alții sau prin alții, dar niciodată atît de total, de unic. Și amintirea aceasta semăna în cele din urmă cu amintirea unei fagăduieli nerespectate.

★

Roger va veni și ei va explica, va încerca să-i explice totul. Și el va spune: «Da, sigur» cu satisfacția cu care descoperirea de fiecare dată cite o înșelăciune a vieții, cu acel entuziasm real de a comenta absurditatea existenței

și încăpăținarea lor de a o prelungi. Numai că toate astea, se compensau la el cu o vitalitate neobosită, cu pofte puternice, și în fond, cu o mare mulțumire de a trăi, care nu se oprea decât o dată cu somnul. Atunci, adormea numaidecât, cu mîna pe inimă, tot atît de atent față de viața lui, ca și în clipele în care era treaz. Nu, nu va putea să-i explice că e obosită, că nu mai poate îndura această libertate care se stabilise între ei ca o lege, dar de care profita numai el, și care pentru Paula însemna doar singurătate; nu va putea să-i spună că erau clipe în care se simțea ca una din acele femele aprige și posesive pe care el le ura. Deodată, apartamentul ei pustiu i se păru urît și inutil.

Roger sună la nouă. Deschizîndu-i și văzîndu-l în fața ușii, zîmbitor și cam masiv, Paula își spuse cu resemnare că asta îi e soarta și că îl iubește. O luă în brațe.

— Ce frumos ești îmbrăcată... Mi-a fost urît fără tine. Ești singură?

— Da. Intră.

«Ești singură...?» Ce ar fi făcut dacă i-ar fi spus: «Nu, ai picat prost!» Dar în șase ani nu i-o spusese niciodată. Cu toate că el se tot scuza și o tot întreba dacă o deranjează, cu o ipocrizie care o supăra mult mai mult decât nestatornicia lui. Nici măcar nu-i trecea prin minte că ar putea fi singură și nenorocită din pricina lui. Paula îi zîmbi. Roger destupă o sticlă, umplu două pahare și se așeză.

— Vino lîngă mine, Paula. Unde vrei să luăm masa?

Se așeză lîngă el. Părea obosit. Roger îi luă mîna, i-o strînsă.

— Mă zbat în complicații — spuse el. — Afacerile sînt stupide, oamenii proști și lipsiți de vlagă. Ah, bine trebuie să fie să trăiești la țară...

Paula începu să ridă.

— Ți-ar fi dor de Quai de Bercy, de depozitele și camioanele tale... de nopțile Parisului...

Ultima frază îl făcu să zîmbească. Se întinse pe canapea. Paula nu se întoarse. Privea mîna pe care Roger o lăsase peste a ei, o mîină mare, deschisă. Cunoștea totul la el, totul îi era familiar: părul aspru, plantat jos pe frunte, expresia exactă a ochilor lui albaștri, puțin bulbucați, cuta din dreptul gurii. Îi știa pe de rost.

— Apropo, — spuse Roger — apropo de nopțile mele de nebunie. Acum cîteva seri m-au agățat niște polițiști. Ca pe un puști. Mă bătusem cu un tip. Îți închipui... la vîrsta meal Om de peste patruzeci de ani... Să ajung la poliție!

— De ce te-ai bătut?

— Nu mai țin minte. Dar pe cetățean, l-am aranjat!

Sări în sus, ca și cum amintirea acestei demonstrații de forță l-ar fi reanimat.

— Știu unde mergem. La Piemontais. Și pe urmă mergem să dansăm. Dacă vrei să admiți că eu dansez...

— Tu? Tu te plimbi, nu dansezi.

— Părerea generală e altă!

— Vorbești de nenorocitele pe care le dai gata? spuse Paula. Asta-i altceva.

Începură să ridă. Micile lui aventuri erau pentru ei un excelent pretext de glume. Înainte de a pune mîna pe rampă, Paula se sprijini puțin pe perete. Se simțea fără curaj.

În mașina lui Roger, deschise radioul cu o mîină distrată. O clipă zări în lumina palidă a tabloului de bord propria ei mîină, lungă și îngrijită. Vinele

se întindeau, urcînd de-a lungul degetelor și amestecîndu-se într-un desen dezordonat. «Parcă ar fi imaginea vieții mele» se gîndi, apoi își spuse că această imagine e falsă. Avea o meserie care-i plăcea, un trecut fără regrete, prieteni buni. Și o legătură durabilă. Se întoarse către Roger.

— Oare de cîte ori am mai făcut gestul ăsta: să deschid radioul mașinii cînd ieșim să luăm masa în oraș?

— Nu știu.

Roger îi aruncă o privire piezișe. Cu tot timpul care trecuse și certitudinea pe care o avea în ce privește dragostea Paulei, era veșnic la pîndă, uimitor de sensibil la susceptibilitățile ei. Ca în primele zile. Paula înghiți un «ți-amintești» și hotărî să se ferească în seara aceea de sentimentalismul ei.

— Ți se pare învechit?

— Nu. Eu mă simt uneori învechită.

Întinse mîna spre ea. Paula o luă și o păstră în mîinile ei. Roger conducea repede. Străzile cunoscute se precipitau sub roțile mașinii. Parisul lucea sub ploaia de toamnă. Roger începu să rîdă.

— Mă întreb de ce conduc atît de repede. Mă tem că vreau să fac pe tinerelul.

Nu-i răspunse. De cînd îl cunoștea făcea mereu pe tinerelul; era «tinerelul». Dar i-o mărturisea abia de cîrînd și tocmai mărturisirea asta o speria. Îi era din ce în ce mai teamă că înțelegerea și afecțiunea de care dădea dovadă ar putea s-o facă să alunece pe nesimțite spre rolul de confidentă, care nu-i convenea. Roger era viața ei. Dar el uita asta. Și Paula îl ajuta să uite cu o onorabilă pudoare.

Mîncară în liniște, vorbind de necazurile comune tuturor întreprinderilor de transport ca cea a lui Roger, apoi Paula îi povesti două sau trei întâmplări amuzante în legătură cu magazinele pe care le decora. O clientă de la Fath¹ vroia neapărat s-o convingă să se ocupe de apartamentul ei. O americană, destul de bogată.

— Van den Besh? Întrebă Roger. Parcă-mi spune ceva... A, da...

Paula ridică din sprincene. Roger avea aerul acela săltăreț pe care i-l dădea un anumit soi de amintiri.

— Am cunoscut-o pe vremuri... Înainte de război... Era veșnic la Florence².

— De atunci, s-a măritat, a divorțat, și așa mai departe...

— Da, da—spuse Roger visător—o chema...

— Pronumele ei mi-e perfect indiferent—spuse Paula enervată. Avea poftă să-i înfigă furculița în palmă.—Cred că are ceva bani și nici un pic de gust—continuă ea. Exact ce-mi trebuie ca să-mi cîștig existența.

— Cam cîți ani o fi avînd acum?

— Vreo șaizeci,—spuse ea cu răceală, dar văzînd expresia lui, începu să rîdă.

Roger se aplecă peste masă, fixînd-o.

— Ești îngrozitoare. Vrei cu tot dinadinsul să mă descurajezi. Dar eu tot te iubesc. Deși n-ar trebui.

Îi plăcea să pozeze în victimă. Paula oftă.

— În orice caz mîine mă duc s-o văd. Stă pe Avenue Kléber. Am o nevoie aproape îngrijorătoare de bani. De altfel și tu—adăugă ea repede, văzînd că Roger ridică mîna să protesteze.

¹ O mare casă de mode la Paris. (N. T.)

² Un local de noapte. (N. T.)

— Să schimbăm subiectul, spuse el. Hai să dansăm.

La bar se așezară la o măsuță, departe de ringul de dans și priviră în tăcere siluetele care treceau pe lângă ei. Paula ținea mâna pe mâna lui Roger. Se simțea în perfecă siguranță și perfect obișnuită cu el. N-ar putea să mai facă niciodată efortul de a cunoaște pe altcineva și această certitudine îi dădea o fericire puțin tristă. Dansară. O ținea strâns traversînd ringul de la un capăt la altul, neținînd seama de nici un ritm. Avea un aer total mulțumit de el. Și Paula era foarte fericită.

Mai tîrziu o conduse acasă cu mașina, și în fața porții coborî și o luă în brațe.

— Te las să dormi. Pe mîine, draga mea.

O sărută ușor și plecă. Paula îi făcu un semn de rămas bun. O lăsa din ce în ce mai des să doarmă. Apartamentul i se părea gol, și înaintea de a se băga în pat, Paula își așeză lucrurile la loc cu grijă. Avea ochii plini de lacrimi. Era singură în noaptea asta. Din nou singură. Și viața îi apărură ca o lungă înșiruire de nopți pustii, petrecute între cearșafuri netede, neșifonate, într-o liniște mohorâtă, ca la o lungă boală. În pat, întinse instinctiv brațul de parcă ar fi avut lângă ea o coapsă caldă, și respiră încet, parcă ar fi vrut să păzească somnul cuiva. Un bărbat sau un copil. O ființă care să aibă nevoie de ea, de căldura ei, ca să doarmă și să se trezească. Dar nimeni nu avea nevoie de ea cu adevărat. Poate Roger. Din cînd în cînd... Dar nu cu adevărat. Nu în felul acela, fiziologic, lipsit de pasiune pe care îl simțise ea uneori. Și Paula își rumega încet, amar, singurătatea.

Roger lăsă mașina în fața casei, și o porni pe jos. Respira adînc, grăbind puțin cîte puțin pasul. Se simțea bine. Se simțea bine ori de cîte ori o vedea pe Paula. N-o iubea decît pe ea. Dar în seara asta, cînd se despărțiseră, o simțise tristă și nu știuse ce să-i spună. Își dădu seama că Paula îi cerea ceva, nelămurit. Ceva, pe care el nu i-l putea da, pe care nu fusese niciodată în stare să-l dea nimănui. Ar fi trebuit, fără îndoială, să rămînă să facă dragoste cu ea. E totuși cel mai bun mijloc de a-i da unei femei o certitudine. Numai că el avea chef să umble pe străzi, să se plimbe. Simțise nevoia să audă zgomotul pașilor lui pe trotuar, să privească orașul ăsta pe care-l cunoștea atît de bine și să profite poate, cine știe, de prilejul unei aventuri în noapte. Se îndreptă către luminile din capătul cheiului.

Capitolul II

Paula se trezi cu dureri în oase. Întîrziase. Plecă în grabă. Înainte de a se duce la birou, trebuia să treacă pe la americană. La ora zece era în Avenue Kléber, și intra într-un salon pe jumătate gol. Gazda nu se trezise încă, așa că se fardă liniștită în fața oglinzii. Pe Simon îl văzu venind, prin oglindă. Purta un halat prea mare, era ciufulit și neobișnuit de frumos. «Nu e genul meu» se gîndi Paula, fără să se întoarcă și o clipă își zîmbi. Era foarte subțire, foarte brun, cu ochi de culoare deschisă și puțin prea delicat.

La început nu o văzu și se îndreptă spre fereastră, fredonînd, dar auzind-o tușînd se întoarse cu un aer vinovat. Paula își spuse că tînărul trebuie să fie ultima fantezie a doamnei Van den Besh.

— Vă rog să mă iertați, dar nu v-am văzut. Numele meu e Simon Van den Besh.

— Mama dumitale m-a rugat să trec pe aici, să văd cum aș putea decora apartamentul. Dar mi-e teamă că am trezit toată casa.

— Oricum, mai de vreme sau mai târziu, tot trebuie să te trezești, spuse el cu tristețe.

Paula se gândi cu silă că trebuie să fie genul « june plîngăreț ».

— De ce nu luați loc, o întrebă el și se așeză în fața ei cu un aer foarte serios, strîngîndu-și cît mai bine halatul. Părea intimidat. Paula începu să simtă oarecare simpatie pentru el. În orice caz, nu părea de loc conștient de frumusețea lui, ceea ce era cu totul neașteptat.

— Mai plouă?

Paula începu să rîdă. Se gândi la capul pe care l-ar face Roger dacă ar vedea-o, cu aerul ei de femeie de afaceri, terorizînd, la ora zece dimineața, un june prea frumos, îmbrăcat în halat.

— Da, plouă, răspunse ea amuzată.

Tînărul ridică privirea.

— Ce vreți să vă spun? Nu vă cunosc. Dacă v-aș cunoaște v-aș spune că sînt încîntat că vă revăd.

Îl privi uimită.

— De ce?

— Așa.

Întoarse capul. Paula îl găsea din ce în ce mai ciudat.

— Apartamentul are într-adevăr nevoie de oarecare aranjamente, spuse ea. Unde vă așezați cînd sînteți mai mult de trei persoane în cameră?

— Nu știu, spuse tînărul. Nu prea stau pe acasă. Lucrez toată ziua și cînd mă întorc sînt atît de obosit că mă culc.

Paula înțelegea din ce în ce mai puțin ce e cu el. Nu numai că nu făcea caz de frumusețea lui, dar lucra toată ziua. Era cît pe aci să-l întrebe: « Ce ocupație ai? » dar se opri. Curiozitatea asta nu-i semăna de loc.

— Sînt avocat stagiar, continuă Simon. Am foarte mult de lucru, mă culc târziu și mă scol în zori.

— Am impresia că acum e zece, spuse Paula.

— Azi dimineață mi-au ghilotinat cel mai important client, răspunse Simon cu o voce tărăgănată.

— Dumnezeu! făcu Paula. Și . . . a murit?

Izbucniră amîndoi în rîs. Simon se ridică și luă o țigară de pe cămin.

— Nu, de fapt nu prea lucrez mult, sau în orice caz nu destul . . . Dumneavoastră în schimb, meritați toată considerația: în picioare la ora zece și gata să mobilați acest salon înfiorător.

Se plimba foarte agitat prin cameră.

— Liniștește-te, spuse Paula. Se simțea foarte bine dispusă, foarte veselă. Dar în același timp începuse să-i fie teamă de apariția mamei lui Simon.

— Mă duc să mă îmbrac, spuse băiatul. Mă întorc într-o clipă. Vă rog să mă așteptați.

★

Petrecu o oră cu doamna Van den Besh, care dimineața era foarte prost dispusă și cam buimacă. Întocmiră niște planuri complicate și Paula coborî scara încîntată, făcîndu-și proiecte bănești. De Simon uitase. Afară ploua în continuare. Tocmai ridica brațul să facă semn unui taxi, cînd în fața ei se opri o mașină mică, joasă, și Simon deschise portiera.

— Pot să vă las undeva? Tocmai mă duceam la birou!

Era evident că aștepta de o oră, dar aerul lui ipocrit o înduioșă. Se urcă cu chiu, cu vai în mașina prea mică și zîmbi.

— Mă duceam în Avenue Matignon.

— Ați aranjat cu mama?

— Am aranjat. În curînd vei putea să-ți odihnești « surmenajul » pe canapele moi și confortabile. Nu te fac să întîrzi? E trecut de unsprezece? Au avut vreme să ghilotineze toată lumea.

— Am timp destul, răspunse el morăcănos.

— Să știi că nu-mi bat joc de dumneata, spuse Paula cu drăgălășenie. Dar sînt foarte bine dispusă pentru că aveam mari încurcături de bani și datorită mamei dumitale se vor rezolva.

— Aveți grije să vă dea banii înainte, spuse Simon. E îngrozitor de zgîrcită.

— Nu se vorbește așa despre părinți, spuse Paula.

— Nu mai am doisprezece ani.

— Dar cîți ai?

— Douăzeci și cinci. Și dumneavoastră?

— Treizeci și nouă.

Simon scoase un șuierat scurt atît de nerespectuos încît, o clipă, Paula fu cît pe aci să se supere. Dar izbucni în rîs.

— De ce rîdeți?

— De șuieratul dumitale admirativ...

— E mult mai admirativ decît vă închipuiți.

O privea cu atîta căldură, încît se simți stînjinită. Ștergătoarele băteau tactul pe parbriz fără nici un rezultat și Paula se întrebă cum de reușește Simon să conducă. Urcîndu-se în mașină își agățase un ciorap, dar se simțea extrem de veselă în rabla asta incomodă, cu un tînar necunoscut, vădit fermecat, și cu ploaia care pătrundea prin capotă murdărindu-i haina de culoare deschisă. Începu să fredoneze: după ce-și va plăti impozitele, după ce va trimite alocația mamei-si, și își va rezolva datoriile la magazin, îi vor rămîne ... Nu avea chef să socotească. Simon conducea repede. Și el. Paula se gîndi la Roger și la noaptea care trecuse și se posomori.

— N-ați vrea să luați într-o zi masa cu mine?

Vorbea repede, fără să se uite la ea. Paula avu un moment de panică. Nu-l cunoștea. Va trebui să facă eforturi de conversație, să-l întrebe despre el, despre viața lui, să pătrundă într-o nouă existență. Se strădui să scape.

— Zilele astea nu pot. Am prea mult de lucru.

— A, bun, spuse el, fără să mai insiste.

Îi privi pe furiș. Conducea mai încet. Și chiar cu tristețe. Paula scoase o țigară și el îi întinse bricheta. Avea încheieturile mîinilor prea slabe, ca de adolescent; ieșeau caraghioase din vesta groasă de tweed.

« Cu un fizic ca al lui, n-ar trebui să se îmbrace ca un vîntător » se gîndi Paula, și o clipă simți dorința să se ocupe de el. Era exact genul de băiat care să inspire sentimente materne unei femei de vîrsta ei.

— Am ajuns, spuse Paula.

Simon coborî fără să scoată o vorbă și deschise portiera. Avea o expresie tristă și încăpățînată.

— Încă o dată, mulțumesc — spuse ea.

— Pentru puțin.

Făcu trei pași către ușă și se întoarse. Simon, nemișcat, o privea.

Capitolul III

Simon căută timp de un sfert de oră un loc unde să parcheze mașina. În cele din urmă o lăsă la cinci sute de metri de birou. Lucra la un prieten de

al maică-si, un avocat celebru și cu totul odios, care, pentru niște motive pe care Simon le bănuia, îi răbda toate prostiile. Băiatul simțea uneori dorința să-l exaspereze, dar n-o făcea, din lene. Urcînd pe trotuar, se împiedică și începu să șchioapete, cu un aer blînd și resemnat. Femeile se întorceau după el și Simon simțea gîndurile lor aproape ca o atingere fizică: «Să fii infirm cînd ești atît de tînăr și de frumos! Ce păcat!» De fapt fizicul lui nu-i dădea nici o siguranță, doar o ușurare. «N-aș fi avut niciodată puterea să fiu urît». Și ideea unei eventuale urîțenii îl făcea să-și închipuie o viață de ascet, cînd pictor blestemat, cînd păstor în stepă.

Întră șchiopătînd în birou și bătrîna Alice îi aruncă o privire, jumătate mișcată, jumătate sceptică. Îi cunoaștea distracțiile preferate și le suporta cu o condescendență plină de regrete. Dacă ar fi fost serios, cu un fizic și o imaginație ca a lui, ar fi putut să devină un mare avocat. Simon o salută emfatic și se așează la birou.

— De ce șchioapeți ?

— Nu șchioapăt cu adevărat. Spune-mi cine a omorît pe cine, azi noapte.

Ah, oare cînd o să-mi pice și mie o crimă frumoasă și complicată ?

— A întreat de trei ori de dumneata. E unsprezece și jumătate.

«A întreat» se referea la marele maestru. Simon aruncă o privire către ușă.

— M-am sculat tîrziu. Dar am cunoscut o persoană foarte bine.

— Femeie ?

— Da. Știți... avea o față foarte frumoasă, foarte blîndă... puțin oboșită... gesturi elocvente... și suferea parcă de ceva misterios...

— Ai face mai bine să studiezi dosarul Guillaud.

— Bineînțeles.

— E căsătorită ?

Simon se trezi brusc din visare.

— Nu știu... dar dacă e căsătorită, nu e o căsătorie prea fericită. Avea niște încurcături bănești care s-au rezolvat și asta a înveselit-o. Îmi plac femeile pe care le învesolesc banii.

Alice ridică din umeri.

— Atunci îți plac toate.

— Aproape, spuse Simon, în afară de cele prea tinere.

Se cufundă în studierea dosarului.

Maestrul Fleury băgă capul pe ușă.

— Domnule Van den Besh... o clipă te rog.

Simon schimbă o privire cu secretara. Se ridică și trecu în biroul englezesc a cărui perfecțiune îl exaspera.

— Dumneata știi cît e ceasul ?

Și maestrul Fleury se lansă într-o apologie a punctualității și a muncii, isprăvindu-și tirada cu un elogiu al răbdării de care dădeau dovadă atît el cît și doamna Van den Besh. Simon se uita pe fereastră. I se părea că re trăiește o scenă care se petrecuse foarte de mult, că trăise întotdeauna în acest birou englezesc, că auzise întotdeauna aceste cuvinte. I se părea că se strînge ceva în jurul lui, care îl sufocă și îl împinge spre moarte. «Ce-am făcut ? Ce-am făcut timp de douăzeci și cinci de ani, în afară de faptul că am trecut de la profesor la profesor, veșnic muștrat și măgulit că mi se dă importanță ? » Era prima dată cînd își punea întrebarea cu atîta putere, și se auzi vorbind automat.

— Ce-am făcut ?

— Ce? N-ai făcut nimic, tinere. Asta-i drama. Nu faci nimic.
 — Și cred că n-am iubit niciodată pe nimeni — continuă Simon.
 — Nu-ți cer să te îndrăgostești de mine sau de bătrîna Alice, izbucni maestrul Fleury. Îți cer să muncești. Răbdarea mea are o limită.
 — Toate au o limită! spuse Simon gînditor.
 Se simțea cufundat în visare, în absurd. Avea impresia că nu dormise de zece zile, că e nemîncat, și că moare de sete.
 — Îți bați joc de mine?
 — Nu — spuse Simon. Vă rog să mă scuzați. De acum înainte o să am grije.

leși cu spatele și se așeză la biroul lui, cu capul în mîini, sub privirea mirată a doamnei Alice. « Ce-i cu mine? » se întreba Simon. « Ce naiba o fi cu mine? » Ce fusese viața lui? Încea să-și amintească: o copilărie în Anglia, universități, o pasiune, da, la cincisprezece ani, pentru o prietenă a mamei-si, care îl desvirginase după o săptămînă, o viață ușoară, prietenii veseli, femei, drumuri în soare... totul se învîrtea în amintirea lui, și nu se putea opri nicăieri. Poate că nu era nimic la care să merite să te oprești. Și avea douăzeci și cinci de ani.

— Nu te amări, îi spuse doamna Alice. Știi bine că-i trece.
 Nu răspunse. Zmîngălea distrat o sugativă.
 — De ce nu te gîndești la fata pe care o iubești, continuă doamna Alice u îngrijorare. Sau la dosarul Guillaud, continuă ea.
 — Nu există nici o fată pe care s-o iubesc, spuse Simon.
 — Și cea de azi dimineață? Cum ziceai c-o cheamă?
 — Nu știu.

Era adevărat. Nu-i știa nici prenumele. Exista cineva în Paris despre care nu știa nimic. Dar exista. Și asta era minunat. Cu totul neașteptat. Cineva la care se va putea gîndi în voie, zile în șir.

★

Roger stătea întins pe canapeaua din salon. Fuma încet, mort de oboseală. Stătuse toată ziua pe cheiul de debarcare, supraveghind întoarcerea camioanelor. Ploaia îl udase pînă la os și în plus, la prînz, fusese silit să se ducă pe șoseaua dinspre Lille să constate un accident la care pierdea mai bine de o sută de mii de franci. Paula strîngea masa.

— Ei și ce-ai făcut cu Theresa? întrebă el.
 — Care Theresa?
 — Doamna Van den Besh. Nu știu de ce, azi dimineață mi-am amintit cum o cheamă.
 — S-a aranjat, spuse Paula. Mi-a dat mînă liberă să mă ocup de toate. Nu ți-am mai spus fiindcă ai avut atîtea plictiseli încît...
 — Crezi că faptul că le-ai rezolvat pe ale tale m-ar fi amărit mai rău?
 — Nu, dar mă gîndeam că...
 — Spune-mi, Paula, mă crezi foarte egoist?
 Se ridicase și stătea așezat pe divan, fixînd-o cu ochii lui albaștri. Avea un aer furios. Va trebui să-l calmeze, să-i explice că-i omul cel mai bun din lume — ceea ce într-un fel era adevărat — și că o face foarte fericită. Se așeză lîngă el.
 — Nu ești egoist. Ești doar preocupat de treburile tale. Și e normal să vorbești de ele...
 — Nu, vroiam să spun, egoist față de tine. Mă găsești foarte egoist?

Roger își dădu seama că în ultimele douăzeci și patru de ore se gândise numai la asta. Probabil din cauză că în ajun o lăsase în fața casei, tulburată. Paula șovăi. Roger nu-i pusese niciodată această întrebare, și poate că era momentul să-i vorbească. Dar era prea sigură de ea, prea bine dispusă, iar el avea un aer atât de obosit... Renunță.

— Nu, Roger. E adevărat că mă simt uneori cam singură, mai puțin tânără, mai puțin capabilă să te urmez. Dar sînt fericită.

— Ești fericită?

— Da.

Roger se întinse din nou pe canapea. Paula spusese: «Sînt fericită» și mica întrebare care-l neliniștise toată ziua nu-și mai avea rostul, putea să dispară. De altfel nu aștepta decît asta.

— Știi, toate aventurile mele... sînt... în sfîrșit... știi bine cît valorează...

— Da, da.

Îl privea cum stă cu ochii închiși. Îl găsea copilăros: întins pe canapeaua asta, atât de solid, de greoi, și punînd întrebări puerile ca acest: «Ești fericită?» Roger întinse mîna spre ea. Paula i-o luă și se așeză lîngă el.

— Paula, îi spuse, conștinuînd să țină ochii închiși... Paula... fără tine, știi. Paula...

— Da.

Se aplecă și-l sărută pe obraz. Adormise. Fără să-și dea seama, își trase mîna din mîna ei, o ridică și o puse pe inimă. Paula deschise o carte.

O oră mai tîrziu se trezi, agitat, se uită la ceas și decretă că e momentul să se ducă să danseze și să bea ca să uite de blestematele de camioane. Paulei îi era somn, dar în fața unei dorințe de a lui Roger nu mai rămînea nici un argument în picioare.

O duse într-un local nou, necunoscut. Un subsol din bulevardul St. Germain, decorat ca un scuar, cufundat în întuneric, și cu un pick-up care umplea atmosfera cu ritmuri sud-americane.

— Să știi că nu pot ieși în fiecare seară, spuse Paula așezîndu-se la o masă. — Mîine o să par de o sută de ani. Chiar azi dimineată, cînd m-am trezit...

Abia atunci își aduse aminte de Simon. Îl uitase cu totul. Se întoarse către Roger.

— Închipuiește-ți că azi dimineată...

Tăcu. Simon era în fața ei.

— Bună seara, spuse el.

— Domnul Fertet, domnul Van den Besh — spuse Paula.

— Vă căutam. V-am găsit. Asta-i semn bun.

Și fără să mai aștepte vreo invitație, se trînti pe un taburet lîngă ei. Roger își îndreptă umerii, nemulțumit.

— V-am căutat peste tot, conștinuă Simon. Începusem să mă întreb dacă nu cumva ați fost un vis.

Avea ochii strălucitori. Pusese mîna pe brațul Paulei, care rămăsese uluită.

— N-ai găsit altă masă? Îl întrebă Roger.

— Sînteți măritată? o întrebă Simon. Nu-mi venea să cred.

— Mă plictisește, spuse Roger cu glas tare. Am să-l iau de aici.

Simon îl privi, apoi se sprijini cu coatele pe masă și cu capul în mîini.

— Aveți dreptate, domnule. Vă rog să mă iertați. Am impresia că am cam bătut. Dar azi dimineată am descoperit că n-am făcut în viața mea nimic. Absolut nimic.

— Atunci fă-te roșu ceva util, și pleacă.
— Lasă-l, spuse Paula încet. E nenorocit. Cui nu i s-a întâmplat, măcar o dată, să bea puțin mai mult decât trebuie... E fiul... Theresei tale...
— Fiul? spuse Roger înmărmurit. Asta-i culmea!
Se aplecă și se uită la Simon care își pusese capul pe brațe.
— Trezește-te, spuse Roger. O să bem un pahar împreună și al să ne povestești nenorocirile dumitale. Mă duc să aduc pahare. Altfel, așteptăm o mie de ani.

Paula începuse să se amuze. Ideea unei conversații între Roger și tânărul ăsta aiurit o distra. Simon ridicase capul și se uita la Roger care se strecura cu greu printre mese.

— ăsta bărbat! Așa-i? spuse Simon. Un bărbat adevărat. Am oroare de tipii ăștia solizi, virili, echilibrați, eu...

— Oamenii nu sînt niciodată atît de simpli cum par, spuse Paula cu răceală.

— Îi iubiți?

— Nu te privește.

Părul îi cădea în ochi, lumina luminărilor îi lungea fața, era superb. La masa de alături, două femei îl priveau în extaz.

— Vă rog să mă iertați, spuse Simon. De fapt e amuzant: de azi dimineață mă tot scuz mereu. Știți probabil că sînt un nepricopsit.

Roger se întoarse cu trei pahare și mormăi că toți ajung aici la un moment dat. Simon dădu paharul pe gît și păstră o tăcere prudentă. Stătea lângă ei, fără să se miște. Îi privea cum dansează, îi asculta cum vorbesc, fără să reacționeze în nici un fel. Încetul cu încetul îl uitară. Doar din cînd în cînd, întorcîndu-se, Paula dădea cu ochii de el. Stătea ca un copil cuminte. Și mutra lui o făcea să rîdă. Cînd se ridicară să plece, se ridică și el politicos, dar căzu la loc. Hotărîră să-l ducă acasă. În mașina lui Roger, Simon dormea și capul lui se legăna pe umărul Paulei. Avea părul mătăsos și respira încet. Îi puse mîna pe frunte ca să-l împiedice să se lovească de geam, și capul lui, lăsîndu-se în voie, deveni greu în mîna ei. În Avenue Kléber, Roger coborî, înconjură mașina și deschise portiera.

— Ai grijă, șopti Paula.

Roger îi surprinse expresia, dar nu spuse nimic și îl scoase pe Simon din mașină.

În seara aceea, cînd o conduse acasă, se urcă sus. Apoi o ținu multă vreme strîns în brațe, împiedicînd-o să doarmă.

Capitolul IV

Simon apărură a doua zi la 12, în timp ce, îngenunchiată în vitrină, încerca să convingă croitorul că o pălărie așezată pe un bust de ghips nu e un lucru prea original. O privea de cinci minute, ascuns după un chioșc, simțind cum îi bate inima. Nu mai știa nici el dacă bate atît de tare pentru că o vede pe ea sau pentru că se ascunde. Îi plăcuse întotdeauna să se ascundă. I se întîmpla de asemeni să se servească, în joacă, de mîna lui stîngă, ca și cum dreapta ar fi fost crispată pe un revolver sau acoperită de o eczemă care ar fi speriat lumea din magazine. Era un caz interesant pentru un psihiatru, sau cel puțin așa pretindea maică-sa. Privind-o pe Paula, cum stă îngenunchiată în vitrină, simți că ar fi fost mai bine dacă n-ar fi întîlnit-o niciodată, dacă n-ar fi văzut-o în ziua aceea, prin oglindă. Nu s-ar fi lovit de refuzul probabil pe care avea să-l întîmpine pentru a doua oară. Ce i-o fi spus în ajun? Se purtase

ca un imbecil, se îmbătase ca un porc, vorbise de stările lui sufletești. . . Culmea indecenței! Se înghesui în spatele chioșcului, vru să plece, apoi îi aruncă Pauliei o ultimă privire. Deodată, simți nevoia să treacă strada, să-i smulgă pălăria din mâini, o pălărie fioroasă cu ace lungi, s-o smulgă în același timp și pe Paula de la ocupația ei, de la viața care-i cerea să se scoale în zori, și să stea în genunchi într-o vitrină, sub privirile trecătorilor. Pietonii se opreau, o priveau curioși și fără îndoială că unii o doreau, așa cum era, în genunchi și cu brațele întinse către bustul de ghips. Simon simți că o dorește cumplit și trecu strada.

Își închipuise că e copleșită de priviri, epuizată și că se va întoarce spre el, ca spre o diversiune binevenită. Dar Paula se mulțumi să-i adreseze un mic zîmbet indiferent.

— Vrei să cumperi o pălărie?

Simon se bîlbîi, iar patronul îl împinse, nu fără oarecare cochetărie.

— O așteptați pe Paula scumpe domn? Perfect. Dar vă rog să vă așezați acolo și să ne dați voie să isprăvim.

— Nu mă așteaptă pe mine, spuse Paula mutînd un sfeșnic din loc.

— Eu l-aș pune mai laînga, spuse Simon, și puțin mai în fund. E mai evocator.

Paula îl privi o clipă furioasă. Simon îi zîmbi. Juca alt rol acum. Era «tînărul care vine să-și ia iubita dintr-un loc elegant». Un tînăr plin de gust. Și admirația croitorului pederast, cu toate că nu-l impresiona cîtuși de puțin, era, sau avea să devină, un subiect de glume între el și Paula.

— Are dreptate, spuse patronul. E mult mai evocator.

— Și ce anume evocă? Întrebă Paula cu răceală.

— Nimic. Absolut nimic.

Și Simon începu să rîdă. Era un ris atît de comunicativ încît Paula întoarse capul să nu rîdă și ea. Patronul jignit se depărtă de ei. Paula se dădu cîțiva pași înapoi să vadă mai bine vitrina și se lovi de umărul lui Simon care se apropiase și care o opri pe estradă, apucînd-o de braț.

— Uitați-vă ce soare el spuse el cu o voce visătoare.

Prin geamul inundat de apă, soarele te pătrundea cu acea căldură neașteptată, plină de remușcare, pe care o înțîlnești uneori toamna. Paula se simți năpădită de această căldură.

— Da, spuse, e soare!

Rămaseră o clipă nemișcați: Paula pe estradă, mai înaltă decît Simon, întorcîndu-i spatele și totuși, sprijinindu-se de el. Apoi, după o clipă se depărtă.

— Ar trebui să te duci să te culci.

— Mi-e foame, spuse Simon.

— Atunci du-te și mănîncă.

— Nu vrei să luați masa cu mine?

Paula șovăi. Roger îi telefonase că va fi probabil reținut. Se gîndise să mănînce un sandviș la expresul din față, apoi să facă niște cumpărături. Dar chemarea subită a soarelui, transformase pardoseala cafenelelor și culorile magazinelor universale în ceva odios. Îi era dor de iarbă, chiar dacă iarbă era îngălbenită de toamnă.

— Mi-e dor de iarbă, spuse.

— Atunci să mergem. Sînt cu rabla afară. Într-o clipă sîntem la țară.

Paula schiță un gest de apărare. Să se ducă la țară cu tinerelul ăsta necunoscut și poate plicticos! Două ore de «tête-à-tête»...

— Sau la Bois de Boulogne, adăugă el vrînd s-o liniștească. Dacă vă plictisiți, puteți telefona după un taxi.

— Te gîndești la toate.

— Nu, dar mi-a fost rușine cînd m-am trezit. Venisem să-mi cer scuze.

— Lucrurile astea se întîmplă oricui, spuse Paula cu blîndețe.

Își puse haina. Se îmbrăca foarte bine. Simon deschise portiera mașinii și Paula se așeză fără să-și aducă aminte cînd anume acceptase acest dejun absurd. Urcîndu-se în mașină, își agăță ciorapul și scoase o exclamație de furie.

— Îmi închipui că flirturile dumitale trebuie să umble în pantaloni.

— Nu mai am.

— Flirturi?

— Da.

— Cum asta?

— Nu știu.

Simțea nevoia să-și bată joc de el. O înveselea acest amestec de timiditate și de îndrăzneală, de umor și de seriozitate — o seriozitate aproape ridicolă uneori. Simon spusese « Nu știu » în șoaptă și cu un aer misterios. Paula dădu din cap.

— Încearcă să-ți amintești... Cînd a început să se manifeste această indiferență generală?

— Probabil că e vina mea. Eram în amor cu o fată drăguță dar prea romanțioasă. Semăna cu imaginea pe care și-o fac despre tineret, oamenii la patruzeci de ani.

Paula simți aluzia.

— Și care-i imaginea pe care ți-o faci despre tineret la patruzeci de ani?

— Păi... Avea un aer sinistru, conducea mașina cu dinții strînși și cu maximum de viteză, fuma mahorcă de cum se trezea din somn... iar mie îmi spunea că amorul nu e decît contactul a două epiderme.

Paula începu să rîdă.

— Ei și atunci?

— Asta n-a împiedicat-o să plîngă cînd am plecat. Dar nu mi-a făcut nici o plăcere, spuse el repede. Am oroare de asta.

La Bois de Boulogne, aerul mirosea a iarbă umedă, a pădure care putrezește, a drumuri de toamnă. Simon opri în fața unui mic restaurant și înconjură mașina ca să deschidă portiera. Paula făcu un mare efort să coboare grațios. Se simțea în plină escapadă.

Simon comandă imediat un cocktail și Paula îl privi cu severitate.

— După noaptea trecută, ar trebui să bei numai apă.

— Mă simt foarte bine. Și pe urmă am nevoie de curaj. Va trebui să fac toate eforturile să nu vă plictisiți prea tare. Așa că încerc să capăt puteri.

Restaurantul era aproape gol și chelnerul acru. Simon tăcea. Continuă să tacă și după ce făcură comanda. Dar Paula nu avea de loc de gînd să se plictisească. Simțea că e o tăcere voită și că pentru acest dejun, Simon întocmise un plan precis de conversație. Era probabil plin de idei viclene, ca un piso.

— E mult mai evocator, se fândosi el deodată imitîndu-l pe patronul casei de mode, și Paula, luată prin surprindere, izbucni în rîs.

— Imiți întotdeauna atît de bine?

— Oarecum. Din păcate nu prea cunoaștem aceiași oameni. Dacă aș imita-o pe mama ați spune că sînt un ticălos. Și totuși: « Nu credeți că un pic de saten acolo, puțin la dreapta, ar crea o atmosferă mai intimă? »

— Ești un nemernic, dar o nimerești.

— În ceea ce-l privește pe amicul dumneavoastră de aseară, nu l-am văzut destul de bine. De altfel trebuie să fie inimitabil.

După o clipă de tăcere, Paula zîmbi.

— Este.

— Iar eu, sînt doar copia banală a unei duzini de tineri prea răsfățați care practică profesiuni libere, datorită părinților, și care se ocupă să-și găsească o ocupație. E un schimb neavantajos. Vreau să spun, pentru dejunul de azi.

Tonul lui agresiv o trezi.

— Roger era ocupat. Altfel n-aș fi aici.

— Știu, spuse Simon cu un accent de tristețe dezarmantă.

În restul timpului vorbiră de ocupațiile lor respective, și Simon mimă, în joacă, procesul unei crime pasionale. La un moment dat se ridică în plină pledoarie, și arătînd cu degetul spre Paula care rîdea în hohote, spuse:

— Iar pe dumneata te acuz că nu ți-ai făcut datoria de ființă omenească. În numele acestui mort te acuz că ai lăsat să treacă dragostea pe lângă dumneata, că ți-ai neglijat datoria de a fi fericită, că ai trăit din surogate și resemnări. Ar trebui să fii condamnată la moarte, vei fi condamnată la singurătate.

Se opri și își goli paharul de vin dintr-o înghițitură. Paula nici nu clipise.

— Groaznică condamnare, spuse ea zîmbind.

— Cea mai groaznică. Nu cred că există nimic mai îngrozitor sau mai inevitabil pe lume. Nimic care să mă sperie mai rău. Și cred că pe oricine. Numai că nimeni n-o recunoaște. Mie însă, îmi vine uneori să urlu: « Mi-e frică, mi-e frică, iubește-mă! »

— Și mie, spuse Paula, aproape fără să vrea.

Văzu peretele din fața patului, din dormitorul ei, perdelele trase, tabloul demodat, scrinul mic din stînga, văzu imaginea pe care o privea în fiecare zi, dimineața și seara și pe care probabil că o va privi și peste zece ani. Mai singură chiar decît acum. Roger! Ce făcea Roger? Nu avea dreptul — nimeni nu avea dreptul — s-o condamne să îmbătrînească în felul acesta. Nimeni. Nici chiar ea însăși.

— Probabil că mă considerați și mai ridicol, și mai plîngăreț decît aseară, spuse Simon încet. Sau poate vă închipuiți că e o comedie cu care vreau să vă înduioșez.

Era în fața ei, cu ochii lui verzi puțin tulburi, și obrazul atît de neted, atît de deschis, încît Paula se abțînu cu greu să nu-l atingă cu mîna.

— Nu, nu, spuse ea, mă gîndeam... mă gîndeam că ești puțin prea tînăr și sigur prea iubit ca să-ți pui asemenea probleme.

— Da, dar pentru asta trebuie să fii doi, spuse Simon. Hai să facem cîtiva pași pe afară. E o vreme minunată.

Ieșiră. Simon o luă de braț și făcură cîtiva pași în tăcere. Toamna umplea sufletul Paulei de o mare duioșie. Frunzele umede, ruginite, călcate în picioare, agățate unele de altele, se amestecau încet cu pămîntul. Paula simțea un fel de afecțiune pentru această siluetă tăcută care o ținea de braț. Necunoscutul acesta devenea pentru cîteva clipe un tovarăș cu care te plimbi pe o alee pustie, într-un sfîrșit de an. Avusese întotdeauna un sentiment de duioșie față de tovarășii ei, fie că fuseseră de plimbare sau de viață. Simțise un fel de recunoștință că sînt mai mari ca ea, diferiți și în același timp foarte apropiați. Revăzu figura lui Marc, soțul ei, pe care-l părăsise împreună cu viața ei ușoară, apoi figura altuia care o iubise mult. Și în sfîrșit, figura lui Roger,

singura pe care memoria i-o proiecta vie, schimbându-și expresia. Trei tovarăși în viața unei femei, trei tovarăși buni. Nu era oare imens?

— Sînteți tristă? întrebă Simon.

Se întoarse către el, și zîmbi fără să-i răspundă. Își continuară plimbarea.

— Aș dori, spuse Simon cu o voce înăbușită, aș dori să... Nu vă cunosc, dar aș dori să cred că sînteți fericită. Vă admir!

Dar Paula nu-l mai asculta. Era tîrziu. Poate că Roger îi telefonase să ia cafeaua împreună. Și n-o găsise. Îi spusese că sîmbătă vrea s-o ia să petreacă week-endul¹ la țară. O să poată oare scăpa de la birou mai devreme? Și Roger, o să mai aibă oare chef să plece? Sau era una din promisiunile pe care amorul și noaptea i ie smulgeau atunci cînd (Paula o știa prea bine) Roger nu mai concepea viața fără ea și dragostea lor i se părea atît de evidentă încît nu se mai împotriva ea nimic. Dar de îndată ce ieșea pe ușă, îndată ce respira pe trotuar mirosul violent al independenței, înceta să mai fie al ei.

La întoarcere, Paula vorbi puțin. Îi mulțumi lui Simon pentru masă și îi spuse că va fi încîntată dacă-i va telefona într-una din zilele următoare. Simon, nemișcat, o urmări cu privirea. Se simțea foarte obosit, sîngaci.

Capitolul V

Era într-adevăr o surpriză plăcută. Roger se întoarse către masa de noapte să caute o țigară. Fata de lîngă el începu să rîdă.

— Bărbații fumează întotdeauna după!

Nu era o observație prea originală. Roger îi întinse pachetul, dar ea refuză țigara, dînd din cap.

— Pot să-ți pun o întrebare, Maisy? Ce ți-a venit astă seară? De două luni de cînd ne cunoaștem nu te dezlipești de acest domn Cherel...

— Domnul Cherel mi-e de folos în carieră. Dar am avut chef să mă distrez puțin. Înțelegeți?

Roger se gîndi în treacăt că Maisy aparține tipului de femeie care te tutuiește automat, de îndată ce se află culcată. Începu să rîdă.

— Bine, dar de ce m-ai ales tocmai pe mine? Erau o grămadă de tineri draguți la cocktail?

— Da, dar, tinerii ăștia tot vorbesc, vorbesc la infinit. Și tu cel puțin ai aerul că-ți place amorul. Și jur că e un lucru din ce în ce mai rar. Femeile își dau seama de asta. Nu-mi spune că nu ești obișnuit să faci cuceriri...

— Nu atît de repede, spuse Roger rîzînd.

Era frumoasă. Și capul ăsta de pasăre era sigur plin de idei despre viață, despre bărbați, despre femei. Dacă va insista puțin, Maisy îi va explica totul — viața, omenirea, tot... Roger se gîndi că asta i-ar plăcea. I-ar plăcea chiar foarte mult. Ca de fiecare dată, se simțea detașat, înduișat și speriat de ideea că trupurile astea frumoase, atît de diferite unele de altele și pe care era atît de bucuros să le descopere, circulau pe stradă, prin viață, conduse de niște minți nesigure și limitate. O mîngîie pe păr.

— Tu trebuie să fii un tandru, îi spuse Maisy. Brutele astea solide ca tine, sînt întotdeauna tandre.

— Sigur, făcu el cu gîndul aiurea.

— Nu am nici un chef să te las, continuă ea. Dacă ai ști ce plicticos e Cherel.

— N-am să știu niciodată.

¹ Sîrșit de săptămînă. (N. T.)

— Roger, ce-ar fi să plecăm undeva, două zile, sîmbătă și duminică. Vrei ? Am sta toată ziua într-o cameră mare, la țară, și nu ne-am mai mișca.

O privea. Se ridicase într-un cot. Se uita la o vină care i se zbatea pe gît, iar Maisy îl privea cu aceeași expresie ca la faimosul cocktail. Ii zîmbi.

— Spune da. Imediat. Auzi...

— Imediat, repetă Roger, trăgînd-o spre el. Îl mușcă de umăr, chicotind, și Roger se gîndi o clipă că și amorul se poate face în mod neinteligent.

— Păcat, spuse Paula. În sfîrșit, îți doresc succes, și nu goni prea tare. Te sărut.

Lăsă receptorul jos. Se terminase cu week-endul, săptămîna asta. Roger îi explicase că trebuie să se ducă la Lille, unde avea ceva de vorbit cu asociatul lui de acolo. Putea să fie adevărat. Paula își spunea întotdeauna că-i adevărat. Se gîndi la hanul unde se duceau de obicei împreună, la focul care ardea peste tot, la camera care mirosea puțin a naftalină, se gîndea la ce ar fi putut să fie aceste două zile, la plimbările cu Roger, la discuțiile cu Roger, la diminețile în care s-ar fi trezit unul lîngă altul, la tot timpul pe care l-ar fi avut la dispoziție: o zi întreagă, caldă și netedă ca o plajă. Se întoarse către telefon. Ar fi putut să ia masa cu o prietenă sau să joace bridge, seara la... Dar nu avea chef de nimic. Îi era frică să stea două zile singură. Îi era groază de duminică acelea de femeie singură: cărți citite în pat, cît mai tîrziu, îngheșuiala unui cinematograf, poate un cocktail sau o masă cu careva, și în sfîrșit, la întoarcere, patul nefăcut și impresia că nu trăise toată ziua nici măcar o clipă. Roger îi spusese că va telefona a doua zi. Avusese vocea lui tîndră. Va aștepta telefonul înainte să iasă. Oricum avea să așeze niște lucruri prin casă, ocupații tipice, pe care i le recomandă de obicei mamică-sa; acele o mie de lucruri mărunte care constituie viața unei femei și care pe Paula o căm dezgustau, ca și cum timpul ar fi fost o dihanie înformă care trebuie supusă. Dar acum, aproape că-i părea rău că aceste lucruri n-o interesează. Poate că există într-adevăr o clipă în care nu mai trebuie să ataci viața, ci să te aperi de ea ca de o bătrînă prietenă indiscretă. Oare, ajunsese deja acolo ? I se păru că aude în spatele ei un oftat prelung, un cor imens, care îngîna « deja ».

În aceeași sîmbătă, la ora două, se hotărî să-i telefoneze doamnei Van den Besh. Dacă printr-o minune nu e la Deauville, poate că vrea să lucreze după masă, cu ea. Era singurul lucru care o interesa. « Ca pe unii bărbați care se duc duminica la birou ca să scape de familie ».

Doamna Van den Besh avea o criză ușoară de ficat și se plictisea vădit, așa că primi propunerea cu entuziasm. Paula o porni deci spre Avenue Kléber, înarmată cu tot soiul de eșantioane. O găsi pe doamna Van den Besh într-un capot înflorat, ușor congestionată și ținînd în mînă un pahar de Evian¹. Paula se gîndi o clipă că tatăl lui Simon trebuie să fi fost foarte frumos ca să compenseze vulgaritatea chipului acestei femei.

— Ce mai face fiul dumneavoastră ? Știați că s-a întîlnit cu noi acum cîteva seri ?

Nu adăugă că luase masa cu el în ajun, și se miră singură de această reticență. Doamna Van den Besh luă o expresie de martiră.

— De unde să știu ! Nu vorbește niciodată cu mine. Nu-mi spune nimic, în afară de problemele lui bănești. Și în plus bea. De altfel și taică-su bea.

¹ Apă minerală. (N. T.)

— N-are aerul unui alcoolic inveterat, zîmbi Paula. Își amintea de obrazul lui neted și de tenul lui de englez bine hrănit.

— Nu-i așa că-i frumos?

Doamna Van den Besh se entuziasma, scotea albume cu fotografiile lui Simon copil, Simon cu un căluț și cu bucle de-a lungul obrazilor, Simon școlar zăpăcit, etc.... Existau probabil mii de fotografii de ale lui și în sinea ei, Paula îl admiră că nu devenise nici odios, nici pederast.

— Din păcate, există întotdeauna un moment în care copiii se depărtează de părinți, oftă mama cu tristețe. Apoi redeveni imediat femeia puțin cam ușoară din trecut. — Trebuie să recunosc că nu-i lipsesc ocaziile...

— Bineînțeles, spuse Paula politicoasă. Nu vreți să vă uitați la ștofele astea, doamnă?... Sînt unele care...

— Te rog să-mi spui Thereza.

Devenea prietenoasă. Comandă ceai. Punea întrebări. Și Paula se gîndea că Roger se culcase cu ea cu douăzeci de ani în urmă și încerca în zadar să regăsească o urmă de farmec în această figură greoaie. În același timp făcea eforturi disperate să păstreze conversația pe un teren profesional, dar vedea că Thereza alunecă tot mai mult pe panta confidențelor feminine. Întotdeauna se întîmpla așa. Paula avea în expresia ei ceva echilibrat, ceva demn, care încuraja cele mai neașteptate confidențe.

— Ești probabil mai tînără ca mine, începu doamna Van den Besh, și Paula nu se putu împiedica să nu zîmbească la acest « probabil », dar știi ce tare poate influența mediul...

Paula nu mai asculta. Femeia asta îi amintea de cineva. În cele din urmă văzu că seamănă pur și simplu cu imitația pe care o făcuse Simon în ajun și se gîndi că băiatul trebuie să aibă oarecare intuiție și o anumită doză de cruzime, pe care timiditatea o ascundea. Ce-i spusese el oare? A, da. « Te acuz că ai lăsat să treacă dragostea pe lângă dumneata. Că ai trăit din surogate și resemnări. Te condamn la singurătate ». Se gîndise oare la ea? Ghicise oare ce e cu viața ei? O făcuse înadins? La gîndul ăsta simți că se înfurie.

Nu mai asculta de mult vorbăria persoanei de lângă ea și intrarea lui Simon o făcu să tresară. Simon se opri brusc și se strîmbă puțin, căutînd să-și ascundă bucuria că o vede și Paula se simți mișcată.

— Am venit la timp să vă ajut.

— Din păcate trebuie să plec!

Avea chef să plece repede, să dispară, să scape de privirea mamei și a băiatului, să se ascundă în sfîrșit la ea acasă cu o carte în mînă. La ora asta ar fi trebuit să fie pe drum cu Roger, să aprindă și să stingă radio-ul, rîzînd de el sau sperîndu-se cînd îl apuca vreo furie de automobilist, care-i făcea să treacă pe lângă moarte. Se ridică încet.

— Vă conduc, spuse Simon.

La ușă se întoarse către el și-l privi — prima dată de cînd intrase. Arăta rău și Paula nu se putu împiedica să nu i-o spună.

— Din pricina vremii! răspunse Simon. Îmi dați voie să vă conduc pînă jos?

Paula ridică din umeri și porni pe scară. Simon o urma în tăcere. La ultimul etaj se opri, și nemaiauzindu-i pasul, Paula se întoarse automat. Simon stătea sprijinit de rampă.

— Te întorci sus?

Lumina se stinsese și scara monumentală rămăsese în întuneric, cu excepția unei lumini slabe care venea de la o fereastră. Paula căută comutatorul din ochi.

— E în spatele dumneavoastră, spuse Simon și coborî ultima treaptă venind spre ea.

« O să se reapeadă la mine », se gândi Paula plictisită.

Simon își trecu brațul de partea stângă a capului ei, aprinse lumina și puse brațul drept de partea cealaltă, silind-o să rămână nemișcată.

— Lasă-mă să trec, spuse Paula cu o voce calmă.

Simon nu răspunse, dar se aplecă și puse cu grijă capul pe umărul ei. Paula îi auzea bătaile puternice ale inimii și deodată se simți tulburată.

— Lasă-mă, Simon... Mă plictisești.

Dar Simon nu se mișcă. Îi șopti doar de două ori numele: « Paula, Paula ». În spatele lui, Paula vedea scara, tristă și apăsătoare, solemnă și tăcută.

— Dragul meu Simon, spuse ea tot în șoaptă, lasă-mă să trec.

Simon se dădu la o parte și Paula îi zîmbi o clipă, înainte de a pleca.

Capitolul IV

Cînd se trezi, duminică dimineață, găsi un bilet băgat pe sub ușă. Era ceea ce se numea altădată în mod poetic « un bleu »¹. Paula îl găsi poetic pentru că soarele, care reapăruse pe cerul pur de noiembrie, umplea camera cu umbre și lumini calde. « La ora șase e un concert foarte bun la sala Pleyel, scria Simon. Vă place Brahms? Vă rog să mă iertați pentru gestul de ieri! »

Paula zîmbi. Zîmbi din cauza întrebării: « Vă place Brahms? » Era genul de întrebare pe care i-o puneau băieții cînd avea șaptesprezece ani. Probabil că i-o pusese și alții mai tîrziu, dar fără să mai aștepte vreun răspuns. În mediul în care trăia, și în perioada asta a vieții, cine mai asculta ce i se spune? Și de altfel, îi plăcea oare Brahms?

Deschise pick-up-ul, căută printre discuri și găsi pe spatele unei uverturi de Wagner pe care o știa pe dinafară, un concert de Brahms, pe care nu-l ascultase niciodată. Lui Roger îi plăcea Wagner. Spunea: « E frumos, face zgomot, e muzică! » Puse concertul la pick-up, îl ascultă, găsi începutul romantic, și uită să-l asculte pînă la capăt. Abia cînd se opri muzica își dădu seama că nu-l ascultase și îi păru rău. În ultima vreme îi trebuiau cîte șase zile ca să citească o carte, nu regăsea pagina, uita de muzică. Interesul ei nu se mai concentra decît asupra eșantioanelor de materiale și asupra unui bărbat veșnic absent. Se pierdea, își pierdea propria urmă, și nu se mai regăsea niciodată. « Vă place Brahms? »... Trecu o clipă prin fața ferestrei deschise. Soarele o lovi în ochi și se opri ameteită. Întrebarea asta scurtă, « Vă place Brahms? », i se păru deodată revelația unei imense uitări: tot ce uitase, toate întrebările pe care se ferise într-adins să și le pună. « Vă place Brahms? » Îi mai plăcea oare altceva decît propria ei persoană și propria ei existență? Spunea bineînțeles că-i place Stendhal, știa că-i place. Asta era cuvîntul. Știa. Știa poate, de asemenea, că-i place Roger. Erau niște bunuri cîștigate. Niște bune puncte de reper. Simți nevoia să stea de vorbă cu cineva așa cum i se întîmpla să simtă la douăzeci de ani.

Îi telefonă lui Simon. Nu știa încă ce-o să-i spună. O să-i spună probabil: « Nu știu dacă-mi place Brahms, nu cred ». Nu știa dacă se va duce la concert.

¹ O scrisoare-telegramă, lipită pe margini, și scrisă pe hîrtie albastră.

Depinde de ce-i va spune Simon, de vocea lui. Șovăia și-i plăcea această șovăială. Dar Simon nu era acasă. Plecase să ia masa undeva la țară. Va trece să se schimbe la ora cinci. Paula puse receptorul jos. Între timp se hotărîse să meargă la concert. Își spunea: « Nu mă duc să mă întîlnesc cu Simon. Mă duc să regăsesc muzica. Și poate că mă voi duce la concert în fiecare duminică, dacă atmosfera e suportabilă după masă. E o ocupație potrivită pentru o femeie singură ». De altfel, blestemă faptul că-i duminică și că nu se poate duce îndată să cumpere niște discuri cu muzică de Mozart, care-i plăcea, și cîteva discuri cu muzică de Brahms. Se temea doar că la concert, Simon o va ține de mînă. Îi era cu atît mai teamă cu cît se aștepta la asta și confirmarea așteptărilor ei imaginare îi producea întotdeauna o enormă plictiseală. Asta era încă un motiv pentru care-l iubea pe Roger. Reacționa întotdeauna altfel decît se aștepta ea, puțin fals în toate situațiile date.

La ora șase, în sala Pleyel se găsi prinsă într-o învălmășeală atît de mare încît fu cît pe aci să nu-l vadă pe Simon, care îi întinse biletul fără să scoată o vorbă. Urcară scările în grabă într-o mare zăpăceală și dezordine a plastoarelor. Sala era imensă și întunecoasă, orchestra își acorda instrumentele, scoțînd niște sunete deosebit de discordante, vrînd probabil să permită publicului să aprecieze și mai mult miracolul armoniei muzicale. Paula se întoarse către vecinul ei.

— Nu știam dacă-mi place Brahms.

— Eu nu știam dacă o să veniți, spuse Simon. Vă jur că-mi era perfect indiferent dacă vă place Brahms sau nu.

— Cum a fost la țară ?

Simon îi aruncă o privire uimită.

— Ți-am telefonat, spuse Paula, ca să-ți spun... că accept să vin.

— Mă temeam atît de tare să nu telefonați să-mi spuneți contrariul, sau să nu telefonați de loc, încît am plecat, spuse Simon.

— Cîmpul era frumos ? Pe unde-ai fost ?

Simțea o plăcere amară gîndindu-se cum trebuie să arate dealul de la Houdan în lumina serii. I-ar fi plăcut să vorbească cu Simon despre el. La ora asta s-ar fi oprit la Septenil cu Roger, s-ar fi plimbat sub copacii ruginii, pe același drum ca de obicei...

— Am fost prin mai multe locuri, spuse Simon, nu m-am uitat la nume. De altfel începe concertul.

Publicul aplauda; dirijorul salută, ridică bagheta și cei doi se lăsă în fotoliu o dată cu alte două mii de persoane. Simon avea impresia că recunoaște muzica. Era un concert puțin patetic, puțin prea patetic uneori. Simțea cotul Paulei lîngă al lui și de fiecare dată cînd se avînta orchestra, se avînta și el cu ea. Numai că îndată ce încetinea, Simon devenea conștient de tusea vecinilor, de forma pe care o avea craniul unui cetățean, cu două rînduri mai în față și mai ales de faptul că el, Simon, era furios. La un han de lîngă Houdan îl întîlnise pe Roger cu o fată. Roger se ridicase, îl salutase, dar nu-i prezentase fata.

— Am impresia că ne întîlnim mereu.

Simon, mirat, tăcuse. Privirea lui Roger îl amenința, îi porunceă să treacă sub tăcere întîlnirea. Dar nu era, slavă domnului, o privire complice, ca de la păcătos la păcătos. Era o privire furioasă. Simon nu-i răspunsese nimic. Nu se temea de Roger, se temea doar c-o va face să sufere pe Paula. Și își jura că acestei femei nu i se va întîmpla niciodată, nimic rău din pricina sa. Simțea pentru prima dată nevoia să intervină între o ființă și propria ei nefericire. Simon, care se plictisea atît de repede de femeile cu care trăia, de

femeile care-l speriau cu confidențele și secretele lor, cu încăpăținarea de a face să joace cu orice preț rolul de mascul protector, Simon care era atât de obișnuit să dispară, simțea nevoia să se întoarcă din drum și să aștepte. Dar ce? Să aștepte ca femeia asta să priceapă că iubește o secătură fără stil; asta era mai greu ca orice. Probabil că e tristă, că se frământă din pricina lui Roger, încercînd să descopere în atitudinea lui ceva fals, o fisură. Simon auzi o vioară care se ridică deasupra orchestrei, vibră desnădăjdut, scoțînd o notă sfîșietoare și recăzu imediat în valurile melodioase, contopindu-se cu ele. Fu pe punctul să se întoarcă, s-o ia pe Paula în brațe și s-o sărute. Da, s-o sărute... Își închi-puia că se pleacă asupra ei, că gura lui îi atinge buzele și brațele îi înconjoară gîtul. Închise ochii. Văzîndu-i expresia, Paula se gîndi că trebuie să fie într-adevăr meloman. Dar în clipa următoare, o mînă tremurîndă o căută pe a ei și Paula și-o retrase enervată.

După concert, o duse să ia un cocktail, ceea ce însemna de fapt o oranjadă pentru ea și două pahare de martini ¹ pentru el. Paula începu să se întrebe dacă temerile doamnei Van den Besh nu erau cumva justificate. Simon gesticala cu ochii strălucitori, vorbindu-i despre muzică. Paula îl asculta cu gîndul aiurea. Poate că Roger reușise să plece la timp din Lille ca să poată fi înapoi pentru masa de seară. Și pe urmă lumea începuse să se uite la ei. Simon era cam prea frumos sau pur și simplu prea tînăr și ea nu mai era destul de tînără, ca să fie acolo, cu el, la ora asta.

— Nu mă ascultați?

— Ba da, spuse ea, dar trebuie să plecăm. Aștept un telefon acasă, și pe urmă aici se uită lumea prea mult la noi.

— Ar trebui să fiți obișnuită, spuse Simon cu admirație. Ginul și muzica îl făcuseră să se simtă definitiv îndrăgostit. Paula începu să rîdă. Simon era uneori înduioșător.

— Te rog fă plata! spuse Paula.

Simon o făcu, dar păru că-și calcă atât de tare pe inimă încît Paula îl privi cu atenție, probabil pentru prima dată în după amiaza aceea. Poate că se îndrăgostea încet de ea. Poate că micul lui joc se întorcea împotriva lui. Dar nu. Paula își spuse că e probabil dornic de cuceriri. Sau poate că e mai simplu, mai sensibil și mai puțin vanitos decît se așteptase. Era curios că tocmai fizicul era ceea ce îi plăcea mai mult la el. Îl găsea prea frumos. Prea frumos ca să fie autentic.

Și dacă era așa, nu făcea bine că ieșea cu el. Trebuia să renunțe. Simon chemase chelnerul, învîrtindu-și paharul în mîini, fără să scoată o vorbă. Tăcuse brusc. Paula își puse mîna pe mîna lui.

— Nu te supăra pe mine, Simon. Sînt puțin grăbită. Probabil că Roger mă așteaptă.

Simon întrebaseră în acea primă seară la «Régine»: «Îl iubești?» Oare ce-i răspunsese? Nu-și mai amintea. În orice caz trebuia să-l facă să înțeleagă care e situația.

— A, da spuse el. Roger, bărbatul, omul strălucitor...

Paula îl opri.

— Îl iubesc, spuse. Și simți că roșește. Îi făcea impresia că avusese o voce teatrală.

— Și el?

— Și el.

¹ Cocktail foarte tare din vermut și gin. (N. T.)

— Evident. Totul e cât se poate de bine și de frumos.

— Nu face pe scepticul, spuse Paula încet. Nu e de vîrsta dumitale. La vîrsta asta ar trebui să fii mai încrezător.

Simon o apucă de umeri și o zgîlții.

— Nu-ți bate joc de mine și nu-mi vorbi așa.

« Uit mereu că e un bărbat în toată firea », se gîndi Paula încercînd să scape din mîna lui. « În clipa asta gîndește ca un bărbat, ca un bărbat umilit. E adevărat că nu mai are cincisprezece ani, are douăzeci și cinci. »

— Nu-mi bat joc de dumneata ci de atitudinea dumitale, spuse ea încet. Joci teatru.

— E adevărat că joc teatru, spuse. În fața dumneavoastră am jucat rolul tînărului avocat strălucitor, al îndrăgostitului coplesit, al copilului răsfățat, și dumneaeu mai știe ce alte roluri. Dar de cînd vă cunosc, toate rolurile sînt pentru dumneavoastră. Nu credeți că asta înseamnă să iubești ?

— E în orice caz o foarte bună definiție a iubirii! spuse Paula zîmbind. Tăcură cîteva clipe, stingheriți.

— Mi-ar place să joc rolul amantului pasionat.

— Ți-am mai spus că-l iubesc pe Roger.

— Și eu o iubesc pe mama, pe bătrîna mea doică, mașina...

— Nu văd legătura... îl întrerupse Paula.

Avea chef să plece. Ce-ar fi putut să înțeleagă acest tînăr carnivor din povestea ei ? Din povestea lor ? Din cei cinci ani în care se amestecaseră plăcerile și îndoiala, căldura și suferința ? Nimeni n-ar fi putut s-o despartă de Roger. Se simți atît de recunoscătoare pentru certitudinea pe care i-o dădea, atît de plină de afecțiune pentru el, încît se sprijini de masă.

— Da, îl iubiți pe Roger, dar sînteți singură, spuse Simon, sînteți singură duminică. Mîncăți singură și probabil, adesea... dormiți singură. Eu v-aș ține strîns în brațe, toată noaptea, și v-aș săruta în somn. Eu mai pot să iubesc. El nu. Și știți bine că-i așa.

— N-ai dreptul... spuse Paula ridicîndu-se în picioare.

— Am dreptul să vorbesc. Am dreptul să mă îndrăgostesc și să vă iau de la el dacă pot.

Dar Paula plecase. Simon se ridică, apoi se așează din nou cu capul în mîini. « Trebuie să fie a mea, trebuie... Altfel voi suferi ! »

Capitolul VII

Weekend-ul fusese plăcut. Maisy recunoscuse, răsfățîndu-se, că o cheamă pur și simplu Marcelle, pronume incompatibil, pentru motive evidente, cu vocația ei de tînără stea. Această Maisy deci, se ținuse de cuvînt. Odată culcată, nu se mai sculase, contrar anumitor ființe, pe care le cunoștea Roger și pentru care ora cokolailului, a dejunului, a ceaiului, a mesei de seară etc., erau tot atîtea pretexte ca să-și schimbe toaletele. Petrecuseră două zile fără să iasă din cameră, cu o singură excepție, cînd, bineînțeles, picaseră peste tînărul acela prea frumușel, fiul scumpei Theresa. E adevărat că băiatul nu prea avea cum s-o întîlnească pe Paula, dar Roger rămăsese totuși puțin îngrijorat. Pretextul cu Lille era cam cusut cu ață albă, nu fiindcă ar fi avut scrupule că o înșeală, sau că o minte pe Paula, dar pentru că nu vroia ca infidelitățile lui să fie fixate în timp sau în spațiu. « L-am văzut pe prietenul dumitale din seara trecută, luînd masa duminică la Houdan ». Și-o închipuia pe Paula înghițind fraza fără să spună nimic, întorcînd doar privirea, o clipă. Paula

suferind... Era o imagine veche acum și la care refuzase de atâtea ori să se gândească, încît îi era rușine. Îi era rușine și de plăcerea pe care o va simți puțin mai târziu, cînd se va duce s-o vadă, după ce o va lăsa pe Maisy-Marcelle acasă. Dar Paula nu va ști nimic din toate astea. Se odihnise probabil, aceste două zile fără el, el care o silea mult prea des să iasă seara. Probabil că jucase bridge cu niște prieteni, se ocupase de casă, citise cartea aceea nouă... Și deodată, Roger se întrebă de ce caută cu atîta insistență un program pentru duminica Paulei.

— Conduci foarte bine, spuse vocea de lîngă el.

Tresări și o privi pe Maisy.

— Găsești ?

— Da. De altfel toate le faci tu bine, continuă ea, întinzîndu-se cu voluptate pe banchetă.

Roger simți nevoia să-i spună să uite: să uite o clipă de micul ei trup și de dorințele ei satisfăcute. Maisy scoase un rîs languros sau care avea cel puțin intenția să fie languros, și luînd mîna lui Roger o puse pe piciorul ei, care era tare și cald sub degetele lui. Roger zîmbi. Era proastă, vorbăreată și juca teatru. Tot ridiculizînd amorul, îl făcea să pară ciudat de trivial, și felul ei de a neutraliza orice tendință a lui de tandrețe, camaraderie sau interes vag, o făcea și mai excitantă. « O muierușcă păcătoasă cu care nu pot avea nimic comun, pretențioasă și vulgară și cu care-mi place să fac dragostel » Începu să rîdă. Maisy nu-l întrebă de ce, dar întinse mîna către radio. Roger urmări gestul cu privirea. Ce spusese Paula deunăzi, în legătură cu radioul și cu serile lor ? Nu-și mai amintea. La radio se transmitea un concert. Maisy căută alt post, apoi reveni negăsind altceva mai bun. Fusesse un concert de Brahms. Așa anunțase crainicul cu o voce sacadată. Apoi auziră ropotul de aplauze.

— La opt ani voiam să mă fac dirijor, spuse Roger, și tu ?

— Eu voiam să mă fac stea de cinema. Și voi reuși.

Roger se gîndi că are toate șansele, și o lăsa în sfîrșit în fața casei. Maisy se agăță de haina lui.

— Mîine mîncînc cu domnul meu nesuferit. Dar vreau să-l revăd pe micul meu Roger repede, repede. Cum am o clipă liberă, îți telefonez.

Roger zîmbi mai degrabă mulțumit de rolul de tînăr amant clandestin, cu atît mai mult cu cît celălalt era un bărbat de aceeași vîrstă cu el.

— Și tu ? Poți să mă vezi ? Mi s-a spus că nu ești... liber.

— Sînt liber ! spuse Roger, făcînd o strîmbătură. Doar nu era să vorbească cu ea despre Paula. Maisy țopăi pe trotuar și el îi făcu semn cu mîna din dosul portierei, după care demară. Ultima lui frază îl cam supăra. « Sînt liber » — asta vroia să însemne: « liber să nu-mi iau nici o răspundere ». Mări viteza. Vroia s-o vadă cît mai repede pe Paula; numai ea putea să-l liniștească, și o va face.

Se întorsese probabil foarte puțin înaintea lui, căci avea încă paltonul pe ea; era palidă și cînd îl văzu, i se aruncă de gît și rămase cu capul pe umărul lui, nemișcată. Roger o cuprinsese în brațe, își sprijini obrazul de părul ei și așteptă s-o audă vorbind. Făcuse bine că se întorsese repede. Paula avea nevoie de el, i se întîmplase probabil ceva, și la gîndul că avusese o presimțire simți că tandrețea lui pentru ea devine imensă. O ocrotea. Era bineînțeles puternică, independentă și inteligentă, dar era probabil mai femeie decît oricare dintre femeile pe care le cunoscuse el vreodată. Știa bine că-i așa. Și în acest sens îi era absolut necesară. Paula se desfăcu încet din brațele lui.

— Ai călătorit bine? Cum a fost la Lille?

Roger îi aruncă o privire. Nu, sigur că nu bănuia nimic. Nu era genul de femeie care să întindă astfel de curse. Roger ridică din sprâncene.

— Așa și așa. Dar ce-i cu tine? Ce ai?

— Nimic, spuse ea și se întoarse.

Roger nu stăruie. O să-i spună ea mai târziu.

— Tu, ce-ai făcut?

— Ieri am lucrat. Azi m-am dus la un concert la sala Pleyel.

— Îți place Brahms? spuse el zîmbind.

Paula care stătea cu spatele se întoarse atît de brusc încît Roger se dădu cu un pas înapoi.

— De ce mă întrebi?

— Am auzit o parte din concert la radio, cînd mă întorceam.

— A, da. Sigur — spuse Paula — e adevărat că se retransmite. Dar m-a uimit această subită melomanie la tine.

— Și la tine. Ce ți-a venit? Credeam că joci bridge la familia Daret, sau...

Paula aprinse luminile din salonaș. Își scoase haina cu un gest obosit.

— M-a invitat tînărul Van den Besh la concert. Nu aveam nimic de făcut și închipuiește-ți că nu-mi mai aminteam dacă-mi place Brahms...

Începu să ridă. Întîi încet, apoi din ce în ce mai tare. În capul lui Roger se stîrni un vîrtej. Van den Besh? Nu-i vorbise oare de întîlnirea lor de la... Houdan? Și apoi, de ce rîdea?

— Paula, spuse, calmează-te. Și în primul rînd ce-ai căutat cu puștiul ăsta obraznic?

— Am ascultat Brahms, spuse Paula între două hohote de rîs.

— Isprăvește o dată cu Brahms!

— Păi, de el era vorba...

O apucă de umeri. De atîta rîs avea ochii plini de lacrimi.

— Paula, zise Roger, scumpa mea, ce ți-a povestit individul ăsta? Și mai întîi ce vrea de la tine?

Era furios. Se simțea înșelat, tras pe sfoară.

— E drept că are douăzeci și cinci de ani, spuse tot el.

— Pentru mine e un cusur, răspunse ea cu afecțiune, și Roger o luă din nou în brațe.

— Am atîta încredere în tine Paula. Atîta încredere! Și ideea că un puști nepricopsit ca ăsta ar putea să-ți placă mi se pare îngrozitoare.

O strînse în brațe. Și-o închipui deodată întinzînd mîinile către altul, sărutînd un altul, dăruindu-i afecțiunea și atenția; suferea!

«Bărbații ăștia sînt inconștienți», se gîndi Paula fără amărăciune. «Am atîta încredere în tine. Atîta încredere încît pot să te înșel, să te las singură, fără să risc să faci și tu la fel. E sublim!»

— E draguț și neînsemnat, spuse Paula. Asta e tot. Unde vrei să luăm masa?

Capitolul VIII

«Vă rog să mă iertați, scria Simon. E adevărat că nu aveam dreptul să vă spun toate astea. Dar eram gelos. Deși probabil că nu-ți poți permite să fii gelos decît de ceea ce îți aparține. În orice caz, e evident că vă plictisesc. Dar o să scăpați de mine. Plec în provincie cu scumpul meu maestru să studiem un proces. Vom locui la niște prieteni de-al lui, într-o casă veche. Îmi

Închipui că paturile vor mirosi a levănțică. Și se va face foc în toate odăile, și păsările îmi vor cînta în fiecare dimineață la fereastră. Dar știu că de data asta nu voi putea să joc rolul tînărului bucolic. Veți dormi lîngă mine, îmi voi închipui că sînteți aproape, luminată de flăcări și voi fi tentat să mă întorc de o sută de ori. Și să nu credeți, chiar dacă nu mai vreți să mă vedeți niciodată, să nu credeți că nu vă iubesc.

Al dumneavoastră

Simon »

Paula șovăia cu scrisoarea în mînă. Hîrtia alunecă pe cearșaf, apoi pe covor. Puse capul pe pernă și închise ochii. Fără îndoială că o iubește...

În dimineața aceea era oboseită și plictisită. Dormise prost. Starea asta a ei avea oare vreo legătură cu fraza care îi scăpase lui Roger în ajun, cînd îl întrebase cum fusese drumul la întoarcere? O mică frază pe care la început n-o luase în seamă, dar la care vocea lui Roger se împiedicase, apoi scăzuse încet, ca să se isprăvească într-o șoaptă. « Groaznic e cînd te întorci duminica la Paris... Numai că pe autostradă, chiar cînd e aglomerată, mergi mult mai repede... »

Dacă Roger nu și-ar fi schimbat tonul, Paula n-ar fi observat nimic. Și-ar fi închipuit imediat, printr-un reflex inconștient al minții — acel teribil reflex de autoprotejare atît de dezvoltat la ea în ultimii doi ani — și-ar fi închipuit deci o minunată autostradă nouă care duce pînă la Lille. Dar Roger ezitase. Paula nu se uitase la el și cincisprezece secunde mai tîrziu ea fusese aceea care reluse firul discuției lor de oameni liniștiți. Isprăviră masa pe același ton, dar Paulei i se părea că oboseala și descurajarea pe care le simțea, mult mai mult decît orice gelozie sau curiozitate, nu o vor mai părăsi niciodată. În fața ei se afla un chip cunoscut și iubit, care se crispa încercînd să afle dacă ea înțelesese, un chip care căuta suferința pe figura ei ca un călău nemilos. Și se gîndi: « Nu e destul că mă face să sufăr, măcar dacă asta i-ar fi indiferent! » Și i se păru că n-o să reușească niciodată să se scoale de pe scaun, să treacă prin restaurant cu naturalețea și grația pe care i le cerea Roger, și nici măcar să-i spună la revedere, odată ajunși în fața casei. I-ar fi plăcut să-l poată insulta, să-i poată arunca paharul în cap, să se poată dezbăra de ea însăși, de tot ceea ce o făcea să fie demnă, stimată, de tot ceea ce o deosebea de zecile de femeiști pe care le frecventa Roger. I-ar fi plăcut să fie una dintre ele. Roger îi spusese de multe ori ce înseamnă aceste femei pentru el, explicîndu-i în același timp că așa e el și că nu vrea să-i ascundă nimic. Da, fusese cîștit. Dar Paula se întreba dacă cîștea, singura cîște posibilă în această viață înfîlcită nu înseamnă să iubești pe cineva destul de mult ca să-l faci fericit. Renunțînd, la nevoie, chiar la niște lucruri care-ți fac plăcere.

Scrisoarea lui Simon rămăsese pe covor. Sculîndu-se, Paula puse piciorul pe ea, o ridică și o reciti. Apoi deschise sertarul mesei, luă un toc și hîrtie și se apucă să răspundă.

Simon rămăsese singur în salon, nevrînd, la sfîrșitul procesului, să se amestece cu mulțimea care-l felicita pe marele maestru. Casa era tristă și rece. În noaptea din ajun dăduse înghețul și pe fereastră se vedea un peisaj încremenit, doi copaci desfrunziți și o peluză îngălbenită, pe care putrezeau încet două fotolii de răchită, sacrificate toamnei de către un grădinar nepăsător.

Citea o carte englezească, o poveste stranie cu o femeie transformată în vulpe, și din cînd în cînd rîdea cu voce tare, dar picioarele lui se agitau, se încrucișau și se desfăceau, și sentimentul neliniștii lui fizice se strecura încet, încet între carte și el, pînă cînd, în sfîrșit, se ridică, puse cartea jos și ieși.

Coborî pînă la o mică baltă care se afla mai la vale în grădină, respirînd mirosul gerului, mirosul serii amestecat cu cel, mai îndepărtat, al unui foc de frunze uscate, al cărui fum abia se distingea dincolo de gard. Mirosul ăsta de fum îi plăcea mai mult ca oricare altul și se opri o clipă să-l adulmece mai bine, cu ochii închiși... Din cînd în cînd, o pasăre scotea cîte un țipăt scurt și fără grație, și această armonie perfectă, întîlnirea acestor nostalgii, îl ușura într-un fel, de nostalgia lui. Se aplecă peste apa tulbure, băgă mîna înăuntru, își privi degetele subțiri, care în apă păreau oblice, aproape perpendiculare pe palmă. Rămase așa fără să se miște închizînd încet pumnul în apă, ca și cum ar fi vrut să prindă un pește misterios. Trecuseră șapte zile de cînd n-o văzuse pe Paula. Șapte zile și jumătate. Primise probabil scrisoarea lui, ridicase puțin din umeri și o ascunsese ca să n-o găsească Roger și să nu-și bată joc de el. Fiindcă era bună. Știa că e bună. Bună și afectuoasă și nenorocită, și Simon avea nevoie de ea! Dar cum s-o facă să înțeleagă toate astea? Încercase într-o seară, în casa asta sinistră, să se gîndească la ea atît de îndelung, atît de intens încît s-o poată ajunge în Parisul acela îndepărtat. Coborîse chiar în pijama, să caute în bibliotecă o carte despre telepatie. Bineînțeles că totul fusese în zadar. Știa că-i pueril să încerci să ieși din încurcături prin soluții copilărești sau cu ajutorul norocului. Paula era o ființă pe care trebuia s-o meriți, și peste asta nu se putea trece. Nu va putea s-o cucerească prin farmec. Simțea dimpotrivă, că fizicul lui îl deservește în ochii ei. «Am o mutră de frizer», gemu el tare, și pasărea își opri o clipă țipătul sfîșietor.

Urcă, încet, înapoi spre casă. Adăugă un bușean în sobă și se întinse pe covor. Maestrul Fleury se va întoarce dintr-o clipă într-alta, modest în triumful reputat, dar și mai sigur de el ca de obicei. Va evoca procese celebre în fața unor provinciale pe care le va da gata, dar care la desert, puțin obosite, își vor întoarce privirile tulburate de vaporii ușori ai vinului de Bourgogne către tînărul asistent stagiar, politicos și tăcut: adică la el. «Ai șanse la asta, tinere», îi va sufla maestrul Fleury, arătîndu-i probabil pe cea mai bătrînă. Se mai întîmplase să călătorească împreună, dar aluziile obsedate ale marelui avocat nu-i duseseră prea departe nici pe unul nici pe celălalt.

Previziunile lui Simon se confirmaseră. Numai că fusese una din mesele cele mai vesele din viața lui. Simon vorbise încontinuu, tăindu-i vorba marelui avocat, cucerind toate femeile care erau de față. La sosire, maestrul Fleury îi dăduse o scrisoare care-i fusese trimisă la palatul de justiție din Rouen. Era de la Paula. Simon punea mîna în buzunar, o pipăia cu degetele și zîmbea fericit. În timp ce vorbea, încerca să-și amintească cuvintele exacte, reconstituind-o încet în minte.

«Bătețelule — așa-i spunea ea de obicei — scrisoarea dumitale a fost prea tristă. Nu merit atît de mult. De altfel, îți duc lipsa. Nu știu prea bine cei cu mine». Scrisese încă o dată numele lui: «Simon», apoi adăugase aceste două cuvinte minunate: «Întoarce-te repede».

Se va întoarce imediat. De îndată ce va isprăvi masa. Va conduce foarte repede pînă la Paris, va trece prin fața casei ei și poate că o va vedea.

La ora două era în fața casei, incapabil să se mai miște. O jumătate de oră mai tîrziu se opri o mașină în fața lui și Paula coborî singură. Simon

rămase nemișcat, o privi cum trece strada și cum face semn cu mîna către mașina care pleacă. Nu putea să facă nici o mișcare. Era Paula. O iubea și asculta această dragoste, chemînd-o, apropiindu-se de ea, vorbindu-i; o asculta fără să se miște, speriat, cu mintea îndurerată și goală.

Capitolul IX

Lacul din Bois de Boulogne se întindea înghețat în fața lor, sub soarele posomorît; doar un vislaș sportiv, unul din acei oameni ciudați pe care-i vezi în fiecare zi încercînd să se mențină într-o formă de care probabil că nimeni nu se sinchisește, atît de anonimă îi e înfățișarea, făcea mari eforturi să le reamintească vara, ridicînd uneori cu visla cîte o jerbă de apă scinteietoare, argintie, și aproape deplasată, atît de tristă se anunța iarna printre copacii încremeniți. Paula îl privea cum se opîntea în rame, cu fruntea încrêtită. Va face probabil ocolul insulei, se va întoarce obosit, mulțumit de el, și această mică plimbare, zilnică și încăpățînată, căpăta pentru ea un aspect simbolic. Simon lingă ea, tăcea. Aștepta. Paula se întoarce către el și zîmbi. O privi fără să-i suridă. Nu era nici o legătură între Paula pentru care străbătuse o întreagă regiune cu o seară în urmă, o Paulă care se oferea, despuiată, și — Simon era sigur în închipuirea lui — învinsă ca drumul pe care-l parcurgea, și Paula asta liniștită, abia mulțumită că-l vede, amortită lingă el pe un scaun de fier, într-un decor cît se poate de banal. Era dezamăgit și răstălmăcindu-și decepția, credea că n-o mai iubește. Aceste opt zile de obsesie, petrecute la țară, în casa aceea tristă, fuseseră un excelent exemplu al neroziei la care te poate duce imaginația. Totuși, nu putea înăbuși acea dorință dureroasă, acea amețeață pe care i-o dădea numai gîndul de a răsturna acest cap obosit pe spătarul scaunului, strivindu-i ceafa, și de a-și apropia gura de aceste buze pline, atît de liniștite, din care cădeau de două ore cuvinte de mîngiere, — dragălaşenii cu care nu avea ce face. Paula îi scrisese : « Întoarce-te repede ». Și Simon regreta nu atît nerăbdarea cu care așteptase aceste cuvinte cît bucuria cu care le primise, fericirea lui prostească, încrederea lui. Ar fi preferat să fi fost nenorocit pentru un motiv întemeiat decît fericit pentru ceva inexistent. Îi împărtăși acest gînd Paulei, care întorcîndu-și privirea dinspre barcă, se uită fix în ochii lui.

— Dragul meu Simon, asta se întîmplă oricui. Vreau să spun că pretenția dumitale e firească — și încep să rîdă.

În dimineața aceea Simon sosise ca un nebun în avenue Matignon și Paula îl făcuse numaidecît să înțeleagă că scrisoarea ei nu avea nici o semnificație.

— Totuși, — spuse el, nu ești femeia care scrie oricui : « Întoarce-te repede ».

— Eram singură, îi răspunse, și într-o stare de spirit neobișnuită. E adevărat că n-ar fi trebuit să-ți scriu : « Întoarce-te repede »...

Cu toate astea gîndea contrariul. Simon era acolo și ea era fericită. Fusese atît de singură... atît de singură. Roger avea o nouă aventură (lumea nu o împiedicase să afle) cu o femeiușcă, obsedată să ajungă stea de cinema, și de care părea mai de grabă jenat, cu toate că nu vorbea niciodată despre asta. Dar alibiurile lui erau mult mai variate ca de obicei, cînd era doar mulțumit. Săptămîna asta, Paula luase masa cu el de două ori. Numai de două ori. Și fără acest băiat, nenorocit din pricina ei, ar fi fost ea însăși foarte nenorocită.

— Hai să ne întoarcem, îi spuse Simon, te plictisești.

Ea se ridică fără să protesteze. Avea chef să-l scoată din sărite, deși îi părea rău de această cruzime. O cruzime care exprima cealaltă față a tristeții ei, nevoia absurdă a unei răzbunări pe care Simon n-o merita. Se urcă în mașinuța lui, și Simon zîmbi amar, amintindu-și cum își închipuisese această primă plimbare. Se vedea ținînd-o de mîină, conducînd cu stînga, cu o îndeminare uimitoare, vedea frumosul ei chip aplecat către el. Întinse, fără să se uite, mîina spre ea și Paula i-o luă, gîndind: « Oare nu voi putea niciodată, niciodată să fac o nebulie ». Simon opri mașina. Paula nu spuse nimic și el își privi mîina nemișcată gata să scape dintre mîinile ei întredeschise, nedorind probabil altceva și își lăsă capul pe spate cuprins deodată de o cumplită oboseală, resemnat s-o părăsească pentru totdeauna. În clipa aceea îmbătrînise cu treizeci de ani, supunîndu-se în fața vieții, și Paulei i se părea pentru prima dată că-l recunoaște.

Pentru prima dată îi apărea asemeni ei, asemeni lor (ei și lui Roger), nu vulnerabil, căci știuse întotdeauna că e vulnerabil, și nu-și închipuia că poate exista cineva care să nu fie, ci mai curînd eliberat. Despuia de tot ceea ce îi displăcea la el: tinerețea, frumusețea, lipsa lui de experiență. Fusese întotdeauna pentru ea, în mod nelămurit, un prizonier: prizonierul superficialității lui, a vieții lui ușoare. Și deodată întorcea, nu spre ea, ci spre copaci, un profil de om pe jumătate mort, care nu se mai zbate. În același timp își amintea de acel Simon vesel, aiurit, pe care îl cunoscuse în halat și simți nevoia să-l oblige să se regăsească, să-l izgonească definitiv de lângă ea, lăsîndu-l în voia unei dureri trecătoare și a multor fetișcane foarte ușor de imaginat. Timpul îl va educa mai bine decît ea și cu mai puțină grabă. Simon își lăsă mîina nemișcată într-a ei. Paula îi simți în degete pulsul și deodată, cu ochii plini de lacrimi, neștiind dacă lacrimile curgeau din pricina acestui tînar prea sentimental sau a vieții ei cam triste, duse această mîină la buze și o sărută.

Simon nu spuse nimic, porni mașina. Pentru întîia dată se întîmplase ceva între ei. Își dădea seama de acest lucru și era mai fericit ca în ajun. În sfîrșit: îl « văzuse », și dacă fusese destul de prost să-și închipuie că prima lor întîmplare nu putea fi decît o noapte de dragoste, vinovat era numai el. Va avea nevoie de multă răbdare, multă căldură și fără îndoială mult timp, și se simțea răbdător, plin de căldură și cu o viață întreagă înaintea lui. Și se gîndea că această primă noapte de dragoste, dacă va veni, va fi doar o etapă și nu scopul final obișnuit pe care îl prevedea de obicei. Vor fi poate zile și nopți între ei, dar zile și nopți care se vor succeda fără sfîrșit. În același timp, o dorea aprig-

Capitolul X

Doamna Van den Besh îmbătrînea. Avusese pînă atunci, datorită înfățișării ei, și a ceea ce s-ar fi putut numi cel puțin pînă la căsătoria ei nesperată cu Jérôme Van den Besh, o « vocație »: mai mulți prieteni bărbați decît femei, și descoperirea, o dată cu venirea bătrîneții, singurătatea, ceea ce o descumpănea și o făcea să se agațe de prima ființă, bărbat sau femeie, care îi ieșea în cale.

Găsise în Paula o tovarășe ideală prin însuși faptul că erau în relații de afaceri. Apartamentul din avenue Kléber era complet întors pe dos. Paula trebuia să treacă pe acolo în fiecare zi sau aproape, și doamna Van den Besh găsea o mie de pretexte s-o rețină. Ba chiar mai mult, această Paulă, cu tot aerul ei absent, părea să fie foarte prietenă cu Simon și cu toate că doamna Van den Besh căuta în zadar să descopere între ei un semn cît de mic de com-

plicitate, nu se putea opri să nu-i arunce o privire sau o aluzie, care pe Paula păreau s-o lase indiferentă, dar care pe Simon îl scoteau din sărite. Și așa se pomeni într-o seară cu Simon, palid și descompus, apucînd-o de braț, și amenințînd-o pe ea, propria lui mamă, cu cele mai cumplite pedepse dacă «strică» tot.

— Ce să stric? Vrei, te rog, să-mi dai drumul? Te culci cu ea sau nu?

— Ți-am mai spus o dată că nu.

— Păi atunci? Dacă ea nu se gîndește la asta o fac eu să se gîndească. E tocmai ce-ți trebuie. N-are doisprezece ani. O duci la concerte, la expoziții, și dumnezeu mai știe unde... Crezi că asta o distrează? Tontule, nu înțelegi...

Dar Simon ieșise.

Se înapoiase de trei săptămîni și trăia prin Paula, pentru Paula, din cele cîteva ore pe care i le acorda cîteodată, în timpul zilei, părăsind-o cît mai tîrziu și ținîndu-i mîna cît mai mult, ca eroii romantici de care își bătuse joc de atîtea ori. De aceea se îngrozî cînd mobilarea salonului fiind terminată maică-sa îi spuse că s-a hotărît să dea o masă și s-o invite. Adăugase că-l va invita și pe Roger, prietenul oficial al Paulei, și alte zece persoane.

Roger primi. Vroia să-l vadă mai de aproape pe filifsonul, care o urma pe Paula peste tot și despre care îi vorbea cu o afecțiune care îl liniștea pe Roger mai mult decît orice rezervă. Și pe urmă, mai avea și remușcări față de Paula, pentru că de o lună încoace o neglija. Dar era subjugat de Maisy, de tîmpenia ei, de trupul ei, de scenele groaznice pe care i le făcea, de gelozia ei morbidă și în sfîrșit, de pasiunea ei neașteptată, pe care i-o arunca în fiecare zi în obraz, cu o impudoare atît de totală încît îl fascina. Avea impresia că trăiește într-o baie turcească, se gîdea vag că e ultima pasiune de acest fel, pe care o stîr-nește în viața lui, și ceda, și o amîna pe Paula — care îi spunea cu vocea ei egală: «Foarte bine, dragul meu, pe mîine» — și se întorcea în salonașul oribil, în care Maisy cu lacrimi în ochi, jura să-i sacrifice cariera, dacă i-o cere. Roger se studia cu atenție întrebîndu-se pînă la ce punct va putea suporta stupiditatea acestei legături, apoi o lua în brațe, ea începea să gungurească, iar frazele jumătate stupide, jumătate grosolane pe care le șoptea îi produceau o excitație erotică, pe care rar o cunoscuse. Acest Simon care îi ținea tovărășie Paulei cu modestie, era deci foarte comod. Dar de îndată ce se va termina cu Maisy, va pune lucrurile la punct și de altminteri se va însura cu Paula. Nu era sigur de nimic, nici măcar de el însuși, dar fusese întotdeauna sigur de dragostea traică a Paulei, și de cîțiva ani încoace de propria lui afecțiune pentru ea.

Sosi cu oarecare întîrziere și din prima clipă își dădu seama că e genul de dîneu la care se va plictisi de moarte. Paula îi reproșase de multe ori că nu-i sociabil, și într-adevăr, în afară de ocupațiile lui, nu vedea pe nimeni decît în scopuri foarte precise, sau pe Paula și încă un prieten pentru a sta de vorbă. Trăia singur și avea oroare de anumite reuniuni mondene, prea frecvente la Paris, dar cînd totuși se ducea undeva simțea numaidecît dorința să devină mitocan sau să plece. În seara aceea se aflau la doamna Van den Besh cîteva persoane alese, cunoscute în mediul lor, sau din ziare, și care pe deasupra mai erau și amabile; se va discuta în timpul mesei despre teatru, cinema, sau ceea ce va fi și mai rău, despre dragoste și despre legăturile dintre bărbați și femei, subiect de care Roger se ferea în mod deosebit, avînd impresia că nu se pricepe sau cel puțin, că nu e în stare să formuleze cunoștințele pe care le avea. Salută cu un aer arrogant, cu trupul lui masiv, cam

țepăn și, ca de obicei, simți că pică prost, și că intrarea lui stârnește parcă un curent rece. Impresie care, de altfel nu era decât pe jumătate justă, căci dacă provoca întotdeauna chiar de la început o diversiune, părînd incapabil să se integreze într-o conversație, pentru multe femei părea, tocmai de aceea, seducător. Paula purta rochia care îi plăcea lui, neagră, mai decoltată decât celelalte și, înclinîndu-se spre ea, îi zîmbi cu recunoștință pentru tot ce însemna: ea, a lui, singurul lucru familiar în cadrul acela. Paula închise ochii o clipă, dorind cu disperare ca el s-o ia în brațe. Roger se așeză lângă ea. Abia atunci îl văzu pe Simon nemișcat și gîndindu-se că trebuie să sufere din cauza prezenței lui își retrase instinctiv brațul pe care îl trecuse pe după umerii ei. Paula se întoarse și deodată, în mijlocul conversației generale, se făcu o tăcere în trei, pasionată de o parte și de alta, întreruptă doar de gestul lui Simon, care se apleca să-i aprindă țigara. Roger îi privea, se uita la silueta lungă a lui Simon, la profilul lui serios, puțin prea fin, înclinat spre profilul grav al Paulei și fu cît pe aci să pufnească într-un rîs deplasat. Erau rezervați, sensibili, bine crescuți, el îi întindea bricheta, ea îi refuza trupul, toate astea cu nuanțe și spunînd: « Multumesc, nu, multumesc ». El, Roger, era din altă speță; o muierușcă îl aștepta cu plăcerile cele mai comune și după ea, noaptea Parisului și mii de întâlniri; apoi în zori o muncă istovitoare, aproape manuală, cu oameni ca el, morți de oboseală, a căror meserie o făcuse și el. În aceeași clipă Paula spuse « multumesc », cu vocea ei liniștită și Roger nu se putu abține să nu-i ia mîna și să i-o strîngă, pentru a-i aminti de el. O iubea. Puștiul ăsta putea foarte bine s-o ducă la muzee, la concerte. Dar n-o să se atingă de ea. Se ridică, luă un whisky de pe tavă, îl dădu pe gît și se simți mai bine.

Masa se desfășură după cum prevăzuse. Mormăi de cîteva ori, încercă să vorbească, și nu se trezi decât la sfîrșit, atunci cînd doamna Van den Besh îl întrebă cu o evidentă dorință de a-l informa, dacă știe cu cine trăiește X? Răspunse că nu-l interesează mai mult decât l-ar fi interesat să știe ce mîncîncă persoana respectivă, că în ochii lui avea tot atîta importanță și că lumea ar face mai bine să se ocupe de masa oamenilor decât de patul lor, ceea ce le-ar atrage mai puține neplăceri. Paula începu să rîdă, căci Roger dăduse peste cap toată conversația și Simon nu se putu abține să n-o imite. Roger băuse prea mult, se clătina puțin, ridicîndu-se în picioare și nu-și dădu seama că doamna Van den Besh îi face semn, răsfățîndu-se, să ia loc pe scaunul de lângă ea...

— Vă cheamă mama, spuse Simon.

Erau unul în fața celuilalt. Roger îl privea și, nelămurit, ar fi vrut să-i descopere o bărbie moale. sau o gură lipsită de energie, dar negăsindu-le, se îndispușe.

— Și Paula te caută probabil pe dumneata.

— Mă duc, spuse Simon, și făcu stînga împrejur.

Roger îl apucă de cot. Devenise deodată furios. Băiatul îl privea mirat.

— Stai, vreau să te rog ceva.

Se examinau, conștienți că deocamdată nu aveau nimic să-și spună. Roger se mira de gestul pe care-l făcuse, iar Simon era atît de mîndru, că zîmbi. Roger înțelese și îi dădu drumul.

— Voiam să-ți cer o țigară de foi.

— Numai decît.

Roger îl urmări cu privirea. Apoi veni spre Paula, care stătea de vorbă într-un grup, și o luă de braț. Îl urmă întrebîndu-l imediat:

— Ce i-ai spus lui Simon?

— I-am cerut o țigară. Dar ce credeai ?
— Nu știu, spuse ea ușurată. Aveai un aer furios.
— De ce aș fi furios ? Are doisprezece ani. Mă crezi gelos ?
— Nu, spuse ea și lăsă ochii în jos.
— Dacă ar fi trebuit să flu gelos, aș fi fost mai degrabă pe vecinul tău din stînga; cel puțin, e un bărbat.

Paula se întrebă o clipă la cine făcea aluzie. Înțelese și nu se putu opri să nu zîmbească. Nici măcar nu-l băgase în seamă. Pentru ea toată masa fusese luminată de Simon, ai cărui ochi, întocmai ca un far, îi atingeau din două în două clipe fața, căutîndu-i privirea, o secundă prea mult. Ea i-o acorda uneori și atunci el zîmbea: un zîmbet atît de cald, de îngrijorat, încît nu putea să nu-i răspundă. Era mult mai frumos, mai viu, decît vecinul ei din stînga și se gîndi că Roger nu se pricepe în treburile astea. De altfel Simon se apropia, întinzîndu-i lui Roger cutia de țigări.

— Mulțumesc, spuse Roger. (Alese una cu grijă.) Dumneata nu știi încă ce înseamnă o țigară bună. Sînt plăceri rezervate vîrstei mele.

— Vi le las, replică Simon. Am oroare de ele.

— Paula, nu-i așa că fumul nu te deranjează ? De altfel, noi plecăm în curînd acasă, hotărî Roger întorcîndu-se spre Simon. Trebuie să mă scol devreme.

Simon nu făcu nici un caz de acest « noi ». « De fapt, asta însemna că o va depune în fața casei, pentru a se duce apoi la femeiușca aceea; iar mie aici, îmi va lipsi ». O privi pe Paula, i se păru că citește pe fața ei același gînd, și șopti:
— Dacă Paula nu e obosită... pot s-o conduc eu acasă, mai tîrziu.

Amîndoi întorseră privirea spre ea. Paula îi zîmbi lui Simon și hotărî că e tîrziu și că-i mai bine să plece acum.

În mașină nu schimbă nici o vorbă. Paula aștepta. Roger o silise să plece de la serata unde se distra, îi datora deci o explicație sau o scuză. Roger opri mașina în fața casei, lăsă motorul să meargă și Paula își dădu seama că nu are nimic să-i spună, că nu se va urca la ea, că toate astea nu fuseseră decît o reacție de proprietar prudent. Coborî, șoptind: « Bună seara » și trecu strada. Roger porni imediat. Era nemulțumit de el.

Dar în fața casei ei se afla mașina lui Simon și Simon la volan. O strigă și ea veni către el, mirată:

— Cum de ești aici ? Trebuie să fi gonit ca un nebun, și serata mamei dumitale ?

— Ia loc, o clipă, o rugă.

Șopteau în noapte ca și cum cineva ar fi putut să-i audă. Se strecură cu îndemînare în mașină și văzu că se obișnuise cu ea. Se obișnuise și cu această față încrezătoare, îndreptată spre ea și pe care lumina felinarului o tăia în două.

— Nu te-ai plictisit prea tare ? o întrebă.

— O, nu... eu...

Era foarte aproape de ea; mult prea aproape — gîndea Paula. Era prea tîrziu ca să stea de vorbă și n-ar fi trebuit s-o urmeze. Roger ar fi putut să-i vadă, totul era curată nebulă... Îl sărută pe Simon.

Vîntul de iarnă se stîrnise pe străzi, trecea peste mașina deschisă, le învîlmășea părul. Simon îi acoperea fața cu sărutări: ea adulmeca zăpăcită acest miros de bărbat tînr, răsufliarea lui tăiată și prospețimea nopții. Îl părăsi fără un cuvînt.

În zori se trezi pe jumătate și ca în vis, revăzu șuvițele lui negre amestecate cu părul ei, de vîntul violent al nopții, mereu între fețele lor, ca o barieră

mătăsoasă, și i se păru că tot mai simte cum o pătrunde căldura gurii lui. Adormi din nou zîmbind.

Capitolul XI

Trecuseră zece zile de cînd nu o mai văzuse. A doua zi după seara aceea înnebunitoare, atît de caldă, în care îl sărutase, Simon primise un bilet din partea ei, cerîndu-i să nu mai caute s-o revadă. «Ți-ai face rău și am prea multă afecțiune pentru dumneata». Simon nu înțelesese că Paula se temea mai puțin pentru el decît pentru ea însăși. Crezuse că-i e milă și nici măcar nu se simțise jignit, căutînd pur și simplu un mijloc, o idee care l-ar ajuta să conceapă viața fără ea. Nu se gîdea că aceste figuri de stil: «Ți-ai face prea mult rău», «e imprudent» etc., sînt adesea ghilimelele unei povești, venind numaidecît înaintea sau după, dar în nici un caz o descurajare. Paula nu-și dădea nici ea seama. Îi fusese frică, așteptase inconștient să vie, s-o caute, s-o silească să se lase iubită. Acum ajunsese la capătul răbdării și monotonia zilelor de iarnă, veșnica defilare a acelorasi străzi, care o duceau de acasă la slujbă, singură, telefonul acela vrăjmaș la care regreta de fiecare dată că răspunde — atît de absentă, de rușinată era vocea lui Roger — în sfîrșit, nostalgia unei veri lungi care trecuse; totul o împingea către o pasivitate lipsită de apărare dar care cerea cu orice preț «să se întîmple ceva».

Simon lucra. Era punctual, conștiincios și tăcut. Din cînd în cînd ridica ochii, o fixa pe doamna Alice cu o privire absentă și-și trecea un deget șovăitor peste buze... Paula, acea ultimă seară, felul brusc și aproape autoritar cu care își apăsase gura pe buzele lui, capul ei răsturnat și mîinile amîndouă cu care-i ținea obrazul lipit de al ei, vîntul... Doamna Alice tușea jenată de această privire și el zîmbea ușor. Paula avusese un moment de ciudă și atîta tot. Nu încercase să o urmeze după aceea. Și poate greșise. Rumegase în gînd, de zece, de douăzeci de ori, cele mai mici incidente ale săptămînii care trecuse: ultima lor plimbare cu mașina, expoziția atît de plicticoasă de unde plecaseră imediat, masa infernală la maică-sa... și fiecare amănunt care-i revenea în minte, fiecare imagine, fiecare ipoteză, îl făcea să sufere și mai mult. Totuși, zilele treceau, el cîștiga timp sau își pierdea viața, nu mai știa nici el... Într-o seară, coborî cu un prieten o scară întunecată și se pomeni într-un mic bar, pe care nu-l cunoștea. Băuseră mult, cerură din nou să bea și deveniră iar triști. Apoi apăruse o negresă care cîntase, avea o gură imensă roz, deschidea porțile a mii de nostalgii, aprindea scînteile unui sentimentalism desnădăjduit, unde alunecau împreună.

— Aș da doi ani din viață să iubesc pe cineva, spuse prietenul lui.

— Ei bine, eu iubesc — replică Simon — și ea nu va ști niciodată că am iubit-o. Niciodată.

Se abțînu de la orice comentariu, dar în același timp i se păru că nimic nu-i pierdut, că nu-i posibil să se frămînte atîta în zadar. O invitară pe cîntăreață să bea cu ei: era din Pigalle dar cînta ca și cum ar fi venit din New-Orléans, prezentîndu-i lui Simon, năucit, o viață duioasă și albăstruie, populată de profiluri și mîini întinse. Rămase foarte tîrziu s-o asculte și se întoarse acasă, în zori, dezmeticit.

A doua zi, după amiază la șase, Simon o aștepta pe Paula în fața magazinului. Ploua. Ținea mîinile în buzunar, furios că le simte tremurînd. Se simțea

ciudat de gol pe dinăuntru, și incapabil să reacționeze în nici un fel. « Doamne — gîndea el — poate nu mai sînt vrednic față de ea decît să sufăr », și se strîmbă desgustat.

Paula apărui la șase și jumătate. Purta un taior de culoare închisă, un fular albastru cenușiu, ca ochii ei, și avea un aer obosit. Simon făcu un pas spre ea, ea îi zîmbi și el se simți dintr-odată cuprins de un asemenea sentiment de plenitudine, de liniște, încît închise ochii. O iubea. Orice i s-ar întimpla, dacă era din pricina ei, nu putea să piarda nimic. Paula îl văzu privirea oarbă, mîinile întinse și se opri. E adevărat că îi lipsise în aceste zece zile. Prezența lui de fiecare zi, admirația lui, încăpățînarea lui, creaseră — gîndea ea — un fel de obișnuință a sensibilității ei, de care nu avea nici un rost să fugă. Dar obrazul pe care îl îndrepta acum spre ea nu avea nimic comun cu obișnuința, nici cu confortul moral al unei femei de treizeci și nouă de ani. Era altceva. Trotuarul cenușiu, trecătorii, mașinile în jurul lor, îl pîrură deodată un decor stilizat, încrămenit, fără epocă. Se priveau, la doi pași unul de altul și, înaintea de a se contopi din nou cu realitatea posomorită a străzii, pe cînd Paula stătea încă la pîndă, trează, la marginea propriei ei conștiințe, Simon făcu un pas și o luă în brațe.

O ținea lipită de el, fără s-o strîngă, cu răsufierea tăiată, dar stăpînit de o mare liniște. Își apăsa obrazul pe părul ei privind fix în fața lui firma unei librării: « Comorile timpului », întrebîndu-se vag cîte comori puteau fi în această librărie și cîte ciurucuri. În același timp se mira că-și pune o întrebare atît de absurdă tocmai atunci. Avea impresia că rezolvase în sfîrșit o problemă.

— Simon, spuse Paula, de cînd ești aici? Trebuie să fii ud learcă.

Respira mirosul hainei lui de tweed, al pielii lui, și nu s-ar mai fi mișcat niciodată. Întoarcerea asta îi producea o ușurare neașteptată, o eliberare.

— Știi, îi spuse Simon, nu puteam cu nici un chip să trăiesc fără dumneata. Acționam în gol. Nici măcar nu mă plictiseam. Eram lipsit de mine însumi. Dar dumneata?

— Eu, spuse Paula. Știi... Parisul nu e prea vesel în momentul ăsta (căuta să redea discuției un ton firesc). Am văzut o colecție nouă, am făcut pe femeia de afaceri, am întîlnit doi americani. E vorba să plec la New-York.

În același timp se gîndea că n-are rost să vorbească pe un asemenea ton, în brațele acestui băiat, stînd în picioare, în ploaie, ca doi amănți pierduți, dar nu se putea mișca. Gura lui Simon îi atîngea încet templele, părul, obrazul, subliniindu-i frazele. Paula tăcu, își sprijini puțin mai tare fruntea de umărul lui.

— Ai chef să mergi la New York? auzi peste capul ei vocea lui Simon. Pe cînd vorbea, simțea cum maxilarul lui se mișcă pe creștetul capului ei, și-i venea să rîdă ca o școlăriță.

— Statele Unite... Sigur, e o experiență amuzantă, nu crezi? N-am fost niciodată.

— Nici eu, spuse Simon. Mama găsește că e groaznic, dar ea a avut întotdeauna oroare de călătorii.

Ar fi putut să-i vorbească ore în șir, despre mama lui, despre plăcerea de a călători, despre America și despre Rusia. Ar fi dorit să-i spună o mie de banalități, să-i țină o sută de discursuri potolite, fără efort. Nu mai ținea nici s-o uimească, nici s-o cucerească. Era bine așa, se simțea sigur de el și totuși fragil. Ar fi trebuit s-o ducă acasă la ea, să poată s-o sărute de-a binelea, dar nu se încumeta să-i dea drumul.

— Trebuie să mă mai gîndesc, spuse Paula.

Nu mai știa nici ea dacă vorbește de el sau de călătorie. Ii era frică să ridice capul să vadă acest obraz de adolescent, lipit de al ei, frică să se regăsească pe ea însăși, Paula cea cuminte și hotărîtă. Frică să nu-și judece faptele.

— Simon, spuse ea cu vocea scăzută.

El se aplecă și o sărută ușor pe buze. Țineau ochii deschiși, și flecare nu vedea din celălalt decât o imensă pată scinteietoare, plină de reflexe și umbre, o pupilă mărită nemăsurat, lichidă și parcă înspăimîntată.

Două zile mai târziu luau masa împreună. Din cîteva fraze ale Pauliei, Simon înțelese ce însemnaseră pentru ea cele zece zile: indiferența lui Roger, ironiile lui față de Simon, singurătatea. Paula nădăjduse, fără îndoială, să folosească acest răgaz, să-l reciștige pe Roger, sau cel puțin să-l revadă, să îndrepte neînțelegerea dintre ei. Dar se izbise de un copil exasperat. Eforturile ei, atât de emoționante în simplitatea lor: o masă, cu felurile lui favorite, rochia care îi plăcea lui, o conversație pe tema care o prefera, toate aceste rețete caraghioase pe care le recomandau revistele feminine și care sînt mai curînd vătămătoare decît banale, dar care folosite de o femeie inteligentă sînt totuși mai emoționante ca orice, nu ajutaseră la nimic. Nu se simțea umilită că le folosește, nici măcar nu se sfia să înlocuiască printr-o lumină savantă sau o friptură gustoasă cuvintele care îi ardeau buzele: « Roger, sînt nefericită din vina ta; Roger, așa nu mai merge ». La drept vorbind, n-o făcea dintr-un reflex ancestral de bună gospodină, nici măcar dintr-o resemnare amară. Nu, era mai curînd un fel de sadism împotriva « lor », împotriva a ceea ce fuseseră ei împreună. Ca și cînd unui din ei doi, el sau ea, ar fi trebuit să se ridice brusc și să spună: « Ajunge ». Și Paula aștepta acest reflex din partea ei, cu aproape tot atîta neliniște ca și din partea lui. Dar în zadar. Ceva, poate, murise.

Petrecînd deci zece zile în calcule și false nădejdi, nu putea decît să se lase cîștigată de Simon. Simon spunînd: « Sînt fericit, te iubesc », fără să fie banal; Simon blîgînd la telefon; Simon aducîndu-i ceva întreg, sau cel puțin, jumătatea întreagă a acestui ceva. Paula știa destul de bine că pentru acest fel de lucruri trebuie să fie doi, dar se simțea obosită să fie de prea multă vreme prima, și în aparență, singura. « Nu-i totul să iubești », îi spunea Simon vorbind despre el. « Trebuie să fii și tu iubit », și asta i se părea o constatare deosebit de personală. Numai că în pragul aventurii în care se angajase, Paula se mira că în locul agitației interioare și elanului care existaseră, de pildă, la începutul legăturii ei cu Roger, simțea doar o imensă și duioasă oboseală, care îi influența pînă și pașii. Toți o sfătuiau să schimbe aerul, și ea se gîndea cu tristețe, că-și va schimba doar amantul. Era mai puțin supărător, mai parizian, atît de frecvent... Și se ferea de propria ei imagine în oglindă, sau o acoperea cu « cold cream »¹. Dar cînd Simon sună, în seara aceea, și Paula îi văzu cravata închisă, și ochii îngrijorați, bucuria intensă a întregii lui flințe și sfîla lui de om prea răsfațat de viață, care pe deasupra mai și moștenește o avere, dori să împărtășească cu el fericirea. Fericirea pe care i-o dădea ea: « Iată trupul, căldura, afecțiunea mea; nu-mi servesc la nimic, dar poate că în mîinile tale vor recăpăta pentru mine oarecare savoare ». În noaptea aceea Simon rămase pe umărul ei.

Își închipuia tonul cu care lumea, prietenii ei, vor spune: « Ați auzit de Paula ? ». Și mai mult chiar decît teama de birfeală, sau de diferență de vîrstă între ea și Simon, de care știa bine că se va face caz, îi era rușine. Rușine cînd

¹. Cremă de obraz. (n.t.)

se gîdea la modul amuzat în care lumea va vorbi de ea; ce elan, ce gust de viață și de băieți tineri i se vor atribui, cînd de fapt se simțea doar bătrînă, obosită și căuta puțină mîngîiere. Era dezgustată la gîndul că lumea putea să fie față de ea în același timp feroce și măgulitoare, așa cum văzuse de o sută de ori că e față de alții. Se spusese despre ea: « Biata Paula », pentru că Roger o înșela, sau: « Nebuna asta emancipată » cînd părăsise un soț tînăr, frumos și plicticos. Fusese dezaprobată sau compătimită. Dar nu stîrnisese niciodată acest amestec de dispreț și invidie, pe care-l va stîrni de data asta.

Capitolul XII

Contrar așteptărilor Paulei, Simon în prima lor noapte nu dormi. Se mîrgini s-o țină lipită de el, cu mîna pe o cută subțire a mijlocului, nemișcat, ascultîndu-i respirația egală și căutînd să respire în același ritm cu ea. « Trebuie să fii foarte îndrăgostit sau foarte dezgustat ca să te prefaci că dormi », se gîdea Simon, și el care nu era obișnuit decît cu a doua situație, se simțea tot atît de mîndru și responsabil de somnul Paulei ca vestalele de focul sacru. Și așa petrecură prima lor noapte, unul lîngă altul, fiecare veghind somnul simulat al celuilalt, atenți și înduioșați, neîndrăznind să se miște.

Simon era fericit. Se simțea mai răspunzător față de Paula care avea cinci-sprezece ani mai mult ca el, decît s-ar fi simțit față de o tînără fecioară de șaisprezece ani. Deși uimit de condescendența Paulei și rămîinînd pentru prima dată după această îmbrățișare cu impresia că primise un dar, i se părea că trebuie să stea neapărat de veghe, cu ochii țintă, ca pentru a o ocroti anticipat, de răul pe care i l-ar putea face într-o zi. Veghea, stătea la pîndă, apărîndu-se împotriva propriilor lui lașități, a comediilor pe care le jucase în trecut, a spaimelor lui, a plictiselilor subite, a slăbiciunilor lui. O va face fericită, va fi fericit și-și spunea cu mirare că nu făcuse niciodată acest fel de jurămînt nici chiar față de cele mai mari cuceriri ale sale. Avură, astfel spre ziuă, cîteva false treziri, prefăcîndu-se și unul și altul că-și întind mădularele și cască, dar niciodată în același timp. Cînd Simon se întorcea, sau se sprijinea într-un cot, Paula se vîra instinctiv în cearșaf, temîndu-se de privirea lui, această primă privire a unei legături, mai banală dar mai hotărîtoare decît oricare altă gest. Și cînd la capătul răbdării se mișca în sfîrșit și ea, Simon cu ochii închiși, atent el însuși și temîndu-se de pe acum să nu-și piardă fericirea din timpul nopții, își reținea răsufierea. În cele din urmă îl surprinse privind-o cu ochii pe jumătate deschiși, în slaba licărire a zilei care se strecura prin perdele, și încremeni întoarsă spre el. Se simțea bătrînă și urîtă, îl privea fix, anume ca s-o vadă bine și cel puțin să nu existe între ei acel echivoc al trezirii. Simon cu ochii pe jumătate deschiși, surise, îi șopti numele și se lipi de ea. « Simon », spuse Paula, căutînd să dea înapoi. Încerca încă, să transforme noaptea aceasta într-un capriciu. El își puse capul pe pieptul ei, îi sărută ușor încheietura brațului, umărul, obrazul, strîngînd-o lîngă el. « Te-am visat, Paula. N-am să te mai visez decît pe tine »; și ea își închise brațele în jurul lui.

Simon îi propuse s-o conducă la slujbă, precizînd că dacă vrea, poate s-o lase la colț. Paula răspunse cu o ușoară tristețe, că n-are de dat socoteală nimănui și între ei urmă o clipă de tăcere.

Simon fu acela care o întrerupe.

— Nu scapi înainte de șase? lei masa cu mine?

— N-am timp, răspunse Paula, voi mîncă un sandviș peste drum.

— Dar eu ce fac pînă la șase? suspină el.

Ea îl privi, îngrijorată; putea oare să-i spună că nu e neapărat nevoie să se întâlnească la șase. Pe de altă parte, gândul că ar putea s-o aștepte în fiecare seară, în mașinuța lui, nerăbdător, în fața porții, îi dădea o adevărată fericire... Cineva care să te aștepte în fiecare seară. Cineva care nu-ți telefonează cu un ton absent la opt, și numai când are chef... Zîmbi.

— De unde știi că astă-seară nu sînt invitată la masă?

Simon care se chinuia să-și pună butonii la manșetă, se opri. După o clipă spuse: «Adevărat, nu știu,» cu un ton neutru. Se gîndea binențeles, la Roger. Nu se gîndea decît la Roger. Îi vedea gata să-și reia bunul. Se temea. Dar Paula știa că Roger nu se gîndește la ea. Și toate i se părură odioase. Să fie cel puțin generoasă!

— Nu sînt invitată nicăieri. Vino să te ajut.

Era așezată pe pat, și el în genunchi în fața ei, întindea brațele, ca și când manșetele ar fi fost niște cătușe. Avea încheieturi de copil, netede și subțiri. Punîndu-i butonii, Paula avu deodată impresia că joacă scena asta pentru a doua oară. «Grozav seamănă a teatru», se gîndi, dar își lipi obrazul de părul lui, rîzînd fericită.

— Și ce fac eu pînă la șase? stăruî Simion încăpățînat.

— Nu știu... lucrezi.

— N-am să pot, spuse, sînt prea fericit.

— Asta nu împiedică pe nimeni să lucreze.

— Pe mine da. De altfel știu ce am să fac. Am să mă plimb și am să mă gîndesc la tine, pe urmă am să iau masa singur, cu gândul la tine și pe urmă am să aștept ora șase. Știi, n-am nimic dintr-un tînăr activ.

— Ce o să spună maestrul tău?

— Nu știu. Dar de ce vrei să-mi irolesc timpul, pregătindu-mi viitorul, cînd nu mă interesează decît prezentul, care îmi dă mai mult decît tot ce-am sperat, adăugă el, cu o plecăciune adîncă.

Paula ridică din umeri. Dar Simon făcu întocmai cum spusese și tot așa și în zilele următoare. Se plimba cu mașina prin Paris surîzînd tuturor, trecea de cîte zece ori prin fața magazinului Paulei, citea o carte oprindu-se indiferent unde, lăsînd-o din mînă ca să-și dea capul pe spate și să stea așa cu ochii închiși. Avea aerul unui somnambul fericit și asta nu putea să n-o miște și să nu i-l facă mai drag. Avea un sentiment de dăruire și se mira că asta i se pare deodată, aproape o necesitate.

Roger călătorea de zece zile pe un timp înspăimîntător, trecînd dintr-o întîlnire de afaceri într-alta și regiunea de Nord reprezenta pentru el, simbolic, un drum lung, nesfîrșit, și decorul impersonal al unor restaurante. Din cînd în cînd, telefona la Paris, cerînd două numere deodată, și asculta vîicărelile lui Maisy-Marcelle înainte de a se plînge Paulei — sau după. Se simțea descurajat, incapabil; viața lui semăna cu această regiune. Vocea Paulei se schimba, devenea în același timp mai neliniștită și mai îndepărtată: îi era dor s-o vadă. Nu izbutise niciodată să stea cîncisprezece zile departe de ea, fără să-i simtă lipsa. Binențeles că, la Paris, unde o știa oricînd gata să-l vadă, oricînd la dispoziția lui, putea s-o întîlnească mai rar. Dar orașul Lille i-o reda ca în primele zile, cînd trăia agățat de viața ei, temîndu-se s-o cucerească, așa cum se temea acum s-o piardă. În ultima zi îi anunță că se întoarce. Urmă o tăcere, apoi numaidecît o auzi spunînd: «Trebuie să te văd», pe un ton definitiv. El nu-i puse nici o întrebare și îi dădu întîlnire pentru a doua zi.

Ajunse la Paris, noaptea. Se opri în fața casei ei pe la două. Pentru prima dată șovăi să urce. Nu era sigur că va regăsi fața aceea fericită care se străduia să rămână calmă de fiecare dată când se ducea s-o vadă pe neașteptate. Îi era teamă. Așteaptă zece minute, stingherit, inventînd tot soiul de motive absurde: «Doarme, muncește prea mult» etc., apoi plecă. În fața casei lui, ezită iar, apoi deodată făcu stînga împrejur și se duse la Maisy. Dormea, îi întinse o față buhăită: stătuse pînă foarte tîrziu cu inevitabilii ei producători de filme... era foarte fericită că venise Roger... de altfel îl visase tocmai cu o clipă înainte, etc. Roger se dezbracă repede și adormi numaidecît, cu toate sîciilele ei. Pentru prima dată n-o dorea. În zori își făcu datoria absent, se amuză puțin de povestirile ei și hotărî că totul merge bine. Își petrecu dimineața la ea, despărțindu-se cu zece minute înainte de întîlnirea cu Paula.

Capitolul XIII

— Trebuie să dau un telefon, spuse Paula, după masă va fi prea tîrziu, Roger se ridică o dată cu ea și Paula zîmbi, pentru a se scuza, așa cum obișnuia de cîte ori îl silea să se deranjeze din pricina unor conveniențe sociale, sau sentimentale. La asta se gîndea plictisită, coborînd scara umedă care ducea spre telefon. Cu Simon era altfel. Era atît de serviabil și de mulțumit, gata oricînd să se ocupe de ea, să-i deschidă ușile, să-i aprindă țigara, să-i preîntîmpine orice dorință, încît sfîrșea prin a se gîndi la toate înaintea ei, ceea ce semăna mai degrabă cu un șir de atenții decît de obligații. În dimineața aceea, îl părăsise pe jumătate adormit, cu perna în brațe, cu șuvițele negre împrăștiat, lăsîndu-i un bilet: «Te voi chema la 12». Dar la douăsprezece se întîlnise cu Roger, pe care acum îl lăsase singur ca să telefoneze unui tînar amant lenes. Oare Roger va băga de seamă? Avea fruntea lui de zile rele, încrețită, îngrijorată. Părea mai bătrîn.

Simon răspunse imediat. Începu să rîdă de îndată ce o auzi spunînd: «Alo».

Rîse și ea.

— Te-ai trezit?

— De la unsprezece... Acum e unu. Am și chemat la telefoane să văd dacă nu-i firul deranjat.

— De ce?

— Trebuia să chemi la douăsprezece. Unde ești?

— La Luigi's. Abia am început să mînc.

— A, bun! spuse Simon.

Urmă o tăcere. În cele din urmă, Paula adăugă sec:

— Iau masa cu Roger.

— A, bun.

— Altceva nu știi să spui decît «A, bun?» Sînt la magazin la două și jumătate cel mai tîrziu. Tu ce faci?

— Mă duc să iau niște haine de la mama, spuse el repede, să le agăț la tine, pe umerașe... Pe urmă mă duc să iau de la Desnos acuarela aceea care-ți place.

O clipă îi veni să rîdă. Acest fel de a lega două fraze era leit Simon.

— De ce? Ai de gînd să-ți muți garderoba la mine?

Între timp căuta argumente serioase care să-l facă să renunțe.

— Da, spuse Simon, sînt prea mulți oameni în jurul tău, vreau să fac pe cîinele de pază, dar în haine curate.

— O să mai vedem noi, spuse ea.

Avea impresia că vorbește de o oră. Roger era singur, acolo sus. Îi va pune întrebări și față de el, nu va putea să nu se simtă vinovată.

— Te iubesc, spuse Simon, înainte de a închide telefonul.

Înapoiindu-se, Paula se opri în dreptul oglinzii din vestiar și-și trecu mașinal pieptenele prin păr. În fața ei vedea un chip căruia cineva îi spunea: «Te iubesc».

Îl găsi pe Roger bînd un cocktail și Paula se miră știind că nu bea niciodată peste zi.

— Nu te simți bine?

— De ce? A, băutura? Nu, azi sînt obosit.

— E mult de cînd nu te-am mai văzut, spuse ea, și fiindcă Roger încuviință puțin distrat, simți că-i vin lacrimile în ochi. Într-o zi vor ajunge într-adevăr în această situație: «Sînt două luni de cînd nu ne-am mai văzut, sau trei?» Și vor face socoteala, liniștiți, Roger cu fața obosită, cu gesturile lui caraghioase, cu aerul copilăros în ciuda forței lui și chiar a unui dram de cruzime... Paula întoarse capul. Roger purta haina gri, pe care o văzuse la începutul legăturii lor, aproape nouă, atîrnată pe un scaun în camera ei. Era foarte mîndru de ea. I se întimpla rar să vrea să fie elegant și era de altminteri prea greoi ca să reușească.

— Cincisprezece zile, adăugă ea liniștită, cum îți merge, bine?

— Da. În sfîrșit, așa...

Se opri. Se aștepta fără îndoială să-l întrebă: «Și cum merg afacerile?» Dar nu-l întrebă. Trebuia mai întîi să-i vorbească de Simon. După aceea, n-avea decît să i se destăinuiească liniștit, fără să aibă, mai tîrziu, sentimentul că fusese ridicul.

— Te-ai amuzat bine? o întrebă.

Paula șovăi. I se băteau tîmplele. Simțea că i se strînge inima. Se auzi spunînd:

— Da, l-am revăzut pe Simon. Des.

— A, făcu Roger, tînărul acela fermecător? Tot nebun după tine?

Ea dădu din cap încet și o dată prea mult, fără să ridice privirea.

— Te mai amuză? Întrebă Roger.

Ea ridică ochii, dar Roger n-o mai privea, era foarte preocupat de grăpe-frut-ul lui.

Paula își închipui că a înțeles.

— Da, răspunse ea.

— Te amuză? Sau e mai mult decît atît?

Se priveau. Roger puse lingurița pe farfurie. Paula se uita cu insistență și cu o duioșie speriată la cele două cute lungi din jurul gurii lui, la fața lui imobilă și la ochii lui albaștri, puțin încercănați.

— Mai mult! spuse ea.

Mîna lui Roger se apropie de linguriță, o apucă. Paula se gîndi că Roger nu știuse niciodată să mănînce cum trebuie un «grape». Timpul părea că stă pe loc și în același timp că-i țiuie în urechi.

— Presupun că n-am nimic de spus, făcu Roger.

Și Paula își dădu seama că e nenorocit. Fericit, ar fi recîștigat-o. Dar așa, părea un om năruit căruia îi dai ultima lovitură. Șopti:

— Aveai totul de spus.

— Tu însăși vorbești la trecut despre asta.

— Ca să te cruț, Roger. Dacă ți-aș spune că totul depinde încă de tine, ce-ai putea să-mi răspunzi?

Nu răspunse nimic. Se uita fix la fața de masă.

Ea continuă:

— Mi-ai spus că ții prea mult la libertatea ta, că ți-e prea frică s-o pierzi, pentru... În sfârșit, pentru ca să faci efortul să mă recâștigi.

— Îți spun că nu știu nimic, făcu brusc Roger, detest bineînțeles ideea să știu că... Cel puțin e priceput?

— Nu-i vorba de pricepere, spuse ea, mă iubește.

Îi văzu răsufliind puțin ușurat și o clipă îl urî. Își dădea seama că se liniștise. Totul fusese o criză sentimentală, iar el, Roger, rămînea amantul adevărat, bărbatul.

— Cu toate că, adăugă ea, nu pot spune că mă lasă indiferentă pe un anumit plan.

Se gîndea zăpăcită că e prima dată că-i face rău, voit.

— Îți mărturisesc, spuse Roger, că nu-mi închipuiam, cînd te-am poftit la masă, că voi fi nevoit să suport povestea hîrjonelilor tale cu un bălețandru.

— Îți închipui că ai să mi le povestești pe ale tale cu o femeiușcă, răspunse prompt Paula.

— E în orice caz mai normal, spuse el cu dinții strînși.

Paula tremura. Își luă poșeta și se ridică.

— Îmi închipui că vrei să-mi vorbești despre vîrsta mea?

— Paula!

În picioare, la rîndul lui, o urmărea prin ușile prin care se pierdea, cu ochii orbiți de lacrimi. O ajunsese la mașină. Încea zadarnic să pornească. Roger trecu mîna prin portieră și puse contactul de care ea uitase. Mîna lui Roger... Paula își întoarse, spre el, fața descompusă.

— Paula... știi foarte bine... Am fost un ticălos. Îți cer iertare. Știi bine că nu m-am gîndit la asta.

— Știu, și eu am fost îngrozitoare. Ar fi mai bine să nu ne mai vedem un timp.

Roger stătea nemișcat cu un aer pierdut. Ea îi zîmbi ușor.

— La revedere, dragul meu.

El se aplecă spre portieră:

— Tîu la tine, Paula.

Porni foarte repede. Roger nu trebuia să vadă lacrimile care îi tulburau privirea. Instinctiv dădu drumul la ștergătoare, și acest gest, o făcu fără voia ei, să zîmbească, dar foarte trist. Era unu și jumătate. Avea tot timpul să ajungă acasă, să se liniștească, să se fardeze. Spera și se temea în același timp că Simon plecase. Se ciocni de el la intrare.

— Paula, ce-i cu dumneata?

În panică îi spunea iar dumneata. «A băgat de seamă că am plîns. Și mă compătimește», gîndi ea, și lacrimile se porniră și mai rău. Nu-i răspunse. În ascensor, o luă în brațe, îi bău lacrimile, o imploră să nu mai plîngă, și nelămurit, jură «să-l ucidă pe individ», ceea ce o făcu să zîmbească.

— Trebuie să arăt îngrozitor, spuse Paula, avînd impresia că citise această frază de o mie de ori, sau că o auzise de o sută de ori la cinematograful.

Mai tîrziu, se așeză pe canapea lîngă Simon, și-i luă mîna.

— Nu mă întreba nimic, îi spuse.

— Azi nu. Dar într-o zi am să te întreb tot. Foarte curînd. Nu suport să te faci nimeni să plîngi. Mai ales el, strigă Simon furios. Și eu, eu, nu voi putea nicodată să te fac să plîngi?

Îl privi: «Hotărît lucru, bărbații sînt niște flare».

— Ții atît de mult?

— Aș prefera să sufăr eu însumi, spuse Simon, și își vîrî obrazul în umărul ei.

Seara, înapoiindu-se acasă, descoperi că Simon băuse trei sferturi dintr-o sticlă de whisky, fără să fi ieșit din casă. Îi declară cu multă demnitate că avusesse necazuri personale și, începînd un discurs asupra dificultății de a exista, adormi pe pat, în timp ce Paula îi scotea pantofii, jumătate înduioșată, jumătate speriată.

Roger era la fereastră. Privea răsăritul soarelui. Era unul din acele hanuri din Ile de France, unde satul se apropie ciudat de ideea pe care și-o fac despre el, istoviții orașului. Dealuri lîne, cîmpii roditoare, și de-a lungul drumurilor panouri cu reclame. Dar aci, la ora asta stranie cînd se crapă de ziuă, adevărata și îndepărtata priveliște de țară a copilăriei, îl năpădea pe Roger cu mireasma grea și înfrigurată a ploii. Se întoarse și spuse: «Fermecătoare vreme pentru un week-end», dar gîndi: «E minunat, îmi place ceața! Dacă măcar aş putea să fiu singur». În căldura plăcută a patului, Maisy se întoarse.

— Roger, închide fereastra, e frig.

Își trase cearșaful peste umeri. Deși fericită în lenea ei voluptuoasă, era sufocată de ideea îngrozitoare a zilei pe care o va petrece în acest colț necunoscut, în tovărășia lui Roger tăcut și distrat și a acestor cîmpii care se întind cît vezi cu ochii; îi venea să geamă.

— Ți-am cerut să închizi fereastra, spuse sec.

El aprinse o țigară, prima din ziua aceea și îi savură gustul iute aproape neplăcut, și totuși delicios, smuls din visarea matinală și simți cu un fel de nerăbdare, ostilitatea lui Maisy acumîndu-se în spatele lui. «N-are decît să se supere, să sară din pat, să ia autobuzul și să se întoarcă la Paris. Am să mă plimb toată ziua pe cîmp, și am să găsesc eu un cîine pierdut care să mă înșoțească». Avea oroare să fie singur.

Totuși, după ce formulă de două ori aceeași pretenție, Maisy ezită. Avea de ales: între a uita de fereastră, a adormi din nou și a începe o scenă. În mintea ei încălțită de somn se agitau fraze ca: «Eu sînt o femeie căreia îi e frig, el e un bărbat care trebuie să închidă fereastra». Dar în același timp, instinctul foarte matinal în ziua aceea îi spunea că e mai bine să nu-l stîrnească pe Roger. Alese o linie de mijloc.

— Ar trebui să închizi fereastra și să ceri micul dejun, dragule.

Roger se întoarse dezamăgit și spuse la întîmplare:

— Dragule? Ce-nseamnă asta: «dragule».

Maisy începu să rîdă, el continuă:

— N-ai de ce să rîzi, răspunde-mi dacă știi ce înseamnă «dragule»? Îți sînt oare drag? Cunoști, altfel decît din auzite, verbul a îndrăgi?

— Trebuie într-adevăr să-mi fie lehamite, se gîndi el mirat de propriile lui cuvinte; cînd încep să mă ocup de vocabularul unei femei, înseamnă că se apropie sfîrșitul».

— Ce te-a apucat? spuse Maisy.

Din pat se ivi capul ei aproape îngrozit, care lui Roger i se păru comic, și niște sîni care nu-i mai spuneau nimic. Era indecentă.

— Sentimentele sînt un lucru foarte important. Eu pentru tine sînt un capriciu. Un capriciu comod. Așa că nu-mi mai spune «dragule», mai ales dimineața: noaptea, treacă-meargă.

— Dar, Roger, protestă Maisy pe drept cuvînt alarmată. Te iubesc.

— Al nu. Nu spune prostii, strigă el cu un amestec de jenă, căci era mai curînd cîștit — și de ușurare — căci această frază reducea situația lor la

aceea atât de clasică și pentru el atât de familiară, a bărbatului plictisit pînă peste cap de un amor intempestiv.

Își trase puloverul peste pantaloni și ieși, părăindu-i rău de vesta de tweed pe care o lăsase. Dar ca să și-o ia, ar fi trebuit să facă înconjurul patului și această manevră l-ar fi împiedicat să iasă cît mai repede. Afară respiră aerul înghețat și-l apucă un fel de amețelă. Trebuia să se întoarcă la Paris și asta fără să o regăsească pe Paula. Mașina va aluneca pe drumuri răcoroase. Se va opri și va lua o cafea la Porte d'Auteuil, în Parisul care duminica e mort. Se întoarse să-și plătească nota și fugi ca un hoț. Maisy îi va aduce vesta, iar el va trimite secretara s-o ia de la ea, cu cîteva flori. « Căci nu știu să trăiesc », — se gîndi posomorît.

Goni cîțva timp pe șosea, cu sprîncenele încruntate, apoi întinse mîna spre aparatul de radio și-și aminti: « A îndrăgi... A îndrăgi, însemna Paula și eu ». Nu mai avea chef de nimic. O pierduse.

Capitolul XIV

O săptămîină mai tîrziu, venind acasă, Paula simți un miros de tutun care o îneca. Deschise fereastra salonului și strigă: « Simon », dar nu primi nici un răspuns. O clipă se temu. Și se miră. Traversă salonul și intră în cameră. Simon dormea întins pe pat, cu gulerul cămășii desfăcut. Îi strigă încă o dată, dar el rămase nemișcat. Se întoarse în salon, deschise un dulap în perete, se uită la sticla de whisky, și o puse la loc strîmbîndu-se cu dezgust. Căută din ochi un pahar, nu-l găsi și intră în bucătărie. Un pahar spălat se scurgea în cuvetă. Rămase o clipă nemișcată, apoi își scoase încet haina. În baie se fardă din nou și se pieptănă cu grijă. Dar puse aproape imediat peria la loc, reproșîndu-și cochetăria ca pe o slăbiciune. Oare asta era important acum, să-l seducă pe Simon ?

Revenind în cameră îl sgîlții și aprinse lampa de pe noptieră. El se întinse, îi șopti numele și se întoarse spre perete.

— Simon, spuse ea sec.

Simon se întoarse, lăsînd să apară un fular în care înainte de a dormi, își ascunsese probabil obrazul: fularul ei. Paula glumise adesea pe socoteala fetișismului lui, dar acum nu mai avea chef să rîdă. Simțea că începe s-o cuprindă o furie rece. Îl întoarse cu fața spre lumină. Simon deschise ochii, zîmbi, dar surîsul îi pieri numaidecît de pe buze.

— Ce se întîmplă ?

— Trebuie să-ți vorbesc, Simon.

— Știam eu, spuse, și se ridică în capul oaselor.

Paula se depărtă, căci altfel, ar fi întins fără să vrea mîna să-i dea la o parte șuvița neagră care-i cădea în ochi. Se sprijini de fereastră.

— Nu mai merge așa, Simon. E ultima dată că-ți spun. Trebuie să te apuci de lucru. Ai ajuns să bei pe ascuns.

— N-am făcut decît să spăl paharul. Ai oroare de dezordine.

— Am oroare de dezordine, de minciună și de lașitate, spuse ea cu violență. Încep să am oroare și de tine.

— Știam că nu mă mai suporti, spuse el. Între a ține la cineva și a nu-l mai iubi de loc nu e decît un pas nu-i așa ?

— Nu e vorba de sentimente, Simon. E vorba că bei și nu faci nimic altceva. Te abrutizezi. Ți-am spus să muncești, ți-am spus-o de o sută de ori. Acum e ultima dată.

— Și pe urmă ?

— Pe urmă n-am să te mai pot vedea.
— Ai putea să mă părăsești așa ? spuse el pe gânduri.

— Da, Simon.

Se întoarse către el.

— Ascultă...

Simon se așezase iar pe pat și-și privea minile cu o expresie bizară. Le ridică încet și-și acoperi fața.

Paula nu știa ce să facă. Simon nu plîngea, nu mișca și Paulei i se părea că niciodată nu văzuse pe cineva atât de disperat. Îi murmură numele, ca pentru a-l depărta de o primejdie de care el nu-și dădea seama. Apoi se apropie de el. Se leagăna ușor pe marginea patului cu fața în mâini. Paula se gândi o clipă că e beat și întinse mîna să-l oprească. Apoi încercă să-i dea mîinile la o parte, el se împotrivi și ea sfîrși prin a înghenunchia în fața lui, luîndu-i mîinile între ale ei.

— Simon, uită-te la mine. Simon, isprăvește comedia asta.

Îi dădu minile la o parte și îl privi. Avea fața absolut imobilă, neteredă cum o au unele statui, cu aceeași privire oarbă. Instinctiv îi puse mîna pe ochi.

— Ce-i Simon ? Spune-mi ce ai ?

El se aplecă puțin, își puse capul pe umărul ei, și oftă ca un om foarte obosit.

— Nu mă iubești, asta e, spuse liniștit. Și orice aș face n-ar folosi la nimic. Am știut de la început că ai să mă alungi și așteptam cu spatele încovoiat și uneori, speram... Asta era cel mai rău, că speram uneori, mai ales noaptea, spuse el în șoaptă, și ea simți că roșește. Și iată că azi s-a întîmplat, și de opt zile știam că se va întîmpla și tot whisky-ul din lume nu reușea să mă liniștească. Și simțeam cum puțin cîte puțin începi să mă urăști. Și iată... Paula — șopti apoi — Paula...

Îi cuprinsese în brațe și-l strîngea, cu ochii plini de lacrimi. Se auzea murmurîndu-i cuvinte liniștitoare.

— Simon, ești nebun... ești un copil... iubitul meu... bietul meu băiat...

Îi săruta fruntea, obrazii și o clipă se gândi, aproape crudă cu ea însăși, că în sfîrșit ajunsese la faza maternă. În același timp ceva în ea se încăpățîna, se complăcea să-i aline lui Simon o veche durere, comună lor.

— Ești obosit, îi spuse, ai jucat comedia bărbatului părăsit și ai fost propria ta victimă. Țin la tine, Simon. Țin foarte mult la tine. Am fost împrăștiată în ultima vreme fiindcă am avut prea mult de lucru, asta-i tot.

— Da ? Atunci nu vrei să plec de aci ?

— Nu azi... îi spuse ea zîbind, dar vreau să muncești.

— Am să fac tot ce-ai să vrei. Întinde-te lîngă mine, Paula. Mi-a fost atît de frică ! Am nevoie de tine. Sărută-mă. Nu te mai mișca. Nu pot să sufăr rochiile astea complicate... Paula...

După aceea, rămase nemișcată. Simon respira ușor lîngă ea, sfîrșit. Punîndu-i mîna pe ceafă, Paula se simți năpădită de un sentiment de posesiune atît de sfîșietor, atît de dureros încît i se păru că-l iubește.

A doua zi Simon se duse la birou, se împacă oarecum cu maestrul, consultă cîteva dosare, îi telefonă de șase ori Paulei, împrumută niște bani de la malcă-sa, însfîrșit liniștind-o, și se întoarse la Paula la opt și jumătate, cu aerul extenuat de atîta muncă. Pe seară, petrecuse două ceasuri jucînd la automat într-un bar, cu unicul scop de a realiza această întoarcere triumfală. Se gîndea că meseria lui era, hotărît foarte plicticoasă și că va fi foarte greu să-i umple orele deșarte.

Capitolul XV

În februarie, Roger și Paula plecau de obicei împreună să petreacă o săptămână la munte. Hotărâseră de mult, că oricare ar fi situația lor sentimentală, (și atunci nu fusese vorba decât de-a lui Roger), vor face în așa fel încît să petreacă în fiecare iarnă cîteva zile liniștite. Într-o dimineață, Roger îi telefonă Paulei la birou, anunțînd-o că pleacă peste zece zile și întrebînd-o dacă trebuie să ia bilet și pentru ea. Urmă o tăcere. O clipă se întrebă speriată, ce-l făcea s-o invite: o instinctivă nevoie de ea, o remușcare, sau dorința de a o despărți de Simon? Poate că nu s-ar fi lăsat convinsă decât de cel dintîi dintre motive. Dar știa bine că orice i-ar spune Roger, nu va fi niciodată atît de sigură încît să nu sufere în timpul acestei vacanțe. Pe de altă parte, amintirea lui Roger la munte, cu excesul lui de vitalitate, coborînd pantele ca un bolid, trăgînd-o după el îngrozită, îi rupea inima.

— Ei, ce-ai hotărît?

— Nu cred că se poate, Roger. Ne-am prefăcut... am căutat să avem aerul că nu ne gîndim la nimic altceva.

— Eu vreau să plec, tocmai ca să nu mă mai gîndesc la nimic. Și te asigur că sînt perfect în stare...

— Aș pleca cu tine dacă... (era cît pe-acum să spună: «dacă ai fi în stare să te gîndești la mine, la noi», dar tăcu)... Dacă-ai avea într-adevăr nevoie de mine. Dar te vei simți foarte bine singur, sau cu... altcineva.

— Bine. După cum înțeleg, nu vrei să părăsești Parisul acum.

«Se gîndește la Simon, își spuse Paula; — oare de ce nu pot oamenii să deosebească aparențele de realitate?» Dar în același timp își spuse că de o lună încoace, aparența, în ceea ce-l privea pe Simon, devenise viața ei de toate zilele. Și poate că această realitate o determina să se împotrivească acum vocii lui Roger.

— Cum crezi... spuse ea.

Urmă o tăcere.

— Nu prea arăți bine în ultima vreme, Paula. Ai un aer obosit. Dacă nu pleci cu mine, pleacă altfel, dar pleacă. Ai nevoie.

Vocea lui era afectuoasă și tristă și Paula simți că i se umplu ochii de lacrimi. Da, avea nevoie de el, avea nevoie s-o ocrotească cu totul, nu să-i propună zece zile, pe apucate. Ar fi trebuit să înțeleagă că toate lucrurile au o limită, chiar și egoismul masculin.

— Voi pleca, sigur, spuse ea, și ne vom trimite cărți poștale de la un munte la altul.

Roger închise telefonul. Îi ceruse poate doar un ajutor și ea i-l refuzase. Iată la ce se reducea faimoasa ei dragoste! Dar în același timp, simțea nelămurit, că are dreptate, că are dreptul, aproape datoria, să fie exigentă și pentru asta să sufere. În definitiv, era o femeie iubită cu pasiune. Pînă acum fusese cu Simon doar la mici restaurante de cartier, întotdeauna singuri. Dar în seara aceea, înapoindu-se acasă, îl găsi în pragul ușii, într-un costum de culoare închisă, pieptănat impecabil și cu un aer solemn. Își dădu încă o dată seama de frumusețea lui, de ochii acela prelungi, felini, de desenul perfect al buzelor și se gîndi amuzată că acest băiețuș care-și petrecea ziua așteptînd-o, cu nasul vîrît în rochiile ei, semăna a cavaler medieval și a călău sentimental.

— Ce eleganță, spuse ea, ce s-a întîmplat?

— Leșim în oraș. Mergem să mîncăm într-un loc elegant și să dansăm. De fapt aș fi tot atît de fericit dacă am rămîne acasă și am mîncă două ouă la capac, dar vreau să te scot în lume.

O ajută să-și scoată haina. Paula băgă de seamă că Simon turnase pe el apă de colonie cu nemiluita. În camera ei, pe pat, era întinsă o rochie de seară, foarte decoltată, pe care n-o pusese decît de două ori.

— E rochia care-mi place cel mai mult, spuse Simon, vrei un cocktail ?

Pregătise cocktail-urile care știa că-i plac. Paula se așează pe pat, dezorientată. Cobora din munți ca să se pomenească în plină serată mondenă. Îi zîmbi.

— Ești mulțumită ? Nu cumva ești obosită ? Dacă vrei îmi scot imediat costumul și rămînem aici.

Puse un genunchi pe pat, făcînd gestul de a-și scoate haina. Ea se lipi de el. Virî mîna sub cămașa lui, și simți căldura pielii în podul palmei. Era viu, atît de viu.

— E o idee grozavă, îi spuse. Ții neapărat să mă îmbrac așa ? În rochia asta par cam nebună.

— Îmi placî goală, îi răspunse, și în nici o rochie nu ești mai dezbrăcată. Am căutat bine.

Paula luă paharul și bău. Dacă n-ar fi fost el, s-ar fi întors singură acasă, s-ar fi simțit puțin tristă, s-ar fi băgat în pat cu o carte, ca de atîtea ori pînă atunci. Dar Simon era aici, rîdea, era fericit, rîdea și ea cu el și el ținea cu orice preț să-l învețe să danseze charleston, îmbătrînind-o în glumă cu douăzeci de ani, și ea se împiedica de covor dansînd și cădea în brațele lui cu răsufierea tăiată, și el o strîngea în brațe și ea rîdea și mai tare, uitîndu-l pe Roger, zăpada și regretele. Era tînără, era frumoasă. Îl împinse afară din cameră, se fardă ca să pară mai vampă, își puse rochia aceea indecentă în timp ce el bătea cu pumnii în ușă nerăbdător. Cînd apăru în sfîrșit, o privi uluit și-i acoperi umerii cu sărutări. Apoi o sili să bea un al doilea cocktail, și ea care nu știa să bea îi făcu pe plac. Era fericită, nemaipomenit de fericită.

La bar, Paula recunoscî la o masă vecină două femei, ceva mai în vîrstă ca ea, cu care lucrase uneori și care îi adresară un surîs cam mirat. Ridicîndu-se să danseze, o auzi pe una din ele, spunînd: « Ce vîrstă o fi avînd acum ? ».

Se sprijini de Simon. Totul se isprăvise. Rochia era ridiculă pentru vîrsta ei, Simon cam prea decorativ și viața ei cam prea absurdă. Îl ceru lui Simon s-o conducă acasă, și văzînd că nu se împotrivește își dădu seama că auzise și el.

Se desbrăcă foarte repede. Simon vorbea despre orchestră. Ar fi vrut să-l expedieze. În timp ce el se dezbrăca, ea se întinse în întuneric. N-ar fi trebuit să bea două cocktail-uri și șampanie. Mîine va arăta groznic. Se simțea copleșită de tristețe. Simon intră în cameră, se așează pe marginea patului, îi puse mîna pe frunte.

— Lasă-mă Simon, sînt obosită.

El nu-i răspunse, rămase nemișcat. Paula îi vedea silueta în lumina indirectă a camerei de baie, avea capul plecat și părea că se gîndește la ceva.

— Paula, spuse el în sfîrșit, trebuie să-ți vorbesc.

— E tîrziu, mi-e somn, lasă pe mîine...

— Nu, vreau să-ți vorbesc acum. Și tu ai să mă ascuți.

Făcu ochii mari, mirată. Era prima dată cînd se purta autoritar cu ea.

— Am auzit, ca și tine, ce-au spus otrăvurile alea de lîngă noi. Nu suport să te amărăști. Nu e demn de tine, e laș și e jignitor pentru mine.

— Simon, faci o dramă din nimic.

— Nu fac nici o dramă. Vreau să evit ca tu să faci o dramă. Cu toate că dacă ar fi așa te-ai ascunde de mine. Totuși, nu e cazul să te ascunzi. Nu mai sînt un copil, Paula. Sînt perfect în măsură să te înțeleg și poate chiar să te ajut. Știi bine că sînt foarte fericit cu tine, dar ambiția mea nu se mărginește

la atât. Vreau să fii și tu fericită cu mine. Pentru moment ții prea mult la Roger. Dar trebuie să vrei să consideri povestea noastră ca un lucru pozitiv, pe care trebuie să m-ajuti să-l construiesc, și nu ca un hazard fericit. Asta e.

Vorbea calm, dar cu efort. Paula îl asculta cu uimire și cu un fel de speranță. Îl crezuse inconștient. Nu era. Ba chiar mai mult. Era convins că ea poate lua totul de la început. Și poate că avea dreptate.

— Nu sînt inconștient, știți bine. Am douăzeci și cinci de ani, n-am trăit niciodată înainte de a te fi întâlnit și sigur că nu voi mai trăi nici după. Ești femeia și mai ales omul de care am nevoie. Sînt sigur de asta. Dacă vrei, mîine mă însor cu tine.

— Am treizeci și nouă de ani, spuse ea.

— Viața nu este un jurnal feminin, Paula, și nici un șir de experiențe trăite de alții. Ai paisprezece ani mai mult decît mine și te iubesc și te voi iubi foarte multă vreme de acum încolo. Asta e tot. Nu suport deci să te cobori la nivelul cîrțitelor bătrîne de astă seară și nici al opiniei publice. Problema pentru tine, pentru noi, e Roger. Nu există altă problemă.

— Simon, îți cer iertare... că am crezut...

— Nu ți-ai închipuit că pot și eu să gîndesc, asta-i tot. Acum, fă-mi te rog puțin loc.

Se lungi lîngă ea, o sărută. Paula uită de oboseală, iar el reuși să-i smulgă o plăcere violentă pe care pînă atunci nu i-o dăduse niciodată. Îi mîngie după aceea fruntea nădușită, o așeză cu capul pe umărul lui, altfel decît obișnuia și o înveli cu grijă.

— Dormi, îi spuse, mă ocup eu de toate.

În întineric, Paula îi zîmbi cu căldură, îl sărută ușor pe umăr, mîngiere pe care ei o primi cu calmul olimpic al unui stăpîn. Rămase multă vreme treaz, speriat și mîndru de tăria lui de caracter.

Capitolul XVI

Se apropiau sărbătorile paștelui și Simon își petrecea vremea cercetînd hărțile ascunse între dosarele maestrului sau întinse pe covorul Paulei. Alcătuî astfel, două circuite pentru Italia, trei pentru Spania, și oscila acum către Grecia. Paula îl asculta fără să spună nimic. În cel mai bun caz nu ar avea decît zece zile de vacanță și se simțea atât de obosită încît îi era greu și să se urce în tren. Ar fi vrut o casă la țară, zile care să semene una cu alta, într-un cuvînt: copilăria! Dar n-o lăsa inima să-i strice cheful lui Simon, care se și vedea în rolul de călător desăvîrșit, sărind din vagon ca s-o ajute să coboare, conducînd-o către mașina închiriată cu zece zile înainte, care-i va duce la cel mai bun hotel din localitate, într-o cameră în care va cere din vreme să se pună flori, uitînd că nu fusese niciodată în stare să schimbe un tren sau să păstreze un bilet. Visa, continua să viseze, dar toate visele lui se îndreptau spre Paula. năvăleau ca un fluviu agitat către o mare liniștită.

Nu se simțise niciodată atât de liber ca în aceste cîteva luni în care stătuse în fiecare zi la același birou, în fiecare seară lîngă aceeași ființă, în același apartament, legat de aceeași dorință, de aceeași grijă, de aceeași suferință. Căci Paula continua să evadeze, să întoarcă privirea, să zîmbească înduioșată la auzul frazelor lui pasionate. Continua să tacă atunci cînd se vorbea de Roger. Și Simon avea deseori sentimentul unei lupte absurde, extenuante, și fără ieșire, căci timpul — își dădea bine seama — timpul care trecea — nu-l făcea să cîștige nimic. Nu era vorba să ștergă amintirea lui Roger, ci să ucidă

În Paula ceva care era Roger, un fel de rădăcină trainică, dureroasă și pe care o purta cu statornicie, și-i venea uneori să se întrebe dacă nu cumva tocmai această statornicie, această suferință resemnată îl făcuse să se îndrăgostească de ea și poate chiar întreținea dragostea lui. Dar de cele mai multe ori își spunea: « Paula m-așteptă; peste un ceas o voi ține în brațe ». Și i se părea că Roger nu existase niciodată, că Paula îl iubește pe el, Simon, și că totul e simplu și strălucește de fericire. Și în clipele în care Simon îi impunea înțelegerea lor ca pe un fapt evident, pe care nu putea să nu-l admită, în clipele acelea îi plăcea Paulei mai mult ca oricând. Era sătulă de reticențele ei. Doar când era singură, și se gîndea la Roger trăind fără ea, i se părea că această situație e o eroare capitală și se întreba cu groază cum de ajunseseră aici, și atunci « ei », « noi » însemna întotdeauna Roger și ea. Simon era « el ». Numai că Roger nu știa nimic din toate astea. Când va fi obosit de viața lui, va veni să i se plîngă și să încerce, fără îndoială, s-o recîștige. Și poate că va reuși. Simon va fi rănit pentru totdeauna, ea va fi din nou singură, așteptînd un telefon nesigur, și mici jigniri sigure. Se revolta împotriva sentimentului că toate acestea erau inevitabile. În viața ei exista un om de neînlăturat: Roger. Dar asta n-o împiedica să trăiască cu Simon, să suspine noaptea în brațele lui și să-l țină uneori strîns în brațe cu una din acele porniri pe care pot s-o smulga numai copiii sau amantii prea iscusiți, o pornire atît de posesivă, atît de îngrozită de ideea că orice pasiune e trecătoare, încît nici el nu-i mai percepea intensitatea. În acele clipe, Paula era la un pas de bătrînețe, de acea pasiune minunată, unică a dragostei, specifică bătrîneții, și supărată pe ea, nu-l ierta nici pe Roger care n-o obliga să disocieze, pe Roger care nu era acolo. Pe vremea cînd era a lui Roger, el era stăpînul, ea era proprietatea lui; avea abia cîțiva ani mai mult ca ea, totul era conform unor anumite norme morale sau estetice, la care pînă atunci nu se gîndise niciodată. Pe cînd Simon, nu se simțea de loc stăpînul ei. Adoptase, printr-un cabotinaj inconștient, fără să bănuie că tocmai asta îl va pierde, o întreagă atitudine de dependență, care îl făcea să adoarmă pe umărul prietenei lui, de parcă i-ar fi cerut protecția, care îl făcea să se scoale în zori ca să-i pregătească ceaiul, care-i cerea sfatul pentru orice; atitudine care o mișca pe Paula, dar nelămurit, o stîngherea ca un lucru anormal. Îl stima. De la o vreme muncea: o luase o dată cu el la un proces la Versailles, unde jucase pentru ea, remarcabil de bine, rolul tînrului avocat, strîngînd mîini în dreapta și în stînga, zîmbind ziariștilor cu condescendență, și revenind mereu spre ea ca spre pivotul agitației lui, oprindu-și uneori demonstrațiile verbale pe care le făcea unor necunoscuți, pentru a se întoarce spre dînsa pe furis, să vadă dacă se uită la el. Nu, nu-i juca de fel comedia indiferenței, dar nici ea nu-și lua ochii de la el, punînd în privirea ei numai admirație și interes, dar care de îndată ce Simon întorcea capul, se schimba în afecțiune și oarecare detașare. Femeile îl urmăreau cu insistență. Paula se simțea bine: exista cineva care trăia pentru ea. În sfîrșit, problema diferenței de vîrstă nu se mai punea; nu se mai întreba: « Oare peste zece ani o să mă mai iubească »? Peste zece ani va fi singură sau cu Roger. Ceva i-o repeta cu încăpăținare. Și la gîndul duplicității pe care n-o putea împiedica, afecțiunea ei pentru Simon devenea și mai mare: « Victima mea, scumpa mea victimă, micul meu Simon! » Gusta pentru prima dată plăcerea îngrozitoare de a iubi un om pe care în mod inevitabil îl va face să sufere.

Acest « inevitabil » și consecințele lui — întrebările pe care într-o zi i le va pune Simon, pe care va fi în drept să i le pună, ca un om care suferă — o înspăimîntau. « De ce-l preferi pe Roger? Cu ce reușește acest netrebnic

distrat, să întreacă dragostea pătimașă pe care ți-o dăruiesc eu în fiecare zi » ? Și numai gândul că într-o zi va fi silită să i-l explice pe Roger, o înnebunea. Dar Paula nu va spune « el », va spune « noi » căci nu reușea să disocieze viața ei de-a lui Roger. Nu înțelegea de ce l Poate fiindcă eforturile pe care le făcuse pentru dragostea lor timp de șase ani, aceste nesfârșite, dureroase eforturi, îi deveniseră în cele din urmă mai scumpe decât însăși fericirea. Poate fiindcă din orgoliu nu suporta să creadă că fuseseră inutile, și același orgoliu, pe măsură ce primea câte o lovitură, se hrănea puțin câte puțin din ea, sfârșind prin a-l alege și a-l consacra pe Roger drept stăpinul ei întru suferință. Și înșfârșit, pentru că întotdeauna Roger îi scăpase. Și această luptă echivocă devenise însuși sensul vieții ei.

Totuși, nu era făcută să lupte. Și-o spunea câteodată mângîind șuvițele lui Simon, moi, mătăsoase, lunecoase. Ar fi putut luneca prin viață, ca mina ei prin părul băiatului; îi șoptea toate astea. Stăteau așa, ore întregi, în noaptea neagră, înainte de a adormi. Se țineau de mînă sușotind și Paula avea uneori impresia ciudată că are paisprezece ani și se află cu o colegă de școală într-unul din acele dormitoare fantomatice unde fetele vorbesc pe înfundate despre Dumnezeu sau despre bărbați. Paula vorbea în șoaptă, iar Simon, fermecat de această atmosferă de mister, îi răspundea pe același ton.

— Cum ai fi trăit ?

— Aș fi rămas cu Marc, soțul meu. Era draguț, în fond, și foarte monden. Avea și prea mulți bani. . . Am vrut să încerc. . .

Căuta să-i explice cum prin simpla ei voință de a se avînta în lumea complicată, atît de grea și de umilitoare, a femeilor care muncesc, viața ei căpătase de la o zi la alta înfățișarea unei realități; îi explica demersurile, necazurile materiale, zîmbetele, tăcerile. Simon o asculta, încercînd să găsească în acest maldăr de amintiri ceva care să aibă o legătură cu dragostea lui.

— Și atunci ?

— Atunci, cred că aș fi trăit cam așa: aș fi ajuns să-l înșel pe Marc fără să-mi dau seama. . . Nu știu. . . Dar poate că aș fi avut un copil. Și numai pentru asta. . .

Tăcea. Simon o strîngea în brațe. Ar fi vrut să aibă un copil cu ea, ar fi vrut totul. Paula rîdea, îi mîngîia ochii, buzele, după care îi povestea în continuare.

— La douăzeci de ani era altfel. Mi-amintesc foarte bine: hotărîsem să fiu fericită.

Da, își amintea foarte bine. Umbla pe străzi, pe plaje, mînată de această dorință. Nu se oprea niciodată, căuta mereu un chip, o idee, o pradă. Hotărîrea de a fi fericită plana asupra capului ei, după ce planase asupra altor generații. Nu existau obstacole, nu ar fi fost niciodată destule. Acum nu mai căuta să ia nimic de la viață, voia doar să păstreze. Să păstreze aceeași meserie, și un bărbat, de multă vreme același. Și totuși, la treizeci și nouă de ani nu era încă sigură de nimic. Simon adormea lipit de ea, îl întreba în șoaptă: « Dragul meu, dormi ? ». . . Și aceste cuvinte îl trezeau pe jumătate, nega, se lipea și mai strîns de ea, în întuneric, în parfumul ei, în căldura lor amestecată, miraculos de fericit.

Capitolul XVII

Era a treizecea țigară, lucru de care-și dădu seama abia cînd o stinse în scrumiera plină pînă la refuz. Îl apucă un fior de dezgust și mai aprinse o dată lampa de pe noptieră. Era trei dimineața, nu reușea să doarmă. Deschise brusc fereastra și simți aerul înghețat pe obraz, pe gît, atît de violent încît o închise repede la loc și se sprijini de geam ca și cum ar fi vrut să « privească » frigul.

După un timp părăsi strada pustie și se uită în oglindă. Dar întoarse tot atât de repede capul. Nu-i plăcea cum arată. Luă pachetul de țigări de pe masa de noapte și își vîrî o țigară în gură cu un gest automat, dar o puse numai decît la loc. Nu-i mai plăceau aceste gesturi automate, care însemnaseră pentru el o mare parte din plăcerile vieții; îi era silă de aceste gesturi de bărbat singur, de gustul tutunului. Trebuia să se îngrijească. Poate că era bolnav. O regreta bine înțeles pe Paula, dar asta nu era de ajuns ca să se simtă atât de rău. Paula dormea probabil în brațele băiatului acela răsfățat și uitase tot. Iar el, Roger, n-avea decît să iasă în oraș, să găsească o muiere și să bea. Așa cum de altfel presupunea și Paula. Nu-l stimase niciodată cu adevărat. Îi găsisese întotdeauna cam din topor, cam brutal, cu toate că-i oferise tot ce era mai bun în el, mai trufnic. Așa sînt femeile: îți dau impresia că cer tot, că dau tot, te lasă să te cufunzi într-o încredere totală, și pe urmă, într-o bună zi, dispar dintr-un motiv cu totul neînsemnat, absurd. Căci nimic nu era mai absurd pentru o femeie ca Paula decît o legătură cu un « Simon » oarecare. Dar acum, acest Simon o lua în brațe, se apleca asupra chipului ei răsturnat, asupra trupului ei atât de cald, atât de dăruit plăcerii, atât de... Se întoarse brusc, își aprinse în sfîrșit țigara trăgînd fumul în piept cu o lăcomie furioasă, după care goli scrumiera în sobă. Ar fi trebuit să facă focul: Paula îl aprindea de cîte ori venea, rămînînd apoi în genunchi în fața căminului, supraveghînd nașterea flăcărilor, stîrnind focul cu îndemînare, cu gesturi calme. Apoi se scula, se dădea puțin înapoi și încăperea devenea trandafirie, plină de umbre, neliniștită. Lui Roger i se făcea poftă de dragoste și i-o spunea. Dar toate acestea țineau de trecut. Cît era oare de cînd nu mai venise Paula la el? Doi ani, poate trei. Luaseră obiceiul să se întâlnească la ea. Era mai ușor, îl aștepta.

Roger rămăsese cu scrumiera în mîină și-i dădu drumul. Scrumiera se rostogoli pe jos fără să se spargă. Ar fi dorit să se sfarme, să-și iasă din inerție, să se facă cioburi, țîndări. Dar scrumiera nu se spărsese. Nu se face țîndări decît în romane sau în filme. I-ar fi trebuit una din scrumierele acelea de sticlă, inice și prețioase, care umpleau apartamentul Paulei, nu această onestă scrumieră de la Magazinul Universal. Spărsese probabil cel puțin o sută de obiecte de tot soiul în casa Paulei, ceea ce de altfel o făcea să ridă. Ultima dată spărsese un pahar de cristal încîntător, în care whisky-ul căpăta o culoare aurie neobișnuită. De altfel totul era atrăgător în acel apartament unde el fusese domnul și stăpînul. Totul era echilibrat, calm, liniștit, și totuși, de fiecare dată cînd pleca de la ea noaptea, avea impresia că se eliberează. Iar acum, era singur, și se infuria fără rost împotriva unei scrumiere incasabile. Se culcă iar, stîns și o clipă își mărturisii că e nefericit. Apoi adormi, cu mîna pe inimă.

Capitolul XVIII

Se-ntîlniră în ușa unui restaurant, într-o seară și executară toți trei acel mic balet clasic și extravagant atât de obișnuit la Paris: ea făcu un mic semn din cap către bărbatul pe umărul căruia gemuse, suspinase, dormise; el îi răspunse acru, iar Simon îl privi o clipă, abținîndu-se să nu-l pleznească cum ar fi avut chef. Se așezară la două mese destul de departe una de alta și Paula comandă menu-ul fără să ridice ochii. Pentru patronul restaurantului, pentru cei cîțiva clienți care o cunoșteau, era o scenă cît se poate de obișnuită. Simon comandă băutura cu o voce hotărîtă și Roger, la o altă masă, o întrebă pe femeia care-l însoțea ce cocktail preferă. În sfîrșit, Paula ridică ochii, îi zîmbi lui Simon și se uită spre Roger. Îi iubea. Avusese această certitudine de

cînd îl văzuse în uşă, cu aerul lui încăpăţînat. Îl mai iubea încă şi se trezea dintr-un somn lung şi inutil. O privi şi el, apoi încercă un suris care se opri numaidecît.

— Ce vrei să iei, întrebă Simon, vin alb ?

— De ce nu ?

Paula îşi privea mîinile, tacîmurile bine rînduite, mîna lui Simon lîngă braţul ei gol. Bău foarte repede. Simon vorbea fără însufleţirea lui obişnuită. Părea că aşteaptă ceva de la ea—sau de la Roger. Dar ce ? Putea ea oare să se scoale şi să spună: « Scuză-mă ». Putea oare să traverseze sala şi să-i spună lui Roger: « Ajunge, hai acasă » ! Nu se făcea. De altminteri, în epoca asta nu se mai făcea nimic inteligent şi sensibil.

După masă, dansară: îl văzu pe Roger ţinînd în braţe o femeie brună, care întîmplător nu arăta prea rău. Roger oscila în faţa ei cu neîndemînarea lui obişnuită. Simon se ridică; dansa bine, cu ochii puţin închişi, era suplu şi subţire, fredona, ea se lăsa în voia lui. La un moment dat, braţul ei gol atinse mîna lui Roger, lipită de spatele femeii brune. Deschise ochii. Se priviră: Roger, Paula, fiecare pe după umărul « celuiilalt ». Era un slow¹, fără ritm, fără mişcare. Se contemplau la zece centimetri, fără nici o expresie, fără un suris, aproape fără să se recunoască, apoi deodată mîna lui Roger se desprinsese de pe spatele femeii, se întinse spre braţul Paulei, îl atinse cu virful degetelor şi faţa lui exprimă atîta rugăminte încît Paula închise ochii. Simon făcu o piruetă, o întoarse şi se pierdură din vedere.

În noaptea aceea refuză să doarmă cu Simon invocînd o oboseală pe care n-o simţea. Rămase în pat mult timp cu ochii deschîşi. Ştia ce se va întîmpla, ştia că nu e, că nu fusese niciodată altă soluţie posibilă şi se resemna cu inima puţin strînsă. În mijlocul nopţii se sculă şi trecu în salon, unde Simon dormea de-a curmezişul canapelei. Văzu trupul lui, întins în lumina indirectă care venea din dormitor. Îl văzu respirînd, îi privea capul înfundat în pernă, scobitura dintre cele două vertebre ale cefei; îşi vedea propria ei tinereţe dormind. Dar cînd Simon se întoarse gemînd spre lumină, fugi. Nu mai îndrăznea să-i vorbească.

A doua zi de dimineaţă, biletul lui Roger o aştepta la birou. « Trebuie să te văd, nu se mai poate așa. Telefonează-mi ». Îi telefonă. Se înţelesesă să se întîlnească la ora şase. Dar zece minute mai tîrziu era acolo. Uriaş şi dezorientat în acest magazin tipic feminin. Paula veni spre el. Îl conduse într-un salonaş ticsit de scaune împletite: un decor de coşmar ! Abia atunci îl văzu bine. Era el, din cap pînă în picioare. Făcu un pas spre ea, îi puse amîndouă mîinile pe umăr. Se bîlbîi puţin, ceea ce însemna că e foarte emoţionat.

— Am fost atît de nenorocit, spuse.

— Şi eu, se auzi ea răspunzînd, şi sprijinindu-se puţin de el, începu în sfîrşit să plîngă, implorîndu-l în sinea ei pe Simon să-i ierte cele două cuvinte.

Roger îşi lipi capul de părul ei, bîgînd prosteste. « Hai, nu mai plînge ».

— Am încercat — spuse ea în sfîrşit, scuzîndu-se. Am încercat. . . crede-mă. . .

Apoi se gîndi că toate acestea trebuia să i le spună de fapt lui Simon. Se încurca. Trebuie să fie veşnic atent. Nu poţi spune niciodată totul aceleiaşi persoane. Continua să plîngă cu faţa nemişcată. El tăcea.

— Spune ceva, murmură ea.

— Am fost atît de singur. . . m-am gîndit bine. Stai jos, aici. la batista mea. Am să-ţi explic.

¹. Dans lent.

Îi explică. Îi spuse că o femeie trebuie supravegheată, că fusese imprudent și că își dădea seama că toate s-au întâmplat numai din pricina lui. Nu era supărat de inconsecvența ei, n-o să-i mai vorbească de asta. Ea spunea: «Da, da, da, Roger» și-i venea să plîngă și mai tare, să plîngă și să ridă. În același timp respira mirosul familiar al trupului lui, al tutunului, și se simțea salvată. Și pierdută.

Zece zile mai târziu, se afla acasă, cu Simon, pentru ultima dată.

— Ai mai uitat ceva... spuse ea.

Îi întinse două cravate, fără să-l privească. Se simțea la capătul puterilor. Trecuseră aproape două ore de cînd îl ajuta să-și facă bagajele. Bagaj ușor de tînăr îndrăgostit și dezordonat. Și peste tot găseau cînd bricheta lui Simon, cînd cărțile, cînd pantofii lui. Nu spusese nimic, se comportase bine, era conștient că se comportase bine, și simțea că se înăbușe.

— Ajunge, spuse el, n-ai decît să lași restul la portar.

Paula nu-i răspunse. Simon aruncă o privire în jurul lui încercînd să gîndească: «E ultima oară, ultima oară», dar nu izbuti. Tremura nervos.

— N-am să uit niciodată, spuse Paula, și ridică ochii spre el.

— Nici eu. E altceva... altceva...

Și, la jumătatea drumului, înainte de a-și întoarce spre ea fața descompusă, șovăi. Paula îl susținu încă o dată în brațe, sprijinindu-i durerea, așa cum îi sprijinise fericirea. Și nu se putea împiedica să nu-l invidieze pentru o suferință atît de puternică, o suferință frumoasă, o durere frumoasă, pe care ea n-o va mai trăi niciodată. Simon se smulse brusc și ieși, lăsîndu-și bagajele. Paula îl urmă, se aplecă peste rampă și strigă:

— Simon, Simon — adăugînd fără să știe nici ea de ce: Simon, acum sînt bătrînă, bătrînă...

Dar el n-o mai auzea. Alerga pe scări cu ochii plini de lacrimi; alergia exaltat, năuc; avea douăzeci și cinci de ani.

La ora opt, sună telefonul. Paula știa dinainte ce-i va spune Roger.

— Iartă-mă te, rog, dar am un dîneu de afaceri, voi veni mai târziu. Oare...

În romînește de
CELLA SERGHI și CATINCA RALEA

Ilustrații de EUGEN MIHĂESCU

de vorbă cu:

DYMPHNA CUSACK — La București

JAMES BALDWIN — La Paris

KONSTANTIN FEDIN — La Moscova

DYMPHNA

CUSACK

Dymphna Cusack, luptătoare activă pentru pace, cea mai cunoscută dintre scriitorii australieni contemporani, e o femeie de vîrstă mijlocie, subțirică, de o energie reținută și amatoare de conversație, atît în limba engleză natală cît și în franceză, italiană, germană, chineză...

Strămoșii ei au venit în Australia în 1840; a absolvit universitatea din Sidney cu o diplomă în arte «Honoris Causa» și o diplomă în pedagogie. E vicepreședinta Asociației Uniunea Scriitorilor Australieni (Fellowship of Australian Writers). Turistă pasionată, Dymphna Cusack își cunoaște patria de la coasta Indiei pînă în inima deșertului și a călătorit prin toată lumea, oprindu-se îndelung în țările socialiste.

Piese și romanele sale au fost publicate și puse în scenă, adaptate pentru radio sau televiziune, în numeroase țări printre care Australia, Noua Zeelandă, U.R.S.S., Cehoslovacia (în ambele limbi: cehă și slovacă), Norvegia, India, Japonia, Ungaria, Albania, Polonia, R.D.G., Bulgaria,

România, China, Olanda, Franța, Italia, Suedia, Danemarca etc.

Romanul ei de debut *Jungfrau* a câștigat în 1935 un premiu, la un concurs național; *Faceți jocurile*, unul dintre romanele ei cele mai cunoscute tratează despre americanii din Australia, în perioada războiului din Pacific, și despre consecințele războiului. Acest roman a câștigat un premiu național în 1948 și a fost publicat în Anglia și S.U.A. în 1951 în 200.000 de exemplare. *Spune nu morții*, publicat în Anglia în 1952, a apărut de curând în U.R.S.S. (1961) atât în limba engleză cât și în traducere rusă, în Cehoslovacia, R.D.G., Ungaria și China. Cititorul va găsi în cuprinsul numărului de față o recenzie închinată acestui roman.

În 1953 Dymphna Cusack publică o carte închinată unui oraș industrial din Australia, în timpul războiului austriaco-japonez; romanul, intitulat *Oșel sudic*, a fost considerat drept «cea mai veridică imagine a familiilor muncitorești australiene de azi, prezentată pînă acum», și s-a bucurat de mare succes.

Prejudecățile rasiale în Anglia sînt violent atacate de scriitoare în romanul *Soare în exil* din 1955. Volumul *Femeile chineze vorbesc*, reunește reportajele publicate în 1959 în Australia și la Londra, în urma călătoriei întreprinse de Dymphna Cusack în China.

Val de căldură la Berlin, e un roman bazat pe un amplu material documentar, o demascare a noului val de nazism și militarism din Germania Occidentală. A făcut senzație la Londra primind critici extrem de favorabile. Pînă acum romanul a fost tradus și publicat în Franța, Norvegia, Danemarca, Olanda și urmează să apară în curînd în U.R.S.S., Ungaria, Bulgaria și în țara noastră. *L'Humanité Dimanche* l-a publicat în fascicule de la 1 octombrie 1961.

Dymphna Cusack a scris deasemeni numeroase piese de teatru, cele mai multe dintre ele au câștigat premii la concursurile naționale. *Paradis Pacific* de exemplu a fost pusă în scenă în toate orașele principale din Australia și Noua Zeelandă, s-a jucat în U.R.S.S., Cehoslovacia (în ambele limbi), Ungaria, Bulgaria, Anglia. Piesa e un înflăcărăt protest împotriva războiului atomic. *Cometele trec repede* și *A cincea dimensiune*, traduse în U.R.S.S., urmează să fie puse curînd în scenă; *Fetele de aur* e una din cele patru piese care au câștigat în 1955 premiul Consiliului Britanic de Artă. În prezent lucrează la realizarea proiectului său de a scrie o carte despre U.R.S.S. În timpul recentei sale vizite în România reporterul nostru a avut cîteva întrevederi cu scriitoarea australiană.

— Vă rugăm în primul rînd să ne spuneți dacă se poate distinge o trăsătură specifică a literaturii australiene față de celelalte literaturi de limbă engleză?

D. C.: Criticii literari europeni care vin pentru prima dată în contact cu literatura australiană, își exprimă uneori uimirea că acest tînar vlăstar al literaturii engleze e atît de neenglezesc în conținut, în felul de a gîndi, în felul de exprimare. Dar e oare curios că 175 de ani de trai în altă emisferă, pe cel mai vechi continent al lumii, într-o țară fără aristocrație și cu o evoluție socială foarte caracteristică au putut modela viața noastră, literatura noastră și felul nostru de a gîndi într-o formă atît de neenglezescă, sau mai bine zis într-o formă atît de caracteristică? La începutul secolului s-a observat un fenomen în viața literară a Australiei care i-a impresionat pe scriitorii americani, ca Mark Twain sau Jack London. Cei doi scriitori au fost de-a dreptul uimiți de noul tip de literatură viguroasă și umanistă care se dezvolta în Australia.

Problema adaptării a fost o problemă grea pentru strămoșii noștri. Venind în Australia, ei au găsit o lume complet diferită de cea cu care erau obișnuiți, complet nefamiliară. Australia era un continent vast și aproape nepopulat, cu excepția unui foarte mic număr de băștinași care se aflau la nivelul epocii de piatră. Era un continent pe care munca și curajul puteau să-l transforme și transformînd pămîntul, oamenii care-l lucrau — deținuți eliberați, oameni stabiliți de bună voie sau refugiați din timpul revoluțiilor din Europa lui 1848 — se schimbau și ei, creînd astfel pe la mijlocul secolului al 19-lea o țară progresistă. Australianii s-au format pe un pămînt, unde cel mai important atribut al oamenilor nu era rangul ci curajul, spiritul de inițiativă, spiritul de independență. Se mîndreau cu faptul că nu trebuie să se plece în fața nimănui și au fost printre primii oameni care s-au bucurat de binefacerea unei educații gratuite, publice și laice. Acest mediu, acest climat, aceste realități obiective au creat pe la 1880 o nouă literatură, profund democrată, profund australiană în expresie și conținut.

— Puteți să ne dați cîteva exemple?

D. C.: Da, de exemplu Joseph Furphy un muncitor agricol autodidact și Henry Lawson (care este acum considerat un clasic)

fiul unui miner sărac, au fost două figuri de seamă dintr-un mare grup de prozatori și poeți care au scris despre problemele clasei muncitoare cu speranța că-și vor găsi rezolvarea în socialism; cărțile lor erau citite de eroii despre care scriau — un fenomen care mai dăinuie și azi. Într-un raport făcut de UNESCO se spune că în Australia se cumpără mai multe cărți pe cap de locuitor decît în orice altă țară apuseană și că cititorii ca și scriitorii se găsesc răspîndiți în toate păturile sociale.

Literatura și poezia australiană descriau încă de pe atunci omul simplu, de rînd, așa cum nu a făcut-o nici o altă literatură de limbă engleză, fără sentimentalism sau condescendență. Se ridică astfel un nou tip de om, un om care ținea la demnitatea și la drepturile sale și al cărui ideal era camaraderia și loialitatea față de tovarășul de muncă.

La începutul secolului 20, o dată cu sfîrșitul condiției de stat colonial și formarea unui Commonwealth australian, de sine stătător, scriitorii australieni au făcut loc, în operele lor, sentimentului național. Demne de menționat în acest sens au fost două femei remarcabile: Miles Franklin și Katharine Susannah Prichard, decana scriitorilor australieni, ale cărei cărți cunosc o largă difuzare în străinătate, în special în U.R.S.S., China și țările de democrație populară. Opera ei reflectă o înțelegere profundă a proceselor care au dus la crearea Australiei și un lirism adînc înrădăcinat în frumusețile patriei. Viața și opera ei sînt simbolice pentru rolul preponderent jucat de scriitoarele australiene în secolul 20. O altă scriitoare remarcabilă cunoscută sub pseudonimul de Handel Richardson a redat în trilogia *Destinul lui Richard Mahoney* frămîntările unui emigrant englez, mic-burghez care nu se poate adapta în noua sa țară. Mulți critici de peste Ocean consideră că această trilogie face parte din marile romane engleze moderne.

— Care este după dumneavoastră tendința generală în literatura australiană contemporană?

D. C.: Lumea australiană e plină de contradicții sociale care se reflectă și în literatură. Literatura australiană de astăzi se află într-o stare de efervescență care se poate asemui cu cea a literaturii americane din jurul anilor 1920. Într-adevăr viguroasa critică socială din literatura australiană seamănă în multe privințe cu cea a literaturii americane dintre cele două războaie.

Un critic englez de seamă a remarcat de curînd faptul că « romanele iau din ce în ce mai mult locul linei ca articol de bază în exportul australian ». Iar suplimentul literar al ziarului *Times*, cunoscut pentru sentimentele sale conservatoare, comentînd calitatea și forța literaturii australiene subliniază în același timp că aceasta are o « regretabilă înclinație către stînga ». O dată cu dezvoltarea sentimentului național s-a dezvoltat și dorința de a restabili adevărul în ceea ce privește istoria patriei. Remarcabilele romane ale lui Eleanor Dark *Țara fără timp* și *Zbucium de-a lungul timpurilor* au distrus pentru totdeauna vechea interpretare în spiritul colonialismului a istoriei noastre, de către unii istorici sau scriitori englezi.

Apare acum un nou grup de scriitori, unii tratînd subiecte din viața satului, alții din realitatea marilor orașe industriale, dar toți sînt realiști și democrați.

— Puteți să ne dați cîteva nume și opere?

D. C.: Cei mai remarcabili dintre ei sînt John Morrison, cel mai bun nuvelist australian, a cărui operă a fost în parte tradusă și în România; Judah Waten a cărui carte *Neînduplecatul* a fost de asemeni tradusă în multe limbi; Frank Hardy cu romanul său *Putere fără glorie*, care este pînă la ora actuală cel mai important document politic al Australiei; Allan Marshall cu cartea *Pot sări peste băltoace* care se traduce acum în România; Mary Durack cu cartea ei *Păstrează-l, patria mea*, care tratează despre problema relațiilor dintre albi și băștinași; F. B. Vickers cu *Miraj*; Kylie Tennant cu romanele sale: *Luptătorii* și *Fluxul de miere*; David Forest cu romanul său puternic și emoționant *Ultima mare albastră* care vorbește despre războiul anti-japonez în Noua Guinee și Dorothy Hewitt cu romanul *Filatoarele*, ultimii doi scriitori fiind laureații unui concurs organizat de syndicate.

Un aspect interesant din domeniul activității editoriale în Australia, e faptul că *Yandy* de Donald Stuart și multe alte cărți au fost editate de o editură de stînga, necomercială « The Australasian Book Society », care s-a înființat acum zece ani pentru a asigura difuzarea cărților progresiste. Această soluționare a problemei editoriale a încurajat mulți scriitori-muncitori să producă opere literare.

— Care e tematica contemporană în literatura australiană?

D. C.: Există astăzi o avalanșă de romane și nuvele viguroase care caută să analizeze societatea mai complexă, industrializată și influența acesteia asupra australianului de rînd ale cărui tradiții se trag în mare parte din viața mai simplă a zilelor de pionerat.

— Ce ne puteți spune despre poezia australiană?

D. C.: Australia are un mare număr de poeți, de la vechii scriitori de balade și pînă la cei care întrebuintează tehnica complicată a versificației moderne; Bernard O'Dowd și Christopher Brennan au fost precursorii lui Robert Fitzgerald, Douglas Steward, Kenneth Slessor și Judit Wright (pe care J. B. Priestly o consideră ca fiind cel mai mare poet contemporan de limbă engleză). Semnificativ e faptul că poeții australieni s-au emancipat complet în ce privește tema și forma de exprimare față de vechile tipare coloniale găsind motive de inspirație în peisajul și eroii, pe care coloniștii veniți pe acest continent îi considerau lipsiți de interes.

— Despre critica literară australiană și tradiția ei progresistă, ce puteți să ne spuneți?

D.C.: În ultimii douăzeci și unu de ani revista liberală trimestrială *Meanjin* scoasă de Clem Christesen, care a vizitat România acum cîțiva ani, a jucat un rol predominant în menținerea unui forum literar. Dar din cauza unor conflicte în comitetul de redacție, rolul său în critica literară e cam confuz. Ultimul număr de exemplu publică o analiză profundă și științifică închinată operei scriitoarei Katherine Susannah Prichard de Jack Lindsay (australian de origină și el) și în același timp laudă unele romane, recent apărute, cu implicații mistice care au o foarte mică legătură cu realitatea socială din Australia. O altă revistă trimestrială *Overland* păstrează în general o atitudine realist-critică, la un nivel înalt avînd în fruntea sa un critic de seamă: Arthur Phillis. *Scriitorul realist*, cu care are legături Frank Hardy, este un organ de presă care militează pentru realismul socialist în literatură. Mai apar în Australia și o serie de alte reviste cu tendințe mai puțin clar definite. În general însă scriitorul australian întâmpină multe greutăți în ceea ce privește publicarea operelor sale iar, în ceea ce privește critica, rareori se bucură de un ajutor serios.

— Și acum v-am ruga să ne spuneți care sînt impresiile dumneavoastră despre România, pe care, după cîte știm, o vizitați pentru prima dată?

D.C.: Vreau în primul rînd să vă spun că am fost foarte fericită, venind în România, să văd că piesa mea *Paradis Pacific* se joacă în țara dumneavoastră. E o piesă care a fost tradusă în foarte multe limbi. Ca scriitoare m-a interesat în mod special viața teatrală din România care e extraordinar de actuală și de animată. Probabil că nu e cazul să vă mai spun că în Occident teatrul are de luptat cu mari greutăți. În Anglia se închid anual, și lunar chiar, diferite teatre; sînt vîndute clădirile sau trupele respective sînt împiedicate să-și continue activitatea. Lucru care se întîmplă de altfel și în Australia unde luptăm din răputeri să menținem un teatru serios. Nu mă refer bine înțeles la teatru privit ca o simplă distracție de cîteva ore, pentru că socotesc că teatrul e mult mai mult decît atît. Cred că nici un alt domeniu artistic nu poate duce la o înțelegere mai profundă a epocii și problemelor pe care le trăim.

— Ce spectacole ați văzut?

D.C.: Pot să vă spun că de cînd mă aflu în România am avut plăcerea să merg în fiecare seară la cîte un spectacol, fie ca să ascult orchestrele dumneavoastră excelente — și nu cred că e nevoie să repet un lucru îndeobște cunoscut în lumea întreagă și anume că aveți în România o viață muzicală la un nivel foarte înalt — fie la teatru sau la operă, unde am văzut programe interesante și dansatori excelenți, care ar putea fi prezentați cu succes pe orice scenă din lume. Am avut plăcerea să văd celebra dramă lirică a lui Enescu *Oedip* și am fost impresionată nu numai de intensitatea muzicii ci și de interpretare, care e desăvîrșită și care dă acestei povestiri clasice viață și autenticitate.

— Ce spectacole teatrale ați văzut?

D.C.: Am văzut cam tot ce se joacă în prezent în București, de la piese istorice și pînă la cele actuale. Am asistat la spectacolul dat cu una din cele mai vechi piese ale dumneavoastră: *Vlaicu Vodă*. Interpretarea mi s-a părut excelentă, în special felul cum este jucat rolul domnitorului. Știu că interpretul este unul dintre marii dumneavoastră actori dar trebuie să spun că își merită pe deplin faima. M-a cucerit de asemenea bogăția și frumusețea decorului. Am văzut apoi o piesă modernă: *Mi se pare romantic* de R. Cosașu, care e foarte amuzantă și oferă un spectacol încîntător. Are un decor extrem de modern, care sugerează perfect atmosfera prin elemente puține, permițînd în același timp o schimbare de decor foarte rapidă.

Am văzut de asemeni câteva filme românești. Mi-a plăcut în mod special o comedie foarte modernă și de foarte bună calitate: *S-a furat o bombă* — satiră excelentă, pe cea mai bună linie a lui René Clair și Chaplin, fără însă să fie influențată de acești maeștri.

Aș vrea să spun că interesul intens manifestat pentru cultură de către compatrioții dumneavoastră mi s-a părut un lucru caracteristic. Am cunoscut de exemplu o infirmieră, care mi-a făcut injecții, când am avut gripă, — era o femeie între două vârste dintr-o familie de țărani de la munte. E capabilă să discute pe larg despre spectacolele teatrale. Într-o zi m-a văzut citind poemele lui Walt Whitman și mi-am dat seama că cunoștea opera poetului. Este o indicație pentru mine, cât de răspândită e cultura în România. Asta mi se pare un lucru foarte important. Cultura nu trebuie să fie un monopol al citorva.

DESEN DE FERNAND LEGER (FRANȚA)

JAMES BALDWIN

James Baldwin este socotit astăzi drept unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai noii generații de scriitori negri din S.U.A., din care fac parte Chester Himer, Ralf Ellison și alții; s-a făcut cunoscut ca autor al romanelor *Du-te pe munte și vorbește* («Go tell it on the mountains») și *Dugheana lui Giovanni* («Giovanni's Boom») și a unei întregi serii de eseuri și articole remarcabile prin spiritul lor lucid, analitic. Aproape fără voia lui, Baldwin a devenit în același timp un sociolog specialist în problema negrilor din Statele Unite.

Noua revistă care apare la Paris, *Africa*, consacrată problemelor pe care le ridică lupta popoarelor de culoare de pe întreg globul pentru înlăturarea discriminărilor rasiale, a organizat o reuniune literară, unde James Baldwin, care pare-se că își împarte timpul între New York și Paris, a declarat printre altele:

J.B.: Considerat specialist în problema negro-americană, am fost în asemenea măsură împins în direcția aceasta, încît faptul esențial că sînt scriitor nici n-a mai fost luat în considerare. Am plecat în Franța. În același timp am primit cu mare bucurie să vizitez cîteva țări africane, ca trimis al unui magazin literar din S.U.A., *The New Yorker*.

— Preferați să trăiți în Europa?

J.B.: În Statele Unite, din pricina culorii pielii mele am ajuns «specialist» în problema negrilor. Dar eu n-am vrut să devin un astfel de «expert» ci un scriitor. Așadar am plecat în

Europa... Am sosit la Paris, necunoscînd limba franceză și fără să am un ban în buzunar. Începusem să mă simt ca un american în străinătate. Eu, care plecasem ca să nu mai joc rolul ce mi-l atribuisese societatea americană, rolul unui negru în imposibilitate de a deveni alb, în mijlocul unei orînduiri în care idealul e să ai pielea albă, eu care voisem să scap de tensiunea aceea care-mi devenise insuportabilă, într-o țară unde nu mai găseam mijloace de a mă exprima — iată-mă într-o nouă situație, tot fără ieșire. Am trecut printr-o criză îngrozitoare. Un an întreg m-am zbatut. Clocoteam de ura strînsă în mine și de disperare: mă și vedeam ducîndu-mă de rîpă. Într-o zi, pe cînd tunam și fulgeram împotriva americanilor, o prietenă norvegiană m-a întrebat: « De ce îi urăști? » — « Pentru că sînt americani ». — « Nu-i adevărat, a răspuns, îi urăști pentru că sînt albi ». În clipa aceea mi-am dat seama că avea dreptate și în același timp nu avea. Trebuia să mi se spună verde, în față, lucrul acesta, ca să mă eliberez de el. Începusem să-mi dau seama că problema culorii nu avea nici o însemnătate. Mai cu seamă, exemplul africanilor din Franța m-a lămurit pe deplin: nu există o problemă rasială, există doar problema eliberării naționale și sociale. Din acel moment, m-am pus pe treabă. Am terminat romanul *Du-te pe munte și vorbește*, apărut în S.U.A. în douăsprezece mii de exemplare, propus ulterior pentru marele premiu literar: *The National Book Award*. Cartea a fost tradusă în limbile suedeză, italiană, a apărut și în Anglia într-o ediție « de buzunar » precum și în revista « *La Table Ronde* », sub titlul *Aleșii domnului*. Presa americană l-a calificat pe autor drept « cel mai înzestrat dintre scriitorii de culoare » (*Library Journal*).

— Critica a afirmat despre acest roman că este « o carte care zugrăvește poezia dezolantă a revoltelor în genunchi » (*L'Express*). Știm că eroul ei este unul dintre acei pastori inspirați, oratori și vizionari de care mișună congregațiile negre din Statele Unite. Acest roman are o notă autobiografică?

J.B.: Într-o oarecare măsură, da. Tatăl meu era predicator la New York. Făcea parte din categoria acelor evangheliști inspirați care declară că pot intra direct în contact cu Dumnezeu. Și eu am fost predicator la vîrsta de paisprezece ani. În pragul adolescenței, viața mă speria, eram plin de fel de fel de complexe... M-am refugiat în sinul religiei. Poate că și eu am urmat, « în mic », calea străbătută de atîția negri americani. Adevărul vieții lor se reducea la o ecuație cumplită: albi = bogați = păcătoși; negri = săraci = aleși. Desigur, cu condiția ca negrii să aibă tăria de a

înfrînge ispitele vieții materiale pe care li le-ar oferi viața albilor — aceasta fiind garanția mîntuirii. Totuși cred că încă de pe vremea aceea doream să ajung scriitor. Citeam mult, tot ce-mi pica în mîină, de la Becher-Stowe pînă la Dostoievski, Tolstoi. Tatăl meu nu vedea cu ochi buni setea aceasta de cultură, iar eu credeam din ce în ce mai puțin în cel de sus. Aveam discuții aprinse. La șaptesprezece ani, terminînd liceul, am părăsit casa părintească.

— Duelul acesta spiritual dintre tatăl dumneavoastră și dumneavoastră l-ați folosit în roman?

J.B.: Da și nu! Trebuia să descriu ceea ce este mai caracteristic, esențialul acestor congregații religioase din Harlem. În carte descriu generația bătrînă. M-am folosit de amintirile lor povestite noaptea, pe cînd eu mă făceam că dorm. Am înțeles suferințele îndurate de acești bătrîni: chinurile adolescenței lor, zbuciumul, nedumeririle în care își isprăveau viața. Mama își dă seama de poziția rigidă a tatălui, dar și ea caută să păstreze întreagă imaginea tradițională a familiei, anume pentru « educația » copilului. La negrii din aceste congregații întîlnești des astfel de ipocrizii.

— Înaintea primei călătorii pe care ați întreprins-o în Europa în 1949, cu ce v-ați ocupat?

J.B.: Plecînd de acasă, am practicat mai toate meseriile. În 1943, cînd a murit tatăl meu, m-am întors la New York. Încă nu contam ca scriitor. Chelner la un birt, m-am apucat să scriu poeme, nuvcle. Acestea sînt cred cele mai bune scrieri ale mele. La douăzeci și unu de ani am cîștigat o bursă bunicică pentru primul meu roman. Am mai scris după aceea o carte. Am mai primit o bursă. Dar nici una din aceste cărți n-a văzut lumina tiparului. Am scris apoi o serie de articole critice și eseuri. De aici mi s-a tras renumele de « specialist în problema negrilor ». Era mare nevoie de oameni care să vorbească, să demaște răul social. Totuși, eu țineam să ajung scriitor, un adevărat scriitor. Asta m-a făcut să trec Oceanul în Europa.

— Să ne oprim puțin asupra problemei negrilor...

J.B.: E greu să vorbești despre această problemă în mod obiectiv. Este ceva crucial și toți cei care o dezbat, vrînd nevrînd, se simt irezistibil atrași și pun în discutarea ei toată pasiunea. În Statele Unite trebuie să ai răbdare, să stai să vorbești cu oamenii, cu cei de bună credință, natural, care nu înțeleg totuși miezul lucrurilor. Americanii ar trebui să-și aducă aminte de propriul lor trecut, să înțeleagă și să aprofundeze cauzele atitudinii

lor față de compatrioții de rasă neagră, să-și revizuiască — mă refer la o anumită parte din ei — concepția lor maniheistă despre albi și negri. Dar în S.U.A., regula e asta: nu poți fi american și totodată să suferi. Iluzia aceasta vor s-o păstreze cu orice preț. Așa se explică marele rol pe care-l joacă în viața de zi cu zi medicii psihiatri. Menirea lor nu este să te vindece, ci să te încredințeze de toată afecțiunea ce ți-o poartă, ție, ca pacient. Ei au devenit un fel de « corectiv » al vieții cotidiene, un fel de prăvălii ambulante, de unde cetățeanul își poate cumpăra draperii « mentale », dacă lumina îl supără prea tare.

— În ciuda a tot ceea ce s-a putut face, se simte vreo schimbare în atitudinea generală a americanilor? Mă refer în deosebi la literatura contemporană...

J.B.: În literatură, da și nu. Se simte ceva, dar nu prea se știe bine ce. E un efect, un simptom mai curînd, decît o veritabilă criză de conștiință provocată de o analiză adîncă. Îndoiala însă începe să-și croiască drum și asta depășește știința psihiatrului. În Statele Unite, unde nu trebuie să suferi niciodată, nici măcar murind (în cimitire aveți la dispoziție o muzică agreabilă) unii încep să descopere că există în viață lucruri ce trebuiesc privite în față: moartea, amorul, problema sexuală și problema negrilor...

— Și, bine înțeles chestiunile politice...

J.B.: De asta nu mai vorbesc. Chiar dacă practici politica strălucirii, Cuba există, China există, și, mai devreme sau mai tîrziu, tot trebuie să-ți dai seama de realitate. La Chicago (poate al doilea oraș de negri din lume) un milion de negri trăiesc într-un fel de ghetto, de lagăr în sudul orașului. Pentru a le îmbunătăți situația, ar trebui să fie dată peste cap toată urbea. La fel, la New York. Pentru a nu mai exista o problemă a ghetto-ului, soluția e simplă: să fie desființate ghetto-urile. Situația devine din ce în ce mai intolerabilă. În S.U.A. sînt douăzeci și unu de milioane de negri, și peste cinci milioane nu vor să mai creadă în făgăduieli. În timpul ultimului război, mulți s-au înrolat și au plecat în primele linii în Europa crezînd că așa li se va îmbunătăți situația socială. După 1945 au crezut că, făcînd războiul, vor obține schimbările mult dorite. Și iar au fost trimiși pe front, aproape cu forța, de astă dată în Coreea...

— Ce părere au negrii din America despre evoluția Africii libere?

J.B.: A existat o anumită îndepărtare, o anumită izolare, a negrilor americani față de cei din Africa, care însă cu anii s-a transformat într-un romantism admirativ. Majoritatea negrilor

americani încep să respingă imaginea lumii edificată de « unchiul Sam ». Ei își spun: Africa e patria negrilor. Dar și noi sîntem negri. Cei din Africa sînt puternici; puternici putem fi și noi. În Africa, frații noștri devin liberi; or și noi trebuie să fim liberi. Ideea unei asemănări, care deși nu e exactă, are totuși în ea o forță extraordinară. Statele Unite vor avea mult de furcă pînă să rezolve situația negrilor. Această problemă are o parte și mai dificilă, în măsura în care trebuie transformată și « imaginea despre sine », de acasă de la tine, din țara ta. Un tată de familie poate să priceapă la nevoie că purtarea lui față de vecini este detestabilă și să și-o îndrepte în cele din urmă; însă cînd își dă seama deodată că nici membrii propriului său cămin nu sînt de acord cu el și că toate principiile pe care își întemeiase viața sînt contestate — atunci are loc o adevărată revoluție. Într-o bună zi, conducătorii americani vor trebui să aleagă.

— Ce proiecte de viitor aveți?

J.B.: Vreau să scriu un roman, o piesă de teatru și un scenariu de film. Piesa intitulată *Blues for Mister Charlie* va fi pusă în scenă de Elia Kazan, pe Broadway. În ea este vorba de un mort, — un negru din Sud. Acțiunea se petrece într-un orașel în care toți oamenii, cu bună știință sau nu, albi sau negri, au conspirat să-l ucidă pe acel om și în același timp să înăbușe în ei confruntarea cu propriile lor adevăruri. Personajele sînt în număr de trei: tatăl băiatului ucis, cel mai bun prieten al victimei, un alb care este în același timp prieten bun și cu asasinul — și acesta din urmă. Lucrul se întîmplă des în Sud. Acolo totul e cu puțință. Numai în conștiință, nu. Aici e drama. La înapoierea din Africa, unde voi vizita Etiopia, Senegalul, Guinea și alte țări, vom mai sta de vorbă.

NESTOR ROURA

K O N S T A N T I N F E D I N

Konstantin Alexandrovici Fedin a împlinit șaptezeci de ani. Cu acest prilej, binecunoscutul scriitor sovietic a fost decorat pentru meritele sale deosebite în dezvoltarea literaturii sovietice cu Ordinul Lenin. Redăm mai jos interviul pe care Fedin l-a acordat corespondentului revistei *Literaturnaia Gazeta*, împărtășindu-i din planurile sale de viitor, din părerile sale despre fenomenul literar contemporan.

Oricît s-ar părea de ciudat începutul discuției mele cu Konstantin Alexandrovici s-a referit la viitor și nu la cei șaptezeci de ani ai săi. Ea a abordat de îndată problema planurilor de creație ale scriitorului, s-a referit și la chestiuni mai largi, la viitorul literaturii noastre, al poporului și al țării noastre.

Umplindu-și pipa cu tutun, dar fără s-o aprindă, Konstantin Alexandrovici s-a apropiat de fereastră:

— Ce cred despre viitor? Nu sînt profet și nu mi-au plăcut niciodată profețiile. Cîte profeții care se fac nu se împlinesc nici măcar în scurta perioadă de vreme cît cuprinde viața unui om. Mie mi se pare că nu e cazul să fim prooroci, ci pur și simplu să spunem cum ne închipuim și cum dorim să fie viitorul la care ne gîndim. Am să încerc să-ți răspund la întrebarea pe care mi-ai pus-o, spunînd: vom învinge! N-am fost niciodată din cale afară de optimist. Știu că viața e o sarcină grea, că trebuie să treci prin multe încercări și căutări, că drumul vieții nu este un drum drept. Totuși, calea pe care se orientează căutările noastre e, desigur, dreaptă și merge mereu înainte. Omul e o ființă rațională. El poate fi pentru o vreme stăpînit de erori, dar pînă la urmă rațiunea lui învinge. De aceea repet: vom învinge!

E nu numai credința, dar și convingerea mea că drumul pe care-l deschide țara mea este drumul cel adevărat. Și oricîte greutăți și piedici am întîlni, noi tot le vom învinge! Poporul nostru are o fire aspră, dar totodată și veselă. Aceste contraste care te izbesc de la prima vedere sînt după părerea mea chezașia drumului just pe care l-am ales. Voia noastră bună nu are nimic de a face cu superficialitatea, iar asprimea nu ajunge la desnădejde. Avem o inteligență clară, robustă.

Întrebîndu-l asupra planurilor sale de creație în viitor, Fedin zîmbi și spuse:

— Ei, ce să vă spun despre planurile mele de creație... În primul rînd, cred că nu a existat scriitor pe lume care să fi murit cu planurile de creație îndeplinite. Și cred că nici n-are să existe vreodată. De ce? Pentru că, cu cît omul crește ca vîrstă, și planurile lui se înmulțesc... De aceea, pentru a nu deveni utopist, să vorbim despre lucrurile mai apropiate. Aș dori să scriu partea a doua din *Rugul*. Poate că, în acest volum, am să reușesc să spun cîteva lucruri frumoase despre viitor. Scriitorului i se pare totdeauna că n-a reușit încă să spună lucrul cel mai frumos. Apoi, viitorul oricărui scriitor sovietic este legat în chip firesc de viitorul literaturii noastre și aceasta, desigur, e o problemă importantă și de răspundere...

Dar iată-mă parcă din nou în domeniul profețiilor. Este adevărat că aceste profeții privesc o perioadă mai apropiată

în timp. Dar în acest caz, și eventualitatea de a greși e mai mare. Se știe, de altfel, că, cu cât omul privește de la o distanță mai mică, cu atât îi scapă mai multe din vedere. Aș adăuga chiar, că nu e cazul să ne lăsăm atrași de iluziile care se pot crea din cauza distanței mici. Toată viața mea am trăit în miezul literaturii și mărturisesc că mi-ar fi mai ușor decât altuia să greșesc în aprecieri.

După părerea mea, în literatura sovietică din zilele noastre sînt multe opere, și frumoase și bune. Nu trebuie să ne sperie unele mici decepții pe care le încercăm, uneori, cînd citim operele unora dintre scriitorii tineri. Bolile copilăriei trec și, de pe urma lor, organismul se căleşte. Scriitorul — ca orice om — se maturizează și se căleşte o dată cu creșterea experienței sale de viață. Eu sînt convins că literatura noastră se îndreaptă spre succese, căci tot ce este mai bun în dezvoltarea istorică a omenirii sălășluiește în ea datorită revoluției noastre și marilor prefaceri. Știu că pasul nostru devine tot mai ferm cu fiecare zi. Perspectivele sînt limpezi și frumoase. Acesta este orizontul spre care ne îndreptăm.

L-am întrebat pe Fedin ce părere are despre cărțile apărute în ultimii ani. Evitînd să facă aprecieri, Konstantin Alexandrovici ne-a împărtășit pur și simplu cîteva din gîndurile sale intime:

— Din păcate, ne cam grăbim cu romanele. Iar romanul este un gen mai puțin mobil. Și nu mi se pare recomandabil să-l facem excesiv de operativ. Oricum, romanul nu va putea depăși în operativitate reportajul, un instrument atît de viu și de maleabil de înfățișare a realității. Trebuie să spun că, în reportaj, avem succese mari. De altfel, și posibilitățile reportajului sînt uriașe, ceea ce a dovedit-o de pildă Smuul cu a sa *Carte a ghețurilor*. Romanul cere o mare acumulare de material și un fundament solid. Dar tradiția romanului în literatura sovietică și în literatura rusă este atît de mare încît și în această privință viitorul ne rezervă speranțe mari.

Întrucît discuția a luat această întorsătură mi-am permis să-i pun lui Konstantin Alexandrovici o întrebare care interesează pe mulți cititori și anume despre « tehnica creației », despre afinitățile lui literare.

— Tehnica presupune atît conținut, cît și formă. Am mai spus și altă dată că ideea nu poate trăi în afara formei. Fiecare

idee își are o formă a ei proprie. Dar să discutăm acum despre «strungul» nostru literar. Aici e o problemă serioasă. Închipuiți-vă, că, în timpul zilei de lucru, aș telefona la uzina de automobile Lihaciov și aș ruga să fie chemat la telefon strungarul Piotr Ivanov. Mi s-ar răspunde cu siguranță: «E imposibil, întrucât lucrează și nu poate fi deranjat de la strung». Dar pe noi, scriitorii, unii socotesc că ne pot deranja oricând. Ni se telefonează dimineața, ziua, noaptea, sîntem mereu chemați, deranjați de la «strungul» nostru, de la manuscris. Socotesc că e un lucru nejust și dăunător. E atît de greu uneori pentru un scriitor să se apropie de «strungul» său, să se contopească cu el! De cîte ori nu mi s-a întîmplat să fiu întrerupt în timpul lucrului și apoi să nu-l mai pot reîncepe o săptămînă întreagă...

Eu personal nu scriu așa cum o fac unii, de la «a» la «z», de la început pînă la sfîrșit. Eu scriu, de obicei, capitole dispartate, fragmente, episoade, ba începutul, ba sfîrșitul, într-un cuvînt, ceea ce mă impresionează sau mă emoționează la un moment dat — spuse zîmbind Konstantin Alexandrovici. Sînt scriitori care urmează firul normal al subiectului. Eu nu pot să scriu așa, acest fel de a scrie mă plictisește. Scriu ceea ce simt puternic la un moment dat, ceea ce văd conturîndu-se cu tărie în clipa respectivă. Mai tîrziu realizez în minte și, uneori, chiar și grafic foarte exact toată construcția romanului. Dar acest fel de a lucra are și partea sa negativă. Uneori, cînd trebuie să termin cartea, descopăr numeroase «găuri», numeroase «ferestre». În ultimii ani, am avut destule necazuri din această cauză; de pildă, cînd am lucrat la romanul *Rugul* am scris ceea ce doream să scriu în momentul respectiv. De fapt, în *Rugul* sînt patru subiecte, patru «romane»...

Fedin se apropie de bibliotecă pe rafturile căreia erau așezate dosare voluminoase cu manuscrise. Erau douăzeci și două de dosare în total.

— Și asta nu e încă totul, spuse scriitorul... Am început *Rugul* cu mulți ani înainte, imediat ce am terminat *O vară neobișnuită*. Nu obișnuiesc să lucrez cu carnete de însemnări. De obicei, îmi fac însemnările pe bucata de hîrtie pe care o găsesc la îndemînă. O idee, un personaj, planul unui episod, un peisaj, o frază, toate astea le pot așterne pe un colț de hîrtie pe care apoi îl păstrez. Strîng multe hîrtii de acest fel, pe care, în cele din urmă, fie că le folosesc, fie că le arunc. Iată, de pildă,

episodul cu evacuarea lui Pastuhov din Moscova... Iată dincoace bilețele, însemnări fragmentare, care vor deveni în cele din urmă un tot unitar... Din asemenea bilețele se naște în cele din urmă un manuscris plin de ștersături. Ca să pot urmări modificările făcute, recurg adesea la creioane colorate...

Ne întorcem iar la ultimul roman publicat de Fedin.

— Unii cititori își exprimă părerea de rău că nu v-ați exprimat destul de limpede în *Rugul* atitudinea față de artă...

K.F.: Consider că am spus destul de multe în această problemă. Oricum, în partea a doua a romanului am dezbătut mai larg această temă și cred că voi răspunde astfel multora dintre cititorii mei. De altfel, trebuie să spun că, în pictură, preferințele mele se îndreaptă spre impresionisti și spre realiștii ruși. Ei sînt iubirea mea. De altfel ce-i aceea iubire? E un sentiment care cuprinde întreaga viață. După părerea mea, cuvintele « viață » și « iubire » sînt sinonime. Și chiar dacă filologii și filozofii ar zîmbi, eu rămîn la părerea mea. Viața e o cupă de sentimente între care domină iubirea. Restul sînt numai nuanțe ale sentimentelor. Ura nu face decît să nuanțeze iubirea.

— Îmi pare că acest punct de vedere l-a afirmat și Ernest Hemingway...

K.F.: Hemingway a scris romane excelente și nuvele de mare valoare. Și totuși, eu cred că opera sa cea mai adîncă este *Adio arme*, acest roman care a exprimat marile încercări ale trecutului recent. Din păcate, tema romanului lui Hemingway rămîne deschisă și eu cred că nici un om cinstit nu va dori să spună *Vă salut arme!* Dar pentru ca acest lucru să nu se întîmple, trebuie să luptăm cu toții. Evenimentele din Franța sînt bogate în învățăminte... Am fost puternic zguduit aflînd de atacurile fasciștilor împotriva scriitorilor Sartre, Pozner, Würmzer. E o vinătoare ticăloasă împotriva oamenilor de artă și idei. Dar, totodată, se ridică și o altă problemă. Aceste atacuri ne arată că arta e puternică, e activă și că scriitorii pot și trebuie să se mîndrească cu acest lucru. Îi cunosc foarte bine pe Würmzer și Pozner și sînt foarte fericit că n-au avut de suferit de pe urma bombelor criminalilor din OAS. Pe Jean-Paul Sartre l-am întîlnit de multe ori și pot să spun că acest om, care are un simț ascuțit al dezvoltării contemporane a omenirii, este un apărător al vieții împotriva morții.

Mă bucur că și el a scăpat de primejdie și că a rămas nevătămat în ciuda dușmanilor noștri comuni.

Prezența în țările din Apus a unor partide comuniste puternice și noile manifestări odioase ale vechiului fascism sînt, după părerea mea, o expresie a luptei între viață și moarte. De multă vreme urmăresc soarta poporului german. Sînt convins că Germania apuseană a devenit un stat militarist.

Problema germană este una din cele mai acute probleme ale Europei. Războiul trecut ne-a dat o lecție cruntă. Își închiuie cumva cei de la Bonn că un război revanșard îi va salva? Nu, nu-i va salva. Istoria merge înainte. Vechiul trebuie înmormîntat. Poate că am să scriu despre acest lucru ceva mai detaliat. .

— Aveți de gînd să faceți un articol?

K.F.: Nu, plănuiesc o carte, *Călătorie în Apus*. E unul dintre planurile care mă stăpînește cu tot mai multă putere.

— Ce va conține această carte?

K.F.: Călătoriile mele în Apus au început în 1914 și continuă de aproape o jumătate de veac. În acest răstimp, am vizitat multe țări ale Apusului. Și aș vrea să văd și mai multe cu proprii mei ochi. Dar ce înseamnă să vezi, să privești? Nu cumva s-ar putea întîmpla ca materialul să mă domine, și nu invers? De aceea, vreau să-mi limitez planul care cere un mare efort de creație. Nu pot să scriu în ritm de gazetă și aș vrea să povestesc tot ce am văzut în timp de cincizeci de ani în Apus. Vreau să înfățișez în chip « parlamentar » tot ce am văzut în țările Apusului, astfel încît cititorul să asculte ca la o ședință al cărei președinte voi fi, « dezbaterile statelor europene ». Acesta mi-e planul. Planuri am multe. Mă așteaptă cărțile, mă așteaptă Volga... Am fost pe Volga ultima oară acum doi ani, am petrecut zile de neuitat, am reînviat iubirea copilăriei mele... Am fost la Saratov, la Kuibîșev. Dar iar mă atrage Volga, care rămîne prima mea iubire. De acolo am pornit, de acolo au pornit reprezentările mele despre lume, concepțiile mele despre om... Acolo, la Saratov, mi-am început drumul.

...dar pentru astăzi am vorbit mult, îngrozitor de mult și poate nu atît de încheiat cum aș fi vrut.

LITERATURA ÎN ARTE ȘI SPECTACOLE

FILMUL INFLUENȚEAZĂ ROMANUL?

de
MIHNEA GHEORGHIU

Bunurile culturale se transmit miliardelor de oameni prin nenumărate mijloace a căror varietate și măiestrie cresc vertiginos. Dintre aceste «canaluri de transmisie» — ca să folosim un termen curent din televiziune — fac parte, între altele, presa, radio-televiziunea, filmul și bineînțeles literatura. O inevitabilă legătură le unește pe toate și nimeni nu contestă astăzi influența mutuală ce le fructifică, mai presus de orice «concurență».

Ipoteza unei competiții dăunătoare între arte n-a încetat să preocupe unele cercuri de critici moderni care, după ce se îngrijoraseră că filmul sonor va ucide teatrul, sau că filmul în culori va ruina pictura, își pun azi întrebarea dacă televiziunea nu va elimina cinematograful din viața spectatorului de mâine. Istoria artelor contemporane ne-a dovedit însă nu numai că e posibilă conviețuirea lor pașnică, dar că dezvoltarea lor continuă, în condițiile culturii noastre tehnico-materiale, le obligă la un «ajutor reciproc» tot mai evident și că asistăm la un fenomen caracteristic al culturii contemporane pe care-l putem denumi *sincritismul artelor* — cu rezerva aflării unui termen mai propriu, deoarece starea aceasta de nediferențiere creatoare nu e specifică unei faze primare, ci tocmai dimpotrivă, unei trepte, în toate privințele, superioare. Și poate că, în perspectiva veacurilor ce vin, asistăm la apariția unor forme în care se vor concretiza și cristaliza noile raporturi estetice ale omului cu realitatea cosmosului său. Și că în aceste forme noi se dezvoltă arta viitorului.

Influența reciprocă binefăcătoare dintre presă și literatură a fost subliniată, în repetate rânduri, atât în ceea ce implică îmbunătățirea legăturilor scrisului artistic cu viața cotidiană, cât și în privința avantajelor pe care ucenicia literară le-a adus din totdeauna bunului gazetar.

Filmul a fost însă neconținut declarat debitor literaturii, în special prozei și teatrului. Problema scenariului «literar», îndelung dezbătută și la noi, a fost până la urmă soluționată rezonabil, adică în favoarea independenței sale cinematografice. Dar nu este mai puțin adevărat că realizarea unui bun scenariu de film nu iese din sfera vastă a literaturii, chiar dacă scenariul se reclamă numai de la... poezie.

Ecranizarea unor capodopere ale literaturii universale și chiar a unor opere de valoare mediocră, vechi și noi, a sporit considerabil de-a lungul timpului volumul producției cinematografice mondiale, și dacă schițăm cel mai simplu bilanț, însemnătatea subiectului de sursă literară covârșește, și cantitativ și calitativ, suma sce-

nariilor create cu titlu exclusiv pentru uzul filmului. Este de prisos să mai căutăm argumente în indexul istoriilor filmului, de-ar fi numai să reamintim succesul de care se bucură în continuare, a doua, a treia și uneori a patra « ediție » cinematografică a vreunui roman clasic de mare popularitate, de Victor Hugo, sau Lev Tolstoi. Un studiu critic deosebit de interesant se poate întreprinde, pe tema modalităților trecerii de la genul epic și dramatic, la forma proprie celei de-a șaptea arte.

Literatura și în special proza a furnizat o abundență materie vie cinematografului. Prin mijlocirea ecranului, într-o acțiune concentrată pe o serie de fapte și caractere definitorii, a fost transmis milioanei de spectatori din toată lumea, mesajul umanist revoluționar al unor cărți de răscruce, ca *Mama* de Gorki, sau *Pe Donul liniștit* de Mihail Solohov. Un mare număr de filme valoroase au fost create după romane și nuvele celebre de Pușkin, Dickens, Balzac, Stendhal, Cehov sau Hemingway, ca să alegem, la întâmplare, câteva nume dintr-o serie gigantică, ce începe cu epopeile homerice. Ecranizarea literaturii bune a adus mari servicii culturii moderne.

Au adus mai puține servicii și deseori cele mai multe prejudicii, educației spectatorului, acele filme în care cineaștii n-au reușit să observe și să aleagă din opera literară partea ei cea mai valoroasă și mai actuală, ori s-au decis la lucrări lipsite de orice valoare, dînd produse de duzină, în scopuri comerciale și făcînd concesii celui mai prost gust al producătorilor lor. Această formă de maculatură cinematografică, în care dibăcia regisorului, scenaristului și operatorului se consumă pentru ilustrarea violentă a degradării omului, a sexualității malade, a crimei sadice, a evazionismului sau a isteriei războinice, se încadrează într-o categorie specială și izolată a culturii și modului de viață burghez.

Există, după literatură-film, o reciprocitate: film-literatură, asupra importanței căreia criticul de artă e chemat să se aplece cu cea mai mare luare-aminte. Arta filmului a cuprins, în secolul nostru, cea mai vastă masă de spectatori și auditori pe care și-au putut-o dori vreodată toate celelalte laolaltă. Responsabilitatea cineastului, pe plan ideologic și artistic, este considerabil sporită, datorită răspîndirii colosale și a influenței extraordinare ce-i revine astăzi cinematografului și în care educația estetică a marelui său auditoriu intră ca o parte integrantă.

Reducînd sfera la creația literară, e util să reținem adevărul incontestabil că literatura universală contemporană este opera generațiilor de scriitori a căror copilărie și tinerețe a fost influențată de spectacolele cinematografice și de optica specială a ochiului magic. Printr-o reflectare de valori estetice propriu sincretismului artelor moderne, cinematograful a devenit o școală de literatură.

Avantajele și dezavantajele pe care le comportă influența ecranului asupra paginii tipărite, pot furniza exemple și concluzii semnificative istoricului literar din zilele noastre, mai ales în legătură cu situația romanului.

Printre studiile mai noi dedicate acestei probleme de actualitate în legătură cu discuțiile purtate în jurul romanului, cartea italianului Michele Lacalamita, despre înfrîurirea exercitată de cinematograful asupra genului epic, aduce o serie de argumente interesante, deși concluziile sale se opresc la formele exterioare și uneori la aspecte nesemnificative. El scrie, de pildă:

« Unui cititor atent nu-i scapă faptul că în timp ce la scriitorii din secolul al 19-lea acțiunea, înainte de a fi pusă pe hîrtie, este imaginată și gîndită, la scriitorii de azi, în schimb, acțiunea pare că izvorăște din ochi, aproape ca o succesiune de imagini pe o peliculă.

S-ar spune că, în timp ce odinioară povestitorul nu scria fără să-și fi elaborat ideile, povestitorul modern încredințează în schimb condeiului său impresiile care i-au izbit organele vizuale, cu reliefurile unei imagini cinematografice. Gândirea domina în romanele de ieri; acțiunea în cele de azi.

Influența cinematografului iese la iveală în această nouă formă narativă. Omul modern s-a obișnuit prin mijlocirea cinematografului mai întâi să vadă și apoi să gîndească. Imaginile n-au timp să fie absorbite și recreate în mintea lui pentru că viziuni noi îl solicită rapid și în timp ce o acțiune a trecut, o alta se ivește și cînd spectacolul s-a terminat, spectatorul, satisfăcut de cele două ore de distracție care nu i-au obosit de loc mintea, se întoarce la treburile lui, se gîndește la altceva.

Așa vrea să fie romanul de azi: rapid, scurt, eficace, cinematografic. Cititorului de rînd nu-i place să se adîncească în discuții lungi sau în meditații profunde; mintea lui, ca și viața lui, s-a standardizat. Ziua nu-i ajunge, ritmul accelerat al vieții îl solicită. »¹

Ideea romanului vertiginos, în desfășurare cinematografică, nu trebuie respinsă, dar nici admisă fără condiții. Pentru că nu problema formei, sau a formulei, ori a « rețetei », se ridică în ordinea priorității, ci una de conținut și de metodă. În speță, e vorba de responsabilitatea romancierului față de datele primordiale ale profesiei sale; e vorba de a-și considera opera ca o formă specifică a conștiinței sociale, de a judeca în profunzime problema raportului dintre gîndire și existență în epoca istorică respectivă.

Orice concepție artistică exprimă gusturile, cerințele și în fond interesele unei anumite clase. Un « modernism » dincolo de preocuparea aceasta fundamentală, — oricare ar fi expresia lui, oricărui tabere i s-ar potrivi această expresie — se situează în afara obligațiilor unui scriitor autentic al timpului prezent, iar teoretizările pe marginea lui intră în sfera considerațiilor inactuale, artificiale, neștiințifice.

Aplicarea mecanică a formei « cinematografice » în opera unor prozatori moderni se dezvăluie de la început cititorului ca o lucrare hibridă și înșelătoare, care fiind menită să-i cruțe orice osteneală intelectuală, nu face decît să-i jignească simțul critic, oferind spiritului său o hrană insipidă și devitaminizată, din raftul cenușiu al *digest*-urilor. În ultimul timp au apărut în occident noi mostre de « literatură cinematografică », creată prin transformarea unor scenarii de film în romane de senzație. Repovestirea scenariului de film, sub forma lărgită a prozei, în cazul filmelor de un anumit succes, ca « romanul » *Cu sufletul la gard* (« À bout de souffle ») de Jean Luc-Godard, este o afacere editorială rentabilă.

În vremea din urmă, librăriile încep a fi asaltate de o formă și mai « originală » de asemenea literatură, ambalată în coperte ce reproduc scenele cele mai violente « sexy » din filmele respective și cu ilustrații similare în text. Sînt repovestirile ecranizărilor unor romane, ajustate pe gustul unei categorii de spectatori-cititori asupra cărora publicitatea deșănțată a caselor de filme a exercitat, vreme îndelungată, o presiune abrutizantă. Astfel, un roman care a suferit deja o serie de modificări substanțiale ca să devină scenariu regisoral, e reluat, de scenariști sau de un alt literator, fără pretenții, și reextins, — în general pînă la dimensiunile romanelor lui Françoise Sagan, adică sub 100 de pagini tip —, într-un ritm telegrafic și un stil melodramatic, care bineînțeles că denaturează și sără-

¹ Michela LACALAMITA, *Cinema e Narrative*, Edizioni di Bianco e Nero, Roma, 1959, p. 9.

cește cu desăvîrșire textul original. Negoțul cu aceste « creații » literare se practică nestingherit în unele țări capitaliste.

Arătăm mai înainte că scenariul « literar » (sau dramaturgia filmului) nu reprezintă în sine decât o formă tranzitorie, care nu se desăvîrșește decât atunci cînd, deliteraturizat, conform exigențelor peliculei, regisorul îl socotește gata să intre în producție. Nu e însă mai puțin adevărat că unii scriitori de seamă, deprinși cu lumea filmului și atrași de eficacitatea limbajului cinematografic, au scris lucrări de proză destinate ecranizării, din însăși perspectiva scenaristului și nu a romancierului dispus să acorde credit nelimitat « decupajului » regisoral. Un asemenea roman-scenariu, magistral scris de Leonid Leonov, este *Epadarea lui MacKinley*, în care viziunea cinematică servește cu succes ținta pamfletului politic, prin o îmbinare ingenioasă a timpului și spațiului narațiunii și printr-un dialog adecvat.¹

Mai puțin preocupați să faciliteze colaborarea regiei, dar conștienți că proza lor este un « film scris »² care iese totuși din marginile genului epic și tinde spre un gen literar nou, Arthur Miller, în nuvela *Dezaristații*³ și scenarista filmului *După o altă lungă absență* — Marguerite Duras, în *Hiroșima, iubirea mea*, au încercat o fuziune între film și literatură, lăsînd regisorilor respectivi (John Huston și Alain Resnais) drepturi suverane asupra realizării cinematografice a *script*-ului lor⁴. asemenea opere redeschid problema scenariului literar, dar nu descoperă nimic nou.

Dincolo de orice speculații pe marginea ivirii unor genuri noi, sau numai intermediare, este însă incontestabil că cinematografia a exercitat o influență serioasă asupra prozei moderne, revitalizînd-o într-o măsură apreciabilă. Din acest unghi de vedere, credem că raportul dintre film și roman merită o mai atentă analiză din partea cercetătorului formelor artistice ale fenomenului literar contemporan.

Apare evident că arta prozei din ultimele decenii a fost afectată de cîteva importante forme de a intercepta realitatea, proprii viziunii cinematice a filmului. Una constă într-o ascuțire a laturii *vizuale* în descrieri și narațiuni, cu un accent mai puternic pe *nivelurile imediate*, fie din unghiul privitorului care interceptează și interpretează, fie dintr-al obiectului descris, uneori cu o precizie demnă de indicațiile pe care operatorul de imagini trebuie să le găsească într-un scenariu regizoral. Romanul *La Ciociara* de Alberto Moravia este povestirea, făcută la persoana întia, a peripecțiilor unei comerciante de origine rurală, care în timpul bombardamentelor aeriene asupra Romei se refugiază, împreună cu fiica ei, în regiunea natală. Fără să fie o carte de război, romanul scriitorului italian e relatarea dramatică a unei experiențe omenești într-o epocă de violență inumană, în termenii unei mîrturii antirăzboinice. Iată pagina cu care începe capitoul al doilea și care descrie evenimentul cel mai notabil din prima parte a calvarului refugiatelor: « Mă trezii cam la un ceas de la plecare; trenul se opri și domnea o mare tăcere. În vagon nu se mai putea răsufla de căldură. Rosetta, în picioare, la fereastră, se uita la nu știu ce. Pe tot culoarul, oamenii priveau și ei într-acolo.

¹ cf. SECOLUL 20, Nr. 4, 1960

² cf. *The Written Film*, în *The Times Literary Supplement*, nr. 3089, din 12 mai, 1961

³ cf. SECOLUL 20, Nr. 1, 1962.

⁴ Fenomenul transcrierii în alt gen literar a unei lucrări sincretice s-a petrecut cu romanul-pisică de teatru *Recviem pentru o călugăriță* de William Faulkner, redramatizat acum cînd ani într-o versiune franceză de Albert Camus.

M-am ridicat cu greu, nădușită și înțepenită și mă apropiai și eu. Era soare, un cer albastru, o cimpie verde, colinele acoperite cu vii și pe una din acele coline, drept în fața noastră, o căsuță albă tocmai luase foc. Pe ferestre mai ieșeau încă limbile roșii ale focului și nori de fum negru; și fumul ăsta și flăcările, erau singurele lucruri mișcătoare în cimpia aceea tihnită pe întinsul cărcia, în acea zi minunată, nu vedeai nici un suflet de vietate. Apoi, în vagon, glasuri strigară: „Uite-l, uite-l“... Mă uitai pe cer și văzui în zare o giză neagră, care aducea cu un avion și care pieri cit ai clipi. Dar aproape imediat îl auzii deasupra capului. Zbura deasupra trenului într-un vacarm nemaipomenit de tinichele răsturnate prin care se auzea un tăcănit, țac, țac, țac, ca de la o mașină de cusut. Toată larma asta n-a ținut mult și s-a stins, apoi răsună o explozie uriașă, undeva pe aproape; în tot vagonul lumea s-a aruncat la pământ, afară de mine, care n-am mai avut vreme, dar nici nu-mi trecuse prin cap. Așa că am mai putut zări căsuța aprinsă cum dispăre sub un nor mare negru care se-ntinse peste colină și răbufni în trîmbe înspre calca ferată. Acum se pogorise iarăși tăcerea; oamenii se ridicau de jos aproape fără să-și creadă ochilor că au scăpat teferi și nevătămați, apoi dădură iarăși năvală la ferestre. Aerul era îmbîcsit de o pulbere subțire care te făcea să tușești. Pe urmă norul cel negru se îndepărta încetîșor și acum văzurăm cu toții cum dispăruse de tot căsuța aceea albă. Cîteva minute mai tirziu, trenul se puse iarăși în mișcare.»

O asemenea descriere nu numai că ni se înfățișează aproape din punctul de vedere al obiectivului cinematografic (eventual pregătit pentru tehnicilor și cinemascop), dar economia ei audio-vizuală oferă și inginerului de sunet suficiente date ca să contribuie la desăvîșirea unui episod ce pare a «transpune» în proză o impresionantă secvență de film sonor. Pe lîngă această ascuțire a «vizualizării» în perceperea realității și în redarea ei către cititor, preponderența elementului optic se manifestă și în sporirea tehnicității de ordin cinematografic (montajul de acțiuni simultane și de acțiuni paralele) în manipularea timpului și a spațiului. Tehnica *flashback*-ului adică a trimiterii observatorului pe urmele evenimentului, în alt timp și în alt loc, este folosită azi pe larg în multe romane, ca și tehnica prim-planului, care aruncă o lumină specială asupra detaliilor semnificative pentru materializarea gîndurilor și emoției personajului, la un nivel mai adînc, lăsîndu-se dialogului numai rolul de a preciza prin viu-grai caracterizarea deja obținută vizual. Proza engleză din ultimul deceniu a uzat mult de *flashbacks*, de la Graham Greene (*Americanul liniștit*), pînă la *Quartetul Alexandria* al lui Durrell.

Exemplificînd proporția — el o consideră enormă — în care ochiul «camerei» cinematografice a metamorfozat privirea romancierului în reflectarea realității «la nivelul suprafețelor», Robert Gessner, profesor de film și radio-televiziune la Universitatea din New York, analizează o pagină de Hemingway (*Pisica în ploaie*), pe care, spre ușurința cititorului, o redăm, mai întîi, întocmai:

«Soția americană stătea la fereastră și privea afară. Jos, în dreapta, sub fereastră lor, o pisică se ghemuise sub una dintre tăbliile verzi pe care se scurgea apa. Pisica încerca să se strîngă cît mai mult, ca să nu o stropească ploaia.

— Cobor să iau pisica, zise soția americană.

— Mă duc eu, se oferî, din pat, soțul.

— Nu, mă duc eu. Biata pisicuță s-a vîrît sub tăblie să n-o ude ploaia.

Soțul continua să citească, proptit în cele două perne, în vîrfurile patului.

— Vezi să nu te uzi, zise el.

Transportîndu-ne în aria tehnicii filmului, Gessner «decupează» astfel momentul creat de romancierul american: «Acesta e curat cinematograf. Prima

Interpreții filmului « VĂ PLACE BRAHMS? »:
Anthony Perkins, Ingrid Bergman și Yves Montant

propozițiune (sau, cum ar zice un regizor, primul "cadru,") o situează pe femeie la fereastră. A doua propozițiune ne oferă obiectul privirii soției, într-un plan mediu, urmat de un plan apropiat, al pisicii. Caracterizarea începe prin acțiune, sau lipsa de acțiune (în cazul soțului). Dialogul devine un mijloc de caracterizare, îndeplinind ultima sarcină a expunerii, sau a narațiunii. Ochiul spune aproape tot; urechea este descriptivă »¹.

Într-adevăr, ochiul marelui romancier observă și selecționează materialul de viață, transpunându-l într-un « cadraj » adecvat a cărui forță expansivă e bine-cunoscută regisorului de film. Cadrul este unitatea sintezei artistice cinematografice. Printr-o succesiune de cadre chibzuit montate regizorul atrage spectatorul în acțiunea filmului, în investigația sa psihologică asupra personajelor, în ceea ce momentul respectiv conține în sine, atât ca prezență, cât și ca perspectivă.

¹ Robert GESSNER, *The Film: A Source of New Vitality for the Novel*, in *N. Y. Times Book Review*, August 7, 1960.

Caracteristica narațiunii cinematografice constă în aceea că legătura imaginilor (a cadrelor) se păstrează în strictă armonie cu legătura ideilor.

E momentul să ne împiedicăm de la orice speculație formală asupra viziunii cinematografice a scriitorilor moderni (către care se lasă tîrît și profesorul R. Gessner în esul său) fiindcă, în ultimă instanță, proza este anterioară fotografiei mișcătoare. Nu poate fi vorba de o imagine cinematică, într-o serie infinită de monumente ale reprezentării artistice vizuale în literatură, ca: croul lui Cervantes șarjînd paletele unei mori de vînt, ori ca « panoramicul » bătăliei de la Waterloo din unghiul eroului lui Stendhal în *Minăstirea din Parma*, sau mormîntul de zăpadă al gloriei lui Bonaparte din *Război și pace*, după cum ar fi absurd să se discute în termenii tehnicii filmului despre planurile paralele din romanele lui Flaubert, ori despre ochiul care scormonește meandrele sufletului omenesc din *Portretul unei femei* de Henry James, sau despre chipul lui Iacov Maiachin din *Foma Gordec* și despre multe lucrări contemporane.

Dar ar însemna că nu am epuizat toate reperele unei analize literare serioase, dacă n-am observa cît datorează influenței filmului, cărți ca *Vă place Brahms ?* de Françoise Sagan, sau ca *Nepasta rătăcită* de Moravia, ca să nu intrăm în sfera operei acelor romancieri apuseni care scriu cu un ochi la cititor și cu altul la producător. Inclinația unidimensională a viziunii unor scriitori, bogăția universului lor optic, este inseparabilă de educația pe care arta fotografiilor și a operatorilor de film ne-au făcut-o, cu sau fără știința noastră, în secolul 20. Această reflectare specifică a obiectelor lumii materiale nu se produce în mod simplist numai în timpul acțiunii acestora asupra ochilor: « din componența imaginilor perceptive fac parte de asemenea reprezentările memoriei, prin care se reînnoiesc senzațiile anterioare și, o dată cu acestea, ideile apărute în legătură cu obiectul perceput, ca și sentimentele provocate de acesta »¹. Acest proces psihologic normal se poate exemplifica astfel: « Privește fotografia unui vechi tovarăș de arme. Образul îi este brăzdat de o cicatrice. Aceasta îți reamintește un moment dramatic din zilele insurecției armate, cînd el ți-a salvat viața în timpul unui contra-atac hitlerist: chipul lui de adolescent hotărît, pădurea Băneasa în flăcări, gîndurile și sentimentele care vă animau atunci, sub tăcînitul armelor și vuietul bombardamentului. Aceste amintiri, idei și sentimente ți se revelează dintr-odată inseparabile de chipul din fotografie, cu toate că s-au produs în alt timp și în alt loc. Cel mai obișnuit procedeu cinematografic utilizat în redarea acestei stări sufletești s-ar aplica în următoarea suită de planuri:

1. Plan mijlociu: fotografia din album.
2. Primplan: fotografia cu chipul prietenului ale cărui trăsături sînt foarte clare, inclusiv cicatricea.
3. Înlănțuire: apariția treptată, sau bruscă, a chipului său de altădată, peste imaginea actuală care dispare.
4. Plan mijlociu: un moment din luptă.
5. Plan general: pădurea în flăcări, etc.
6. Plan mijlociu (panoramic): momentul dramatic al gestului său de abnegație.
7. Primplan: obrazul rănit.
8. Înlănțuire: fotografia de azi.

Procedul trimiterii acțiunii în altă parte (*flashback* și *crosscut*) de care literatura americană, în special cea dramatică (Thornton Wilder în *Orașul nostru*, Arthur Miller în *Moartea unui comis-voiajor* și mulți alții) au uzat și au abuzat în ultimul

¹ G. A. FORTUNATOV și A. V. PETROVSKI, *Psihologia*, Ucpedghiz, Moscova, 1958.

sfert de veac, e folosit și în proză, cu egală asiduitate, începînd cu romanele antebelice ale lui John Dos Passos (*Paralela 42* și *Manhattan Transfer*) și terminînd cu sfîrșitul trilogiei lui Faulkner. Folosirea planurilor paralele a depășit simpla tehnică a narațiunii, preschimbîndu-se într-o concepție curioasă despre «eliberarea de timp», tradusă de romancierul american în tripla versiune a narațiunii sale din *Conacul*; versiunea infirmei Linda Kohl, a lui Mink Snopes și a avocatului Gavin Stevens, «corul» său.¹ Faulkner este un emerit furnizor de materie epică pentru Hollywood și e puternic influențat de viziunea cinematografică, ceea ce nu numai că nu se sfiște să recunoască, dar o și formulează ca un principiu creator în arta romanului modern: «scopul oricărui artist este să fixeze mișcarea, adică viața, prin mijloacele lui artificiale, și să o mențină astfel, încît peste 100 de ani, cînd un străin va lua seama la ea, să se miște iarăși, vie.» Multe dintre «mijloacele artificiale» încercate de Faulkner și Don Passos își au sursa în opera epică a lui Joyce, pe care Gessner îl consideră «părintele legitim al romanului cinematic», prin *Portretul* său.

Transformarea formei cinematografice într-o falsă concepție despre timp și spațiu, o concepție «relativistă», ca aceea de Lawrence Durrell, el însuși epigon al lui Joyce, reprezintă o deformare primejdioasă a unui proces artistic novator. Și nu mai puțin dăunătoare se dezvăluie a fi încercările celor mai mulți reprezentanți ai «noului roman» francez care vor să descopere noi posibilități de expresie în vizualizarea la maximum a gândirii și a emoției, așa cum pretinde romancierul Claude Mauriac, criticul cinematografic de la *Figaro Littéraire* și colega sa de «avangardă» Nathalie Sarraute care în *Planetary* invocă mișcările aparatului de filmat — procedeu artistic foarte expresiv în mîna unui regisor competent, pentru că permite montaje de acțiuni în interiorul planului, dînd spectatorului senzația unei neîntrerupte mobilități a acțiunii — spre a teoretiza teama de realitate, dizolvînd lumea exterioară în subiectivitatea personajelor sau a autorului, și cum procedcăză Michel Butor și Robbe-Grillet, care hipertrofînd descripția de tip balzacian «recuperează concretul, în detrimentul semnificației»². Iată, de pildă descrierea unei ninsori, ce aduce mai mult cu liniile și punctele reci ale unei picturi de Mondrian, decît cu un peisaj animat de un cuget omenesc: «Punctele albe, dese și rapide, schimbă de sens imediat; trăgînd linii verticale, cîteva clipe, își reiau de îndată o direcție vecină cu orizontala. Apoi ele se imobilizează brusc și pornesc, într-un salt de vînt, să se precipite în sens invers, urmînd o oblică de o pantă slabă, însă dirijată în partea opusă pe care o abandonează fără altă tranziție, după două sau trei secunde, ca să regăsească orientarea lor primordială, trăgînd iarăși linii paralele aproape orizontale, care traversează de la stînga la dreapta zona luminată, spre ferestrele neluminate»³. Descrierea continuă, cu un enorm prisos de detalii, a căror aglomerare vrea să constituie decorul întîlnirii dintre un copil care nu se știe de unde vine, cu un soldat care nu se știe unde se duce.

Filmul influențează romanul? Da, de bună seamă. Dar seriozitatea și importanța acestei influențe depinde de concepția despre lume și despre artă, a scriitorului contemporan.

¹ cf. John Howard LAWSON, *William Faulkner*, Secolul 20, nr. 12, 1961.

² Edouard LOP și André SAUVAGE, *Essai sur le nouveau roman*, în *Nouvelle Critique*, no. 124—126, 1961

³ Alain ROBBE-GRILLET, *Dans le labyrinthe*, Les Editions de Minuit, Paris, 1959, pag. 32. Autorul este scenaristul filmului *Annul trecut la Marienbad*, realizat de Alain Resnais.

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

POEZIA LUI MEJELAITIS

Eroul volumului cu titlul *Omul* al poetului lituanian Eduardas Mejelaitis, recent laureat al Premiului Lenin, este constructorul epocii comuniste. Portretul său moral se încheagă succesiv, pe măsura lecturii poemelor, iar, la sfârșit, cititorul nu recompune numai un personaj, ci și o epocă. Neîndoios, timpul în care trăiește *Omul* lui Mejelaitis nu este bănuț cu aproximație, — poetul face gravura epocii noastre care cunoaște înfruntări dramatice, dar și înflorirea maximă a inteligenței umane.

Mejelaitis cîntă omul creator — constructorul și gînditorul. Acesta este un nou Anteu, avînd conștiința măreției și a capacității sale creatoare, un Anteu aparținînd erei zborurilor cosmice:

*Sprînjînit cu piciorul pe globul terestru
Globul soarelui pe brațe-l ridic...
Toate în jurul meu se rotesc,
Orașele viu colorate,
Urișele blocuri,
Asfaltul curat, sclipitor,
Poduri purtînd, mașini și șuvoaie de oameni.
Avioanele trec, se rotesc,
În jurul meu tancuri și strunguri se-nvîrt.
Și rachetele-n zborul rotund și perfect...
Așa stau eu,
Eu, omul,
Eu, comunistul.*

(*Omul*)

Profesiunea de credință a acestui om, prefigurare a contemporanului nostru, este de un umanism generos. *Omul* nu este, deci, numai un executant perfect al unor complicate — și minunate — operații, ci și o afectivitate sensibilă și profundă.

Comunistul, conștient de forța gîndirii sale, care a înfrînt atracția terestră, se proclamă învingător:

*Iată, stau aici, învingător,
Ios, la poalele mileniilor.*

(*Gîndurile*)

Acestui Icar — cosmonaut, comunist (din poemul *Icar*), Mejelaitis îi reface portretul, conchizînd:

*Pe pămînt ce-ți lipsește,
Comunistule, ție?
Doar stelele sub pași
Și universul deschis în afară ca o inimă.*

Creția nu este singura dimensiune a omului comunist. El este, în același timp, luptător împotriva oprimării, și cel care aduce liniștea păcii pe pământ. Simbolul oceanului folosit pentru a sugera dramatismul existenței în care omul înfruntă stagnarea, are la Mejelaitis un sens profund contemporan. Luptătorul comunist își păstrează frenezia unei trăiri vii, chiar și în preajma execuției. El vrea să vadă soarele (principiul vieții), și să înfrunte moartea, lucid, cu ochii deschiși, pentru a-și realiza încă o dată superioritatea asupra dușmanilor:

*Vreau să văd ce ochi sînt mai puternici,
Ai mei, sau poate ochii voștri?*

(Dezlegați-mi ochii!)

Dacă la E. Mejelaitis, simbolul vieții este, de cele mai multe ori, soarele, pacea ne este sugerată prin prezența copilului care poartă numele cîntecului popular Daina:

*Globul nostru-o să uite, tăcut,
Axa lui din trecut,
Și în jurul copilului Daina și cîntului
O să se rotească mărul pămîntului.*

(Daina)

Crima fascistă împotriva umanității este înierată de asemenea prin evocarea copilului; scrumul din fostul lagăr de concentrare este probabil metamorfoza tragică a

*picioarelor mici de copil,
alergînd peste cîmp după fluturi.*

(Scrumul)

E. Mejelaitis este un poet al plenitudinii vieții, un cîntăreț al omului care nu-și teaurizează energia, ci și-o consumă în gesturi generoase, în muncă și gândire creatoare. De aceea, dragostea, dimensiune necesară, apare în poezia poetului lituanian, ca generatoare de elanuri. Femeia este nu numai tovarășa de viață, ci și perfecțiunea în ipostaza maternității (ca în Rafael), a zimbetului enigmatic (Da Vinci), a contemplării senzuale (Renoir):

*Ca în tabloul lui Renoir apari
și pămîntează și nepămîntează,
Perfecțiunea ardîndu-ne-o.*

(Femeia)

Dragostea pentru pămînt a poetului lituanian capătă o expresie deosebit de puternică în pofida angrenării sale în era interplanetară. El slăvește hameiul, sarea, mirosul pînii. De aceea poate, universul imagic al lui E. Mejelaitis, pe lângă vaste fundaluri cosmice, uzează de elemente extrem de concrete: mărul, (*o sculptură-a soarelui,*) pîinea (*născută-n muncă și pămînt*), soarele. Acesta din urmă, pe lângă semnificația obișnuită a unui generator de energii, mai are și accepția, obișnuită la Mejelaitis, de natură ingenunchiată în fața omului comunist.

CRISTINA LUCIAN

MĂiestRIA LUI NEKRASOV

Lucrarea «Măiestria lui Nekrasov» a fost distinsă recent cu premiul Lenin în domeniul istoriei și artei literare. Cercetător cu o vastă și îndelungată activitate, bun cunoscător al problemelor literaturii ruse și sovietice, al poeziei ruse și sovietice de la Pușkin la Maiakovski, K. Ciukovski a sintetizat în această monografie roadele experienței sale de istoric literar. Lucrarea, de ample proporții, urmărește elucidarea unor probleme precise, bine determinate, într-un fel circumscrise, dar totodată de mare importanță, privind specificul artistic al creației lui Nekrasov, stilul său poetic. Arătînd că «pînă acum stilul poetic al lui Nekrasov a rămas necercetat» majoritatea investigațiilor orientîndu-se spre domeniul conținutului de idei al operei poetului, Ciukovski subliniază în scurtul său cuvînt introductiv că studierea stilului acestui scriitor «este o sarcină imperioasă actuală, la a cărei rezolvare vor trebui să muncească susținut istoricii și criticii literari sovietici.»

Acest îndemn la o cercetare cu forțe reunite a artei lui Nekrasov nu a însemnat pentru Ciukovski expedierea din fugă, sumară a temei, nu l-a scutit de o disecare profundă a creației nekrasoviene. K. Ciukovski a luat asupra-și sarcinile principale și cele mai grele, nu le-a trecut altora și nici nu a așteptat ca alții să rezolve înaintea lui problemele. Istoricul literar a abordat în monografia sa aspectele esențiale ale stilului lui Nekrasov, le-a tratat în amănunt, cu multă bogăție de informație, cu analiză temeinică și comentariu amplu. Capitolele din lucrare consacrate problemelor de măiestrie propriu zisă sînt scrise cu competență și prezintă interes și valoare neîndoielnică. (*Stilul trebuie să corespundă temei, Prelucrarea folclorului, Limbajul esopic.*) O pildă de analiză stilistică, multilaterală și adîncă, poate fi socotit capitolul consacrat poeziei *Drumul de fier*.

Monografia lui K. Ciukovski este, desigur, o lucrare foarte prețioasă pentru specialiștii de literatură rusă, cărora le oferă un studiu temeinic asupra stilului lui Nekrasov, explicînd trăsăturile specifice ale măiestriei poetului democrat rus. Dar importanța lucrării lui K. Ciukovski nu se mărginește la cercul specialiștilor în literatură rusă sau al exegeților operei lui Nekrasov. Ea este mai largă; și în principiu orice istoric sau critic literar ar putea parcurge cu folos pentru activitatea lui paginile acestei monografii. În primul rînd — referindu-ne la preocupările criticii noastre literare — cartea lui K. Ciukovski ne atrage atenția prin însăși tema pe care o tratează, prin atenția marcată pentru problemele de stil, de măiestrie artistică.

În al doilea rînd se cuvine subliniată metoda de cercetare și analiză urmată de K. Ciukovski. El studiază fenomenul literar pe un larg fundal istoric și istorico-literar foarte larg, utilizînd cu multă ușurință confruntarea în epocă și în perspectivă istorică cu alte fenomene de artă similare sau dimpotrivă deosebite. Astfel prezintă un interes incontestabil capitolele consacrate tradițiilor preluate și continuate de Nekrasov, și anume lui Pușkin și Gogol, considerați ca precursori ai poetului democrat. Autorul reușește să demonstreze convingător dubla tradiție urmată de Nekrasov, pușkiniană și gogoliană (și nu numai una singură, cum susțin unii cercetători) și mai ales să stabilească relațiile dintre opera lui și moștenirea literară a fiecăruia din acești predecesori. Urmărind analiza subtilă, concentrată și întotdeauna la obiect a cercetătorului, cititorul va conchide la capătul argumentării o dată cu autorul: «Marele

succes și merit al lui Nekrasov constă în aceea că luptînd pentru un stil democrat-revoluționar el a îmbinat cu îndrăzneală în creația sa elemente ale poeziei lui Gogol cu cele ale poeziei lui Pușkin. El a fost unul din puținii scriitori ai vremii care a înțeles că așa numita orientare „gogoliană” nu este străină celei pușkiniene, ci dimpotrivă înrudită cu ea».

Același caracter științific deosebește analiza stilistică, ca și dezbateră diferențelor probleme de măiestrie poetică a lui Nekrasov, pe care le întreprinde K. Ciukovski. Istoricul literar sovietic apelează intens la manuscrise, la ciornele poetului, confruntă diferitele ediții, dar mai ales urmărește de la o variantă la alta finisarea textului, desăvîșirea lui artistică. Procedînd cu multă atenție și exigență, cercetînd scrupulos, pînă la mîgală, textul, Ciukovski a reușit să dea noi interpretări unora dintre poeziile lui Nekrasov și mai ales să spulbere legenda acreditată de dușmanii poetului a așa zisului «prozaism» al versurilor sale. Analiza întreprinsă de autor demonstrează convingător că, dimpotrivă, munca lui Nekrasov asupra textului s-a desfășurat neconținut pe linia perfectării, cizelării artistice, a îmbogățirii poetice a textului.

K. Ciukovski arată că în creația lui Nekrasov există o perfectă și profundă corespondență între ideea exprimată și imaginea în care ea apare investită. Laboratorul de creație al poetului ne dovedește că prelucrarea, desăvîșirea versului este întotdeauna legată de o desăvîșire, finisare și a ideii. Schimbările aduse de poet nu privesc numai sensul, locul, valoarea cuvintelor, ci sînt totodată și schimbări, nuanțări aduse conținutului de idei.

Monografia lui K. Ciukovski a rezolvat cu succes două probleme importante și specifice pentru moștenirea poetică a lui Nekrasov: cea a relațiilor dintre opera sa și literatura populară și cea a «limbajului esopic» folosit în creația sa. Raportul dintre poezia lui Nekrasov și folclor este examinat de istoricul literar sovietic în planul folosirii tezaurului creației populare, al prelucrării acesteia (și în ce mod și sens anume) ca și al respingerii unei anumite moșteniri folclorice (de nuanță reacționară). Îndeosebi e interesant prezentat capitolul prelucrărilor folclorice în poezia lui Nekrasov. De altfel, în ansamblul său, acest capitol ar putea atrage atenția istoricilor noștri literari pentru care se pun probleme similare cu referire la Vasile Alecsandri, Mihail Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu etc.

Originală și valoroasă este cercetarea întreprinsă asupra «limbajului esopic» în poezia lui Nekrasov. K. Ciukovski nu se mărginește numai să enumere principalele procedee ale limbajului «cifrat» folosite în creația poetului rus, ceea ce încă ar fi fost un lucru original, nou și foarte util. El încadrează aceste procedee într-o perspectivă istorico-literară mai largă a evoluției generale a «limbajului esopic» în literatura rusă a sec. XIX, definește anumite orientări generale și determină în acest cadru locul și semnificația procedeele folosite de Nekrasov. În fond acest din urmă capitol al lucrării aduce o contribuție importantă la reliefaarea specificului artistic al satirei în opera lui Nekrasov.

Monografia lui K. Ciukovski înseamnă o contribuție valoroasă la cunoașterea operei lui Nekrasov și o pildă prețioasă de aplicare a metodei marxist-leniniste de cercetare a fenomenului literar.

T. N.

AMINTIREA LUI WLADYSŁAW BRONIEWSKI

«Dacă am vrea să sintetizăm într-un singur cuvânt trei noțiuni: Polonia, Revoluția, Poezia — n-am avea decât să rostim un nume: al lui Broniewski» — așa s-a exprimat poetul sovietic Boris Slușki, atunci când a primit vestea morții eminentului poet polonez, decedat la 10 februarie.

Nu fără dreptate, în istoria poeziei polone, creația lui Władysław Broniewski (1898–1962) a fost comparată cu aceea a lui Maiakowski; într-adevăr, autorul *Baionetei la armă* a fost, în Polonia, primul mare scriitor care a așezat tematica luptei proletariatului în centrul creației sale, devenind cântărețul activ al ideilor Revoluției. Opera sa de debut *Trei salve*, poate fi socotită înfiul manifest al poeziei revoluționare polone dintre cele două războaie.

În viața și lupta acelei generații, care trecea de la dezamăgirea profundă pricinuită de frazeologia demagogică a oamenilor politici ai vremii, la aspirația precisă către un viitor mai bun, Broniewski a fost veșnic prezent. Strâns legat de lupta Partidului Comunist Polonez, a colaborat permanent la presa de stînga, și-a văzut lucrările confiscate, a fost cînar închis de guvernul reacționar, însă a avut totodată satisfacția de a-și ști versurile citite și recitate la mitingurile muncitorilor polonezi, îndrăgite de prizonierii politici, difuzate clandestin prin închisorile vremii. După cum a arătat recent Wacław Sadkowski (*Trybuna Ludu* din 11 februarie a.c.), în cei peste treizeci de ani de creație poetică, opera lui Broniewski a avut dintru început «semnificația exprimării cuvîntului muncitoresc». Bucăți ca *Elegie despre moartea lui Ludwik Waryński*, *Luna pe ulișă Pawia*, *Magnitogorsk* și altele, adunate în culegerile din anii 1926, 1929, 1932, 1938, au constituit adevărate lozinci revoluționare.

Zofia Kwiecińska relatează că, în 1936, la clubul semi-legal *Tur* din Lublin, se recitau cu avînt poeziile lui Broniewski, iar în 1937, strofele cadențate de marș mobilizator ale admirabilului *No pasaran*, erau știute de întreg tineretul de stînga din acel oraș. Tot versurile lui Broniewski («Dă-mi mîna, Belorusie Dă-mi mîna, Ukraină...») le rosteau în 1939 refugiații polonezi, care căutaseră ocrotirea guvernului sovietic la Lvov, în grelele zile ale invaziei hitleriste.

Trebuie subliniat totodată că spre deosebire de alți poeți polonezi progresiști din acei ani care, animați de cele mai sincere sentimente revoluționare, își învăluiau totuși scrisul în imaginile adesea ciudate ale manierei futuriste — autorul *Strigătului suprem* a folosit totdeauna un stil concis, direct, avînd simplitatea limbajului curent și ritmul vioi al versului popular. Accesibile tuturor, poeziile lui sînt bogate în conținut, pătrunse de o gîndire cutezătoare și originală — după cum observa în anii din urmă Ryszard Matuszewski, cel mai pasionat comentator al creației lui Broniewski. Lupta activă, năzuința către un viitor socialist și participarea efectivă la munca de construcție — iată ceea ce a constituit esența umanismului broniewskian, iată ceea ce a făcut din acest creator urmașul celor mai autentice tradiții ale poeziei naționale polone, urcînd cea mai înaltă treaptă pe calea trasată de către Mickiewicz, Słowacki, Norwid.

În emigrație, Broniewski a lansat cu a sa *Baionetă la armă* (1943), un adevărat manifest politic în sensul convingerilor sale socialiste. După eliberare, *Un arbore în deznadejde* (1945) încă mai poartă pecetea cruntelor suferințe, însă munca de reconstrucție a Poloniei populare determină în activitatea lui scriitoricească o cotitură marcantă: culegerile apărute între 1950–1952 îmbină tradiția revoluționară a trecutului eroic cu actualitatea vie, cu simțămintele noilor generații. Nu întâmplător, unul dintre ultimele sale volume primește titlul grăitor de *Speranța*, poemele sale atingând aici cel mai înalt nivel sub raportul conținutului de idei și al realizării artistice. Dacă volumul *Anka*, dedicat uneia dintre fiecele sale, decedată în 1956, vădește intensitatea unui lirism de-a dreptul tragic, creația poetică mai nouă e străbătută, în ciuda bolii crâncene de care suferea, de același robust optimism ce-i caracterizează în genere poezia. Internat în spital, poetul traducea «song»-urile lui Bertolt Brecht (avea o predilecție specială pentru *Mutter Courage*) și încredința Aliciei Lisiecka versuri pentru *Trybuna Ludu*, atrăgându-i atenția că e vorba de o «lirică strict personală». «Dar — adaugă Lisiecka — lirica lui Broniewski n-a fost niciodată strict personală, căci în fiecare cuvânt, în fiecare vers al său, a răsunat glasul întregului popor.» Și ar fi putut oare să fie altfel, «cînd — după cum scria R. Matuszewski în 1959 — numele lui e cu mult mai mult decît acela al unui mare artist, e însuși simbolul ideii care a dat naștere Poloniei de astăzi.» Apreciat în Uniunea Sovietică, unde versurile sale au fost traduse cu talent de Valerian Arșimovici, el a avut prieteni sinceri printre scriitorii sovietici. Unul din cei mai apropiați a fost Maksim Riiski și, deopotrivă, Petrus Brovka și Serghei Vasiliev, care au asistat la funeralii. Radio-Moscova i-a consacrat o emisiune în seara de 12 februarie — în aceeași seară cînd Radio-Varșovia a transmis necrologul vibrant scris de Matuszewski.

La căpățiul poetului au făcut gardă de onoare membri ai C.C. al P.M.U.P. membri ai guvernului, muncitori din uzine — cititorii lui fervenți din totdeauna. Pe bună dreptate a fost îngropat la Cimitirul Militar din Powonki, în «Alcea celor ce au binemeritat», căci Broniewski a fost în toată puterea cuvîntului un poet luptător meritînd pe deplin recunoștința patriei socialiste. Multe școli vor purta de-acum înainte numele său — și același nume îl va purta și premiul de stat, înființat recent, pentru evidențierea operelor poezilor tineri.

Conștient de propria-i datorie față de sarcinile culturii în Polonia nouă, Broniewski s-a dorit să fie asemeni cu stejarul nedoborît nici de vijelie, nici de bătrînețe:

*Cînd crengile-s goale, zăvăitoare,
Inimii și gîndirii în prînsoare,
Să nu-i simți amarul?
Rămînd trunchiul fără nici o frunză —
Și clocotul furtunii să-l pătrundă:
Eu stîm — stejarul.*

(inedite, *Trybuna Ludu* din
15 II, 1962)

RODICA CIOCAN-IVĂNESCU

ILIA GLAZUNOV (U.R.S.S.)

ADOLESCENȚI

ALAN

SILLITOE

După trei ani de căutări atât pe plan ideologic cât și pe cel literar — încercându-și pana în cele mai diferite genuri: schiță, roman de aventuri, poezie — Alan Sillitoe reia și dezvoltă ideea majoră din prima sa carte *Stmădă seara, duminică dimineața*¹. Rezultatul acestei preocupări salutare este romanul *Key to the Door*, publicat în octombrie anul trecut de editura W. H. Allen din Londra.

Deși romanul are în centrul acțiunii sale tot familia Seaton, familie de muncitori din Nottingham, eroul principal nu mai este Arthur, ci fratele său mai mare Brian. Citind romanul, îți dai seama că nu este vorba de

¹ Acest roman a fost analizat în nr. 7—8/1961 al revistei noastre.

o simplă schimbare de nume, ci de un salt calitativ în evoluția scriitorului însuși. În ce constă acest progres?

Maturizindu-se, Sillitoe devine mai complex, mai profund, pătrunzând mai adânc în miezul lucrurilor. Astfel, și puterea sa de generalizare crește proporțional.

Cheia potrivită («Key to the Door») este un roman lung de peste 400 de pagini, a cărui acțiune începe în perioada crizei generale din anii treizeci și, așa cum o numesc englezii, *the hungry thirties* (infometajii ani treizeci). La început, ești surprins de această descriere amplă, plină de amănunte și personaje de tot felul, care, din păcate trenează ici și colo. Pe parcurs, însă, îți dai seama de intențiile autorului: prezintă coplăria grea, tristă și plină de lipsuri a eroului (care pare să aibă multe puncte comune cu cea a scriitorului însuși), Sillitoe ne arată limpede calea evoluției lui Brian Seaton, ne explică atitudinea sa din finalul romanului, felul în care a reușit să găsească cheia potrivită pentru a deschide ușa spre viitor.

Cartea se împarte în patru mari secțiuni, ale căror titluri sînt semnificative: « Prolog », « Nimrod », « Mersul pe frînghie » și « Jungla ». Acțiunea înaintează, înregistrînd războiul de cîmpire din Abisinia, războiul civil înaintea Spaniei și participarea Angliei la cel de al doilea război mondial. (Descrierea zilei în care Anglia declară război Germaniei, redată prin prisma ochilor unui copil de zece ani, este remarcabilă). Ultimele două părți relatează unu copu de zece ani, este remarcabilă). Ultimele două părți relatează unu copu de zece ani, este remarcabilă). Ultimele două părți relatează unu copu de zece ani, este remarcabilă).

În *Key to the Door*, Alan Sillitoe nu se mai face vinovat de păcatul de a avea de făcut, Brian este notat.

În *Key to the Door*, Alan Sillitoe nu se mai face vinovat de păcatul comis în *Ștăbățul seara*, duminică dimineața, și anume, de a prezenta numai o secțiune limitată a clasei muncitoare britanice și un erou ce nu poate fi considerat tipic pentru tinăra generație de oameni ai muncii. Descrierea episodică a vieții, în care s-au zbatut locuitorii mahalalelor Nottingham-ului și ale celorlalte orașe industriale, este revelatoare, ca și atmosfera de nesi-guranță, de neîncredere în laburisti, de așteptări și speranțe pentru o schimbare radicală care va să vie. Merită de asemenea semnalat dialectul Sillitoe renunță în bună măsură la folosirea excesivă a formelor dialec-tale specifice regiunii Nottingham; stilul său devine de data aceasta mai sobru, fără, însă, a-și pierde savoarea și culoarea locală — un pas înainte

spre realism și o renunțare cit se poate de fericită la un naturalism teribilist și formal, spre care se simțea atras în trecutul apropiat. Plasticitatea conciselor sale descrieri de natură, indiferent dacă este vorba de un cring, un apus de soare sau de un crematoriu de gunoi, denotă un spirit de observație și de asociere foarte ascuțit. Descrierile de natură subliniază ambianța generală în care se nasc, trăiesc și mor diferitele personaje și, totodată, lasă să se întrevadă influența pe care o exercită natura asupra caracterelor lor.

Eroii numeroși, care populează romanul, sînt conturați viguros, ba am putea spune chiar cu mîgală, fiecare fiind dotat cu o personalitate distinctă. Poate că autorul n-ar fi trebuit să insiste asupra unor detalii, pentru că astfel, prin repetarea lor, nu a îmbogățit cu nimic portretele personajelor, ci dimpotrivă a încetinit ritmul narațiunii.

Key to the Door este o carte cu atît mai interesantă, cu cît valoarea ei literară și documentară este evidentă. Și după cum, pe bună dreptate, afirmă cunoscutul critic literar marxist britanic Arnold Kettle: «este un roman politic în sensul cel mai bun și mai profund al cuvîntului, o carte care ne face să vedem politica în termeni umani, și să vedem oamenii în termeni politici».

SIMONA DRĂGHICI

RETROSPECTIVĂ DICKENSIANĂ

Apariția recentă a ediției a doua a romanului *Documentele postume ale Clubului Pickwick* de Charles Dickens, în traducerea lui Ion Pas, corespunde cu a 120-a aniversare a nașterii marelui scriitor realist englez a cărui operă ace parte din tezaurul literaturii progresiste universale.

Cu acest prilej, revista SECOLUL 20 în colaborare cu Comisia Națională a R. P. Romîne pentru UNESCO a inițiat alcătuirea unei bibliografii selective a operelor lui Dickens în țara noastră. Din această lucrare reiese că marele prieten al asupriților a fost popularizat pentru prima oară în țara noastră prin traduceri și articole publicate în presa muncitorească de la sfîrșitul secolului trecut și că volumul operelor lui Dickens a crescut considerabil în anii regimului nostru care apreciază cu cea mai mare căldură moștenirea clasicilor literaturii realiste mondiale.

Publicăm mai jos textul acestei interesante bibliografii, alcătuită de Alexandru Dușu și Sorin Alexandrescu.

TRADUCERI

- 1884 *Valul negru*. Traducere de S. G. / Ion Nădejde și Sofia Nădejde. Contemporanul, Iași III (1883/1884), p. 873—881.
Traducere din versiunea franceză.
Titlul original: *The black Veil*. (Sketches. Tales).
- 1886 *Dugheana cu vechituri*, cap. VII și VIII. / Traducere de Ion Nădejde /. Contemporanul, Iași, V (1886/1887), p. 263—278.
Tradus din «Le magasin d'antiquités, roman anglais», traduit avec l'autorisation de l'auteur par A. des Essarts, Paris, Hachette, 1884.
Titlul original: *The old Curiosity Shop*
- 1894 *Bolnava din spital*. Traducere de Has. Lumea nouă, București I (1894), nr. 20, p. 2; nr. 21, p. 2. Titlul original: *The Hospital Patient*. (Sketches. Characters)
Vremuri grele. Traducere de Sofia Nădejde. Lumea nouă, București, I (1894/1895), nr. 1—5, nr. 7, nr. 9—11, nr. 13—23, nr. 26, nr. 35, nr. 40—44, nr. 46—50, nr. 52—53, nr. 56—59, nr. 61—67, nr. 69—71, nr. 76, nr. 79—81, nr. 84, nr. 88—89, nr. 91—92, nr. 95, nr. 98—100, nr. 102—107, nr. 109, nr. 111—115, nr. 117, nr. 120.
Titlul original: *Hard Times*.
ZI aniversară. Traducere de Emil Florescu. Vatra, București, I (1894), p. 314—316, 346—348, 378—380, 410—412, 442—444, 475—478, 506—510, 540—543, 571—574.
Titlul original: *The Battle of Life*
- 1895 *Miss Evans și vulturul*. Traducere de Const. Bauer. Vatra, București, II (1895), p. 454—455.
Titlul original: *Miss Evans and the Eagle*. (Sketches. Characters).

- Moartea beșivului. Traducere de Const. Ramură. Vatra, București, II (1895/1896), p. 467—472.
Titlul original: The Drunkard's Death. (Sketches. Tales).
- 1900 Moartea beșivului. Tribuna, Sibiu, XVII (1900), nr. 174, p. 2.
Titlul original: The Drunkard's Death. (Sketches. Tales). (fragm.).
- 1907 O noapte de Crăciun. Traducere de Marius. București, 1907. 104 p. (Biblioteca pentru toți, nr. 312).
Titlul original: A Christmas Carol
- 1908 Moartea beșivului. Traducere de Al. C. Romînia muncitoare, București, IV (1908), seria II, nr. 24—27.
Titlul original: The Drunkard's Death. (Sketches. Tales).
- 1911 Dnul și Dna Micouber. (Din tipurile lui Dickens). Flacăra, București, I (1911/1912), p. 133—134.
Titlul original: David Copperfield (fragm.).
- 1912 Moartea beșivului. Nuvelă. Traducere de Al. Costin. București, 1912. 16 p. (Biblioteca «Viitorul», nr. 1).
Titlul original: The Drunkard's Death. (Sketches. Tales).
- 1916 O noapte de Crăciun. Traducere de Marius. București, Editura Leon Alcalay, 1916. 157 p. cu ilustrații. (Biblioteca pentru toți, nr. 312—312 bis).
Titlul original: A Christmas Carol.
- 1918 Un poem de Crăciun. Traducere din engleză de N. N. Botez. București, 1918, 137
Titlul original: A Christmas Carol.
Vălu negru. Sensibilitatea. București, /1918/. 32 p. (Scriitori celebri, an I, nr. 6).
Titlul original: The black Veil; Sentiment. (Sketches. Tales).
- 1919 O femeie ciudată. Traducere de Radu F. Soreanu. București, /1919/. 31 p. (Biblioteca «Luceafărul», nr. 5).
Cu o notă introductivă. Cuprinde: O femeie ciudată; Doctor's Commons (Schife londoneze).
Titlul original: /A strange woman!; Doctors' Commons (Sketches. Scenes).
Un poem de Crăciun. Tradus din engleză de N. N. Botez. București, /1919/. 137 p. («Căminul», bibliotecă literară și științifică, nr. 66—67).
Titlul original: A Christmas Carol.
- 1920 Și lacrimile curgeau... Nuvele. Traducere de Al. Iacobescu. București, Editura românească, 1920. 71 p.
Cuprinde: Reîntoarcerea ocașului; Vălu negru; Clovnul; Surorile; Paradiserul.
Titlul original: The Convict's Return (The Pickwick Club, Chap. VI); The black Veil (Sketches. Tales); The Stroller's Tale (The Pickwick Club, Chap. III); The five Sister of York (Nicholas Nickleby, Chap. VI); The Story of the Goblins who stole a Sexton (The Pickwick Club, Chap. XXIX).
- 1924 David Copperfield. (Fragment). Adevărul literar și artistic, București, IV (1924), nr. 177, p. 4.
Titlul original: David Copperfield (fragm.).
- 1926 Graiul umbrelor. În românește de Magda Dem. Nicolaescu. București, /1926/. 31 p. (Lectura, floarea literaturilor străine, nr. 85).
Cu o notă introductivă.
- 1928 O noapte de Crăciun. Traducere de Marius. București, /1928/. 168 p. (Biblioteca pentru toți, nr. 312—312 bis).
Titlul original: A Christmas Carol.
- 1929 Călătoriile, studiile și aventurile Domnului Pickwick. În românește de G. I. Crivăț. Vol. I, București, Universul, 1929. 216 p. (I). (Din documentele postume ale Clubului Pickwick).
Titlul original: The Posthumous Papers of the Pickwick Club.
David Copperfield. Suferințele unui copil — Zorile unor zile mai bune — Iubire și glorie. Traducere de V. Demetrius. Controlată după textul englez de Th. Eucharis. Vol. I—III. București, Cultura românească, /1929/. 3 volume.
Titlul original: David Copperfield.
- 1934 O păpănie de Crăciun. Reporter, București, II (1934), nr. 51, p. 6 și 9.
- 1935 Povești de Crăciun. Text românesc de George B. Rareș. București, Cultura poporului, /1935/. 198 p.
Cuprinde: /Povești de Crăciun/; Greșălu.
Titlul original: A Christmas Carol; The Cricket on the Hearth.
- 1937 David Copperfield. Roman. Adaptare de Victoria Amărăzeanu. București, Editura Sococ, /1937/. 238 p. (Biblioteca noastră, nr. 12).
Titlul original: David Copperfield.
- 1938 Lupta vieții. Povestire. Tradusă după original de Elena C. Dimitriu cu 10 ilustrații în text de pictorul Paul Popescu-Molda. București, /1938/. 128 p. (Biblioteca scriitorilor iluștrii, nr. 7.). Cu o notă introductivă.
Titlul original: The Battle of Life.
Scrigoii. /Povestiri de Crăciun cu text românesc de George B. Rareș /. București, Editura

- G. Filip, /1938/. 198 p.
Cuprinde: Strigoii; Greorașul.
Titlul original: A Christmas Carol; The Cricket on the Hearth.
- 1939 Aventurile Dlui Pickwick. În românește de Ion Pas. Vol. I—II. București, Cugetarea, /1939/. 411 p. (I); 391 p. (II).
Titlul original: The Posthumous Papers of the Pickwick Club.
- 1944 Oliver Twist. Din englezește de Teodora și Profira Sadoveanu. Vol. I—II. /București, 1944/. 328 p. (I); 342 (II).
Titlul original: Oliver Twist.
- 1945 Povestiri de Crăciun. Traducere de Al. Iacobescu. /București /, Pro Pace, /1945/. 175 p.
Cuprinde: Poveste de Crăciun; Vălul negru.
Titlul original: A Christmas Carol; The black Veil.
- 1947 Marile speranțe. În românește de Vera Călin. /București /, Editura de Stat, 1947. 340 p.
Titlul original: Great Expectations.
- 1949 Marile speranțe. În românește de Vera Călin. Ed. 2. Prezentare de Alexandru Sen. București, Editura de Stat, 1949. 436 p.
Titlul original: Great Expectations.
- Povesti de Crăciun. Cîntec de Crăciun. Greerul casei. În românește de Petronela Negoșanu. /București /, Forum, /1949/. 189 p. (Colecția «Chela de Aur», nr. 17).
Titlul original: A Christmas Carol; The Cricket on the Hearth.
- 1953 Clopotele. În românește de Petre Solomon. /București /, Editura Tineretului, 1953. 111 p. + 1 fotografie portret. (Biblioteca Școlară).
Cu o prefață a traducătorului.
Titlul original: The Chimes.
Note din America. /În românește de Mihnea Gheorghiu /. /București /, ESPLA, /1953/. 188 p. cu portret. (Biblioteca pentru toți).
Titlul original: American Notes for General Circulation.
- 1954 Documentele postume ale Clubului Pickwick. /În românește de Ion Pas și Nicolae Popescu /. Vol. I—II. București, ESPLA, 1954. 472 p. cu ilustrații + una fotografie portret (I); 476 p. cu ilustrații (II). (Clasicii literaturii universale).
Titlul original: The Posthumous Papers of the Pickwick Club.
- 1955 Martin Chuzzlewit. /În românește de Mihnea Gheorghiu. Portretul de N. Roni /. Vol. I—II. București, ESPLA, 1955. 522 p. + 1 fotografie portret (I); 544 p. (II). (Clasicii literaturii universale).
Titlul original: Martin Chuzzlewit.
- 1957 Afacerile firmei «Dombey și fiul» en gros, en detail și export. În românește de Alica Voinescu și Alexandru Nasta. Vol. I—II. /București /, ESPLA, /1957/. 575 p. + 1 fotografie portret (I); 576 p. (II). (Clasicii literaturii universale).
Titlul original: Dealings with the Firm of Dombey and Son. Wholesale, Retail, and for Exportation.
- Aventurile lui Oliver Twist. În românește de Teodora și Profira Sadoveanu. /București /, Editura Tineretului, 1957. 519 p.
Titlul original: Oliver Twist.
- David Copperfield. Vol. I—II. /București /, Editura Tineretului, 1957. 583 p. (I); 591 p. (II).
Titlul original: David Copperfield.
- 1959 Aventurile lui Oliver Twist. În românește de Teodora și Profira Sadoveanu. /Ed. 2/. /București /, Editura Tineretului, 1959. 552 p.
Titlul original: Oliver Twist.
- David Copperfield. Ed. 2. Vol. I—II. /București /, Editura Tineretului, 1959. 583 p. (I); 591 p. (II).
Titlul original: David Copperfield.
- Documentele postume ale Clubului Pickwick. Cap. XXXIV. Traducere de Ion Pas și Nicolae Popescu. În: Proză umoristică engleză. Ediție îngrijită și prefată de Vera Călin și Silvan Iosifescu. /București /, Editura Tineretului, 1959. p. 221—254.
- Titlul original: The Posthumous Papers of the Pickwick Club (fragm.).
- Martin Chuzzlewit. Cap. XVI. Traducere de Mihnea Gheorghiu. În: Proză umoristică engleză. Ediție îngrijită și prefată de Vera Călin și Silvan Iosifescu. /București /, Editura Tineretului, 1959. p. 255—269.
- Titlul original: Martin Chuzzlewit (fragm.).
- 1960 Nicholas Nickleby. În românește de Vera Călin. /Vol. I—II/. /București /, Editura Tineretului, 1960. 544 p. (I); 536 p. (II).
Titlul original: The Life and Adventures of Nicholas Nickleby.
- 1961 Documentele postume ale Clubului Pickwick. În românește de Ion Pas. Cu un cuvînt înainte de Vera Călin. Ed. 2. 2 vol. București, Editura pentru Literatură, 1961. XV + 480 p. (I) + 456 p. (II).
Titlul original: The posthumous Papers of the Pickwick Club.

★

1874 GANE, N. Hatmanul Baltag. Poveste imitată după Ch. Dickens. Convorbiri literare, Iași, VIII (1874/1875), p. 177—182. Idem în: Nuvele. București, ESPLA, 1959, p. 17—28. Imitație după «A Christmas Carol». Povestea a inspirat dramatizarea lui I. L. Caragiale și Iacob Negruzzi: Hatmanul Baltag (muzică de E. Caudella). Vezi I. L. Caragiale, Opere, vol. I: Teatru. București, ESPLA, 1959.

STUDII ȘI ARTICOLE

- Charles Dickens. (Boz). Noua bibliotecă română, Brașov, II (1883), p. 47—48.
Un proces de-o sută de ani. (Ce e nou). Familia, Oradea Mare, XXV (1889), p. 432.
- DOBROGEANU GHIERA, C. Artiștii cetățeni. Literatură și știință, București, II (1894), nr. 2, p. 1—26.
Idem în: Studii critice. Ediție annotată și comentată de Horia Bratu. Vol. I. /București/, ESPLA, /1956/. p. 304. (vezi și p. 73, 113, 332, 333; vol. II, p. 21).
- HAS, Charles Dickens. (Galeria literară). Lumea nouă, București, I (1894/1895), nr. 94, p. 1 cu portret.
- Sugestia în artă, de Harry. Lumea nouă literară ilustrată, București, I (1895), nr. 20, p. 6.
- IBRĂILEANU, G. Artiștii «luptători». Viața românească, Iași, I (1906), p. 484—486.
Idem în: Pagini alese. Ediție îngrijită, cu o prefață de Mihai Ralea. Vol. I. București, ESPLA, /1957/. p. 153—157.
- Centenarul lui Dickens. (Notele săptămânii). Flacăra, București, I (1911/1912), p. 131 cu portret.
- Centenarul lui Dickens, de C. (Însemnări). Noua revistă română, București, XI (1912), p. 270.
- Ceva despre Charles Dickens, de A. C. (cronică literară). Tribuna, Arad, XVI (1912), ian. 21/febr. 3 p. 5.
- IBRĂILEANU, G. Charles Dickens. Însămănări literare, Iași, I (1919), nr. 10, p. 15—16.
Idem în: Studii literare. Ediție îngrijită și prefațată de Savin Bratu. București, Editura Tineretului, 1957, p. 334—335.
- Dickens și Quickens. (În jurul Nodelor din America). (Curiozități literare). Adevărul literar și artistic, București, I (1920/1921), nr. 3, p. 2.
- BEZA, M. Charles Dickens. În: M. Beza. Din Anglia. Însemnările unui literat. Iași, Viața românească, /1921/. p. 53—56.
- GRIMM, P. Cele mai bune cărți. Scurt îndreptar de cultură generală. Ideea europeană, București, III (1921), nr. 70, p. 1.
- RAREȘ, PAUL. Cotind pe Dickens. Viața românească, București, XIV (1922), nr. 5, p. 218—224.
Din viața lui Dickens, de Gheodeon. (Între scriitori). Adevărul literar și artistic, București, VI (1925), nr. 251, p. 3 cu portret.
- Charles Dickens. Adevărul literar și artistic, București, VII (1926), nr. 303, p. 8.
- Dickens și Moș Crăciun. Adevărul literar și artistic, București, VIII (1927), nr. 336, p. 7.
- RALEA MIHAI. Stefan Zweig: Dickens et Balzac, Paris. /Recenzie/. Viața românească, Iași, XIX (1927), nr. 8—9, p. 205.
- GEORGESCU, VASILE V. Încercare asupra menirii romanului. Viața românească Iași, XX (1928), nr. 9, p. 232—233.
- Stefan Zweig — Balzac — Dickens. Deux grands romanciers du XIXe siècle. Paris, 1927, de G. B. /Recenzie/. Adevărul literar și artistic, București, VIII (1927), nr. 339, p. 7.
- SAMSON, A. P. Pe marginea lui «Dickens» /de/ G. K. Chesterton. Viața literară, București, III (1928), nr. 74, p. 3.
- CANARACHE, ANA. Dickens în românește. (Cum se fac traduceri). Cuvîntul liber, București, II (1935), nr. 47, p. 6.
- Centenarul lui Samuel Pickwick. Adevărul literar și artistic, București, XV (1936), nr. 807, p. 8.
- IOSIFESCU SILVIAN. Recitiți pe Dickens. Reporter, București, V (1937), nr. 38, p. 6.
- PANFIL, VERA. Charles Dickens. Adevărul literar și artistic, București, XVIII (1937), nr. 849, p. 13.
- ZWEIG, STEFAN. Dickens. În: Stefan Zweig. Trei maeștri: Balzac, Dickens, Dostoievski. Traducere din limba germană de Eugen Relgis. București, Cugetarea, /1937/. p. 63—107.
- ARSENESCU-AMANDI, ADINA. Un scriitor al poporului: Charles Dickens. Viața românească, București, XXXVII (1945), nr. 5—6, p. 54—56.
- CONSTANTINESCU, OVIDIU. Ch. Dickens: «Marile speranțe». (Cronici). Revista fundațiilor, București, XIV (1947), nr. 12, p. 90—93.
- CIOPRAGA, CONSTANTIN. Dickens. Iașul nou, Iași, II (1950), nr. 7, p. 95—99.
- LANN, EVGHENIE. Dickens. În românește de Profira Sadoveanu și N. Zdetoveșchi. /București/, Editura de Stat, 1950, 378 p.
- CĂLIN, VERA. Un prieten al celor asupriți: Charles Dickens. /București/, ESPLA, /1951/. 104 p. + 1 fotografie portret. (Studii critice).
- NIGER, GAIUS. Ch. Dickens: Note din America. /Recenzie/. Informația Bucureștiului, București, 1953, sept. 3, p. 2.

- MIHUT, I. Ch. Dickens: Note din America, 1953. Contemporanul, București, 1953, nr. 49, p. 6.
- POTRA, FLORIAN. Odrasla degenerată. Almanahul literar, Cluj, IV (1953), nr. 12, p. 84-87.
- DANIEL, L. Mesajul lui Dickens. Viața românească, București, VII (1954), nr. 1, p. 267-270.
- MARTIN, DOINA. Ch. Dickens: Documentele postume ale Clubului Pickwick. [Recenzie]. Steagul roșu, București, 1954, iunie 12, p. 2.
- GHEORGHIU, MIHNEA. Amintirea lui Dickens. Călașa bibliotecarului, București, 1955, nr. 6, p. 31-32.
- RAHMIL, M. Ch. Dickens: Documentele postume ale Clubului Pickwick, București, 1954. (Critică și bibliografie). Limba română, București, IV (1955), nr. 5, p. 97-100.
- Charles Dickens. În: Să cunoaștem scriitorii literaturii universale. Prezentare bibliografică. București, /Editura de Stat pentru imprimare și publicații/, 1956, p. 33-40. (Ministerul Culturii. Direcția generală a așezămintelor culturale. Direcția bibliotecilor).
- FABIAN, H. Dickens. (În medalion). Scnteia tineretului, București, 1957, august 31, p. 2.
- YIANU, TUDOR. Contact with the universal treasury. Rumanian Review, București, XI (1957), nr. 4, p. 19-22.
- Idem În: Revue Roumaine, 1957, nr. 4, p. 20-23 (Contacts avec la littérature universelle); Rumänische Rundschau, 1957, nr. 4, p. 23-26 (Weltliteratur in rumänischer Übersetzung).
- GHEORGHIU, MIHNEA. De vorbă cu Dickens. În: Mihnea Gheorghiu, Orientări în literatura străină. /București/, ESPLA, /1958/. p. 166-182.
- Charles Dickens. În: Proză umoristică engleză. Ediție îngrijită și prefată de Vera Călin și Silviu Iosifescu. /București/, Editura Tineretului, 1959, p. 218-220.
- 150 de ani de la nașterea lui Dickens. Scnteia, București, XXXI (1962), februarie 7, p. 2.

CRONICI LA DIFERITE DRAMATIZĂRI

- LUCIAN, VOICU. Teatrul Național din Cluj. David Copperfield, piesă în 5 acte de Max Maurey, după romanul lui Ch. Dickens. România literară, București, 1932, nr. 38, p. 4.
- NICOARĂ, VLADIMIR. David Copperfield. (Teatru și operă). Hyperion, Cluj, I (1932), nr. 9, p. 26-27.
- Teatrul Național /din București/: David Copperfield, piesă în 5 acte de Max Maurey, după romanul lui Ch. Dickens, de Int. (Cronica dramatică). Rampa, București, XV (1932), septembrie 22, p. 1.
- ROLL, ST. David Copperfield. (Privind ecranul). Cuvîntul liber, București, II (1935), nr. 47, p. 6.
- Marile speranțe. (Filme prezentate la Festival). Informația Bucureștiului, 1953, august 11, p. 2.
- FLORIN, FLORIN Z. Nicholas Nickleby. Scnteia tineretului, București, 1954, aprilie 23, p. 3.
- SIMILCOV, TEȘU. Nicholas Nickleby. (Filme noi). Munca, București, 1954, aprilie 24, p. 2.
- IOAN, ȘTEFAN. Săptămîna filmului britanic. Contemporanul, București, 1955, nr. 39, p. 2.
- MACARIE, ION. Un spectacol de înaltă finută artistică la Teatrul Tineretului: David Copperfield după romanul lui Charles Dickens. Steagul roșu, București, 1955, ianuarie 30, p. 2.
- NEGREANU, ELENA. «David Copperfield» de Charles Dickens pe scena Teatrului Tineretului. Scnteia tineretului, București, 1955, martie 25, p. 2.
- SAYA, VALERIAN. David Copperfield. Dramatizare de Max Maurey. (Pe scena Teatrului Tineretului). Munca, București, 1955, martie 19, p. 2.
- TITA, ȘTEFAN. S-a stins zîmbetul lui Mickawber? Teatrul, București, II (1957), nr. 3, p. 92-93.

INDICELE TRADUCERILOR

- AMERICAN NOTES: 1953
- DAVID COPPERFIELD: 1911, 1924, 1929, 1937, 1957, 1959
- DOMBEY AND SON: 1957
- GREAT EXPECTATIONS: 1947, 1949
- HARD TIMES: 1894
- MARTIN CHUZZLEWIT: 1955, 1959
- NICHOLAS NICKLEBY: 1920, 1960
- THE OLD CURIOSITY SHOP: 1886
- OLIVER TWIST: 1944, 1957, 1959
- THE PICKWICK PAPERS: 1920, 1929, 1939, 1954, 1959, 1961

A CHRISTMAS CAROL: 1874, 1907, 1916, 1918, 1919, 1928, 1935, 1938, 1945, 1949
THE CHIMES: 1953
THE CRICKET OF THE HEARTH: 1935, 1938, 1949
THE BATTLE OF LIFE: 1894, 1938

★

DOCTOR'S COMMONS: 1919
MISS EVANS AND THE EAGLE: 1895
THE HOSPITAL PATIENT: 1894
SENTIMENT: 1918
THE BLACK VEIL: 1884, 1918, 1920, 1945
THE DRUNKARD'S DEATH: 1895, 1900, 1908, 1912.

MEMORIE CULTURALĂ

✓

107207.14863

ANTRARIAT NFA
1987

8/12
11

MEMORIE CULTURALĂ

